

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Rendészettudományi Doktori Iskola

dr. Molnár Tamás:

A környezet büntetőjogi védelme a gyakorlatban

Doktori (PhD) értekezés

tervezet

Témavezető:

.....

Prof. Dr. Polt Péter

egyetemi tanár

Budapest, 2025

TARTALOMJEGYZÉK

I. ELMÉLETI ALAPOK.....	1
1. A környezet átalakulásának érzékelése	1
1.1 Globalizációval összefüggő elméletek.....	1
1.2. Emberi jogi megközelítés	4
1.3. Ökológiai kártétel a feszültségelmélet szempontjából.....	4
1.4. A globális piac és a forum shopping.....	5
2. Az ökológia-társadalom-gazdaság viszonya a gondolkodásban	6
3. A „zöld” kriminológia	7
3.1. Meghatározás	7
3.2. A zöld kriminológia általános része.....	9
3.2.1. A környezeti bűncselekmények kriminológiai fogalma.....	9
3.2.2. A környezeti bűncselekmények jellemzői.....	12
3.2.3. A környezeti bűncselekmények tipológiája	15
3.2.4. Kontroll és megelőzés	17
3.3. A zöld kriminológia különös része	17
3.3.1. Termeléssel összefüggő jogsértések.....	17
3.3.2. Termeléstől független jogsértések.....	19
3.3.3. A disszertáció felépítése a fenti csoportosításra figyelemmel	20
II. SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNET.....	22
1. A környezetvédelmi szabályozásról általában.....	22
2. A büntetőjog szerepe a környezetvédelemben	23
3. A kriminalizáció során felmerülő kérdések.....	23
3.1. A cselekménnyel összefüggő problémák.....	24
3.2. A globalizáció diktálta nehézségek.....	27
4. A kriminalizáció nemzetközi vonatkozásai.....	28
4.1. Az ököcid bűncselekmény fogalma	28
4.2. Kriminalizáció az Európai Unióban.....	32
5. A hazai jogfejlődés áttekintése	34
5.1. Környezetkárosítás.....	34
5.2. Természetkárosítás.....	38
6. Az Európai Unió jelenlegi prioritásai	47
III. PROBLÉMAFELVETÉS	52
1. A hazai jogalkalmazás statisztikai jellemzői	52
2. Hipotézisek.....	56
IV. MÓDSZERTAN.....	58

1. Kutatási terület.....	58
2. A kutatás célja	59
3. Alkalmazott módszerek	60
V. TERMELÉSEL ÖSSZEFÜGGŐ KÖRNYEZETI BŰNCSELEKMÉNYEK.....	66
1. Környezetkárosítás	66
1.1. Büntetőügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	68
1.1.1. Miskolci járás	68
1.1.2. Kazincbarcikai járás	69
1.1.3. Ózdi járás.....	70
1.1.4. Szikszói járás.....	71
1.1.5. Encsi járás	72
1.1.6. Mezőkövesdi járás.....	72
1.1.7. Tiszaújvárosi járás.....	73
1.1.8. Sátoraljaújhelyi járás	74
1.1.9. Összefoglalás.....	74
1.2. Büntetőügyek Csongrád-Csanád vármegyében	75
1.2.1. Szegedi Járás	75
1.2.2. Csongrádi járás	80
1.2.3. Szentesi járás	82
1.2.4. Összefoglalás.....	84
1.3. Közigazgatási ügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	85
1.3.1. Hulladékgazdálkodás	86
1.3.2. Feldolgozóipar.....	91
1.3.3. Bányászat, kőfejtés.....	97
1.3.4. Mezőgazdaság	99
1.3.5. Energiaipar	101
1.3.6. Közigazgatás, védelem.....	102
1.3.7. Összefoglalás.....	102
1.4. Közigazgatási ügyek Csongrád-Csanád vármegyében	104
1.5. Közigazgatási ügyek Győr-Moson-Sopron vármegyében	106
1.5.1. Feldolgozóipar.....	108
1.5.2. Hulladékgazdálkodás	109
1.5.3. Kereskedelem, gépjárműjavítás	110
1.5.4. Mezőgazdaság	110
1.5.5. Szórakoztatóipar.....	110
1.5.6. Összefoglalás.....	110
1.6. A „vörösiszap-per”.....	113
1.7. Összefoglalás a környezetkárosítás vonatkozásában	129

2. A természetkárosítás területvédelmi vetülete	129
2.1. Büntetőügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	131
2.1.1. Miskolci járás	131
2.1.2. Kazincbarcikai járás	133
2.1.3. Ózdi járás.....	133
2.1.4. Szikszói járás.....	134
2.1.5. Szerencsi járás	134
2.1.6. Encsi járás	136
2.1.7. Mezőkövesdi járás.....	136
2.1.8. Tiszaújvárosi járás.....	137
2.1.9. Sátoraljaújhelyi járás	137
2.2. Büntetőügyek Csongrád-Csanád vármegyében	140
2.2.1. Szegedi járás.....	140
2.2.2. Makói járás	140
2.2.3. Szentesi járás	141
2.2.4. Csongrádi járás	142
2.2.5. Hódmezővásárhelyi járás	144
2.2.6. Makói járás	145
2.2.7. Összefoglalás.....	145
2.3. A „lepkeper”	146
VI. TERMELÉSTŐ FÜGGETLEN KÖRNYEZETI BŰNCSELEKMÉNYEK – AZ	
EGYEDVÉDELMI TÉNYÁLLÁS	153
1. Büntetőügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében	157
1.1. Miskolci járás.....	157
1.2. Kazincbarcikai járás.....	159
1.3. Ózdi járás	160
1.4. Szerencsi járás.....	160
1.5. Mezőkövesdi járás	162
1.6. Tiszaújvárosi járás	162
1.7. Sátoraljaújhelyi járás.....	163
1.8. Összefoglalás	164
2. Büntetőügyek Csongrád-Csanád vármegyében.....	164
2.1. Szegedi járás	164
2.1.1. A szerb-magyar határszakaszhoz kapcsolódó cselekmények	165
2.1.2. Pusztítási szándékkal elkövetett cselekmények	168
2.1.3. Állattartással összefüggő cselekmények	169
2.1.4. Élő állatokkal kapcsolatban elkövetett egyéb cselekmények.....	172
2.1.5. Növényekre elkövetett cselekmények	173

2.1.6. Élettelen egyedekre elkövetett egyéb cselekmények	175
2.2. Makói járás.....	177
2.2.1. A nagylaki határátkelőhelyhez kapcsolódó cselekmények	177
2.2.2. A kiszombori határátkelőhelyhez kapcsolódó cselekmények.....	187
2.2.3. Határforgalommal össze nem függő cselekmények.....	188
2.3. Szentesi járás.....	189
2.4. Összefoglalás	190
3. Az egyedvédelmi tényállás és az állattartás kapcsolata.....	191
3.1. A madártartásról általában	191
3.2. Az állattartók típusai	192
3.3. A gyűjtőkkel készített interjúk tapasztalatai	195
3.3.1. Az állattartás motivációja.....	196
3.3.2. A megkérdezettek által tartott fajok	196
3.3.3. A tartás jogszabályi feltételeinek megítélése	197
3.3.4. Jogellenes birtoklás	199
3.3.5. Hatósági eljárásokkal kapcsolatos tapasztalatok.....	201
3.3.6. Illegális kereskedelmi tevékenységek	203
3.3.7. Az intézményes környezetvédelem megítélése.....	206
3.3.8. Az intézményes természetvédelem megítélése	208
3.3.9. Állatvédelemmel kapcsolatos álláspont	209
3.3.10. Az elkobzott egyedek sorsa.....	212
3.3.11. Összefoglalás a szakirodalomra is figyelemmel	214
3.4. A spix ara projekt.....	216
VII. ÖSSZEFOGLALÁS.....	225
1. Általános megállapítások.....	225
2. A kutatás hipotéziseire adott válaszok.....	228
2.1. Válasz az első hipotézisre	228
2.2. Válasz a második hipotézisre.....	229
2.3. Válasz a harmadik hipotézisre	230
2.4. Válasz a negyedik hipotézisre.....	230
3. De lege ferenda.....	231
3.1. Környezetkárosítás.....	232
3.2. A természetkárosítás területvédelmi tényállása	233
3.3 A természetkárosítás egyedvédelmi tényállása.....	233
FELHASZNÁLT IRODALOM	235

I. ELMÉLETI ALAPOK

1. A környezet átalakulásának érzékelése

A környezeti ártalmak tudatosulásával azok átfogó megértésére is egyre több erőfeszítés mutatkozik. A jelenséget megközelíthetjük a globalizáció, valamint a humanizmus oldaláról egyaránt. Mindét megközelítés azonos következtetésre vezet, miszerint az ökoszisztéma egyre fokozódó ütemű átalakulását az emberiség antropocentrikus gondolkodásmódja okozza.

1.1 Globalizációval összefüggő elméletek

A felvilágosodás során egyre mélyebben feltérképeztük a minket körülvevő világot és annak egyre szélesebb körű megértésére törekedtünk. A szellemi tőke gyarapodása mellett megjelent az emberek igénye az életszínvonal emelkedése iránt is. A szükségletek mind nagyobb mérvű kielégítésének vágya és az egyre nagyobb tudás hatalmas mértékű technikai-technológiai fejlődést generált. Ez a modernizációs folyamat a XIX. századra megteremtette az ipari társadalmat, amely már nem a múltra és a jelenre, hanem a jövőre koncentrált. A fókuszpont áthelyezésével megjelent a minket körülvevő világ immanens eleme, a kockázat.

A fogalmat a XVI-XVII. századi felfedezők használták először, amikor felfedező útra indultak vagy ismeretlen vizekre eveztek.¹ A kockázat lényegileg a *negatív hatással fenyegető események (lehetséges következmények) bekövetkezésének esélye*. A kockázatot tehát a veszély hozza létre, amely egy bizonytalan élethelyzet. Nem beszélhetünk tehát kockázatról azokban a szituációkban, amikor a kívánt eredmény bekövetkezése százszázalékosan biztos. A kívánt eredmény bekövetkezésének esélyét a valószínűség kiszámításával próbáljuk – több-kevesebb sikerrel – mérni. A kockázat olyan veszélyekhez kötődik, amelyek a jövő lehetőségeivel kapcsolatosak. A modern kapitalizmus a jövőhöz viszonyul, amelyet maga kíván megteremteni, ezért az emberi lét egyre nagyobb mértékű kockázatok vállalására kényszerül.²

A „fogyasztói társadalom egy olyan társadalom, ahol az egyre növekvő számú árucikkek és szolgáltatások birtoklása és használata az elsődleges kulturális törekvés, ez az egyéni

¹ GIDDENS, Anthony: Elszabadult világ. – Budapest, Napvilág Kiadó, 2000. – p. 32.

² GIDDENS, Anthony: i. m. 34.

boldogsághoz, társadalmi státuszhoz és nemzeti sikerességhez vezető legbiztosabb út.”
(Paul Ekins, 1994.)³

A fogyasztói társadalomban ez egyén életfilozófiája a következőképpen írható le: dolgozz, hogy fogyaszthass és fogyassz, hogy dolgozhass. A termelés felfutásával egyre inkább leigázzuk a természetet, kiaknázzuk annak erőforrásait, amely jelenséget a plurális világkép terjedése, valamint a globalizáció egyaránt fokozz. A globalizáció egyesülést, eggyé válást, egységes elvek mentén történő felépülést, nemzetközi integrációt, szabványosodást jelent,⁴ amely modernizációval azonban exponenciálisan nő a termelőerő mellett a kockázatviselés is. A korábbi korok emberei a külső természetből eredő kockázatok miatt aggódtak, míg a modern társadalmak a saját maguk által generált veszélyekkel kénytelenek farkasszemet nézni. A látens mellékhatások a jólét áraként jelentkeznek, amelynek fenntartása reflexívvé teszi a modernizáció folyamatát.⁵ Az államokkal szembeni elvárásként jelenik meg a kockázatok kezelése iránti igény, amelynek kielégítése gyakran nem más, mint a problémák elfedése, a társadalom percepciójának befolyásolása révén. A civilizációs kockázatok alapvető jellemzője ugyanis a láthatatlanság és a bumeránghatás. Ezek a kockázatok azért láthatatlanok, mert érzékelésükhöz tudományos ismeretekre van szükség, amely megteremti a gondolkodásban a tudomány monopóliumát, ami számos esetben gazdaságilag és politikailag is determinált.⁶ Beck a bumeránghatással írja le azt, hogy ezeket a veszélyeket mindenki viselni kényszerül függetlenül a társadalmi egyenlőtlenségektől. A negatív hatások bekövetkezése egyidejűleg új egyenlőtlenségeket is teremtet. Beck rávilágít arra is, hogy a kockázatokat a tudományos fejlődés hozta létre és a tudományra támaszkodunk azok kezelése során. A veszélyek kezelése azonban gyakran csak bővítő iparosítás innováció révén. Az innováció a tudományos eredmények ipari alkalmazását, a gazdasági hasznosítás folyamatát jelenti.⁷ A jogilag szabályozott világban hajlamosak vagyunk elhinni, hogy ami megengedett, az nem káros. Ez azonban nincs így, az ártalmatlannak hitt hatások kumulálódnak. A környezeti problémák tehát gazdasági, kulturális és politikai berendezkedésünk következményeként manifesztálódnak. Amikor az elviselhető környezetterhelés elviselhetetlen veszélyforrásokká alakul át, akkor az addig

³Fogyasztói társadalom.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Fogyaszt%C3%B3i_t%C3%A1rsadalom (Letöltés ideje: 2019.11.30.)

⁴ IRK Ferenc: Kétkedő kriminológia. A rizikótársadalom kriminálszociológiája. – Miskolc, Bíbor Kiadó, 2012. – p. 24.

⁵ BECK, Ulrich: A kockázat-társadalom. – Budapest: Századvég Kiadó, 2003. – p. 26.

⁶ BECK, Ulrich: i. m. 41.

⁷ FLEISCHER Tamás: Innováció, növekedés, kockázat, In: Bulla Miklós – Tamási Pál (szerk.): Fenntartható fejlődés Magyarországon. – Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2006. – p. 278.

politikamentesnek számító területek átpolitizálódnak.⁸ A kérdés hirtelen a közügyek részévé válik, a probléma megoldása a kormányzatra hárul. Az átpolitizálódás szélsőséges esete a biztonságiasítás, amely egy latin eredetű kifejezésre vezethető vissza („sine cura”), ami a félelem, aggodalom nélküli állapotra utal.⁹ A biztonságiasítás során egy adott állam olyan létfenyegetésként érzékel valamely problémát, amely legitimálja a politikai eljárások bevett gyakorlatától való eltérést.¹⁰

1. ábra: A biztonságiasítás folyamata. - A szerző saját szerkesztése Gazdag Ferenc és Remek Éva hivatkozott műve nyomán.

Más megközelítés szerint a társadalomtudományokban széles körben alkalmazzák Max Weber bürokratikus szervezet fogalmát az állam leírására. Az állam feladatai ellátása során olyan funkciókat lát el, amelyeknek célja az emberi szükségletek minél teljesebb kielégítése. A korábbi korokban az éhínség és a szűkösség leküzdése motiválta az államot, ezért a XIX. századra uralkodó vált annak tudatos innovatív magatartása.¹¹ A funkciók ellátásának hatékonyságát növelő tényezőként tekintettek a műszaki haladásra, amelynek eredményeit a gazdasági életben alkalmazták. Az 1970-es évekre azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a funkciók ellátása során jelentős számban jelentkeznek diszfunkciók is. Merton azokra a másodlagos következményekre, úgynevezett diszfunkciókra kívánt rámutatni, amelyeket a működés szervezeti keretei hordoznak magukban. A környezeti ártalmakat véleményem szerint felfoghatjuk a jelenlegi társadalmi berendezkedés diszfunkcióinak is, amelyek kezdetben látensek, később azonban manifesztak, de szükségszerűen megtűrték. Más szerzők arra mutatnak rá, hogy a környezeti ártalmak az egyes nemzeti jogrendszerek különbözőségéből fakad, így e cselekmények megítélése sem egységes. A legnagyobb mértékű környezetszennyezést az ipari termelés generálja, amely működése során a jogrendszerek eltérősége által kínákozó lehetőségeket használja ki a termelés helyének

⁸ BÖCSKEI Balázs: A késő modernitás globalizációelmélete és a kockázattársadalmi identitás. – In: Metszetek, 2017. 6(1). – p. 111.

⁹ GAZDAG Ferenc, REMEK Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai – Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018. – p. 17.

¹⁰ DUDÁS Attila: Biztonságiasítás, <http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1039&title=biztonsagiasitas-securitisation> (Letöltés ideje: 2020.01.10.)

¹¹ HRONOVSKY Imre: Kockázat és innováció. – 2002., ISBN 963 202 476 1 - p. 4.

megválasztásakor. A kockázatok ekként a legális gazdasági tevékenység végzése körében keletkeznek, ugyanakkor annak nemcsak előnyeit, hanem veszélyeit is globálisan viseljük.

1.2. Emberi jogi megközelítés

Halsey más perspektívából közelíti meg a problémák keletkezését, mert szerinte a környezet fokozottabb mértékű igénybevételének hátterében az emberi jogok katalógusának egyre nagyobb léptékű bővülése áll. Ezek a jogok ugyanis egyre inkább megszilárdítják az antropocentrikus gondolkodásmódot, mert az anyagi jólét megteremtésével kecsegtetnek, aminek következtében a gazdasági növekedés fokozására kényszerül a modern társadalom. Nézete radikális, mert egyértelműen kijelenti: nem reformokra van szükség, hanem azon társadalmi és gazdasági struktúrák lebontására, amelyek ezeket a feltételeket meghatározzák. Hogy mi minősül környezeti kárnak, az jelenleg antropocentrikus kritériumok alapján van meghatározva. Ilyen feltételek mellett az ökoszisztémák hatékony védelme nem lehetséges. Szerinte az emberi jogok új, öko-humán megközelítése szükséges, amelynek egyes részaspektusai csak az élet alapjainak lényeges sérelme nélkül nyilvánulhatnak meg (például: gazdasági, szociális és kulturális jogok).¹² Halsey felvetése egyébként a jogalkotás legitimációja oldaláról is megközelíthető. A szerződéselméletek ugyanis az állami szuverenitás legitimitását abban látják, hogy az emberek veleszületett joguk egy részéről azért mondtak le az állam javára, hogy az a megmaradó jogukat hatékonyan védelmezzék. A kérdés tehát adott: kiterjed-e az állami szuverenitás olyan jogszabályok megalkotására, amelyek megengedik az élet alapjainak megsemmisítését? Feláldozható-e az élhető emberi környezet a gazdasági fejlődés oltárán?

1.3. Ökológiai kártétel a feszültségelmélet szempontjából

Bármelyik megközelítést is választjuk, egyértelműen szembetűnik ezen elméletek legnagyobb ellentmondása: a környezetkárosítást megszüntetni nem lehet, mert az az emberi élet szükségszerű velejárója. Gazdasági termelés mindig is lesz, mert a fogyasztási oldalon jelentkező igényeket ki kell elégíteni. A jelenség magyarázatát legjobban talán a két elmélet közelítése adja, amelynek alapját Merton feszültségelmélete nyújtja. Merton elméletében a célok kulturálisan meghatározottak, mert ezek olyan értékek, amelyeket az adott társadalom többsége jogosnak és követendőnek tart. A mai körülmények között a pénz a siker és a presztízs jelképévé vált. A plurális társadalomban mindenki maga dönti el, hogy

¹² HALSEY Mark: Environmental Crime: Towards an Eco-Human Rights Approach. – Current Issues in Criminal Justice, 1997. 8(3) – pp. 217-242.

mely célok elérésére törekszik, de ezek eléréséhez általában anyagi források kellenek. A jog szabályai kijelölik azt az utat, amely segítségével a kitűzött cél legális módon elérhető.¹³ A környezeti ártalmak tudatosulásával azonban valamennyi jogrendszerben megjelentek azok a tilalmak, amelyek elsődleges célja a környezeti károk csökkentése. Ezzel tehát a jogszerű eszközkészlet drasztikusan lecsökkent, a célok viszont továbbra is ugyanazok maradtak. A környezetkárosító bűncselekmények így a kultúra és a jogilag szabályozott életviszonyok közötti feszültségből keletkező társadalmi produktumokként értelmezhetők.

Beck és Giddens a célok oldalról, míg Halsey az eszközökre koncentrálnak kíséri meg a jelenség magyarázatát. Bár perspektívájuk eltérő, mindketten ugyanazt vizsgálják.

1.4. A globális piac és a forum shopping

Irk Ferenc szerint a globalizáció eredményeként a társadalomra veszélyes cselekmények köre jelentősen átstrukturálódott, mára olyan cselekményekkel nézünk szembe, amelyeket korábban nem ismeretünk. Erre a területre a német kriminológiai gondolkodás megalkotta a makrokriminalitás fogalmát, amely olyan nagyvolumenű káros magatartásokat ölel fel, amelyekkel szemben a hagyományos büntetőjog eszközével történő fellépés rendre hatástalan, mert az elkövetők cselekményét nem a megvetés, hanem a konformitás jellemzi. Irk Ferenc szerint a makrokriminalitás olyan károkozásokat előidéző, vagy a tudomány állása szerint kárkövetkezményeket valószínűsítő cselekményeket ölel fel, amelyek mind földrajzilag, mind időben nagy kiterjedésűek, elkerülhetők vagy következményeik csökkenthetők, és amelyek emberi cselekvésre, vagy mulasztásra vezethetők vissza. A makrokriminalitás következménye a tömeges károkozás, vagy annak közvetlen veszélye.¹⁴ A határokon átnyúló üzleti ügyekben ismert és alkalmazott gyakorlat az ún. forum shopping. A globalizáció kiterjedésével a nagyvállalatok felelős vezetőjének rutintevékenységgé vált annak elemzése, hogy melyik országban tudják termelő tevékenységüket kevesebb környezetvédelmi, illetve biztonsági előírás betartása mellett kifejtetni.¹⁵

¹³ GÖNCZÖL Katalin: Deviancia, anómia és feszültség. – In. BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006. – pp. 117-124.

¹⁴ IRK Ferenc: Megbüntethetetlen bűnök I. Transznacionális gazdálkodó szervezetek kockázatmenedzselése. – Miskolc: Bíbor Kiadó, 2015. – p. 132.

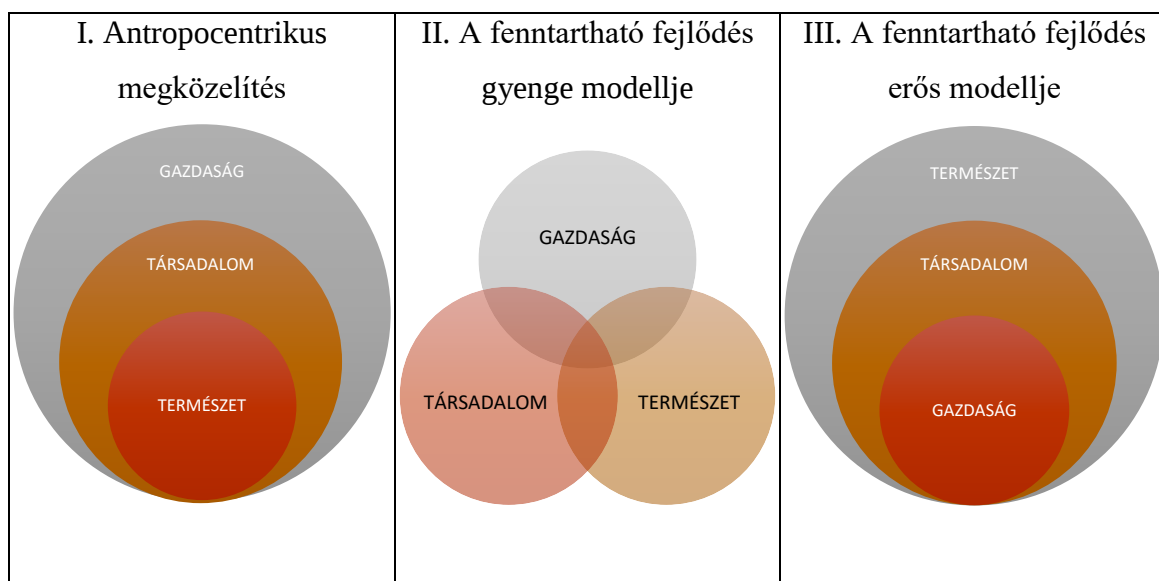
¹⁵ IRK Ferenc i. m. 42.

2. Az ökológia-társadalom-gazdaság viszonya a gondolkodásban

Jelenlegi társadalmi-gazdasági berendezkedésünk a jövőre koncentrál, ezért folyamatosan döntések meghozatalára kényszerülünk. Ennek során a címben meghatározott értékek triásza többféleképpen jelenhet meg, választásunk pedig mindig az adott diskurzus jellegétől függ. Kezdetben az ökocentrikus megközelítés magától értetődő volt, mert ez felel meg leginkább a természettudományos gondolkodásnak és ez ágyazódik be leginkább abba a rendszerelméletbe, amelyet később Ludwig von Bertalanffy megalkotott. Eszerint az ökoszisztéma alrendszere a társadalom, és annak alrendszere a gazdaság (ökocentrikus perspektíva). Az felvilágosodás és az ipari forradalmak azonban egyre inkább az antropocentrikus látásmódot tették közismertté. A környezeti károk észlelésével a XX. század második felére markánsan teret hódított a fenntartható fejlődés gyenge modellje,¹⁶ amely még mindig erősen ragaszkodik a fogyasztás növeléséhez. A fenntartható fejlődés kifejezést az Egyesült Nemzetek Szervezetének 1987-es Brundtland-jelentése a következőképpen használja:

„A fenntartható fejlődés olyan fejlődési folyamat, illetve szervezési elv, ami „kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy csökkentené a jövő generációk képességét, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket”.

A jelenlegi környezetvédelmi dogmatika ezt az elvet már meghaladta és visszatért a természettudományos megközelítés ökocentrikus látásmódjához. Az egyes nézetek szemléltetésre az alábbi ábrát készítettem.

2. ábra: A természeti környezetről való gondolkodás perspektívái. - A szerző saját szerkesztése.

¹⁶ FLEISCHER Tamás: i. m. 276.

3. A „zöld” kriminológia

A kifejezés első ránézésre talán furcsának tűnhet, ezért annak jelentését két lépésben kíséreltem meg felvázolni. Először meg kell határoznunk, hogy mit is értünk kriminológia alatt, másodsor pedig magyarázatot kell adnunk arra vonatkozóan, hogy mitől lesz a kriminológia általunk tárgyalt részhalmaza „zöld”.

3.1. Meghatározás

A kriminológia a bűnözéssel és a bűnözésre adott reakciókkal foglalkozó elméleti és empirikus interdiszciplináris tudomány, amelynek célja, hogy a megismerés és a megértés révén segítse a bűnözés kezelésére irányuló törekvéseket. Edwin H. Sutherland definíciója szerint a kriminológia *„a bűnözésre, mint társadalmi jelenségre vonatkozó tudásanyag. Tárgyköre felöleli a jog képződésének folyamatát, a jog megsértésének folyamatát illetve a jogsértésekre adott reakciókat. A kriminológia célja a jogalkotásra, a bűnözésre illetve a bűnözés kezelésére vonatkozó általános és bizonyított alapelvek és egyéb tudományos ismeretek kidolgozása.”*¹⁷

A globalizációból és a kockázati társadalmak létéből eredő problémák felismerésével a bűnözés kutatásában is egyre nagyobb szerepet kap a környezeti szempontok hangsúlyozása. A zöld kriminológiát a kritikai irányzatokhoz sorolják, mert olyan fogalmakat és következtetéseket használ, amelyek a hagyományos kriminológiai gondolkodás keretein túlmutatnak.¹⁸ A lényeg az, hogy a környezeti kérdések helyet kapnak a kriminológiai gondolkodásban, sajátos, ökológiai szempontú társadalomkritikát eredményezve.¹⁹ Mindez megköveteli nemcsak a bűnözés fogalmának kibővítését, hanem a globális és helyi szint egyidejű áttekintését is a környezeti károk előállításában.²⁰ Az irányzat képviselői sajátosan értelmezik az elkövetőt, a sértettet és a kárt is, így jellemzően négy kérdésre összpontosítanak:²¹

- környezeti egészség és áldozattá válás,
- mindennapjaink ökocid társadalmi-gazdaságtana,

¹⁷ BORBÍRÓ Andrea: Problémafelvetés: mivel foglalkozik a kriminológia? In. BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006. – p. 30.

¹⁸ KORINEK László: A XX. század kriminológiai elméletei, In. GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia – Szakkriminológia. – Budapest: CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2006. – pp. 137-139.

¹⁹ SOUTH Nigel: Green Criminology: Reflections, Connections, Horizons, International Justice and Crime, Justice and Social Democracy, 2014. 3(2) – p. 6.

²⁰ WHITE Rob: Transnational Environmental Crime. – New York: Routledge, 2016. – p 174.

²¹ SOUTH i. m. 12

- globális összefüggések,
- nemzedékek közötti és jövőbeli kihívások.

A kutatások során az adatok túlnyomórészt három forrásból származnak:

- hivatalos statisztikai adatok,
- elkövetőkkel készített interjúk,
- áldozatok tudattartalmának feltárása.

A zöld kriminológiához köthető szakirodalom két fő téma köré szerveződik. Az egyik ezek közül a zöld kriminológia önazonosságát, rendszerezését próbálja meg elvégezni, tehát rendszerbe foglalja a környezetkárosításokról szerzett kriminológiai ismereteket. Olyan kérdésekkel foglalkozik, mint a környezeti bűncselekmények fogalma, jellemzői, tipológiája, a környezetvédelmi szabályozás módszertana és a kriminalizáció során felmerülő problémák. Ezt a területet a magam részéről a zöld kriminológia általános részének nevezem, mert ez ad horizontális táptalajt az egyes kérdésekre szakosodott részterületeknek, amelyek egy-egy téma köré szervezeten, vertikálisan jelentkeznek.

A zöld kriminológiai gondolkodás másik jelentős területe viszont az egyes bűnözési formákra koncentrál. Ezek a munkák mozaikszerűek és számos esetben tükrözik az egyes nemzetállami szabályozások sokszínűségét. Az általam különös résznek nevezett területre tartozó kutatások témájukat tekintve két területre összpontosítanak:

- az egyik a termeléssel összefüggésben jelentkező normasértések, a másik
- a termeléstől függetlenül jelentkező bűnözési formák.

A termeléssel összefüggésben jelentkező cselekmények elméleti keretét jellemzően a kockázattársadalom adja, a devianciák vizsgálata a fehérgalléros bűnözés kriminológiai megközelítését tükrözi. Legradikálisabb kutatói a környezeti bűncselekmény jogellenességét az állami szuverenitás határainak túllépésében ragadják meg, megkérdőjelezve ezzel a jelenlegi társadalmi berendezkedésünk fenntarthatóságát.

A termeléssel összefüggésbe nem hozható magatartások kutatása javarészt a védett fajokkal folytatott illegális kereskedelmet vizsgálja. Ez utóbbi terület előrehaladottabb állapotban van, mert a bűnözés ide sorolható formái elleni nemzetközi fellépés kevésbé érinti az egyes államok gazdasági törekvéseit. A környezeti bűncselekmények jogellenessége ebben a vonatkozásban több munka esetében egyes nemzetközi egyezmények megsértését jelenti,

akár a részes felek, akár konkrét egyének részéről.²² A problémakezelés - a migráció kezeléséhez hasonlóan - holisztikus szemléletmódot és széleskörű nemzetközi együttműködést igényel, ezért a vonatkozó szakirodalom számos megfontolandó ötlettel szolgál.

3. ábra: A zöld kriminológia kutatási területei. - A szerző saját szerkesztése.

3.2. A zöld kriminológia általános része

3.2.1. A környezeti bűncselekmények kriminológiai fogalma

A környezetkárosító cselekmények definiálása során a kutatók két táborra oszlanak. Az egyik táborba azok sorolhatók, akik a pozitív jog adta fogalomkészletet használják, míg a másik csoport képviselői jogszociológiai szemlélettel közelítik meg a fogalmat. A kritikai kriminológia művelői jellemzően ez utóbbi táborba tartoznak.²³ A különféle termelési, fogyasztási és forgalmazási rendszerek nemcsak generálják a környezeti károk okozását, hanem azok elkövetőit támogatják és jutalmazták is. Ha komolyan akarjuk venni ezeket a károkozásokat, akkor elengedhetetlen annak elismerése, hogy ezek túlmutatnak a bűnözés tradicionális értelmezésén. Ennek oka, hogy a jogrendszerekben az ökológia és a gazdaság jellemzően egymásnak feszül, gyakran előbbi az utóbbi szolgálatába kényszerül. Ebből adódóan olyan cselekményeket is vizsgálódás tárgyává kell tenni, amelyek meghaladják az éppen hatályban lévő legaldefiníciókat és jogi meghatározásokat. Ezt három körülmény indukálja. Először is az állam monopóliuma, hogy meghatározza, mi minősül bűncselekménynek és mi nem. Másodszor, a jellemzően vállalatok által elkövetett

²² Ezek közül is kiemelten a Washingtoni Egyezmény vagy más néven CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről) bír relevanciával.

²³ SCHMIDT Holger: Ein grüner zweig der Kriminologie? – In. Kriminologisches Journal, 2013. 45. évf. 4. sz. – p. 264-267.

jogsértések nem feltétlenül tartoznak a büntetőjog hatálya alá. Harmadszor pedig a kár meghatározása jellemzően ökológiai szempontból történik, amely jelentősen eltér a hagyományos, antropocentrikus meghatározásoktól.²⁴ Összességében az mondható el, hogy nehéz olyan fogalom megalkotása, ami nem kötődik túlzottan a pozitív joghoz, de kellőképpen egzakt is. Ennek szemléltetésére – példálózó jelleggel – nézzünk meg néhány definíciót.

Egyes szakértők szerint a környezeti bűncselekmények kriminológiai értelemben azok a tevékenységek vagy mulasztások, amelyek károsak a környezetre, emberekre vagy más fajokra, függetlenül annak jogszerűségéről. Környezeti bűncselekményként kell értelmezni továbbá az állam által elősegített vagy a vállalatok által tanúsított környezeti károkozásokat is, függetlenül attól, hogy ezek legálisak vagy sem.²⁵

A környezeti bűncselekmények szűkebb meghatározását választja Herbig és Joubert, akik szerint a fogalom magába foglal bármilyen szándékos vagy gondatlan tevékenységet vagy manipulációt – kövesse el azt egyén vagy szervezet -, amely negatív hatással van a Föld biotikus (élő) vagy abiotikus (élettelen) összetevőire.²⁶

Passas a károsítás mértékére helyezi a hangsúlyt, amikor azt írja: a bűncselekmény olyan magatartás, amely olyan elkerülhető és szükségtelen kárt okoz a társadalomnak, amely elég súlyos ahhoz, hogy az állam beavatkozzon, figyelemmel arra, hogy a cselekmény más országokban kriminalizált vagy a nemzetközi jog tilalmazza.²⁷

Más szerzők a környezeti bűncselekmények megjelölést olyan viselkedésformák megjelölésére használják, amelyek megsértik az ökológia védelme érdekében hozott jogszabályokat.²⁸

Az EU intézményrendszere, jellemzően környezeti bűnözés alatt érti azokat a bűncselekményeket – tehát törvénytelen cselekményeket vagy mulasztásokat -, amelyek károsítják vagy veszélyeztetik a környezetet. A kapcsolódó jogsértések azok, amelyeket a környezeti bűnözés mellett, azzal párhuzamosan követnek el.²⁹

Egy hazai tanulmány szerint ugyanakkor a környezeti bűncselekmény egy olyan gyűjtőfogalom, amely magába foglal minden olyan - egyéni vagy csoportszintű, haszonszerzés céljából elkövetett - jogellenes cselekményt, amely a környezeti erőforrások

²⁴ WHITE Rob: i. m. XIII.

²⁵ WHITE Rob: i. m. XIV.

²⁶ WHITE Rob: i. m. 159.

²⁷ WHITE Rob: i. m. 160.

²⁸ SHOVER Niel, ROUTE Aaron S.: Environmental Crime. – In. Crime and Justice, 2005. 32. sz. – p. 321.

²⁹ A környezeti bűnözés és a kapcsolódó jogsértések elleni küzdelem. – Luxemburg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2022. – ISBN 978 92 76 43043 8 – p. 4.

kiaknázásából, károsításából, kereskedelméből vagy ellopásából ered. A fogalom jellemzően olyan cselekményekhez kötődik, amelyek egyébként jogszerűnek tűnnek, azonban azok nem felelnek meg az ezeket szabályozó normáknak.³⁰

Akárhogy is nézzük, a fent vázolt fogalmak mindegyike túlmutat a bűncselekmények törvényi definícióján.³¹ Ez a kiterjesztő fogalom-meghatározás azonban indokolt, tekintettel arra, hogy a kriminológia alkalmazott tudomány. Feladata többek között az, hogy racionális indokokkal alátámasztott gyakorlati javaslatokat fogalmazzon meg a kriminálpolitika számára.³² Úgy is mondhatjuk, hogy a kriminológia tudományos ismereteket szolgáltat a megalapozott kriminálpolitikához és ennek részeként a büntetőpolitikához.

A kutatás szempontjából környezeti bűncselekménynek tekintem a hatályos Büntető Törvénykönyv³³ törvényi tényállásai közül a 241. § által büntetni rendelt környezetkárosítást, valamint a 242. és 243. § természetkárosítás elnevezésű deliktumait, továbbá azokat a szándékosan vagy gondatlanságból elkövetett tevékenységeket vagy mulasztásokat, amelyek közvetlenül vagy közvetve a Föld ökológiai rendszerét olyan mértékben sértik vagy veszélyeztetik, ami az ide sorolt cselekmények esetében – a cselekmény fokozott társadalomra veszélyességére figyelemmel – büntetőjogi fenyegetettség megteremtését indokolja.

Megjegyzendő, hogy a vonatkozó nemzetközi egyezmények is - közvetetten, az államnak címzett normákkal - tilalmazzák ez utóbbi fordulat által megjelölt magatartásformák nagyrésztét.

A vonatkozó legfontosabb nemzetközi egyezmények az alábbiak:³⁴

- Egyezmény a nagy távolságra jutó, országhatárokon áttérjedő levegőszennyezésről,
- Egyezmény az ózonréteg védelméről,
- ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény,
- Egyezmény az országhatárokat átlépő vízfolyások és nemzetközi tavak védelméről és halászatáról,

³⁰ SZIEBIG Orsolya Johanna: A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények nemzetközi jogi keretei. – Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2019. – p. 31.

³¹ A környezeti bűncselekmény büntető anyagi jogi megközelítésben a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény XXIII. fejezetében meghatározott törvényi tényállások összességét jelenti.

³² BORBÍRÓ Andrea: Kriminálpolitika, In: BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006. – p. 712.

³³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

³⁴ BÁNDI Gyula, FARAGÓ Tibor, LAKATOSNÉ Horváth Alojzia: nemzetközi Környezetvédelmi és természetvédelmi egyezmények. – Budapest: Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, Környezetvédelmi Hivatal, 1994.

- Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vizes területekről, különösen mint a vízimadarak élőhelyéről,
- Egyezmény a vándorló vadon élő állatfajok védelméről,
- Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről,
- Egyezmény a biológiai sokféleségről,
- Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről,
- Egyezmény a veszélyes hulladékok országhatáron túlra szállításának és elhelyezésének ellenőrzéséről,
- Egyezmény az országhatárokon áterjedő környezeti hatások vizsgálatáról,
- Egyezmény az ipari balesetek országhatáron túli hatásairól.

3.2.2. *A környezeti bűncselekmények jellemzői*

A fogalmi meghatározások nehézségeivel ellentétben ezen bűncselekmények ökoicid jellegében lényegében egyetértés mutatkozik. A negatív hatások az ökoszisztémában jelentkeznek, amely az emberiség léte szempontjából alapvetően meghatározó. A környezet pusztításának mindenki részese, akár tudatosan, akár tudatlanul. A modern civilizáció embere egyszerre elkövető és áldozat (gondoljunk az üvegházhatású gázokat kibocsátó autók napi használatára, a pamutból készült ruhák viseletére, melyek előállítása köztudottan az egyik legnagyobb szennyezőanyag-forrás a vízkészletek vonatkozásában, vagy az arany ékszerek mindennapi hordására, melyek során vegyi anyagok kerülnek a levegőbe, vagy a számítógépre, amelyek előállítása és használata egyaránt az ökoszisztémát terhelik). Függetlenül tehát attól, hogy az adott magatartás legális vagy illegális, a kár pontosan ugyanakkora.³⁵ A cselekmények – fogyasztói oldalról nézve - jellemzően apró negligens magatartások, amelyeknek következményei nehezen számszerűsíthetők.³⁶ A káros hatások kumulálódnak, ezért nehéz lenne meghatározni, hogy ezek előállításában ki, milyen mértékben vett részt. Az esetek többségében ezek lényegileg szükségletkielégítő vagy anyagilag motivált magatartások. Az okozott kár azonban térben és időben is elválhat az elkövetéstől, az áldozatok is nehezen behatárolhatók. A környezeti bűncselekmények a legkülönfélébbek lehetnek, az ellenük való fellépés és az esetleges kriminalizáció

³⁵ HALSEY Mark: i. m. 219.

³⁶ KÓHALMI László: A környezet védelme a magyar büntetőjogban. – Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem, 2010. – p. 119.

kulturálisan, társadalmilag és gazdaságilag egyidejűleg determinált. Ezek megértéséhez ugyanakkor vitathatatlanul szükséges valamiféle általános csoportosítás, amelyben az egyes részhalmozokba tartozó cselekmények egy-egy specifikus jellemző alapján azonosíthatók. A szervezeti keretek között megvalósuló cselekményeket sokan a fehérgalléros vagy vállalati bűnözés keretében értelmezik. Pusztai László szerint a környezetkárosító bűnözés a gazdasági bűnözés kriminológiai fogalmához kötődik, mert a tőkeszegény vállalkozások az egyre szigorodó környezetvédelmi szabályozásoknak nem tudnak eleget tenni, ezért választásra kényszerülnek: tevékenységüket beszüntetik, vagy a környezetvédelmi előírások megszegésével folytatják tovább.³⁷ Külföldi szerzők a szabályok megsértését három tényező függvényében értelmezik. A piaci bizonytalanság növeli a feszültséget és bonyolítja a tervezést, ezért katalizálja a környezetvédelmi szabályok megsértését. A környezet károsításának kulturálisan bevett formái jellemzően áttörnek a jogi szabályozás által megteremtett kényszereket, valamint ilyen feltételek esetén gyakori az ellenőrzés és a felügyelet hiánya is. A vállalatok méretének és komplexitásának növekedésével egyenesen arányosan nő a környezetvédelmi előírások megszegésének valószínűsége. A gazdaságilag függő helyzetben lévő vállalatok gyakrabban követnek el jogsértéseket.³⁸

Egy másik, holland tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy a fehérgalléros bűnözők magas társadalmi presztízzsel jellemezhetők, amely a betöltött pozíció státuszából fakad. A környezeti bűnözést azonban inkább kétkezi munkát végző kisiparosok, gyakorlati üzletemberek követik el. Másik elhatárolási szempontként írják le, hogy a fehérgalléros bűnözés jellemzően tevékeny magatartás formáját ölti, a környezeti bűnözés ezzel szemben mulasztás formájában valósul meg legtöbbször. Ezen túlmenően a fehérgalléros bűnözés motivációja a pénz, a szervezeti keretek között kifejtett környezeti bűncselekmények esetében a haszon inkább a feladatok csökkentése, ezáltal az időmegtakarítás. Ha mégis anyagilag motiváltak ezek a cselekmények, akkor ennek lehetősége a kiadási oldal csökkentéseként adott, nem pedig a bevételek növelése révén. A semlegesítés technikái is jelentős eltérést mutatnak.³⁹

A FEHÉRGALLÉROS ÉS A „ZÖLDGALLÉROS” BŰNÖZÉS ÖSSZEHASONLÍTÁSA

³⁷ GYŐRY Csaba, INZELT Éva: Fehérgalléros, gazdasági és korrupciós bűnözés, In. BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin, KERESZSI Klára, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006. – p. 456.

³⁸ SHOVER Niel, ROUTE Aaron S.: i. m. 335-339.

³⁹ HUISMAN Wim, van ERP Judith: Opportunities for Environmental Crime: A Test of Situational Crime Prevention Theory. – In. The British Journal of Criminology 53(6) – pp. 1178-1200.

ELHATÁROLÁSI SZEMPONT	FERÉRGALLÉROS BŰNÖZÉS	„ZÖLDGALLÉROS” BŰNÖZÉS
elkövető társadalmi státusza	felsőosztály felső-középosztály	középosztály
magatartás jellege	jellemzően aktív (tevéleges)	jellemzően passzív (mulasztás)
tipikus motiváció	közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	feladatok csökkentése, időgazdálkodás
anyagi nyereség elérésének módja	jellemzően a bevételek növelése	tipikusan a kiadási oldalon felmerülő költségek minimalizálása
jellemzően alkalmazott semlegesítési technika	gazdasági érdekekre történő hivatkozás	a környezeti előírásokról való tudomásszerzés vagy a károkozás tagadása

1. táblázat: A fehérgalléros és a zöldgalléros bűnözés összehasonlítása. - A szerző saját szerkesztése.

Az egyénileg elkövetett környezeti bűncselekmények kevésbé összetettek és veszélyeseek. Ezek azok a tevékenységek, amelyek kulturálisan elfogadottak vagy legalábbis kevésbé súlyosnak értelmezettek. Fontos kiemelni, hogy az adott közösség még a szabályozási tilalmak ellenére is sok esetben csak „mala prohibita” (azért rossz, mert tiltott) cselekményként tekint a környezet károsítására.⁴⁰

Viszonylag hamar ismertté vált az a körülmény is, hogy a cselekmények vizsgálatát a viktimológia sem mellőzheti. A környezeti bűncselekmények áldozatainak azonosítása sokszor jelentős nehézségekbe ütközik. Először is az áldozatok nem tudják, hogy áldozattá váltak. Másodszor pedig sok esetben a káros hatások csak évek vagy évtizedek alatt manifesztálódnak. A környezeti katasztrófák során több ezer ember is érintett lehet, ami indokolhatja a tömeges áldozattá válás fogalmának bevezetését.⁴¹

A környezeti bűncselekményeket a hazai szakirodalomban Irk Ferenc a tett, a kárkövetkezmény, a büntető eljárás, és a büntetéskiszabás szempontjából jellemezte.

A tett vonatkozásában arra a megállapításra jutott, hogy a kár mértékének növekedésével egyre bizonytalanabbá válik a tettes azonosítása. Az ide sorolt cselekmények jellemzően szándékosak, de nem célzatosak, emellett nehezen definiálhatók. A látencia magas és a tett morális elítélése mind hatalmi, mind lakossági oldalról bizonytalan.

A kárkövetkezmény jellemzője, hogy a tett és annak következménye gyakran térben és időben is egymástól távoli, így a tett és a kárkövetkezmény közötti összefüggés is gyakran

⁴⁰ SHOVER Niel – ROUTE Aaron S.: i. m. 342.

⁴¹ SHOVER Niel – ROUTE Aaron S.: i. m. 328.

nem evidens, illetve nem bizonyítható. A lakosság megítélése szerint a kockázatvállalás reális, emellett a káros következmények csak a jövőben válnak észlelhetővé.

A büntetőeljárások során a tett bizonyíthatósága jellemzően nehézkes, a jogi felelősség rendszere nem, vagy csak hiányosan kidolgozott, és sok esetben mind az elkövető, mind a sértetti kör ismeretlen marad.

A büntetéskiszabása körében - amennyiben van büntetés – a büntetési tételkeret gyakran értelmezhetetlen, és az egyes bűncselekmények miatt kiszabott büntetések egymással gyakran nem arányosíthatók.⁴²

3.2.3. A környezeti bűncselekmények tipológiája

A szakirodalomban a környezeti bűncselekményeket többféleképpen csoportosítják. Az elkövetés jellege szerint lehetnek egyéni vagy vállalati - tehát szervezeti keretek között kifejtett - cselekmények.⁴³

Az eredmények szempontjából megkülönböztetünk elsődleges, másodlagos vagy harmadlagos környezeti bűncselekményeket. Az elsődleges zöld bűncselekmények közvetlenül negatív hatást gyakorolnak valamely környezeti elemre. A másodlagos bűncselekményeket gyakran nevezik szimbolikus környezetkárosításoknak, mert ezek a környezet védelme érdekében hozott intézkedések és/vagy jogszabályi előírások megsértését jelentik. A harmadlagos környezeti bűncselekmények köre a legtágabb, mert ezek olyan egyéb cselekmények, amelyek hozzájárulnak a környezetkárosításhoz, de a másodlagos bűncselekményekhez hasonlóan csak közvetetten (például: korrupciós és vagyon elleni bűncselekmények).⁴⁴ Az elsődleges környezeti bűncselekményeken belül megkülönböztethető négy bűncselekmény típus, a levegőszennyezés, az erdőirtás, a más fajok ellen irányuló cselekmények, és a talaj- és vízszennyezés.

Hatásuk földrajzi kiterjedése szerint lehetnek helyi, nemzeti, regionális, vagy globális hatásúak.

A fenyegetettség forrása szerint beszélhetünk barna, zöld, vagy fehér környezeti bűnözésről. A barna az urbanizáció okozta környezetterhelésekhez kapcsolódik. A zöld közvetlenül a természeti környezetet érinti, míg a fehér az új technológiák által teremtett

⁴² IRK Ferenc: Zöldkriminológia: szemlélet, súlypontok, irányzatok. – In. Kriminológiai Tanulmányok. – Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 2016. – p. 21-22.

⁴³ SHOVER Niel, ROUTE Aaron S.: i. m. 325.

⁴⁴ WHITE Rob: i. m. 161.

veszélyekben gyökerezik.⁴⁵ A következmények intenzitása alapján lehetnek azonnaliak vagy tartósak.

A bekövetkezett kár jellege szerint egészségügyi, gazdasági, társadalmi és kulturális, vagy biztonságra gyakorolt hatásúak. Ezen kívül fokozhatják az egyenlőtlenségeket is.

Az áldozatokra fókuszáló tipológia arra épül, hogy a cselekmény áldozata lehet ember, más faj vagy maga a bioszféra.⁴⁶

1. elkövető jellege alapján	➤ egyéni ➤ vállalati (szervezeti)
2. eredmény szempontjából	➤ elődleges: 1. levegőszennyezés 2. erdőirtás 3. más fajok ellen irányuló cselekmények 4. talaj- és vízszennyezés ➤ másodlagos (szimbolikus) ➤ harmadlagos (kapcsolódó)
3. hatásuk földrajzi kiterjedése szerint	➤ helyi ➤ nemzeti ➤ regionális ➤ globális
4. veszélyforrás alapján	➤ barna ➤ zöld ➤ fehér
5. következmények intenzitására tekintettel	➤ azonnali ➤ tartós
6. kár jellege alapján	➤ egészségügyi ➤ gazdasági ➤ társadalmi és kulturális ➤ biztonságra ➤ egyenlőtlenségekre gyakorolt hatású
7. áldozatok szempontjából	➤ emberre ➤ egyéb fajra ➤ bioszféra ártalmas
8. háttérben álló ok szerint	➤ globalizációban gyökerező ➤ egyéni szükségletekből fakadó

⁴⁵ SOUTH Nigel: i. m. 10.

⁴⁶ HALL Matthew: Environmental Victims: Challenges for Criminology and Victimology in the 21st Century. – In. Journal of Criminal and Justice and Security 2013. 4. – pp. 371-391.

3.2.4. Kontroll és megelőzés

A kriminológiában a környezeti bűncselekmények kezelésére két elméleti modell alakult ki.⁴⁷ Az imperatív modell a környezeti bűncselekményeket elrettentéssel kívánja visszaszorítani, amelynek eszköze a szigorú szabályozással párosuló gyakori ellenőrzések és a súlyos szankcionálás. Radikálisabb képviselői a jogsértések automatikus szankcionálását követelik.

A kooperatív modell ezzel szemben a büntetőjog ultima ratio jellegét hangsúlyozza és az elkövetőkkel való szoros együttműködésben látja a problémák megoldásának zálogát. Bizonyítottak vélik ugyanis, hogy a környezet fokozott igénybevételének hátterében jellemzően tudatlanság és tévedés áll, nem pedig az erre irányuló szándék. Sokkal hatásosabb a potenciális elkövetők érzékenyítése, az ökológiai szempontból zöldebb, megfelelő magatartásra való ösztönzés. Végső esetben természetesen nem zárják ki a szankcionálást, a jogszabályoknak való meg nem felelés megtorlását.

Akárhogy is nézzük, a környezetvédelmi szabályozás kialakítása összetett feladat és a legtöbbben egyetértenek abban, hogy a szabályozás tárgyát képező sokszínűség miatt csakis egy vegyes jellegű szabályrendszer képes a jelenség visszaszorítására.

3.3. A zöld kriminológia különös része

3.3.1. Termeléssel összefüggő jogsértések

Napjainkra minden olyan társadalmi mintázatot vállalati érdekek uralnak, amelyekkel az emberek az élethelyzetüket befolyásolják. Fogyasztóként környezetünk rombolását mindennapi gyakorlatnak tekintjük, azt széles körben és rendszeresen, rutintevékenységgént végezzük. Az ehhez kapcsolódó cselekmények nagy részét kíváncsúnak tartjuk. A fogyasztókkal ellentétben a transznacionális vállalatok érdekérvényesítő képessége azért is más természetű, mert az egyes államok maguk is abban érdekeltek, hogy gazdasági fejlődést mutassanak.⁴⁸ A cégek könnyen beszerzik a működéshez szükséges engedélyeket, és nincs érdemi intézményes reakció az ellenőrizhetetlen káros hatásokkal szemben.⁴⁹

⁴⁷ SHOVER Niel, ROUTE Aaron S.: i. m. 354.

⁴⁸ WHITE Rob: Climate Change Criminology. – Bristol: Bristol University Press, 2020. – p. 23-25.

⁴⁹ UTSA Sarkar: Ecocide – Protection of environment: an international crime. – In. International Journal of Legal Developments and Allied Issues, 2021. 8. évf. 1. sz. – p. 32.

A környezeti bűncselekmények csoportosítása során azzal az előfeltevéssel élek, hogy valamennyi emberi magatartás célok által vezérelt, vagy közvetlenül kapcsolódik célzatos magatartáshoz. Véleményem szerint egy cselekmény akkor kötődik a termeléshez, ha egyidejűleg két feltételnek is megfelel. Az első ilyen kritérium, hogy a cselekményt valamilyen legitim vállalkozási forma keretében fejtse ki. A második feltétel az, hogy ezek a cselekmények - ha közvetlenül nem is, de közvetve mégis - anyagilag motiváltak. E két kritérium négyféle csoportot hoz létre a környezetkárosító cselekmények halmazán belül, amelyet az alábbi táblázat segítségével szemléltetek.⁵⁰

		MEGVALÓSULÁSI SZINT	
		SZERVEZETI	EGYÉB
M O T Í V U M	A N Y A G I	I. CSOPORT: Termeléshez köthető cselekmények: a) ipari, illetve b) mező- valamint erdőgazdasági gazdasági kötődésű cselekmények.	II. CSOPORT: Egyéni szinten, vagy legitim vállalkozási kereteket mellőző bünszervezetben megvalósuló, anyagilag motivált cselekmények.
	E G Y É B	III. CSOPORT: „Zöldgalléros” bűnözés: legitim vállalkozás keretében, jellemzően időmegtakarítás végett megvalósuló jogsértések.	IV. CSOPORT: Egyéni szinten megvalósuló cselekmények többsége, melyek szükségletkielégítést céloznak, sokszor kulturális vonatkozásokkal.

4. ábra: A környezeti bűncselekmények csoportosítása jelen dolgozat vonatkozásában. - A szerző saját szerkesztése.

Ökológiai szempontból a környezetet károsító cselekmények meglehetősen heterogén halmazán belül a társadalomra leginkább veszélyes magatartások anyagilag motiváltak és szervezeti keretek között valósulnak meg (I. csoport), így ideális esetben a büntetőjog hatálya alá tartozó cselekmények is ide tartoznának.

Az emberi magatartások ezen csoportján belül célszerű megkülönböztetnünk az ipari termeléshez köthető, valamint a mező-, illetve erdőgazdasági vonatkozású eseteket. Hazai viszonylatban álláspontom szerint az ipari termeléshez kapcsolódó cselekmények és a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatban felmerülő károsítások eltérő tulajdonságokkal jellemezhetők, amelyeket az alábbi táblázatban foglaltam össze.

	IPARI	MEZŐGAZDASÁGI
Közvetlenül érintett környezeti elem	víz, levegő	föld, élővilág

⁵⁰ MOLNÁR Tamás: Impressions on the Role of Environmental Criminal Law in Present Day Society. – In. Belügyi Szemle, 2023. évi 2. különszám, p. 93-103.

A magatartás és a környezeti kár viszonya	kumulatív, közvetett	közvetlen
A következmények jellege	mobil	helyhez kötött
Jellemző elkövetési magatartás	kibocsátás, igénybevétel	fakitermelés, gépi földmunka
Megvalósítás jellege	folyamatos	ciklikus
Szervezeti forma	bonyolultabb	egyszerűbb
Az okozott kár percepciója	alulreprezentált	felülreprezentált
A következmények kiterjedése	globális	lokális, regionális
A tevékenység kifejtésének helye	sok esetben pontosan meghatározhatatlan	jellemzően pontosan meghatározható
Tilalmazott magatartások körének meghatározása	relatív, mértékalapú	abszolút, elkövetési tárgyak meghatározásával történik
Jellemzően alkalmazott intézményes reakció	közigazgatási	büntetőjogi (amennyiben a cselekmény N2000, védett, vagy fokozottan védett területet érint)

3. táblázat: A termeléshez köthető cselekmények két csoportjának sajátosságai. - A szerző saját szerkesztése.

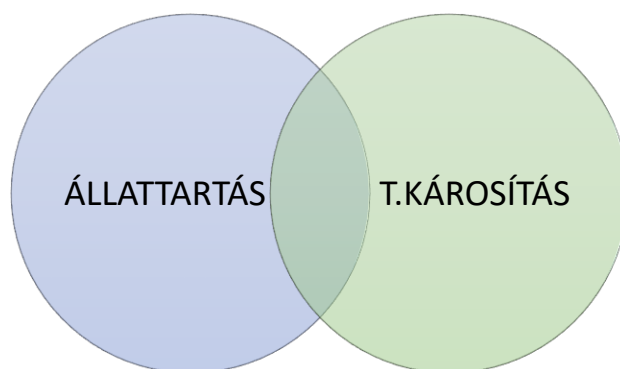
Nézetem szerint a hazai büntetőjog rendszerében - rendeltetését tekintve - a környezetkárosítás tényállása lenne hivatott az ipari termeléshez szervesen kapcsolódó jogsértések szankcionálására, valamint kisebb részben a természetkárosítás területvédelmi tényállása alá nem tartozó mező- és erdőgazdálkodás során megvalósuló jogsértések büntetőjogi megtorlására.

A mező- és erdőgazdálkodási tevékenységek jelentős része napjainkra vállalkozási tevékenység keretében, anyagi érdekekből valósul meg. A természetkárosítás területvédelmi deliktuma hivatott a természetvédelem szempontjából leginkább jelentős abiotikus tényezők – jellemzően területek – megóvására az ezeket negatívan érintő cselekményekkel szemben.

3.3.2. Termeléstől független jogsértések

A termeléssel össze nem függő jogsértések jellemzően a fogyasztói oldal magatartásait ölelik fel, ami nem feltétlenül anyag motivált. Az ide sorolható cselekmények változatosak, ugyanakkor jelen kutatás az élőlényekre, az egyedekre - legfőképp pedig az állatokra - fókuszál.

A termeléssel össze nem függő jogsértések ebből a szempontból – annak ellenére, hogy ezek egy része globális léptékben a vadgazdálkodáshoz kapcsolódik, azonban hazai viszonylatban ez kevésbé jellemző – közvetlenül élő egyedekre elkövetett cselekményeket jelölnek. Az ide sorolható kutatások meghatározó témája az állatvédelem, illetve a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajokkal folytatott kereskedelem. Az állatvédelem témája jelen kutatás keretein túlmutat, így ez utóbbi témával fogok kiemelten foglalkozni, amely terület káros cselekményeinek büntetőjogi megtorlására az egyedvédelmi tényállás szolgáltat jogi alapot. Ennek egyik marginális részhalmaza az állattartás, amely így a természetkárosítás által tilalmazott magatartások jelentős részével átfedést mutat. A kutatásom végén a témát a tartás, mint elkövetési magatartás, illetve a természetkárosítás elkövetési tárgyaként meghatározott egyedfogalom mentén szűkítem, és az élő állatokra elkövetett diszpozíciószerű cselekményekre fókuszálok.

7. ábra: Az állattartás és a természetkárosítás egyedvédelmi tényállásának átfedése. - A szerző saját szerkesztése.

3.3.3. A disszertáció felépítése a fenti csoportosításra figyelemmel

Amennyiben rendszerbe kívánjuk foglalni a káros magatartásokat, úgy az általános jelenségek szintjétől kell a speciális esetek felé haladnunk, így e témát a már kifejtettekre is figyelemmel három – egymásra épülő, és egymással szorosan összefüggő – dimenzió mentén fogom szűkíteni, megkülönböztetve a környezetkárosítás, a természetkárosítás területvédelmi, végül a természetkárosítás egyedvédelmi vonatkozásait.

TERMELÉSSSEL JELENSÉG (2)	ÖSSZEFÜGGŐ	I. KÖRNYEZETKÁROSÍTÁS
		II. TERÜLETVÉDELMI TÉNYÁLLÁS
TERMELÉSTŐL JELENSÉG (1)	FÜGGETLEN	III. EGYEDVÉDELMI TÉNYÁLLÁS

8. ábra: A vizsált bűncselekmények elhelyezése az elméleti keretben. - A szerző saját szerkesztése.

A zöld kriminológia különös részére tartozó három téma felvezetése során áttekintem a globális, uniós, és nemzeti szinteket, ezt követően ismertetem - e három témakörben - a hazai jogalkalmazással kapcsolatos tapasztalatokat.

II. SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNET

1. A környezetvédelmi szabályozásról általában

A környezetvédelem az a tevékenység, amely egyéni vagy társadalmi szinten az emberiség ökológiai lábnyomára fókuszál, célja a környezetünkben saját magunk által okozott károk megelőzése, mérséklése, elhárítása. Szakpolitikaként kétségtelenül hatással van a jogalkotásra, amely tételes jogi normákba önti a meghatározott értékek védelmének igényét, megadva ezzel a szabályozás indokát és célját. Az azonos társadalmi viszonyokat azonos módszerekkel szabályozó normák összessége jogágakba rendeződik. A környezetvédelmi vonatkozású szabályok a jogrendszer valamennyi ágában megjelennek, ezért célszerű sajátos, jogágakon keresztülfekvő jogterületként tekinteni az e szempontból releváns rendelkezéseket. A környezetvédelmi jogot ezekből adódóan a módszertani sokféleség jellemzi, a szabályozás vegyes jellegű. Az integratív szemléletű jogszabályok jelentenek táptalajt az egy-egy speciális területet felölelő szektorális normáknak. Gyakorlati jelentőségük kapcsán az alábbi módszereket emelem ki, mint a környezetvédelmi jog tipikusan alkalmazott megoldásait:⁵¹

- A rendészeti módszer az ún. hagyományos közigazgatási módszereket foglalja magába. A jogszabályi formát öltő tilalmak, illetve engedélyezési eljárások külső elvárásként fogalmazódnak meg a meghatározott tevékenységet végzők számára, és nincsenek tekintettel a tevékenység belső törvényszerűségeire. Az ilyen jellegű szabályok választást nem tűnnek, ezért meglehetősen rugalmatlanok. Az ide tartozó eszközök csak megfelelő állami felügyelet mellett lehetnek hatékonyak, amely azonban rendkívül költséges.
- A gazdasági szabályozás módszerének alap gondolata, hogy a természeti erőforrások piaci alapon szerveződő szolgáltatások útján jutnak el a fogyasztókhoz, ezért a szennyezőnek, pontosabban a fogyasztónak fizetnie kell. Az adó típusú szabályozás természete kettős, mert megdrágítja az egyes természeti erőforrásokat, ugyanakkor környezetkímélőbb magatartás tanúsítására ösztönzi mind a termelőt, mind a fogyasztót. Az egyre szigorodó környezetvédelmi szabályokat betartani nem képes termelő kezdetben versenyhátrányba kerül, majd választásra kényszerül: tevékenységét beszünteti, vagy a környezetvédelmi szabályok kijátszása révén

⁵¹ FODOR László: Környezetvédelmi jog és igazgatás. – Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012. – pp. 45-69.

folytatja azt. A dilemma jelentősége miatt egyes szerzők a környezetkárosító bűnözést a gazdasági bűnözés fogalmi körébe sorolják.

- Az önszabályozás, mint módszer jellegzetessége az állam, pontosabban a közhatalmi eszközök hiánya. Alapja a vállalati autonómia, betartásának garanciája pedig a köteleességvállalás önkéntessége. Ebben az esetben a környezethasználók egy meghatározott csoportja önként vállalja bizonyos tartalmi és/vagy eljárási szabályok betartását, mert attól valamilyen piaci előnyt remél. A konszenzuális módszer a polgári jogban gyökerezik, legfőbb eszköze a szerződés.

2. A büntetőjog szerepe a környezetvédelemben

A büntetőjog valamennyi jogrendszer zárköve, fő funkciója a rendszer parancsainak és tilalmainak kikényszerítése, egyfajta nemzeti identitás kifejezése a védendő értékek meghatározása révén. A környezeti büntetőjog járulékos jellegű, mert a büntető törvénykönyvben megjelenő jogellenesség más – jellemzően közigazgatási - norma megszegésében realizálódik. A környezetvédelem szolgálatában a büntetőjog szerepe jelenleg kettős. A kockázati társadalomból eredő veszélyek vonatkozásában inkább csak egyfajta erkölcsi rosszallás kifejezésére hivatott. Az egyéni szenvedélyek által generált cselekmények esetében alkalmas lehet preventív hatás kiváltására, amennyiben a jogsértést követő szankcionálás szinte biztos, azaz a szabályozás hatékony. Kérdésként merül fel azonban, hogy hol húzódik az a határ, ameddig a környezetvédelem behatolhat a büntetőjog területére úgy, hogy a szabályozás teljes mértékben megfeleljen a jogállamiság büntetőjoggal szemben támasztott elvárásainak? Álláspontom szerint a tényállás bonyolult nyelvezete és az értelmezés során felmerülő nehézségek állnak a kiszámíthatóság, így a hatékony alkalmazhatóság útjában. Minél tágabban határozza meg a jogalkotó a büntetőjogi fenyegetettség körét egy tényálláson belül, annál inkább nehezebb a jogbiztonság – kiszámíthatóság, normavilágosság, érthetőség, egyértelműség – követelményeinek betartása. A szabályozás legnagyobb dilemmája a megengedhető és a tilalmazott magatartások elhatárolása.

3. A kriminalizáció során felmerülő kérdések

A kriminalizáció az a folyamat, amelynek eredményeként valamely állam egy adott cselekményt büntetendővé, azaz bűncselekménnyé nyilvánít. A jogalkotó tehát a büntetőpolitika érvrendszerére tekintettel meghatározott törvényi tényállásokat iktat be a büntető anyagi jog rendszerébe. Az üldöző magatartások egzakt meghatározása azonban

nem egyszerű feladat, amelynek oka kettős. Azonosíthatunk magával a jelenséggel kapcsolatban, illetve a globalizációval összefüggésben felmerülő problémákat.

3.1. A cselekménnyel összefüggő problémák

Mueller a jelenség vonatkozásában a szabályozás kritikus pontjait az alábbiakban látta:⁵²

- A felismerés és számszerűsítés problémája: a hagyományos bűncselekmények erkölcsileg tilalmazott volta és az általuk okozott kár jellege egyértelművé teszi azok felismerését. A környezeti bűncselekmények esetében okozott kár azonban gyakran látens vagy csak a távoli jövőben következik be. Az is evidens, hogy az állam a gazdasági szférában a szennyezőket inkább jutalmazza, mintsem bünteti. A felismerést nehezíti továbbá ezen bűncselekmények „mala prohibita” jellege, tehát hogy az adott magatartás még a meglévő jogi tilalmak ellenére is kulturálisan tolerált. A környezetével minden élőlény, így az ember is kölcsönhatásban van. Az egyéni magatartások káros hatásai összegződnek. Számos olyan ökológiai jelenséggel állunk szemben, amely esetében lehetetlen az egyes egyéneket terhelő felelősség pontos meghatározása (például a klímaváltozás vagy az óceánok szennyezése). A bizonytalanságot fokozza továbbá a tudományos eredmények egymásnak ellentmondó jellege is. A büntetőjogi szabályozás gyakran nem tudja magát függetleníteni a közigazgatási normáktól, és a jogalkotó olyan homályos tényállási elemek használatára kényszerül, mint a „súlyos szennyezés” vagy a „súlyos gondatlanság”.⁵³ A tételes jog mit sem mond azonban ezen kifejezések jelentéséről, amelyek pontos meghatározása egyébként sokszor nem is lehetséges. A problémát csak tovább fokozza a kár mennyiségi és minőségi szempontból történő azonosíthatatlansága.
- A szigorú felelősség problémája: a tradicionális büntetőjogi gondolkodásban a bűncselekmény gerincét képezi az elkövető bűnös viszonya az általa tanúsított magatartáshoz. A bűnfelelősség megállapításának feltétele tehát a bűnös tudat („mens rea”), amely szándékosság vagy gondatlanság formájában jelenhet meg. Mivel ennek bizonyítása számos esetben nehézségbe ütközik, ezért a common law országokban megteremtették az úgynevezett sztrikt felelősséget. Ilyen esetekben az

⁵² MUELLER Gerhard O. W.: An Essay on Environmental Criminality. – In. EDWARDS Sally M., EDWARDS Terry D., FIELDS Charles B. (szerk.): Environmental Crime and Criminality. – Oxon: Routledge, 2010. – pp. 3-20.

⁵³ GÖRGÉNYI Ilona: Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel. – In. Agrár- és Környezetjog, 2018. 25. sz. – p. 73.

elkövető tudattartalmától függetlenül büntethető, azonban garanciális szempontból ezen gyakorlat jogszerűsége megkérdőjelezhető. Minél súlyosabb társadalmi következményekkel jár az adott cselekmény, annál inkább egyértelművé válik, hogy a sztrikt felelősség a tisztességes bírósági eljárás alapelvét sérti, ezért csak csekély tárgyi - súlyú enyhe büntetési tételű - bűncselekmények esetében alkalmazható. További probléma, hogy bizonytalan helyzeteket generál a döntéshozatalban, de a globalizálódó világ egyre inkább gyors és megalapozott döntések meghozatalát igényli.

- A helyettes felelősség problémája: a büntetőjog hagyományos dogmatikájában az egyén saját tettei miatt tartozik felelősséggel. Az egyéni felelősség kiterjesztését jelenti a helyettes felelősség, amikor a cég vezetője büntetőjogi felelősséget kényszerül viselni a beosztottjai által elkövetett cselekményekért is. Ez a felelősségi forma a szigorú felelősség speciális változataként is felfogható. Hátránya azonban, hogy megköveteli a fokozott bizalmat a vezető tisztviselő és a beosztottjai között, a cégvezetést pedig olyan túlzott felügyeleti és ellenőrzési mechanizmusok kidolgozására sarkallhatja, amely gátja a szervezeti működés hatékonyságának.
- A jogi személyek büntetőjogi felelősségének problémája: a jogi személyek pusztán emberek által létrehozott fiktív jogalanyok, szellemi konstellációk. Ezért esetükben bűnös tudatról eleve nem beszélhetünk és velük szemben egyes meghatározott büntetőjogi szankciók és intézkedések alkalmazása lényegileg kizárt. Cselekedeteik emberi tevékenységekben öltenek testet. Számos kutató esetükben alternatív szankciók bevezetését javasolja, így például a megtörtént károkozások nyilvánosságra hozatalát. A gyakorlatban joghátrányként velük szemben jellemzően pénzügyi szankciókat és a tevékenység korlátozását, megszüntetését alkalmazzák. Lényeges kihívást jelent, hogy a kiszabott monetáris jellegű szankciók ne pusztán a termelés járulékos költségei, a fogyasztói árak immanens összetevői legyenek. Ezen kívül a jogerősen kiszabott szankciók végrehajtásának biztosítása is problémák forrása. A következő kérdés azonban mindenképpen helytálló és megalapozott. Hogyan várható el, hogy az állami vállalatok esetében is fellépjen az állami büntetőhatalom? Illúzió csupán, hogy az állam, mint önálló jogi entitás saját magát megbüntethetné.
- A bizonyítás problémája: a materiális deliktumok eredményt tartalmaznak, amely lehet meghatározott javak veszélyeztetése vagy károsítása. A környezeti bűncselekmények esetében azonban a kár sokszor észrevétlen marad, továbbá annak

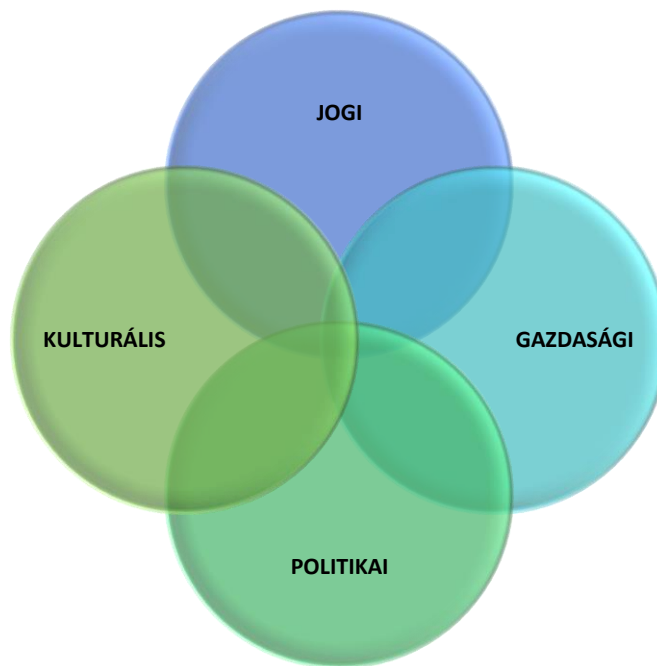
pontos meghatározása sem lehetséges. A magatartás és az eredmény közötti ok-okozati összefüggés fennállását és annak minden kétséget kizáró bizonyítását a büntetőjog szintén megköveteli. Ennek bizonyítása eleve nehézséget okoz, amit a szervezeti keretek között megvalósuló bűnözés csak fokoz.

- A hatalommal való visszaélés problémája: a mai társadalmi-gazdasági berendezkedésünk lehetővé teszi, hogy az egyes iparágak és mamutvállalatok saját szervezeti érdekeiket a politikai döntéshozatal során érvényesítsék. Az állam bevételeinek jelentős része a gazdaság termelőképességétől függ, ami alapjaiban rányomja bélyegét a szabályozásra. Beck rámutat arra, hogy a gazdasági haszon kézzelfogható, míg a veszélyek láthatatlanok. az ökológiai érdekek ezért a gazdasági érdekeknek alárendelten jelenhetnek meg a jogban, ami az egész intézményes környezetvédelmet relatívvá teszi.
- A végrehajtási deficit problémája: a környezetvédelmi előírások végrehajtása jelentős erőforrást igényel. Végrehajtás hiányában a törvényi tilalmak pusztán holt betűk, melyek érdemi változást empirikus világunkban nem váltanak ki. A végrehajtási deficitet tovább fokozza az adott társadalom kulturális öröksége, amely sok esetben nemhogy tolerálja, hanem még támogatja is a környezet kínálta lehetőségek kiaknázását.
- A prioritások változékonyságának problémája: a környezet és a gazdaság is folyamatosan fejlődik, minőségileg átalakul. Azok a magatartások, amelyek a környezet jelentős átalakítását eredményezik, gyakran gazdaságilag hasznosak. Ami az egyik pillanatban még védendő érték, az a másokban csupán gazdasági lehetőséggé jön számításba.
- Az egyéb jogági szankciók és a dekriminalizációs trendek hatástalanságának problémája: a kriminalizáció célja, hogy valóban a legsúlyosabb magatartások kerüljenek törvényi tilalmak hatálya alá. A - korábban kifejtett - jogalkotási nehézségekre tekintettel azonban a büntetőjogi szabályozás minduntalan megalapozott kritikákkal kényszerül szembenézni. Vannak, akik önszabályozó rendszerek kialakításában, mások a nyilvános meghurcoltatás elrettentő hatásában hisznek. Tény azonban, hogy büntetőjogon kívüli eszközökkel a környezeti ártalmakat ez idáig lényegileg csökkenteni nem sikerült.
- A kriminalizáció és a represszív büntetőpolitika problémája: a környezetvédők a büntetőjogi szankcionálás mellett érvelnek, azonban a környezet károsítását követő repressziótól az ökológiai rendszerbe való beavatkozás nem válik meg nem

történeté. Nem a büntetés szigorítása, hanem a büntetőeljárások hatékonyságának növelése eredményezné a jelentős elrettentő hatást. Az előzőekben felvázoltakra tekintettel azonban jelenleg a büntetőjog a környezeti kihívásokra adekvát választ adni nem képes.

3.2. A globalizáció diktálta nehézségek

A kriminalizációt a globalizációval összefüggő jelenségek is megnehezítik. Ezek a „kriminogén aszimmetriák” a jog, a gazdaság, a politika, és a kultúra területén megjelenő strukturális eltérések,⁵⁴ amelyeket az alábbi ábra szemléltet.

9. ábra: A kriminalizáció során versengő érdekcsoportok. - A szerző saját szerkesztése.

A jogi aszimmetria azt jelenti, hogy az egyes országok a környezet védelmét eltérően értelmezik, amit az egyes államok hatályos jogszabályainak változatossága is jól tükröz. Az egyik állam megtilt valamit, ami a másokban ahelyett, hogy tilalmazott lenne, még kívánatos is. A környezetvédelmi normák eltérősége miatt a fejlődő országok gyakran a környezetet jelentősen terhelő iparágak kiszervezésének célpontjai. A fejlett államok fogékonyak a veszély exportálására a gazdasági haszon hazaszállítása mellett.

A gazdasági aszimmetria alatt azt értjük, hogy az egyes térségek gazdaságilag eltérő módon hasznosíthatók. A természeti erőforrásokban gazdag területek potenciálisan több hasznosítási lehetőséget nyújtanak. Az élővilág fajgazdagsága is eltérő. Ami az egyik állam számára ritkaság, az a másokban csupán gazdasági lehetőség.

⁵⁴ WHITE Rob: Transnational Environmental Crime i. m. 160.

A Politikai aszimmetria hivatott kifejezni azt, hogy a kormányzatok és a gazdaság szereplői -bár különböző mértékben-, de egymásra utaltak. Érdekérvényesítő képességük ennek megfelelően eltérő. A fejlődő országok gyakran versenyeznek az ipari vállalkozások bevonása érdekében, amelynek a természeti környezet lesz az áldozata. Később a környezetvédelmi előírások szigorítását megakadályozhatják a tőkeerős gazdasági entitások, melyek a tőkekivonással való fenyegetéssel képesek ráerőltetni akaratukat a jogalkotóra.

Végül a kulturális aszimmetria fedi le azt, hogy az egyes társadalmak eltérően viszonyulnak az őket körülvevő világhoz, így tudástökéjük is szignifikáns különbségeket mutat. Ahhoz, hogy egy közösség fellépjen valamely környezetkárosító hatással járó emberi magatartással szemben, tisztában kell lennie a jelenség káros következményeivel. Az ökológiai érdekek abszolút védelme azonban nem lehetséges, ezért a védendő értékek meghatározása mindig szubjektív marad.

A környezetkárosítás pontos definiálására, illetve az ennek megfelelő magatartások kriminalizálására számos kezdeményezés volt már mind globális, mind regionális, mind nemzetállami szinten, így a kriminalitás álláspontom szerint mindhárom szinten vizsgálendő.

4. A kriminalizáció nemzetközi vonatkozásai

4.1. Az ököcid bűncselekmény fogalma

Az ökocid mozgalom a vietnámi háború kitörésével kezdődött, amelyben a vegyszerek használta okozott katasztrofális mértékű környezeti pusztítást. A probléma következtében az 1970-es háború és nemzeti felelősség konferencián Arthur Galston növénybiológus felvetette a nemzetközi szintű változtatások szükségességét.

Az ENSZ keretében 1972-ben megfogalmazták egy ökocídiumról szóló nemzetközi egyezmény tervezetét, ami nem tartalmazta a fogalom meghatározását, ehelyett felsorolta azokat a cselekményeket, amelyek hatalmas pusztítás esetén az ökocídium jelentése körében nyerhetnek jogi értékelést.⁵⁵

Nemzetközi szinten 1977-ben környezetmódosító eljárások katonai vagy bármely más ellenséges szándékú alkalmazásának eltiltásáról szóló egyezmény (ENMOD) írta elő először a környezet emberi értékektől független védelmét a hadviselés során. A háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények

⁵⁵ UTSA Sarkar i. m. 41.

1977. évi I. kiegészítő jegyzőkönyvének 35. Cikk (3) bekezdése szintén tilalmat állít, miszerint „tilos olyan hadviselési módokat, vagy eszközöket alkalmazni, amelyek célzatosan vagy valószínűen nagyarányú, hosszan tartó és súlyos károkat okozhatnak a természeti környezetben.”⁵⁶

1978-ban elkészült az emberiség békéje és biztonsága elleni bűncselekmények kódexének tervezete, valamint a Nemzetközi Jogi Bizottság évkönyve. Mindkét dokumentumban felmerül az igény az ökocídium bűncselekménynek minősítése iránt, azonban végül a bűnös szándék bizonyításának nehézségeire hivatkozva – praktikussági szempontokból – mellőzték annak kriminalizálását.⁵⁷

Az 1988-as Római Statútum a 8. cikk (2) bekezdés (b) pontjának (iv) alpontjában kriminalizálja támadás szándékos indítását annak tudatában, hogy az adott támadás a polgári lakosság körében emberi életet követelhet, polgári személyek sérülését, polgári létesítményekben olyan kárt, vagy a természeti környezetben olyan nagy kiterjedésű, hosszantartó és súlyos károsodást okozhat, amely összességében nyilvánvalóan túlzott mértékű a várható tényleges és közvetlen katonai előnyökhöz képest.⁵⁸

Ezt nevezhetnénk az első, valóban ökoncentrikus háborús büntettnek is, de Richard Falk – nehezen vitatható – álláspontja szerint a nemzetközi humanitárius jog környezetvédelmi normái inkább a véletlen művei, amelyek nyilvánvalóan mellékes jellegűek.⁵⁹

1982-1992 között nemzetközi szintén egyfajta nemzedékek közötti jogként létrejött az a terület, amelyet ma nemzetközi környezetvédelmi jognak nevezünk,⁶⁰ és amely korszakot számos környezetvédelmi egyezmény létrejötte jellemez.

Két csoportba sorolhatók azon tudósok, akik békeidőben is nemzetközi szintű fellépést szorgalmaznak a környezet pusztítása körében. Az egyik tábor azt szorgalmazza, hogy a Római Statútumban legyen egy ötödik bűncselekmény, míg a másik csoport szerint az ökocídiumot a nemzetközi jogban önálló bűncselekményként kell szabályozni erga omnes hatállyal.

⁵⁶ 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről

⁵⁷ UTSA Sarkar i. m. 41.

⁵⁸ T/4490. számú törvényjavaslat az Egyesült Nemzetek Diplomáciai Konferenciája által a Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában, 1998. július 17-én elfogadott Statútum kihirdetéséről

⁵⁹ MINKOVA Liana Georgieva: The Fifth International Crime: Reflections on the Definition of “Ecocide”. – In. Journal of Genocide Research, 2023. 25. évf. 1. sz. – pp. 62-83.

⁶⁰ UTSA Sarkar i. m. 41.

A környezeti bűncselekmények nemzetközi jogi kriminalizálása azonban kihívást is jelent, mert ehhez államokat kell meggyőzni arról, hogy az egyébként gazdaságilag előnyös magatartások tilalmazása kívánatos.⁶¹

A hágai székhelyű Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) rendelkezik joghatósággal a Római Statútumban meghatározott nemzetközi bűncselekmények – népirtás, emberiség elleni bűncselekmények, háborús és békeellenes bűncselekmények – elkövetői felett.

2010 áprilisában Polly Higgins azt javasolta az ENSZ illetékes bizottságának, hogy módosítsák a Római Statútumot, azt egy ötödik - a környezet nemzetközi jogi védelmét ellátni hivatott - nemzetközi bűncselekménnyel egészítsék ki.⁶² Álláspontja szerint az ICC egyre bővülő hatásköre az ügyek egyre hatékonyabb elbírálását tenné lehetővé, ami idővel felvetné akár egy Nemzetközi Környezetvédelmi Bíróság is létrehozását is. A mozgalomnak további lökést adott a Nemzetközi Büntetőbíróság Ügyészségének 2016. évi egyik szakpolitikai dokumentuma, amely megemlíti, hogy a környezeti károkat is figyelembe kell venni az egyéb bűncselekmények súlyának megítélésénél. Ezt többen a „zöld váltás” első jelének nevezték az ICC-nél, ugyanakkor ez valójában inkább a büntetékiszabás körében hangsúlyosabban figyelembe veendő tényezőkre utalt.

A Polly Higgins és Jojo Mehta Által 2017-ben alapított Stop Ecocide project célja az ökokidum, mint nemzetközi bűncselekmény kriminalizálása a Római Statútum ötödik bűncselekményeként, amely szűk körben megteremtené a büntetőjogi felelősséget a környezet békeidőben történő pusztításáért.⁶³

Ezzel párhuzamosan az Extinction Rebellion környezetvédelmi aktivista csoport tagjai 2019-ben elfoglalták az ICC hágai épületét, majd azt követelték, hogy a Római Statútum részes felei ismerjék el az ökokidumot, mint nemzetközi bűncselekményt. Egy független szakértőből álló testület később - 2021 júniusában - konkrét javaslatot is tett a bűncselekmény definíciójára, ami szerint “az ökokidum az a jogellenes vagy hanyag cselekmény, amelyet annak tudatában követnek el, hogy az súlyos és széles körű, vagy hosszútávú környezetkárosodást okoz.”

A kritikusok azzal érvelnek, hogy egy ökokid bűncselekmény Római Statútumba iktatása hatástalan büntetőeljárásokat, sőt esetlegesen még környezeti ártalmakat is eredményezne,

⁶¹ MINKOVA Liana Georgieva i. m. 62-83.

⁶² DEURSEN Joris van, EGGENS Nina: Environmental crimes in International Law: An exploration of the possibilities for the criminalization of ecocide.

<https://devianceincubator.wordpress.com/2021/06/01/environmental-crimes-in-international-law/>

(Letöltés ideje: 2023. június 22.)

⁶³ MINKOVA Liana Georgieva i. m. 62-83.

mert az a fenntartható fejlődés elvére, a jelenlegi globális politikai és gazdasági struktúrákra épülne, amelynek oka elsősorban a bűncselekményfogalom egyetemlegességének hiányában rejlik. Ennek hátterében pedig a globális ökológiai komplexitás és a plurális társadalmi berendezkedés ellentmondása áll. Másrészt az ICC a bűncselekmény fogalmi kritériumaként határozza meg az elkövető szándékosságát a cselekmény vonatkozásában. Erre válaszul egyes szakértők, így például Mark Allan Gray a hanyagságot látja kívánatosnak megfogalmazni a bűnösség kritériumaként. A meggondolatlanul elkövetett cselekmények kriminalizálása - nemzetközi szabályok és közös elméleti keretek hiányában – azonban bizonytalanságot teremtené a vétkes és a megengedett magatartások elhatárolása körében. A további ellenérv az, hogy az ICC csak azon állam polgárai által, vagy azon állam területén elkövetett cselekmények felett rendelkezik joghatósággal, amely állam a módosítást elfogadja. A Római Statútumot hosszú ideig a világ legjelentősebb szennyezői - így Kína, USA, India, Oroszország - nem írták alá.⁶⁴ A visszamenőleges hatály tilalma egyebekben pedig megszilárdítaná a globális észak és dél közötti egyenlőtlenségeket, mert az iparosodott országok ökológiai lábnyomát - mint múltban elkövetett cselekmények káros következményét – legitimmé nyilvánítaná, ami tovább erősítené azt a narratívát, hogy a fejlettebb államok nem felelősek a kialakult helyzetért.⁶⁵

Minderre figyelemmel az ökokid bűncselekmények nemzetközi kriminalizálása mellett állást foglaló szakértők körében kibontakozott az az álláspont, amely abban bíz, hogy az ökokid bűncselekmény a nemzetközi szokásjog keretében fog kibontakozni, mert napjainkra többnyire a nagyvállalatok követik el az ökocídiumot, és a nemzetközi jogban megfigyelhető az az elv, amely szerint a felelősség arra hárul, aki a vállalat irányításában legnagyobb hatalommal bírt, tehát aki a vállalatot irányította.⁶⁶ A Nemzetközi Bíróság (ICJ) a Belgium kontra Spanyolország között kibontakozó Barcelona Traction Light Power Co. ügyben azonosította és mondta ki az erga omnes hatály elvét bizonyos környezeti károk esetében. A nemzetközi szokásjog kiterjesztése tehát megnyitná az utat a környezet pusztításáért felelős személyek, illetve transznacionális vállalatok felelősségre vonásához.⁶⁷

A fentiekre figyelemmel látható az a tendencia, hogy nemzetközi szinten egyre nagyobb igény mutatkozik a nemzetközi büntetőjogban rejlő lehetőségek környezeti ártalmak

⁶⁴ DEURSEN Joris van, EGGENS Nina i. m.

⁶⁵ BRANCH Adam, MINKOVA Liana: Ecocide, the Anthropocene, and the International Criminal Court. – In. Ethics and International Affairs, 2023. 37. évf. 1. sz. – pp. 51-79.

⁶⁶ UTSA Sarkar i. m. 48.

⁶⁷ UTSA Sarkar i. m. 43.

kezelése céljából történő kiaknázására. Napjainkra a nemzetközi szintű fellépés egyik fő támogatója vitathatatlanul az Európai Parlament.

4.2. Kriminalizáció az Európai Unióban

Az Európai Unióban a szabad piac megnyílását követően a tagállamok deregulatív versenyre léptek az ipar vonzása érdekében, ami közösségi szintű szabályozást tett szükségessé.⁶⁸

Az Európa Tanács 1998. november 4-én elfogadta a környezet büntetőjogi védelméről szóló egyezményt, azonban azt a tagállamok többsége nem írta alá. Az európai egyezmény a környezet elleni bűncselekmények öt csoportját különbözteti meg. Az első csoportba azok a kiemelkedően súlyos bűncselekmények tartoznak, amelyek az emberi életre, testi épségre, egészségre vonatkozóan konkrét veszélyt jelentenek, vagy közveszélyt idéznek elő. A második csoportba azok a környezet elleni bűncselekmények tartoznak, amelyek a különféle védett emlékművekre, védett tárgyakra, növényekre és állatokra irányulnak. A harmadik csoportba tartoznak azok a cselekmények, amelyek a veszélyes hulladékok jogellenes elhelyezésével kapcsolatosak. A negyedik csoportba növényekkel kapcsolatos környezetkárosító, illetve szennyező cselekmények tartoznak. A bűncselekmények ötödik csoportjába a nukleáris és veszélyes radioaktív anyagokkal összefüggő cselekmények tartoznak. Az egyezmény büntetni rendeli a szándékos és a gondatlan elkövetést is, azonban bármely tagállam élhet azzal a fenntartással, hogy gondatlanság esetén csak a súlyos gondatlanságot rendeli büntetni.⁶⁹

Az Európai Unió Tanácsa 2003. január 27-én elfogadta a környezet büntetőjog általi védelméről szóló kerethatározatot (2003/80/IB), amelynek preambuluma kifejezetten utal az Európa Tanács egyezményére. Az egyezmény módon – közvetetten – hatást gyakorolt az egyes tagállamok büntetőjogára. A kerethatározat hét bűncselekmény elkövetését rendeli büntetni szándékos és súlyos gondatlanságból történő elkövetés esetén. Tartalmában az ET-egyezményben meghatározott bűncselekményeket rögzíti, s ezen túlmenően írja elő a tagállamok számára a vadon élő állat- és növényfajok, vagy azok részeinek sérelmére elkövetett különböző cselekmények büntetőjogi üldözését, valamint az ózont lebontó

⁶⁸ FARMER Andrew, FAURE Michael, VAGLIASINDI Grazia Maria: Environmental Crime in Europe. – Portland: Hart Publishing, 2017. – p. v.

⁶⁹ KISS Patrik: A környezetvédelmi büntetőjog aktuális problémái a nemzetközi instrumentumok és sztenderdek tükrében, Miskolci Egyetem, 2012.
http://epa.oszk.hu/01000/01040/00015/pdf/EPA01040_agrar_es_kornyeztjog_ksz_2012_28-36.pdf

anyagok jogellenes kereskedelmének tilalmát. A tagállamok ennek megfelelően harmonizálták jogrendszerüket.⁷⁰

Az Európai Bíróság a 2005. szeptember 13. napján kelt ítéletével - formai, illetve alaki indokokra figyelemmel és hatáskör túllépése miatt - megsemmisítette a 2003/80/IB kerethatározatot. A döntés indoklásában ugyanakkor kitért arra, hogy főszabály szerint a büntető jogszabályok tagállami hatáskörben vannak, de ez nem akadályozhatja meg a közösségi jogalkotót abban, hogy a környezetvédelem tárgykörében jogi normákat alkosson, ha az egyes tagállamok nemzeti jogrendszere hatástalan a súlyos környezetkárosításokkal járó cselekményekkel szemben.⁷¹

Az Európai Parlament és a Tanács Strasbourgban, 2008. november 18-án elfogadta a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvet, amely kilenc bűncselekményt kriminalizál, és módosításokkal ugyan, de tartalmazza a 2003/80/IB kerethatározatban meghatározott cselekményeket is.⁷² Az irányelv - a korábbi két tervezettel szemben - nem tartalmaz autonóm tényállást. A tagállamok kötelezettsége a dokumentumban meghatározott bűncselekmények kriminalizálása szándékos és legalább súlyos gondatlanságból történő elkövetés esetén egyfajta szabályozási minimumként.⁷³

Az irányelv alapján a tagállamok kötelesek kriminalizálni

- anyagok, vagy ionizáló sugárzás levegőbe, talajba, vagy vízbe történő kibocsátását,
- hulladék gyűjtését, szállítását, hasznosítása vagy ártalmatlanítását,
- a nem elhanyagolható mennyiségben végzett hulladékszállítást,
- az olyan üzem működtetését, amelyben veszélyes tevékenységet végeznek, illetve veszélyes anyagokat vagy készítményeket használnak vagy tárolnak,
- a nukleáris anyagok, vagy más veszélyes radioaktív anyagok gyártását, kezelését, felhasználását,
- a védett, vadon élő állat, vagy növényfajok megölését, elpusztítását, birtoklását vagy begyűjtését,
- a védett, vadon élő állat-, vagy növényfajok példányaival, azok részeivel vagy származékaival való kereskedelmet,
- valamennyi olyan magatartást, amely valamely védett területen található élőhely jelentős állagromlását okozza,

⁷⁰ GÖRGÉNYI Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog megújulása az új évezredben. – In. Miskolci Jogi Szemle, 2011. különszám

⁷¹ GÖRGÉNYI Ilona i. m.

⁷² KISS Patrik i. m.

⁷³ GÖRGÉNYI Ilona i. m.

- az ózonkárosító anyagok gyártását, behozatalát, kivitelét, forgalomba hozatalát, vagy felhasználását,

feltéve, hogy a cselekmény alkalmas arra, hogy bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj, a víz minőségének, illetve az állatoknak vagy növényeknek a jelentős károsodását okozza.

5. A hazai jogfejlődés áttekintése

5.1. Környezetkárosítás

A környezetkárosítás törvényi tényállása a Büntető Törvénykönyvben való megjelenése óta jelentősen megváltozott. Az 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Btk.) hatálybalépésekor a tényállás az alábbiak szerint került meghatározásra:

280. § (1) Aki az emberi környezet védelem alatt álló tárgyat jelentős mértékben szennyezi, rongálja vagy pusztítja, bűntettet követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a környezetkárosítás életveszélyt idéz elő.

(3) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel, a (2) bekezdés esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A korábbi büntető törvénykönyvünk kihirdetésekor a bűncselekmény elkövetési tárgya az emberi környezet védelem alatt álló tárgya volt. Ezek meghatározását az akkor hatályos környezetvédelmi törvény, az 1976. évi II. törvény tartalmazta.⁷⁴ Eszerint a bűncselekmény elkövetési tárgya a föld, a víz, a levegő, az élővilág, a táj, továbbá a települési környezet lehetett.

Az élővilág védelme még nem volt általános, mert a jogalkotó a környezetvédelem körét a nyelvtani jelentéshez képest szűkítette, azt csak a növény- és állatvilágra terjesztette ki.⁷⁵ A bűncselekmény elkövetési magatartása a jelentős mértékű szennyezés, rongálás vagy pusztítás volt, az ide sorolt kriminális cselekmények eredmény-bűncselekményként kerültek meghatározásra. Minősített esetért felelt az elkövető, ha cselekménye életveszélyt idézett elő.

A keretdispozíció háttérnormája, az 1976. évi II. törvény helyébe lépő 1995. évi LIII. törvény (továbbiakban: Kvt.) jelentősen megváltoztatta a tényállás szempontjából releváns jogi környezetet, ezzel a büntetőjogi keretet kitöltő norma megváltozása a törvényi tényállás

⁷⁴ 1976. évi II. törvény 9. § (1) bekezdés

⁷⁵ 1976. évi II. törvény 27. §

jelentésére is kihatott. Az új háttérjogszabály már nem az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait határozta meg védendő értéként, hanem konkrétan megjelölt környezeti elemeket, aminek következtében a környezetkárosítás elkövetési tárgyai közül kikerült a táj, de annak egyes alkotóelemei továbbra is büntetőjogi oltalomban részesültek. Az új törvény jelentősen kiszélesítette a tényállás alkalmazási körét, mert a jogalkotó az élővilág fogalmának meghatározásától tartózkodott, így annak jelentése az általános nyelvi jelentéssel egyezett meg. A Kvt. definíciót tartalmaz a környezetterhelés, és erre tekintettel a környezetszennyezés vonatkozásában.⁷⁶ A két magatartás csupán mennyiségi szempontból tér el egymástól, ezért valamennyi környezetszennyezés szükségszerűen környezetterhelést jelent. Az elkövetési magatartás a jelentős mértékű szennyezés, amely akkor valósult meg, ha a Kvt. szerinti környezetkárosodás a cselekmény következtében létrejött.

Az 1996. évi LII. törvény a környezetkárosítás törvényi tényállását módosította, ezzel megteremtette az összhangot a Kvt. rendelkezéseivel. Az elkövetési magatartás kifejtése a bűnösség mindkét formájával büncselekményt valósított meg, a tényállás szerkezeti felépítését az alábbi ábra mutatja.

ALANY	ELKÖVETÉSI TÁRGY	ELKÖVETÉSI MAGATARTÁS	MINÓSÍTETT ESET
Általános	környezet vagy annak valamely eleme	károsítás	• jelentős mértékű károsodás (5 év) • a cselekmény alkalmas arra, hogy a környezetet vagy annak valamely elemét jelentős mértékben károsítsa (5 év) • helyreállíthatatlan károsodás (2-8 év)
		jelentős mértékű szennyezés	
Speciális (jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kötelezettség címzettje)	nincs	kötelezettségszegés, amely alkalmas arra, hogy a környezetet vagy annak valamely elemét károsítsa	a cselekmény alkalmas arra, hogy a környezetet vagy annak valamely elemét jelentős mértékben károsítsa (5 év)
		kötelezettségszegés, amely alkalmas arra, hogy a környezetet vagy	

⁷⁶ A környezetterhelés valamely anyag vagy energia környezetbe bocsátása, míg a környezetszennyezés a környezet valamely elemének kibocsátási határértéket meghaladó terhelése a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény eredeti szövegének 4. § f) és g) pontja alapján.

ALANY	ELKÖVETÉSI TÁRGY	ELKÖVETÉSI MAGATARTÁS	MINŐSÍTETT ESET
		annak valamely elemét jelentős mértékben szennyezze	

10. ábra: a környezetkárosítás törvényi tényállásának szerkezeti felépítése. - A szerző saját szerkesztése az 1996. évi LII. törvény alapján.

A módosított normaszöveg elkövetési tárgyként a környezetet vagy annak valamely elemét határozta meg. A deliktum sajátos módon határozott meg materiális valamint immateriális magatartásokat egyaránt. Előbbi esetben a bűncselekmény alanya általános, utóbbi esetében pedig – figyelemmel az elkövetés módjára – speciális. A bárki által megvalósítható fordulatok elkövetési magatartása a károsítás valamint a jelentős mértékű szennyezés. A károsítás és a szennyezés bizonyos értelemben szinonim fogalmak. Az elhatároláshoz segítséget nyújthatnak az alábbi szempontok:⁷⁷

- károsítás szennyezéssel is megvalósítható,
- a magatartás a károsítás fogalmi körében értékelhető, ha a szennyezettség olyan mértékű, hogy a környezet korábbi állapota csak beavatkozással - vagy egyáltalán nem - állítható helyre,
- a szennyezés történhet az egészségre ártalmatlan anyaggal is, illetve ilyen típusú szennyezés is okozhat károsodást,
- ha a környezet korábbi állapota beavatkozás nélkül helyreáll, akkor a szennyezés nem vonható a károsítás fogalmi körébe.

A delictum proprium alanya – a jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kötelezettség címzettje – már abban az esetben is büntetőjogi felelőséggel tartozott, ha cselekménye alkalmas volt arra, hogy az elkövetési tárgyat károsítsa vagy jelentős mértékben szennyezze. A jelentős mértékű szennyezés a háttérnorma rendelkezéseire tekintettel azonban a károsítással azonos jelentésű, ezzel ugyanazon magatartást kétféleképpen határozta meg a jogalkotó. A módosítás következtében ugyanakkor a tényállás alkalmazási köre jelentősen szűkült a „környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezése” elnevezésű deliktum beiktatásával, amely tényállás a környezetkárosításhoz viszonyítva speciális.

A 2005. évi XCI. törvény az Európai Unió tagságunkból eredő jogharmonizációs kötelezettségre tekintettel a környezetkárosítás tényállásán belül rendelte büntetni az

⁷⁷ HORVÁTH Tibor, KERESZTY Béla, MARÁZ Vilmosné, NAGY Ferenc, VIDA Mihály: A magyar büntetőjog különös része. – Budapest: Korona Kiadó, 1999. – p. 543.

ózonréteget károsító anyagokkal megvalósuló egyes magatartásokat. A tilalom azonban még nem volt abszolút jellegű, mert a személyes használatra szolgáló mennyiség vonatkozásában kifejtett cselekmény még nem volt kriminalizálva. A módosított tényállás taxatív - nem keretjelleggel - tartalmazza a büntetőjogilag releváns környezeti elemeket, így az épített környezet kikerült az elkövetési tárgyak közül.

A 2010. évi CLXI. törvény az ózonréteget károsító anyagokra vonatkozó tilalmat abszolúttá tette, mert a törvényszöveg mellőzte az elkövetési tárgyra vonatkozó mennyiségi kritériumokat. Mindezen túlmenően az ilyen anyagok gyártása és felhasználása is elkövetési magatartásként került rögzítésre, tehát a környezetkárosítás körében értékelhető büntetőjogilag tilalmazott magatartások köre ismét bővült.

A 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) ezt az összetett tényállást tette átláthatóbbá az „ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés” kriminalizálásával, mert így önálló deliktumban kerültek meghatározásra egyes, korábban a környezetkárosítás körébe vonható cselekmények. Jelenleg a normaszöveg – a (3) bekezdést érintő 2017. évi CXCVII. törvény hatálybalépése után – az alábbi.

241. § (1) Aki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon

a) veszélyezteti,

b) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre,

c) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre,

bűntett miatt az a) pontban meghatározott esetben három évig, a b) pontban meghatározott esetben egy évtől öt évig, a c) pontban meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés a) pontja esetén egy évig, b) pontja esetén két évig, c) pontja esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az (1) bekezdés a) pontjában, és a (2) bekezdés első és második fordulatában meghatározott esetben az elkövető nem büntethető, az (1) bekezdés b) pontja esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig a bűncselekmény által bekövetkezett veszélyt, illetve környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja.

(4) E § alkalmazásában szennyezés: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint azok összetevői jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése.

A változtatás dogmatikai szempontból helyeselhető, azonban a tényállás egységes értelmezése továbbra sem biztosított. Az elkövetési magatartások nyelvtani értelmezésen alapuló meghatározása túl tág jelentéstartalomra vezet, ami jogbizonytalanságot

eredményez a jogalkalmazás terén. A környezeti elemek összetevőinek jelentése parttalan, a jelentés megszorításának kritériumai kidolgozatlanok. Továbbra is nyitott kérdés marad tehát, hogy hol húzódik a büntetőjogilag tilalmazott magatartások határvonala. A bírói gyakorlat az esetek csekély számára és heterogenitására tekintettel a jelentést megszorító kritériumokat kidolgozni nem tudja. Az értelmezési nehézségek a bírók jelentős részét felmentő ítélet meghozatalára predesztinálja, amelynek az alacsony váderedményesség az egyik legszembetűnőbb indikátora.

5.2. Természetkárosítás

Az 1978. évi IV. törvény a természetkárosítás törvényi tényállását az alábbiak szerint határozta meg:

281. § (1) Aki

a) fokozottan védett növényt, állatot vagy ilyen állattól származó tojást elpusztít vagy gyűjt,

b) barlangot vagy védett földtani alakulatot súlyosan megrongál,

c) természetvédelem alatt álló területet hátrányosan megváltoztat, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az (1) bekezdés a) pontja esetén a védett tárgy tömeges pusztulását, a b) és c) pontja esetén megsemmisülését idézi elő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott természetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javítónevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

A deliktum elkövetési tárgyai az élővilág körében a fokozottan védett növény, állat, valamint az ilyen állattól származó tojás, az élettelen környezet vonatkozásában pedig a természetvédelem alatt álló területek voltak. A védetté nyilvánítás a büntetőjogi keretet kitöltő háttérnorma, az 1961. évi 18. törvényerejű rendelet értelmében az Országos Természetvédelmi Hivatal hatáskörébe tartozott. A barlangok már akkor is törvényi rendelkezés értelmében élveztek jogi oltalmat.⁷⁸ A büntetőkódex terminológiájában elkövetési tárgyként szabályozott „természetvédelem alatt álló terület” a háttérnorma terminológiája szerint négy kategóriát jelentett, így ilyennek minősült

- a védetté nyilvánított földtani alakulatok és vizek területe,
- a védetté nyilvánított növény termőhelye,
- a védetté nyilvánított állatfaj tenyészőhelye, valamint

⁷⁸ 1961. évi 18. törvényerejű rendelet 3. § (2) bekezdés

- a barlang és közvetlen környéke megóvásához szükséges terület.

Szembetűnő sajátosság, hogy a természetkárosítás tényállása és a háttérnorma fogalomhasználata nem volt összhangban egymással, mert a háttérnorma a természetvédelmi terület fogalmát használta. Az elkövetési magatartások az élőlények illetve a tojás esetében az elpusztítás és a gyűjtés, míg természetvédelem alatt álló terület vonatkozásában a hátrányos megváltoztatás voltak. A gyűjtés valaminek vagy valamiknek az egy helyre hordását, a dolgok egy helyen történő elhelyezését jelenti, ami nyelvtanilag többesszámot feltételez, ugyanakkor egyetlen egyed megszerzése is tényállásszerű, amennyiben az az ismétlés szándékával történt.⁷⁹ Sajátos módon a jogalkotó két elkövetési tárgyat, a barlangot és a védett földtani alakulatot kiemelt a természetvédelmi területek halmazából, és esetükben elkövetési magatartásként külön nevesítette a súlyos megrongálást. A súlyos megrongálás a hátrányos megváltoztatás bizonyos eseteit jelenti az eredményre tekintettel, így ezen elkövetési tárgyak súlyos károsodás nélküli hátrányos megváltoztatása is bűncselekménynek minősült.

Az 1982. évi 4. törvényerejű rendelet 1982. július 1. napjától hatályon kívül helyezte természetkárosítás keretdiszpozícióját tartalommal kitöltő 1961. évi 18. törvényerejű rendeletet. A tényállás elkövetési tárgyaként meghatározott „természetvédelem alatt álló terület” az új természetvédelmi kódex hatálybalépésének napjától nem a természetvédelmi területtel ekvivalens, mert az új háttérnorma már a „védett természeti terület” kifejezést használta. A háttérjogszabály tehát ismét eltérő fogalmat használt, azonban annak jelentéstartalma is merőben más. Védett természeti területnek tekintette a jogszabály a barlangot, valamint a védetté nyilvánított természeti területeket.⁸⁰

Az elkövetési tárgyak köre tehát a következőképpen módosult:

- nemzeti park,
- tájvédelmi körzet,
- természetvédelmi terület (beleértve a barlangot is),
- természeti emlék.

A fokozottan védett növény és állatfajok, valamint ezen állatfajok tojásai továbbra is a bűncselekmény tárgyai maradtak. Kiemelendő, hogy az 1982. évi 4. számú törvényerejű rendelet végrehajtási rendelete, az 1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés 3. és 4. számú

⁷⁹ MIKS Antal, POLT Péter: Az emberi környezet és természet büntetőjogi védelméről. – In. LODNER D.: A környezetvédelem igazgatási és jogi kérdései. – Pécs, 1981. – p. 163.

⁸⁰ 1982. évi 4. törvényerejű rendelet 10. § (2) bekezdés

melléklete tételesen sorolta fel a fokozottan védett növény- és állatfajokat, ami jogértelmezési szempontból jelentős előrelépésként értékelhető.

Hazánk 1985-ben csatlakozott a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményhez (CITES). Erre tekintettel az 1987. évi III. törvény megreformálta a törvényi tényállást, amelynek következtében a büntetőjogilag tilalmazott magatartások köre tágabban került meghatározásra azáltal, hogy a bűncselekmény elkövetési tárgyaként határozta meg a jogalkotó a fokozottan védett növény- és állatfajok mellett a nemzetközi szerződés hatálya alá tartozó növény- és állatfajokat is. A deliktum az egyed jelentését kiterjesztette a származékokra is. Az elkövetési magatartások között az elpusztítás mellett megjelent a külföldre juttatás valamint az értékesítés is, míg a gyűjtés helyett a megszerzés fordulat került be a törvényszövegbe. A védett természeti területek vonatkozásában a büntetőjogilag releváns magatartások halmaza szűkült, mert a módosítás eredményeként csak a jelentős mértékű, hátrányos megváltoztatás minősült bűncselekménynek.

Kritikaként fogalmazható meg a tényállás szövegével szemben, hogy az nem jelölte meg a nemzetközi szerződés hatálya alá tartozás szempontjából releváns jogforrásokat. Szintén problematikus a jelentős mértékű, hátrányos megváltoztatás jelentéstartalma. Ha jogfogalomként értelmezzük a kifejezést, akkor annak tartalmát a bírói gyakorlat kell, hogy meghatározza. Jelen tényállás az ehhez szükséges jogalkalmazási gyakorlattal nem rendelkezett. Ha ténykérdésként kezeljük, akkor viszont kell lennie egy objektív kritériumnak, amelynek teljesülése a hátrányos megváltoztatást jelentős mértékűnek minősíti. Pozitív hozadéka volt viszont a módosításnak, hogy elkövetési tárgyként a védett természeti terület került meghatározásra, amely meghatározás összhangban van a háttérnorma fogalomkészletével. A barlang helyeselhető módon kikerült a törvényszövegből, azonban az – védett természeti terület lévén - továbbra is elkövetés tárgya lehetett.

Az 1996. évi LII. törvény hatálybalépésével ismét megváltozott a keretdiszpozíciót kitöltő háttérnorma. Az új természetvédelmi törvény tágabban határozta meg a védett természeti terület fogalmát, az ex lege védettséget pedig a barlangon kívül kiterjesztette valamennyi forrásra, lápra, víznyelőre, szikes tóra, kunhalomra, valamint földvárakra. Bár egyes ex lege területek fogalmát a törvény megadja, ezek jelentős részénél hiányzik az a bizonyosság és egyértelműség, amelyet a büntetőjogi szabályozás megkíván.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény a megváltozott jogi környezetre figyelemmel újrakodifikálta a természetkárosítás törvényi tényállását. Az (1) bekezdés a) pontjában

megfogalmazott deliktum elkövetési tárgya a meghatározott védettségi kategóriák valamelyikébe tartozó élő szervezet egyede. A megfogalmazás lehetővé tette, hogy a büntetőjogi oltalom ne csak a növény- és állatvilágra terjedjen ki, hanem valamennyi élőlényre, amely fokozott védettség vagy nemzetközi szerződés hatálya alá tartozott az elkövetés időpontjában. Annak ellenére, hogy hazánkban először a 23/2005. (VIII. 31.) KvVM. rendelet nyilvánított védetté gomba- és zuzmófajokat, már 1999. március 1. napja óta adott volt annak nyelvi lehetősége, hogy az ilyen egyedek fokozottan védetté nyilvánítás esetén a bűncselekmény elkövetési tárgyai lehessenek. A jogalkotó elkövetési tárgyként határozta meg továbbá ezen fajok hibridjeit is. Elkövetési tárgyaként került meghatározásra továbbá a „védett élő szervezetek életközössége” is. A kifejezés a háttérjogszabályok által használt fogalomtól eltér, és mivel az élő szervezetek valamint az életközösség fogalmát is meghatározza a Tvt., ezért arra a téves jelentésre enged következtetni, hogy a védettségnek az élő szervezet vonatkozásában kell fennállnia. Az elkövetési tárgy valójában a védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról és tilalmakról szóló 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó életközösségeket jelenti. A „védett életközösség” fogalmát a kormányrendelet meghatározza. A tényállásban szereplő védett élő szervezetek életközössége ezt jelenti. Az elkövetési magatartások köre szintén bővült, hiszen a korábbi magatartások mellett megjelent a tartás, forgalomba hozatal, kereskedés, valamint a tranzitmagatartások is. A tényállás második fordulata változatlan elkövetési magatartás mellett elkövetési tárgyként jelölte a védett barlangot is. A módosítás visszalépést jelent a jogbiztonság terén. A barlang önálló nevesítése szükségtelen, bontja a háttérnormával fennálló koherenciát. A legnagyobb problémát azonban a védett élő szervezetek életközösségének elkövetési tárgyként való meghatározása veti fel.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk okán 2005-ben ismét szükségessé vált a tényállás módosítása.⁸¹ A deliktum az elkövetési tárgyak meghatározásakor már nem a nemzetközi szerződés hatálya alá tartozást tartalmazta, hanem megjelölte azt a jogforrást, amelynek taxatív felsorolása határozza meg az elkövetési tárgyakat. A tényállás kiterjedt a különleges madárvédelmi területekre, a különleges természetmegőrzés, vagy annak jelölt területekre, a kiemelt jelentőségű természetmegőrzési, vagy annak jelölt területekre, a védett élő szervezetek élőhelyére, valamint a védett egyedekre is, amennyiben együttes eszmei értékük elérte a 30.000.- Forintot. A jogalkotó elkövetési tárgyként határozta meg a károsítást, valamint az egyed fogalmát értelmező rendelkezésben rögzítette. A

⁸¹ 2005. évi XCI. törvény

bűncselekmény minősített esetei szintén megváltoztak. A 23/2005. (VIII. 31.) KvVM rendelet módosította a 13/2001. (V. 9.) KÖM rendeletet, a fokozottan védett növény- és állatfajok esetében is egységesen 100.000.- Forintban állapította meg a legalacsonyabb pénzben kifejezett értéket. Az értékhatár felemelésével a büntetőjogi fenyegetettség köre a védett élő szervezetek egyedeire elkövetett cselekmények esetében szűkült, viszont a normaértelmezés így egyszerűbbé vált. A 2010. évi CLXI. törvény kibővítette a tényállás alkalmazási körét az európai közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajokra is. A védelem a védett élő szervezetekhez hasonlóan itt sem volt abszolút jellegű.

A hatályos Btk. kodifikációja során a tényállás lényegében változatlan maradt, azonban a jobb áttekinthetőség érdekében két szakaszban került szabályozásra. A 242. § az ún. egyedvédelmi bűncselekményt, míg a 243. § a természetvédelmi szempontból jelentős területek védelmét biztosító deliktumot tartalmazza. Az egyedvédelmi tényállás (2a) és (3a) szakaszait a 2021. évi CXXVIII. törvény iktatta be 2022. január 01. napján, így jelenleg az alábbi, meglehetősen hosszú és ellentmondásos törvényi tényállás hivatott ellátni a természetet károsító cselekmények büntetőjog általi megtorlását.

242. § (1) Aki

a) fokozottan védett élő szervezet egyedét,

b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,

c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza,

a) hogy az (1) bekezdés a) vagy b) pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét,

b) amely az (1) bekezdés c) pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyeztet.

(2a) A (2) bekezdés szerint büntetendő, aki a természetkárosítást mérge alkalmazásával vagy az állat elpusztítására alkalmas csaletek kihelyezésével, több állat életét veszélyeztetve követi el.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3a) Aki a (2) vagy a (2a) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában élő szervezet egyede:

- a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota,
- b) az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződésekként létrejött egyed,
- c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.

243. § (1) Aki Natura 2000 területet, védett barlangot, védett természeti területet vagy védett élő szervezetek életközösségét, illetve azok élőhelyét jogellenesen jelentős mértékben megváltoztatja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

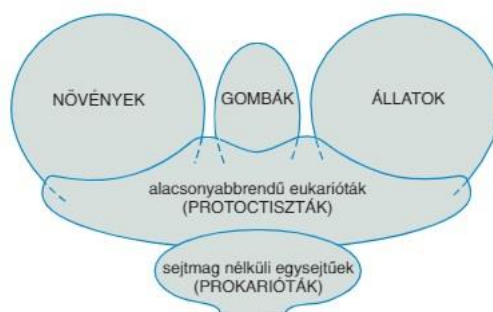
(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy a védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye jelentős károsodását vagy megsemmisülését okozza.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában Natura 2000 terület alatt a természet védelméről szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni.

Figyelemmel arra, hogy kutatásom végén az egyedvédelem területén vizsgálódok, így indokoltnak tartom az egyedfogalom változásának részletes bemutatását, amit a biológia egyedfogalom, és a büntető anyagi jog által kimunkált fogalom jelentésének egymáshoz való viszonyának bemutatásával teszek meg.

Az egyed a biológiában a szerveződés alapegysége, mely a környezetétől jól elhatárolható, különálló alakban létezik, viszont azzal – életjelenségei következtében - folyamatos kapcsolatban van. Az élővilág egyedek összességéből tevődik össze, melyek mindegyike besorolható a Lynn Margulis amerikai biológus által kidolgozott ötbirodalmas rendszer valamelyik országába.

11. ábra: Az ötbirodalmas rendszer. - <https://podani.web.elte.hu/ElovSokf1.pdf> (Letöltés ideje: 2024.06.19.)

Az büntetőjogi „egyed” jelentése a természettudomány által kidolgozott terminológia szerinti egyedfogalomhoz képest egyszerre megszorító és kiterjesztő. Az 1978-as tényállás csak a növények és az állatok országának azon egyedeire terjedt ki, amelyeket fokozottan

védetté nyilvánítottak. A büntetőjogi oltalom ugyanakkor kiterjedt a tojásra is. Az 1987. évi III. törvény az egyed jelentéstartalma alá rendelte a származékokat is, amelyek a biológia szempontjából nem tekinthetők egyednek. Az 1998. évi LXXXVII. törvény a védelem elvi lehetőségét nem korlátozta a növények és állatok országára, hiszen a normaszöveg az élő szervezet kifejezést használta. Az büntetőjogi oltalom feltételeként vagylagosan megjelent egy további kritérium, a nemzetközi szerződés hatálya alá tartozás. A 2005. évi XCI. törvény a jogalkotói értelmezés lehetőségével élve értelmező rendelkezésbe foglalja az egyed meghatározását. Ezen kívül a tényállás alkalmazhatósága feltételeesen kiterjedt a védett egyedekre is. A 2010. évi módosítás ezt a feltételes védelmet biztosítja az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok egyedeinek is. Elmondható tehát, hogy az elkövetési tárgyak sora folyamatosan bővül, a valamely védettségi kategóriába sorolható és biológiailag egyednek tekinthető élőlények teljes mértékben büntetőjogi oltalmat élveznek. A büntetőjogi fogalom jelentéstartalmát a jogalkotó folyamatosan terjesztette ki olyan dolgokra, melyek a természettudományok szempontjából nem tekinthetők egyednek. A két halmaz közös metszete folyamatosan bővül, de az élővilág egyedein kívül eső elkövetési tárgyak halmaza is.

12. ábra: A biológia és a jog egyedfogalmának egymáshoz való viszonya. – A szerző saját szerkesztése.

Fontos azonban megjegyezni, hogy ez az elméleti megközelítés csak a tényállás által megszabott kereteket veszi figyelembe, a releváns védettségi kategóriákba tartozó fajok száma a büntetőjog kompetenciáján kívül eső körülmény.

Az viszont nagyon is releváns kérdés, hogy az egyes fajokat miként azonosítjuk, tehát a természettudományok aktuális állását miként vesszük figyelembe a jogszabályok értelmezésekor. A faj a biológiai rendszerezés alapegysége, elméleti kategória, amelybe a fizikai valóságban fellelhető egyedek egy jól körülhatárolható csoportja tartozik. A jogalkalmazónak a jogalkalmazás során a jogszabályban meghatározott fajok egyedeit kell beazonosítania a tárgyi hatály vizsgálatakor. A fajok elnevezését, továbbá az egy fajhoz tartozó egyedek körét a tudományos élet azonban folyamatosan alakítja. A problémát jól

szemlélteti az az ügy, amely a Kúrián jelenleg is folyamatban van, és amelynek fő válaszát az Európai Unió Bíróságától várjuk előzetes döntéshozatali eljárás keretében.

A történeti tényállás lényege szerint egy kisállatkereskedéssel foglalkozó vállalkozás 2021. augusztus 26-án a budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren keresztül 27 agámát importált Egyiptomból, amelyek fogságban tenyésztett élő egyedek voltak. A közigazgatási hatóság álláspontja szerint az egyedek a *Laudika stellio* fajba tartoznak, ami a *Stellio stellio* elnevezésű, európai közösségben természetvédelmi szempontból jelentős fajjal azonos.

Az eset miatt indult büntetőeljárás – objektív okok miatt – megszüntetésre került, míg az egyedek birtoklásának jogszerűsége körében kibontakozó közigazgatási per jelenleg is folyamatban van, mert a felperes közigazgatási szerv felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Kúriához a Fővárosi Törvényszék által meghozott jogerős bírósági ítélettel szemben.

Az faj meghatározása körében az alábbi körülményeket kell kiemelni.

A 92/43/EGK tanácsi irányelv, valamint ennek megfelelően a 13/2001 KöM rendelet európai közösségben természetvédelmi szempontból jelentős fajként határozza meg a közönséges agámát (*Stellio stellio*).

Ahogy az az igazságügyi szakértő is megállapította, az 1990-ben Kasperek, majd 1993-ban Engelmann és társai által *Stellio Stellioként* leírt faj tudományos elnevezése – a természettudományos ismeretek tükrében – dinamikusan változott.

A tudományos élet a „*Stellio Stellio*” faj elnevezést – annak heterogenitása miatt – már 1995-ben megbontotta, a korábban ide sorolt egyedeket rendszerezte. Jelenleg a korábban *Stellio stellioként* egy fajba sorolt egyedeket a tudomány 3 fajba sorolja, így:

- *Laudika vulgaris*,
- *Laudika stellio*,
- *Laudika cypriaca*.

Ezek közül a *Laudika stellio* feleltethető meg annak a mára kiüresedett elméleti kategóriának, amit 1990-ben Kasperek, majd 1993-ban Engelmann és társai *Stellio Stellioként* leírt. A „*Stellio Stellio*” fajnév szinonimái között a „*Laudika vulgaris*” jelenleg már nem szerepel, a *Laudika vulgaris* egy önálló faj.

Az irányelv még a megalkotásának idején helytállónak elfogadott álláspontot tükrözi, de mára egyértelmű, hogy ez az álláspont téves volt. A *Laudika vulgaris* – ellentétben a *Laudika stellio*val – Európában nem honos, itt természetes élőhelye sincs.

A tudományos élet a *Stellio Stellio* elméleti kategóriát 1995-től egyértelműen kiüresítette, világossá téve azt, hogy ilyen faj nincs. Ennek megfeleltethető a *Laudika stellio*, azonban

jogbiztonsági szempontból kérdés, hogy a jogszabályt a jogalkalmazó erre a fajra is alkalmazhatja-e, vagy sem?

Mára bizonyított tény, hogy a korábban a *Stellio stellio*ként leírt egyedek körébe sorolt *Laudika vulgaris*, valamint *Laudika cypriaca* önálló fajok, amelyek egyike sem feleltethető meg a *Stellio stellionak*, akkor sem, ha korábban – egészen 1995-ig – oda sorolta őket a tudomány. A behozott egyedek a tudomány jelenlegi állása szerint a *Laudakia vulgaris* faj *brachidactyla* alfajába sorolhatók.

A felperes közigazgatási szerv álláspontja szerint irreleváns, hogy a behozott egyedek nem az európai uniós norma által meghatározott fajba (*Stellio stellio*) tartoznak, mert a jogszabályt úgy kell értelmezni, hogy a védettség kiterjed valamennyi „utófajra”. A felülvizsgálati eljárásban erre figyelemmel azt indítványozta, hogy a bíróság a kérdés megválaszolása végett előzetes döntéshozatali eljárás keretében forduljon az Európai Bírósághoz.⁸²

Az ügy lényegét tekintve az alábbiakra szükséges rámutatni.

A jogtudományban ismeretes jogintézmény a fikció, amikor a jogalkalmazó tudottan valótlan tényt fogad el valósnek jogszabályi felhatalmazás alapján. Ha jelen esetben – a tudomány jelenlegi álláspontjával ellentétesen – arra a következtetésre jutna az Európai Bíróság, hogy a perbeli egyedek kiterjesztő jogértelmezéssel a *Stellio Stellio* fajnak feleltethetők meg, mert a jogszabály megalkotásának idején a tudomány oda sorolta őket, akkor a jogalkalmazás jogalkotássá válna a következők miatt.

Az egy fajhoz tartozó egyedek körét a tudomány határozza meg, mint ahogy az egyes fajok elnevezését is. Amennyiben csupán egy adott faj neve változik meg, úgy a régebbi elnevezést valóban használhatjuk a tudományos életben szinonimaként, azonban jogbiztonsági szempontból álláspontom szerint már ez is aggályokat vethet fel. A jogalkotónak kötelessége követnie a megváltozott tudományos álláspontokat és a kialakult élethelyzetekhez igazítani a jogszabályok szövegét.

Jelen esetben a korábban a *Stellio stellio* fajba sorolt egyedek heterogén halmazából a bővülő ismeretek alapján három önálló fajt hozott létre a természettudomány. Kettő egyáltalán nem feleltethető meg a *Stellio stellio*-nak, míg a *Laudika stellio* igen, ami tudományos értelemben valójában szinonimája a *Stellio stellionak*, amit a jogszabályok szövege is tartalmaz. Az uniós, illetve hazai jogszabály jelenleg tehát egy olyan fajt határoz meg, amely mára már - a tudomány állása szerint - nem létezik. Ez a körülmény már 1995-

⁸² Kfv.VI.37.189/2024.

től ismert, ugyanakkor az a zoológusok körében csak 2022. évben került teljes bizonyossággal kimondásra.

Az egyedek elkobozni kívánó közigazgatási szerv tévesen hivatkozik arra, hogy a bíróság olyan tény figyelembevételét követeli meg tőle, amely az elkobzásról rendelkező közigazgatási határozatok meghozatala után, 2022-ben keletkezett. Maga az ügyben elkészült szakértői vélemény tér ki arra, hogy a perbeli egyedek már korábban is önálló fajhoz tartoztak, függetlenül attól, hogy ezzel az emberiség tisztában volt-e vagy sem. Ez a körülmény egyéb esetekben véleményem szerint akár perújítási ok is lehetne, hiszen utóbb derült ki, hogy a hatóság valótlan tényekre alapozta a döntését.

A szakértői vélemény egyértelműen fogalmaz, a *Laudika vulgaris* a *Laudika stellio*tól eltérő faj. Abból, hogy ezt a – mára egységes – tudományos álláspontot először csak 2022-ben publikálták, nem következik az, hogy ez korábban ne így lett volna. Éppen ellenkezőleg, már 1995-től ismert volt a természettudósok között, hogy *Stellio stellio* terminológia téves, ezért a faj megnevezését is megváltoztatták. A jogalkotónak közel 20 év állt rendelkezésre, hogy ezt a terminológiát a jogszabálysövegben a jelenleg használatos szinonimára (*Laudika stellio*) módosítsa. Jogszabály módosítás nem történt, ami az ügy szempontjából azért is irreleváns, mert a ténykérdést az igazságügyi szakértők megválaszolták. A *Laudika stellio*, a *Laudika vulgaris*, és a *Laudika cypriaca* mára három különböző faj.

6. Az Európai Unió jelenlegi prioritásai

Naivitás lenne azt gondolni, hogy a környezet intézményes – különösen büntetőjogi – védelme csak hazánkban ellentmondásos. A degradáció mértékét felismerve az Európai Unió 2050-re célként tűzte ki a klímasemlegesség elérését, erre figyelemmel 2019-ben útjára indította az EU növekedési stratégiáját, az ún. európai zöld megállapodást. A stratégia kiemelten az ipar és a mezőgazdaság területén tartalmaz intézkedéseket abból a célból, hogy a párizsi megállapodásra figyelemmel a globális hőmérsékletemelkedést az iparosodás előtti szinthez képest 1,5 C fokra szorítsa vissza, és ezáltal az EU a világ első klímasemleges térségévé váljon.⁸³

A Bizottság a szemléletváltásra figyelemmel 2019 és 2020 évben értékelte a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvet, és megállapította, hogy annak nem volt jelentős hatása a gyakorlatban, mert a vizsgálatot megelőző tíz év során nagyon alacsony maradt a sikeresen kivizsgát és ítélelhozattal végződő büntetőügyek száma. Ezen

⁸³ Európai zöld megállapodás

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/green-deal/> (Letöltés ideje: 2024. december 20.)

túlmenően a Bizottság a kiszabott szankciókat is túl enyhének találta. Az irányelv célja az volt, hogy létrehozza a környezeti bűncselekmények harmonizált jogi keretet az EU-n belül, ugyanakkor a tagállamok nem hozták létre a környezeti bűnözés egységes felfogását. Annak ellenére, hogy a környezeti bűnözés éves szinten 5-7%-kal nő, az ilyen cselekmények miatt kiszabott ítéletek száma nem emelkedett számottevően az Európai Unióban.⁸⁴ Ma is helytálló tehát az a megállapítás, miszerint a büntetőpolitika terén a zöld kriminológia reformereje egyelőre nullának tűnik.⁸⁵

Az Európai Bizottság ezért 2021. december 15. napján egy új uniós irányelvre vonatkozó javaslatot fogadott el a környezeti bűnözés elleni hatékonyabb fellépés érdekében, amelynek célja, hogy a tagállamok büntetőjogi intézkedések meghozatalára kötelezze, ezáltal a környezet intézményes védelemét hatékonyabbá tegye.⁸⁶

Az Európai Parlament és a Tanács 2024/1203 számú irányelve a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK és a 2009/123/EK irányelv felváltásáról arra kötelezi a tagállamokat, hogy legkésőbb 2026. május 21-ig tegyenek eleget az irányelvben foglalt célkitűzések megvalósulását eredményező jogalkotási kötelezettségnek.

Az irányelv a korábbiakhoz hasonlóan minimumszabályokat támaszt a tagállamok büntetőjogával szemben, így nem akadályozza annak, hogy az egyes tagállamok az elvártnál szigorúbb rendelkezéseket alkalmazzanak a továbbiakban is.

Az irányelv előre mutató eleme, hogy az ide sorolható magatartásokat akkor is jogellenesnek kell tekinteni a jövőben, ha azt valamely tagállam illetékes hatósága által kiadott engedély alapján tanúsítják, amennyiben az engedélyt család módon, vesztegetéssel, zsarolással, vagy kényszerítéssel szerezték meg. Az engedély megléte akkor sem zárhatja ki a büntetőjogi felelősséget, ha annak rendelkezései nyilvánvalóan sértik a releváns alapvető jogi követelményeket. Külön kiemelendő ezzel kapcsolatban, hogy az irányelv rendelkezései szerint fennáll a büntetőeljárás lefolytatásának feltétele azzal az engedéllyel rendelkező elkövetővel szemben is, aki nem tett eleget az engedélyhez kapcsolódó valamennyi kötelezettségnek, illetve az engedélyben meghatározott tevékenység végzéséből fakadó egyéb releváns jogi kötelezettségének.

⁸⁴ Az Európai Bizottság COM/2021/851 final számú javaslata a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK irányelv felváltásáról. – Brüsszel, 2021.12.15. – p. 1-3.

⁸⁵ SCHMIDT Holger i. m. 272.

⁸⁶ Európai zöld megállapodás: a Bizottság javasolja a környezet büntetőjog általi védelmének megerősítését. - Az Európai Bizottság 2021.12.15. napján közzétett sajtóközleménye.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_21_6744 (Letöltés ideje: 2022.10.12.)

Az irányelv rendelkezései értelmében - a büntetőjogi vagy azon kívüli jogszabályok megalkotásával - valamennyi tagállamnak ki kell alakítania azokat a jogintézményeket, amelyek megteremtik a környezeti bűncselekmények megvalósulása során a jogi személyek felelősségre vonásának feltételeit, és az ilyen jellegű bűncselekmények súlyosabb formáira lehetőség szerint a maximális mértékű bírságokat kell alkalmazni. Az irányelv lehetőséget biztosít a tagállamoknak arra, hogy a pénzbírságok maximális mértékét – két alternatíva közül választva – az érintett jogi személy teljes globális árbevételének bizonyos százalékában, vagy egy fixen rögzített összegben határozzák meg. E két lehetőség közül a tagállamok szabadon választhatnak majd azzal, hogy a kiszabható pénzbírság felső tétele nem lehet kevesebb, mint 24.000.000,- €-nak, egyes bűncselekmények esetében pedig 40.000.000,- €-nak megfelelő összeg. Az irányelv a természetes személyek által megvalósított cselekményekkel szembeni szankció - szabadságvesztés - vonatkozásában a büntetési tétel felső határára vonatkozó előírásokat is tartalmaz.

A tagállamok részére a bűncselekmények katalógusát 20 pontban határozza meg, amelyekhez minősítő körülményeket is nevesít. Általánosságban ilyennek tekinti az irányelv, ha az adott magatartás egy jelentős méretű vagy környezeti értékű ökoszisztéma, vagy egy védett területen található élőhely, vagy a levegő, a talaj, vagy a víz minőségének romlását, vagy akár visszafordíthatatlan, akár hosszantartó, széles körű és jelentős károsodását okozza.

Irányelv által meghatározott magatartásokat, illetve a jogalkotóval szemben megfogalmazott elvárások egy részét – lényegesen leegyszerűsítve - az alábbi táblázatba foglalva szemléltetem.

SZÁNDÉKOS CSELEKMÉNYEK	SÚLYOSAN GONDATLAN	FELBÚJTÁS
1. Illegális kibocsátás (anyagok vagy szubsztanciák, energia vagy ionizáló sugárzás levegőbe, talajba vagy vízbe történő bejuttatása, kibocsátása vagy bevezetése meghatározott mennyiségben)	Igen	Igen
2. Meghatározott termékek illegális forgalomba hozatala	Igen	Igen
3. Bizonyos anyagok vagy szubsztanciák gyártása, forgalomba hozatala vagy forgalmazása, kivitele vagy felhasználása	Igen	Igen
4. Higannyal kapcsolatos illegális cselekmények	Igen	Igen
5. Meghatározott projektek illegális kivitelezése	Nem	Nem

SZÁNDÉKOS CSELEKMÉNYEK	SÚLYOSAN GONDATLAN	FELBÚJTÁS
6. Illegális hulladékgazdálkodás	Igen	Igen
7. Illegális hulladékszállítás	Igen	Igen
8. Illegális hajó-újrafeldolgozás	Nem	Nem
9. Hajókról történő szennyezés	Igen	Igen
10. Meghatározott létesítmények illegális üzemeltetése vagy bezárása	Igen	Igen
11. Nukleáris létesítményekkel kapcsolatos illegális cselekmények	Igen	Igen
12. Radioaktív anyagokkal kapcsolatos illegális cselekmények	Igen	Igen
13. Illegális vízkivétel	Igen	Igen
14. Az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelvben meghatározott fajokra elkövetett illegális cselekmények.	Igen	Nem
15. A 338/97/EK tanácsi rendelet A. és B. mellékletében felsorolt, vadon élő állat- vagy növényfajok illegális kereskedelme	Igen	Igen
16. Illegális fakeskedelem	Igen	Igen
17. Védett területen belüli élőhelyek illegális károsítása	Igen	Nem
18. Invazív fajokkal kapcsolatos illegális cselekmények	Részben	Igen
19. Ózonkárosító anyagokkal kapcsolatos illegális cselekmények	Igen	Igen
20. Fluortartalmú üvegházhatású gázokkal kapcsolatos illegális cselekmények	Igen	Igen

4. táblázat: Környezeti bűncselekmények az Európai Parlament és a Tanács 2024/1203 számú irányelvében. – A szerző saját szerkesztése.

A bűnösség megítélésének szempontjából az EU a szándékosságot tekinti alapvetőnek azzal, hogy egyes konkrétan meghatározott esetekben – ami a büntetendő cselekmények többségét jelenti – a tagállamok kötelezettségévé teszi a magatartás súlyos gondatlanságból történő kifejtésének büntetőjog általi üldözését is. A tagállamoknak továbbá biztosítaniuk kell azt is, hogy az egyes bűnkapcsolati formák – tehát a felbujtás, illetve a bűnségély –, valamint meghatározott esetekben a kísérlet is büntetendő legyen. A kísérletet, valamint a

bűnsegédi magatartásokat a hazai jogi szabályozás büntetni rendeli, így ezen elvárások táblázatban történő megjelölését mellőztem. Az irányelv az elévülési idők vonatkozásában is konkrét elvárásokat tartalmaz a tagállami jogrendszerekkel szemben.⁸⁷

⁸⁷ Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1203. számú irányelve a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK és a 2009/123/EK irányelv felváltásáról

III. PROBLÉMAFELVETÉS

1. A hazai jogalkalmazás statisztikai jellemzői

Környezetünk és a Föld átalakulása természetes jelenség, napjainkra azonban egyértelművé vált, hogy nincs gazdasági fejlődés a környezet – és ennek részeként a természet – károsítása nélkül. A környezeti ártalmak tudatosulásával egyre nagyobb mértékben jelenik meg a környezet védelmének mind szélesebb igénye.

Figyelemmel a környezetvédelmi jog, mint jogterület interdiszciplináris, illetve keresztülfekvő jellegére mára a jogrendszerek többsége a büntetőjogot a környezetvédelem egyik eszközének tekinti.

Kérdésként merül fel azonban, hogy hol húzódik az a határ, ameddig a környezetvédelmi jog behatolhat a büntetőjog területére úgy, hogy a szabályozás teljes mértékben megfeleljen a jogállamiság büntetőjoggal szemben támasztott elvárásainak.

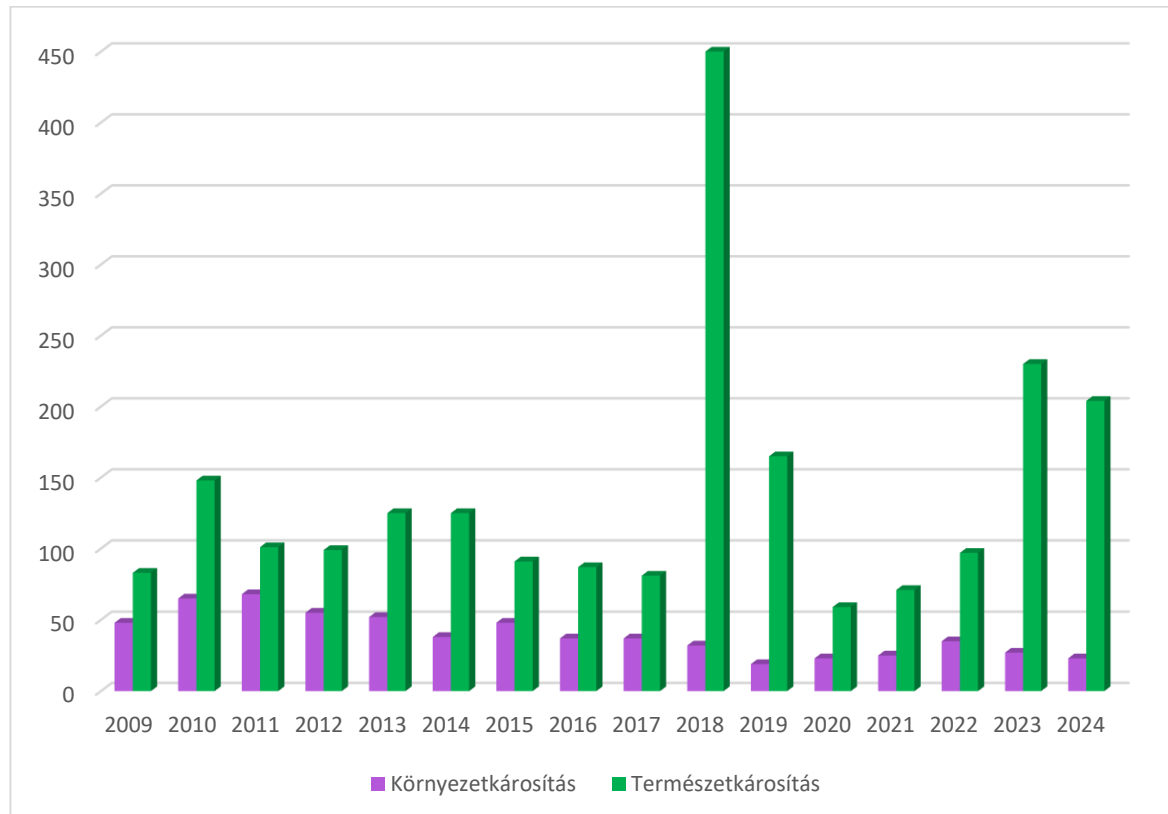
Az Európai Unió jelentős hatást gyakorolt, illetve gyakorol a tagállamok büntetőjogára, kérdés azonban, hogy a közösségi jognak megfelelő belső szabályozás jogbiztonsági szempontból mennyire egyeztethető össze a klasszikus büntetőjog letisztult dogmatikájával?

A túlzottan részletes, sokszor jogászok számára is nehezen értelmezhető és ellentmondásos tényállások mennyire valósítják meg a környezet hatékony védelmét? Beszélhetünk-e egy cselekmény pusztán kriminalizálása révén megvalósuló hatékony büntetőjog általi védelemről, ha a megalkotott tényállás – annak túlzott részletessége és bonyolult megfogalmazása miatt – a legtöbb esetben nem alkalmas a büntetőjogi felelősség megállapítására? Mennyire tekinthető hatékonynak a jelenlegi szabályozás a jogalkalmazás szempontjából?

A sokak által vallott nézet szerint minden jogszabály annyit ér, amennyi megvalósul belőle. A kijelentés rávilágít arra, hogy a Btk. normáinak címzettje elsősorban a jogkövető társadalom. Ez további kérdések feltevését indokolja:

- Elvárható-e az emberektől az elkövetési tárgyak pontos ismerete, ha egyes esetekben még a szakértők sem értenek egyet azok meghatározását illetően (példaként említhető az „ex lege” védett természeti területek fizikai behatárolásának nehézsége, vagy az egyes származékok eredetének pontos meghatározása)?
- Elvárható-e az igazságszolgáltatást végző szervektől, hogy minden kétséget kizáróan bizonyítsák az elkövető bűnösségét?

A környezeti bűncselekmények kriminalizálását követő mintegy fél évszázadban annak lehettünk szemtanúi, hogy mind a felderítés, mind a váderedményesség más típusú bűncselekményekhez képest jelentősen alulmaradt, amit statisztikai adatok is igazolnak. Magyarországon a környezetkárosítás, illetve természetkárosítás miatt indult büntetőügyek száma 2022-ig viszonylagos stabilitást mutatott, az utóbbi két évben azonban a természetkárosítás területén a regisztrált bűncselekmények száma emelkedést mutat. 2022-ig évente jellemzően 100-150 bűncselekményt regisztráltak.

13. ábra: 2009-2024 között regisztrált környezetkárosítások és a természetkárosítások. - A szerző saját szerkesztése az ENyÜBS adatai alapján.

A két bűncselekmény jellemzője, hogy tipikusan a lakosság teszi a legtöbb feljelentést, hiszen ők értesülnek elsőként a környezet károsításáról. Az elkövetők jellemzően 30-50 év közötti férfiak, akiknek közel fele munkanélküli és több mint felének nyolc általános a legmagasabb iskolai végzettsége.⁸⁸

Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészeti Bűnügyi Statisztika (továbbiakban: EnyÜBS) adatai szerint 2009-2024. években 23 környezetkárosítást regisztráltak országszerte, az eljárás felfüggesztésére 11 esetben, megszüntetésére 3 esetben, vádemelésre pedig 9 esetben került sor.

⁸⁸ ZACHAR Zalán: A környezetkárosítás-bűncselekmény kriminálstatisztikai mutatói és az elkövetők szociáldemográfiai vizsgálata. – In. Belügyi Szemle, 2020. 1. sz. – pp. 33-51.

Természetkárosítás esetében 2009-2024 között 204 bűncselekményt regisztráltak, 116 esetben az eljárást felfüggesztették, 39 ügyet megszüntettek, az ügyek mintegy negyedében, 49 esetben pedig vádemelésre került sor.

Empirikus kutatásomban két vármegye kapott különös figyelmet, így Borsod-Abaúj-Zemplén és Csongrád-Csanád vármegye büntetőügyeinek ügyészégi iratait tanulmányoztam, a vizsgált időszakot 2009-2018 jelentette. A két vármegye – makroszinten – az alábbi statisztikai mutatókkal jellemezhető.

KÖRNYEZETKÁROSÍTÁS – REGISZTRÁLT BŰNCSELEKMÉNYEK		
Év	Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	Csongrád-Csanád vármegye
2009.	3	5
2010.	5	7
2011.	5	3
2012.	12	3
2013.	2	0
2014.	3	2
2015.	3	1
2016.	0	3
2017.	2	2
2018.	3	2
2019.	1	0
2020.	2	2
2021.	2	2
2022.	4	3
2023.	0	1
2024.	2	1
Össz.:	49	37

5. táblázat: 2009-2024 között regisztrált környezetkárosítások Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Csongrád-Csanád vármegyében. - A szerző saját szerkesztése az ENyÜBS adatai alapján.

2009-2024. években Borsod-Abaúj Zemplén vármegyében 49 környezetkárosítást regisztráltak, míg Csongrád-Csanád vármegye területén 37-et, ami azt jelenti, hogy a regisztrált bűncselekmények száma mindkét vármegyében átlagosan 4 eset alatt marad, ami alacsonynak mondható.

TERMÉSZETKÁROSÍTÁS – REGISZTRÁLT BŰNCSELEKMÉNYEK		
Év	Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	Csongrád-Csanád vármegye
2009.	3	18
2010.	5	20
2011.	10	10

TERMÉSZETKÁROSÍTÁS – REGISZTRÁLT BŰNCSELEKMÉNYEK		
Év	Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye	Csongrád-Csanád vármegye
2012.	17	10
2013.	5	9
2014.	3	6
2015.	8	7
2016.	1	5
2017.	6	5
2018.	3	5
2019.	9	2
2020.	4	4
2021.	9	4
2022.	11	7
2023.	7	4
2024.	8	0
Össz.:	109	116

6. táblázat: 2009-2024 között regisztrált természetkárosítások Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Csongrád-Csanád vármegyében. - A szerző saját szerkesztése az ENyÜBS adatai alapján.

A fenti táblázatból látható, hogy 2009-2024 között Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 109, míg Csongrád-Csanád vármegyében 116 természetkárosítást regisztráltak az EnyÜBS rendszerben, így a regisztrált bűncselekmények éves átlaga duplája, mint a környezetkárosítás esetén, de még itt sem haladja meg a 8 ügyet évenként.

Minderre figyelemmel a jogalkalmazás oldaláról kívántam megközelíteni a felvetett problémát, így vizsgálódásom során kifejezett figyelmet fordítottam azoknak a normatív és empirikus tényezőknek a feltárására, amelyek a hatékony jogalkalmazás útjában állnak. Mivel az ítélkezési gyakorlat részletes megismerésére is törekedtem, ezért megfelelő figyelmet fordítottam a „kilógó” gyakorlatok és területek feltérképezésére is.⁸⁹

A statisztikai adatokra figyelemmel véleményem szerint hatékony büntetőjogi védelemről jelenleg nem beszélhetünk. A büntetőjog a környezetvédelem szükséges - de nem kizárólagos, és nem is a leghatékonyabb – eszköze. A hatékonyság kulcsa e területen is a büntetőjog ultima ratio jellegének, valamint társadalmi rendeltetésének helyes felismerése, a fenyegetettség körének kellően szűk körben történő meghatározása, a közigazgatás prudens működése.

⁸⁹ HAJDU Gábor: A kvantitatív és a kvalitatív társadalomtudományi kutatás módszerei – dióhéjban. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/fsc_tanulmany/2018_2_szam_hajdu.pdf (Letöltés ideje: 2020.03.30.)

Tagadhatatlan, hogy a környezetvédők jelentős része hatékony eszközként tekint a büntetőjogra. A környezetvédelmi jog dinamikusan fejlődő jogterületként egyre inkább behatol a büntetőjog területére, viszont nélkülözhetetlen a büntetőjog alapelveinek tiszteltben tartása. Álláspontom szerint a tényállás bonyolult nyelvezete és az értelmezés során felmerülő nehézségek állnak leginkább a hatékony jogalkalmazás útjában. Minél tágabban határozza meg a jogalkotó a büntetőjogi fenyegetettség körét egy tényálláson belül, annál inkább nehezebb a jogbiztonság – kiszámíthatóság, normavilágosság, érthetőség, egyértelműség – követelményeinek betartása. Mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó legnagyobb dilemmája a kriminalizáció által tilalmazott és a megengedett károsítások elhatárolása.

2. Hipotézisek

Kutatásom során azzal a hipotézissel éltem, hogy

- a termeléssel összefüggésben jelentkező környezetkárosításokat az imperatív modell alapján hatékonyabban lehetne visszaszorítani,
- a környezetkárosítás fogalmi körébe tartozó bűncselekmények jelentős hányada látens marad, ezek egy részére a közigazgatás jogalkalmazási gyakorlatában jól azonosítható,
- az egyéni szinten megvalósuló cselekmények esetében a kooperatív szabályozásnak van létjogosultsága,
- a természetkárosítás területvédelmi és egyedvédelmi deliktuma az élőhely fogalmának nem megfelelő értelmezése miatt konkurál, ami jogbizonytalanságot eredményez.

Feltevés, hogy az ipari termeléshez szervesen kapcsolódó veszélyeket imperatív szabályozás megteremtésével lehetne hatékonyabban visszaszorítani. Az ide tartozó környezeti bűncselekményeket másodlagos környezeti bűncselekményekként kellene szabályozni, proaktív módon. A büntetőjogi felelősséget tehát indokolt lenne a kockázatvállalás tényéhez – a jogi kötelezettség megszegéséhez – kötni, ami nem zárja ki az esetleges negatív hatások minősítő eredményként történő meghatározását.

A jelenleg hatályos tényállás alapján is vannak olyan esetek, amelyek a büntetőjog szempontjából látens maradnak, ugyanakkor ezek egy része a közigazgatásban megtalálható, jól beazonosítható, és tényállásszerű.

Az egyéni szükségletek kielégítése céljából megvalósuló cselekmények esetében a kooperatív modellnek van létjogosultsága, mert ezek a cselekmények az ökológiai rendszer

szempontjából kevésbé súlyosak és összetettek. Az idesorolható magatartások jellemzően kulturálisan beágyazottak, ezért a társadalom is kevésbé érzékeli őket súlyos magatartásként. Minderre figyelemmel a természetkárosítás esetében kulcsszerephez jut a hatóságok és az állampolgárok dinamikus együttműködése.

A természetkárosítás miatt indult büntetőügyekben ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy az élőhely fogalmának értelmezési ellentmondásai következtében mind a minősítés, mind a bizonyítás bizonytalan, esetlen, és gyakran ez vezet az eljárás bizonyítottság hiányában történő megszüntetéséhez, vagy a vádlott ügyanezen okból történő felmentéséhez.

Munkám során a jogalkalmazás már ismertetett szempontokból történő megismerésére, leírására, ezen keresztül pedig kiemelten az itt felvetett hipotézisek megválaszolására törekedtem.

IV. MÓDSZERTAN

1. Kutatási terület

Az élet bármely szabályok által meghatározott - vagy meghatározni kívánt - területe megközelíthető a német filozófiai gondolkodásban gyökerező dichotóm látásmóddal. Ennek alapján különbséget tehetünk a „sein” és a „sollen” aspektusai között, melyek egymást kölcsönösen kiegészítik és optimális esetben dinamikus egységet alkotnak. Roscoe Pound találóan írja le e két világ kapcsolatát, amikor a „law in books” és a „law in action” kifejezéseket használja. A két terület között állandósulni látszó szakadék okkal veti fel a megvalósulás (hatályosulás), hatékonyság kérdéseit.⁹⁰ A jogi szabályozás - és így ennek részeként a büntetőjog is - a sollen világába tartozik, mert azokkal a tételekkel operál, amelyeknek egy társadalomban érvényesülniük kellene. A jog hagyományos dogmatikai megközelítése ezért belső nézőpontból tekint tudományának tárgyára és az empirikus valóságtól elszigetelten kívánja megoldani a jog értelmezése során felmerülő kérdéseket.⁹¹ A jogszociológia és a kriminológia ezzel szemben a sein tudománya, mert előbbi azzal foglalkozik, hogy miként érvényesülnek a tételes jog szabályai a gyakorlatban, utóbbi pedig azzal, hogy miként alakul a társadalmi valóság az elméleti büntetőjogászok optimizmusához képest.⁹² A környezeti büntetőjog gyakorlatának elemzése azonban a rendészettudományok szempontjából is releváns kutatási terület, tekintettel arra, hogy az igazságszolgáltatás hatékonysága a rendvédelmi szervek felkészült és szakmailag magas szinten végzett tevékenységétől egyértelműen függ. A környezet - és ennek részeként a természet - károsításával járó cselekmények sokszínűsége megköveteli a multidiszciplináris szemléletmód alkalmazását az ide tartozó jelenségek mélyebb megértése végett. Kutatásom a rendészettudományhoz két ponton kapcsolódik.

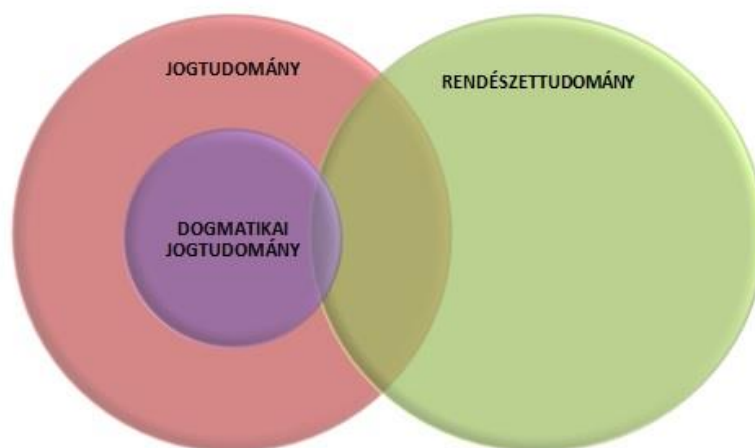
Egyrészt a nyomozás során a rendőrség találkozik először a bűncselekmény nyomaival, térben és időben a nyomozók tevékenysége áll legközelebb a büntetőeljárás tárgyát képező cselekményhez. A bűnüldöző rendőrség munkájának gyorsasága és precizitása alapvetően meghatározza a büntetőeljárás sikerét. Kutatásom ezért a rendőrség kompetenciájába

⁹⁰ FLECK Zoltán: Jog és társadalom, jogszociológia. – In: Jogszociológiai előadások, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. – p. 1.

⁹¹ BÓDIG Máttyás: A jogtudomány módszertani karaktere és a dogmatikai jogtudomány eszméje. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/04_Bodig_Matyas.pdf (Letöltés ideje: 2020.01.02.) – p. 101.

⁹² KORINEK László: A kriminológiai kutatási módszerek. – In: GÖNCZÖL Katalin, KERESZSI Klára, KORINEK László, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia – Szakkriminológia. – Budapest, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. 2006. – p. 204.

tartozó bűnüldözés területét markánsan érinti. Másrészt a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelme nemzetközi jellegű, a vámellenőrzések eredményessége és a vámtisztviselők által esetlegesen kifejtett korrupciós magatartások a vámigazgatás fejlesztése szempontjából bírnak relevanciával.

14. ábra: A kutatott terület elhelyezése a társadalomtudományok rendszerében. - A szerző saját szerkesztése.

2. A kutatás célja

Napjainkra jogrendszerünk valamennyi ágában megtalálhatók a környezet védelmét ellátni hivatott normák. A kutatás központi kérdése annak megválaszolása, hogy milyen mértékben és milyen módon indokolt a büntetőjogra, mint a környezetvédelem egyik eszközére tekintenünk? Ennek keretében meg kívánom vizsgálni a jelenlegi szabályozás gyengeségeit úgy normatív, mint empirikus oldalról. A kutatás eredménye növelheti az igazságszolgáltatás hatékonyságát, mert feltárja a kontrollmechanizmusok és a bűnüldözés kritikus pontjait, ezen tevékenységet végző intézmények működésének hiányosságait. A tanulmány fokozza a jogérvényesítési láncban résztvevő szervek érzékenységét a környezeti károkozásokkal szemben, ezáltal hozzájárul a rendészeti szervek reakcióképességének és kompetenciakészségének fejlesztéséhez. Mindemellett növelheti az említett szervek tisztviselőinek integritását, biztosíthatja az egységes jogalkalmazást, a diszkriminációmentes és tisztességes eljárások lefolytatását. A kutatás célja a környezetvédelmi büntetőjogunk hatékonyságának növelése, az ennek akadályát képező faktorok feltárása mind intézményi, mind normatív oldalról. Ezért kutatásom nem korlátozódott a jog működésének mélyebb megértésére, hanem abban helyet kapott a hatékonyabb, igazságosabb nemzeti szabályozás megteremtésének elősegítése is.

3. Alkalmazott módszerek

A kutatásom alapvetően feltáró, leíró jellegű, de munkámban az úgynevezett „backcasting” megközelítés tükröződik, amely a jövővel kapcsolatos történések sajátos perspektívája. A problémafelvetés és tényfeltárás célja tehát az, hogy a célként meghatározott, vágyott jövőbeli állapot eléréséhez milyen változások szükségesek.⁹³

A kapott eredmények a jövőbeli döntéshozatal racionális indokaként szolgálhatnak változatlan szervezeti célok – jelen esetben a környezetvédelem, mint szakpolitika – érvényre juttatása végett. Kutatásom így két alapvető kérdés köré összpontosul:

- Mi történik a környeztkárosítás és a természetkárosítás tényállásainak gyakorlati alkalmazásakor?
- Mit tegyünk a kitűzött cél elérése érdekében normatív és intézményi (szervezeti) oldalról?

A kutatás első része – amelyet eddig már ismerttettem – a környezetünk átalakítását mint jelenséget vizsgálta és próbálta megérteni, ezért hasonlóságot mutat az alapozott elméletek (Grounded Theory) módszertanával.⁹⁴ A zöld kriminológia axiómái lendületet adnak a megismerés sarokköveinek azonosításához, azonban a környezeti bűncselekmények nemzeti jogalkotásunk sajátos termékei, ezért ennek vizsgálata során kívánom azokat az összefüggéseket feltárni, amelyek a vizsgált probléma, a végrehajtási deficit szisztematikus magyarázatát adják mind a szakemberek, mind a laikusok számára.⁹⁵ A környezet károsítása egy összetett jelenség, amelynek megértésére a kevert módszertanon alapuló megközelítés a legkézenfekvőbb megoldás. Míg a kvalitatív kutatások jellemzően az esetek magyarázatára, a vizsgált jelenség okainak feltárására törekednek, addig a kvantitatív kutatások bizonyos tényezők következményeit vizsgálják.⁹⁶ Vizsgálódásom szempontjából alapvetően a kvalitatív módszerek bírtak relevanciával. Szűk körben azonban kvantitatív eljárásokat is alkalmaznom kellett állításaim megalapozására, ezért ezeket a módszereket beágyaztam az alapvetően kvalitatív szemléletű kutatásba.⁹⁷ Minthogy a kriminológia a

⁹³ KIRÁLY Gábor, GÉRING Zsuzsanna: Kvalitatív módszertani innovációk és a tudományos gyakorlat. https://www.researchgate.net/profile/Gabor_Kiraly/publication/312972449_Kvalitativ_modszertani_innovaciok_es_a_tudomanyos_gyakorlat/links/588b6e21a6fdcc8e63c7a0c7/Kvalitativ-modszertani-innovaciok-es-a-tudomanyos-gyakorlat.pdf (Letöltés ideje: 2019.12.28.) - p. 11.

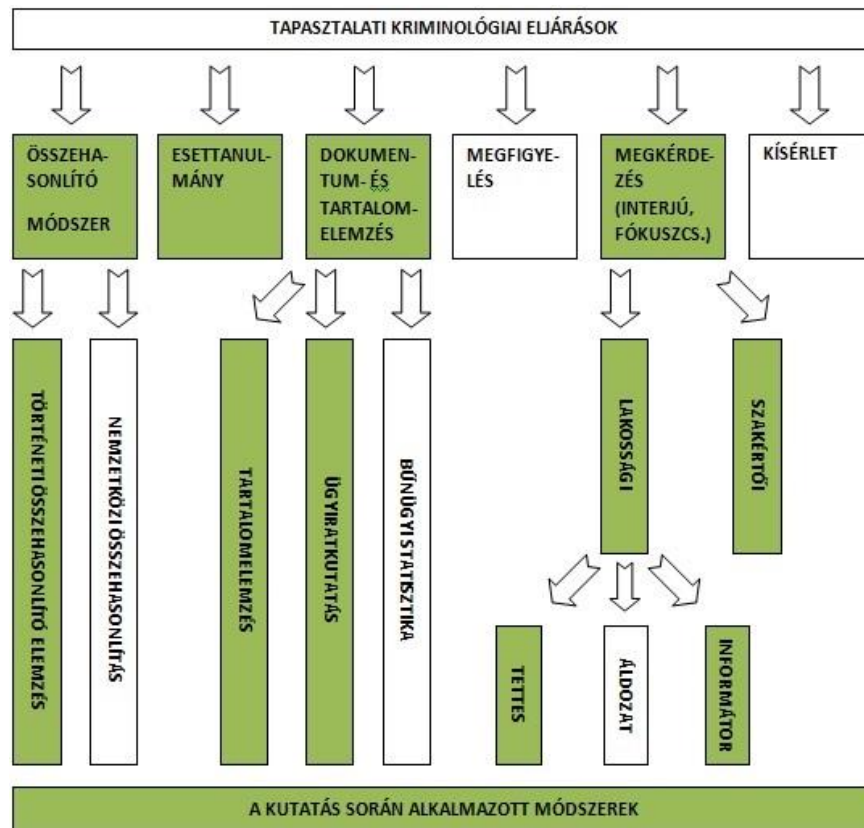
⁹⁴ SALLAY Viola, MAROS TAMÁS: A Grounded Theory (GT) módszertana. – In. Magyar Pszichológiai Szemle, 2018, 73. 1/2. - p. 11-28

⁹⁵ BABBIE Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, fordította: Kende Gábor és Szaitz Mariann. – Budapest, Balassi Kiadó, 1995. – p. 84.

⁹⁶ GOERTZ Gary, MAHONEY James: Mese két kulturáról: a kvantitatív és a kvalitatív módszerek összevetése. http://www.iccr.hu/sites/default/files/mahoneygoertz_magyar.pdf (Letöltés ideje: 2019.12.28.)

⁹⁷ KIRÁLY Gábor, DÉN-NAGY Ildikó, GÉRING Zsuzsanna, NAGY Beáta: Kevert módszertani megközelítések. Elméleti és módszertani alapok. – In. Kultúra és közösség, 2014. évi 2. sz.

bűnözéssel és a bűnözésre adott reakciókkal foglalkozó elméleti és empirikus interdiszciplináris tudomány, ezért munkám során a tapasztalati kriminológia alábbi módszereit alkalmaztam.

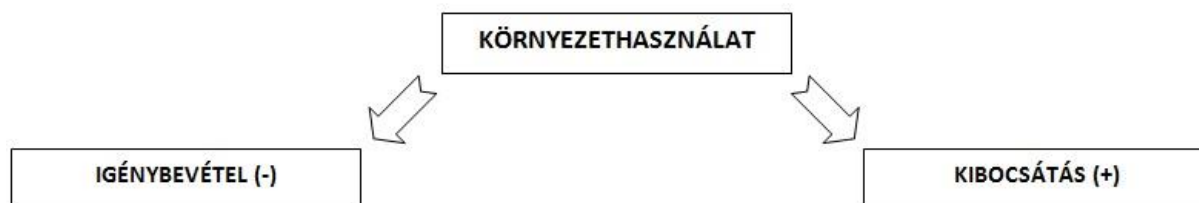

15. ábra: A tapasztalati kriminológia módszerei és a kutatás során alkalmazott módszerek. - A szerző saját szerkesztése Korinek László munkája nyomán (Korinek, 2006).

A környezetkárosítás körében először a zöld kriminológia területére tartozó kutatásokat tekintettem át, így a téma felvezetését is ezen keresztül kísérem meg. Az ügyiratok elemzése megalapozta az elmélet és a gyakorlat között megfeszülő ellentmondások azonosítását, valamint közigazgatásunk diszfunkcióinak kimutatását. A keresztmetszeti vizsgálat két időintervallumra fókuszált: az ügyészégi és nyomozóhatósági ügyiratok esetében a Borsod-Abaúj-Zemplén valamint Csongrád-Csanád vármegye területén keletkezett, 2009-2018. években jogerősen befejezett büntetőeljárások aktáit tekintettem át, ami 100 db aktát jelentett.

A jelenleg hatályos törvényi tényállás gyakorlati alkalmazása az esetek többségében az ipari termeléshez nem köthető cselekményekhez kötődik, ezért vizsgálódásom körét az intézményes reakciók szélesebb körére is kiterjesztettem. A közigazgatás területén a vizsgálatba – mint azt látni fogjuk – egy további vármegyét is bevontam. A

környezethasználat a környezetnek vagy valamely elemének igénybevételével (a környezetnek vagy elemének természeti erőforráskénti használata), illetőleg terhelésével (valamely anyag vagy energia közvetlen vagy közvetett kibocsátása a környezetbe) járó tevékenység.

16. ábra: A környezethasználat típusai a környezetre gyakorolt hatásuk szerint. - A szerző saját szerkesztése.

A környezetkárosítást mint jelenséget tehát két oldalról vizsgáltam:

- a jogsértő magatartás jellemzőire összpontosítva, valamint
- a jogsértésre adott állami reakciók tekintetében.

Ennek következményeként három vármegye vonatkozásában (Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád-Csanád, Győr-Moson-Sopron) részletesen tanulmányoztam a környezetvédelmi hatóság⁹⁸ bírságolási gyakorlatát 2009-2018 közötti időintervallumban. Azon hatósági eljárások ügyirataira koncentráltam, amelyekben környezetvédelmi bírságot szabtak ki a jogellenes környezethasználat okán. Különösen figyeltem azokra az esetekre, amikor a kifejtett tevékenység a jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási vagy igénybevételi határértékek megsértésével járt. Az ügyiratok tartalmának elemzésével és összevetésével célom az eljárás alapjául szolgáló cselekmények feltárása, megértése, illetve a hatóságok bírságolási gyakorlatának vizsgálata volt az egységesség kérdéseire összpontosítva. A környezeti rasszizmus kifejezést azok az amerikai kriminológusok használták először, akik a környezeti bűncselekmények tipikus áldozatait az etnikai kisebbségek tagjaiként azonosították. Ennek okát abban látták, hogy a vállalati és kormányzati döntések egyenlőtlen struktúrákat eredményeznek, amelyek következtében a környezeti károk viselésének elosztása sem egységes.⁹⁹ Más szerzők a hatóságok környezeti jogsértésekre adott válaszát vizsgálva jutottak arra a következtetésre, hogy az alacsonyabb átlagjövedelmű térségekben alacsonyabbak voltak a kiszabott bírságok, mint a magasabb átlagjövedelemmel rendelkezők által lakott térségekben. A szegényebb régiók tehát kevésbé szigorúbb, a környezeti károkozások tekintetében toleránsabb hatósági fellépést

⁹⁸ jelenleg az illetékes vármegyei kormányhivatalok Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztályai

⁹⁹ WOLF Brian: "Green-Collar Crime": Environmental Crime and Justice in the Sociological Perspective. – In. Sociology Compass 5(7), 2011. – p. 637.

mutatnak.¹⁰⁰ A kutatás ezen szakaszát ezért terjesztettem ki Győr-Moson-Sopron vármegyére is, mert a nyugati régió kedvezőbb gazdasági adottsága közismert tény hazai vonatkozásban.

A közigazgatási bírság kiszabásának az alapja a jogsértés objektív ténye, függetlenül a szabályszegő tudattartamától. Az ellenőrzések során viszont a hatóságnak körültekintően és alaposan kell eljárnia a tényállás felderítése és megállapítása során. Kifejezetten vizsgáltam, hogy az ügyiratok tartalmából kiderülnek-e olyan körülmények, amelyekből az elkövető tudati oldalára lehet következtetni. Bár az eljárás alá vontak többsége jogi személy, ezek tevékenysége mégis emberi magatartásokban realizálódik, amely így véleményem szerint vizsgálat tárgyát képezheti. A jogsértő magatartások tényleges megvalósítójának tudattartama releváns annak a kérdésnek a megvitatása szempontjából, hogy a környezetkárosítás tényállását indokolt-e másodlagos - tehát a meghatározott környezetvédelmi normák szándékos vagy gondatlan megszegését önmagában büntetni rendelő - deliktumként kriminalizálnunk.

A vizsgált cselekmények fölvetik azt a kérdést is, hogy valóban a jogsértő jogi személyek viselik-e a szankcionálásból származó anyagi hátrányokat, illetve hogy azok mértéke hogyan viszonyul a nyereségükhöz? Az egyes gazdasági társaságok nyeresége éves bontásban érhető nyilvános adat,¹⁰¹ amit – amennyiben a jogsértő személyét lehetőségem volt megismerni – összevettem a kiszabott bírságok nagyságrendjével.

A közigazgatási bírságok körében 78 db hatósági határozatot dolgoztam fel, majd a felmerült ellentmondásokat az egyik hatóság munkavállalójával tisztáztam egy interjú keretében.

Ezt követően a hazánk egyik legnagyobb környezeti katasztrófája miatt indult büntetőeljárás, az ún. vörösiszap per ítéletét elemeztem a felmerült dogmatikai kérdések, illetve minősítésbeli elhatárolás bemutatására.

A természetkárosítás törvényi tényállása dogmatikailag osztott felépítésű, de a tényállás jelenlegi szerkezetétől eltérően – ökológiai szempontokra, illetve a fokozottabb mértékű társadalomra veszélyességre figyelemmel – először a területvédelem területén kutattam.

Első lépésként a mező- és erdőgazdálkodás hazai szabályait közeljövőben befolyásoló Európai Unió szakpolitikai folyamatokat tekintettem át, majd a Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Csongrád-Csanád vármegye területén megindult, 2009-2018 években jogerősen

¹⁰⁰ GOES David Rodriguez Goyes, SOUTH Nigel: Green Criminology Before "Green Criminology": Amnesia and Absences. – In. Critical Criminology 2017. 25. évf. 2. sz. – p. 503.

¹⁰¹ <https://e-beszamolo.im.gov.hu/oldal/kezdolap>

befejezett büntetőeljárások aktáit elemeztem, ami számszerűleg 68 büntetőügyet jelentett a területvédelmi tényállás vonatkozásában.

Ezt követően a magyar kriminalisztika történetében „lepkeper” néven elhíresült ügy büntető, valamint polgári jogi ügyszakban keletkezett ítéletét tettem empirikus vizsgálat tárgyává, majd interjút készítettem a büntetőeljárásban részt vett egyik igazságügyi szakértővel, valamint a vádlottal.

Az egyedvédelemmel összefüggésben először szintén a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényekkel folytatott kereskedelem szakirodalmát tekintettem át, ezt követően pedig a Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Csongrád-Csanád vármegye területén megindult, 2009-2018 években jogerősen befejezett büntetőeljárások aktáit vizsgáltam. A két vármegye esetén ez 114 aktát jelentett.

A megállapítások összefoglalását követően a kutatást az élő egyedekre szűkítettem, azon belül is a madarakra elkövetett cselekményekre. Ezzel párhuzamosan a vonatkozó szakirodalmat áttekintettem, az eddigi kutatások eredményeit rendszereztem.

Ezt követően 20 személlyel készítettem félig strukturált interjút, akiket hólabda módszerrel azonosítottam. Céлом a jelenség feltérképezése, a hazai vonatkozások leírása volt. A hólabda mintavétellel egyre nagyobb elemszámú mintára tehetünk szert, mert optimális esetben az interjúalanyoktól további interjúalanyok személyére kapunk ajánlást. Ritka, rejtett részsokaságról két feltétel együttes fennállása esetén beszélhetünk:¹⁰²

- a kérdéses részsokaság aránya a teljes sokasághoz képest alacsony,
- a részsokaságot alkotó egyének rejtőzködő jellegük miatt nehezen érhetők el.

A módszer gyengesége az ellenőrizhetőség problematikus volta, az interjúalanyok részvételi hajlandósága és szavahihetősége. Mindezeket ellensúlyozza a megismerés közvetlensége, a szerzett információk részletgazdagsága és élményközelisége.

A terepmunka végrehajtása során először meghatároztam a minta kezdőpontjait, azt a két személyt, akivel az első egy-egy interjút elkészítettem a vizsgált jelenségre fókuszálva.¹⁰³

Az egyik ilyen személy egy Csongrád-Csanád vármegyei hatósági állatorvos volt, a másik a Magyar Galamb- és Kisállattenyésztők Szövetségének elnöke. Őket megkértem arra, hogy vizsgálódásomhoz olyan interjúalanyokat ajánljanak, akik – akár anonimitás biztosítása mellett – hajlandóak őszintén felfedni a vizsgált jelenség általuk ismert jellemzőit. Olyan

¹⁰² SIMON Dávid: Válaszadó-vezérelt mintavétel: ritka és rejtett csoportok kvantitatív vizsgálata. – In: Statisztikai szemle, 90. évf. 4. sz. – p. 250.

¹⁰³ KMETTY Zoltán, SIMON Dávid: A válaszadó-vezérelt mintavétel megbízhatóságának vizsgálata szimulációs módszerekkel. – In: Szociológiai Szemle 23. évf. 2. sz. – p. 74.

személyeket vettem tehát „célkeresztbe”, akik maguk is egzotikus állatokat tartanak, illetve tenyésztenek, vagy ilyen személyekkel közvetlen kapcsolatban állnak.

A megkeresett hatósági állatorvos – aki egyébként érdemi információkkal nem rendelkezett, így vele interjút sem készítettem – egy olyan személy elérhetőségét adta meg, aki kedvtelésből tartott állatokat rendszeresen, legális keretek között szállít külföldre. Az első interjú elkészítését követően ezen a vonalon még 7 interjú született. Etikai okokból nem további személyekre vonatkozó konkrét információt kértem az interjúalanyoktól, hanem azt a kérést fogalmaztam meg, hogy amennyiben ismernek olyan személyeket, akik számomra információval tudnak szolgálni, akkor továbbítsák felémük érdeklődésemet és nyitottságomat.

A Magyar Galamb- és Kisállattenyésztők Szövetségének elnöke maga is állattartó, így az első interjút ezen a vonalon vele készítettem. Később több személyt is felkerestem a közreműködésével, így ebből a forrásból további 11 interjút tudtam készíteni.

Az interjúk elkészítését nagyban megkönnyítette, hogy magam is állattartó vagyok, így magasabb fogú konformitás jellemezte ezeket a beszélgetéseket, továbbá ezek a személyek aggódnak az hobbi állattartás jelenlegi helyzete miatt, de bíznak egy kedvezőbb jövőben. Több olyan állattartó is volt, akiről korábban már hallottam, illetve volt olyan is, akit már magam is ismertem. A megkérdezett személyek egy markáns hányada még az anonimitáshoz sem ragaszkodott, az általa elmondottakat nyíltan vállalva.

Végül a fajok megmentésének egyik lehetőségét vizsgáltam egy németországi projekten keresztül, amelynek köszönhetően 2020-tól a spix-ara ismét megtalálható a természetes élőhelyén, a Brazil őserdőben, ahonnan korábban kihalt. Az eset - mint azt látni fogjuk - meglehetősen különös, és ellentmondásokkal terhelt színfoltja a természetvédelemnek.

Végül összefoglaltam kutatásom tapasztalatait, amelyek alapján néhány megfontolandó javaslatot is megfogalmaztam mind a jogalkalmazók, mind a jogalkotó irányába.

V. TERMELÉSEL ÖSSZEFÜGGŐ KÖRNYEZETI BŰNCSELEKMÉNYEK

1. Környezetkárosítás

Az ipari termelés okozta kibocsátás okozza napjaink egyik legveszélyesebb és legtöbb kárt okozó jelenségét, a klímaváltozást. Mintegy 3-4 évtizedes vita után a kormányok többsége mára már elismeri, hogy van klímaváltozás, és azt is, hogy tenni kell ellene valamit. A klímaváltozás okai tekintetében azonban jelenleg is politikai nézeteltérések vannak, mert a kérdés megválaszolása társadalmi és gazdasági következményekkel jár. Amennyiben elfogadjuk azt, hogy a jelenség emberi okokból fakad, akkor radikális változások kellenek a megszilárdult termelési és fogyasztási szokásainkban. Erre figyelemmel a kriminológiai gondolkodás legfőbb kérdése ezen a területen az, hogy hogyan léphet fel a büntető igazságszolgáltatás az elkövetőkkel szemben?¹⁰⁴

A környezetszennyezéssel összefüggő jogsértések inkább a vállalatok tevékenységéhez kapcsolódik, mintsem magánszemélyekhez. Ennek háttérében jelentős szerepet kap minden bizonnyal az is, hogy a felelősség elmosódásával egyre fokozódik a kockázatok vállalására mutató hajlandóság. A gazdálkodó szervezet, a vállalat, és a vállalkozás Irk Ferenc szerint azonos tartalmú fogalmak, amelyen minden esetben a gazdaság olyan alapegységét kell érteni, amely a rendelkezésre álló eszközökkel kockázatot vállalva - profitorientáltan -, a többiekől elkülönülten és önállóan gazdálkodik. A gazdálkodó szervezetekre tehát általában az jellemző, hogy ezek önállóan gazdálkodnak, amelynek során kockázatot vállalnak. A tevékenység eredményességében anyagilag érdekeltek, döntésükért pedig felelősséggel tartoznak anyagi, jogi és erkölcsi értelemben is. A szervezeti felépítésüket tekintve az erősen tagolt struktúra megnehezíti a működés áttekintését, ami elősegíti, hogy a hatékony működést a jogi normák megsértése révén ériék el.¹⁰⁵

White úgy véli, hogy hatalmas érdekcsoportok a saját profitjuk érdekében zsákmányolják ki a bolygót, miközben a kizsákmányolás legnegatívabb hatásai a legsebezhetőbb közösségeket érintik. A hatalmak állandósítják a károkat, így abban érdekeltek, hogy meggátolják egy valóban ökológiai szemléletű kriminalizációs folyamat kibontakozását.¹⁰⁶ E mellett a gazdaság és az ökológia rendszerszinten kerül feszültségbe egymással, ezért megfigyelhetjük a "zöldmosás" jelenségét, amikor a vállalatok vagy

¹⁰⁴ WHITE Rob: Climate Change Criminology i. m. 8-9.

¹⁰⁵ IRK Ferenc i. m. 30-34.

¹⁰⁶ WHITE Rob i. m. 16-17.

kormányok úgy állítják be tevékenységüket, mintha az a környezetet védené, de valójában ez nem így van.¹⁰⁷

Ennek egyik kulcsfontosságú eszköze a közösségi média, ami fokozza a fogyasztóban lévő szorongást, aki igyekszik megoldást találni a problémákra azáltal, hogy a rendelkezésre álló információk alapján újrapozicionálja az elérhető termékeket. Ennek során azonban nem az igényekről, illetve a luxusról és a pazarlásról mondunk le, hanem olyan megoldásokat keresünk, amely fogyasztói döntéseinket zöld színben tünteti fel. A kormányok és a vállalkozások abban érdekeltek, hogy a technológiai fejlődésnek megfelelő optikát alakítsanak ki, amely abba a tévhitbe vezet minket, hogy a technológia képes megoldani valamennyi környezeti problémát. A kapitalizmusban tehát felülről áradnak az új ötletek, az új termékek, a módosított üzleti modellek, amelyek folyamatosan elhalványítják a környezetünk pusztításával kapcsolatban felmerülő aggályokat. Mára fogyasztói szemléleten keresztül érzékeljük az egész világot. Életünk szerves részét képezi a közösségi média és a reklámok, a marketing célja ugyanakkor kizárólag az, hogy felkeltse a fogyasztó vágyait, ezáltal fogyasztást generáljon. A márka az egyéniség része, és kutatások igazolják, hogy az ehhez való kötődésünk a kor előrehaladtával sem csökken. A fenntarthatósággal kapcsolatos diskurzus nyelvezetét a vállalatok arra használják, hogy a márkákat beágyazzák a fogyasztók környezettudatába. A pazarlás szellemisége teljesen ellentmond a kibocsátás csökkentésének illetve az árutermelés korlátozásának.¹⁰⁸

Ez már csak arra figyelemmel sem lehet realitás, hogy a globalizáció egyik vezérelve a profitmaximalizálás, annak terjesztésében a gazdasági társaságok – legfőbb nyertesek lévén – kiemelten érdekeltek.¹⁰⁹

Korinek László szerint a bűnözés itt tárgyalt formái átlépték a nemzeti kereteket, ezért “a nemzetközi kriminalitásra nemzetközi bűnüldözéssel kell válaszolni”. Ezzel összefüggésben Irk Ferenc úgy látja, hogy jelenleg egy folyamatosan tökéletesedő és egyre inkább önszabályozó hálózattrendszerrel szemben egy ma még tökéletlen, és erősen megkésett ellenhálózat van kibontakozóban.¹¹⁰ Ennek egyik oka talán éppen az, hogy a társadalomra e körben veszélyt jelentő magatartásokról való gondolkodásmódja nem

¹⁰⁷ WHITE Rob i. m. 38-40.

¹⁰⁸ SMITH Oliver, BRISMAN Avi: Plastic Waste and the Environmental Crisis Industry. – In. *Critical Criminology*, 2021. 29. – p. 289-309.

¹⁰⁹ IRK Ferenc: Kétkedő kriminológia. A rizikótársadalom kriminálszociológiája. i. m. 24.

¹¹⁰ IRK Ferenc: Megbüntetetlen bűnök I. Transznacionális gazdálkodó szervezetek kockázatmenedzselése. i. m. 165.

egységes, a kriminalizálásra alkalmas cselekményekről nem alakult ki egységes gondolkodás.

Annyi mindenesetre biztos, hogy a büntetőjog eszközével is fel kell lépünk a szervezeti keretek között kifejtett, anyagilag motivált cselekményekkel szemben, ugyanakkor – mint azt látni fogjuk – ez inkább idill, mintsem realitás. A kutatási eredmények véleményem szerint tiszta képet adnak a hazai helyzetről, arról az állapotról, amelyen – az EU új környezetvédelmi irányelvére is figyelemmel – változtatnunk kell.

1.1. Büntetőügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye területén környeztkárosítás vonatkozásában 2009–2018. évek között 64 jogerősen befejezett büntetőeljárás eljárési ügyiratait vizsgáltam. Tapasztalataim az alábbiak voltak.

1.1.1. Miskolci járás

A Miskolci járás területén a vizsgált időszakban 22 ügyirat keletkezett, ezek közül egyik esetben sem került sor büntetőjogi felelősség megállapítására, jogkövetkezmény alkalmazására. Az esetek megvizsgálása során egyértelműen megállapítható, hogy a cselekmények súlypontja az egyéni keretek között megvalósított, nem anyagilag motivált cselekményekre tevődik (15 eset), az elkövetési magatartás valamennyi esetben aktív. Kiemelkedően magas a hulladékkal kapcsolatos cselekmények aránya, amely a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a környeztkárosítás elhatárolási nehézségeire enged következtetni. Bár a tényállás kiterjed a földre, a vízre, a levegőre és az élővilágra egyaránt, 20 esetben a föld az érintett környezeti elem. Az eljárások csaknem felében (10 eset) megfigyelhető a szakértő jelenléte, amelynek igénybevétele sok esetben jogkérdés vonatkozásában történt. Három esetben a szakértő konkrétan jogkérdést kapott, ezzel a jogalkalmazó áttolta rá a jogszabály értelmezésének kötelezettségét, így a – bizonyítás irányainak meghatározása szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró – releváns tények körének meghatározását is. A könnyebb megértés érdekében a feltett kérdések közül egyet konkrétan idézek: „Megvalósult-e környeztkárosítás vagy hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekménye?”¹¹¹

Ez a jogalkalmazási gyakorlat több szempontból is aggályos. Egyrészt figyelmen kívül hagyja, hogy a bűnösség megállapítására csak törvényesen felállított bíróság hivatott, másrészt valamennyi tényállási elem – így az elkövető tudattartalmának vizsgálata is –

¹¹¹ B.4011/2012.

szigorúan szabályozott procedúra alapján történhet meg. A jogszabály értelmezése az eljáró hatóságok feladata, amely az ehhez hasonló kérdésekkel átkerül a szakértő kompetenciájába. Négy olyan esetet találtam, amelyben a szakértő félreértelmezte a jogszabályt és a tényállás első fordulata vonatkozásában "jelentős veszélyeztetést" vizsgált. A környezetkárosítás tényállásában szereplő veszélyeztetésnek azonban nem kell jelentős mértékűnek lennie, a jelentős jelző a legtipikusabb elkövetési magatartásra, a szennyezésre vonatkozik. Megjegyzendő, hogy a tényállás egyébként nyitott („jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon veszélyeztet”), a kiemelés célja a leggyakoribb elkövetési magatartás exemplifikatív jellegű megjelölése. Érdekes módon a szakértők is azonosulni látszanak a fenti gyakorlattal, mert annak ellenére, hogy három esetben kaptak jogkérdést, öt olyan ügyet azonosítottam, amelyben a szakértő konkrétan minősítette a vizsgálat tárgyát képező cselekményt. Ezek közül kiemelendő az az eset, amelyben még az elkövető tudattartamának vizsgálatára is kitért a szakértői vélemény. Külön ki kell emelni, hogy az eljárások jelentős része a szakértői véleményekre tekintettel került megszüntetésre, ezért valamennyi esetben elengedhetetlen a különleges szakértelem segítségével megtett ténymegállapítások megbízhatóságának vizsgálata. Ez marad el minden olyan esetben, ahol a szakértő igénybevétele praktikussági szempontok alapján történik meg. Így történt ez abban a büntetőügyben is, amikor az eljárás tárgyává tett cselekmény közvetlenül a földet, illetve a levegőt érintette (kábelégetés), a kirendelt szakértő viszont egy harmadik környezeti elemet, az élővilágot vizsgálta.¹¹² Mivel „az élővilágnak nem keletkezett olyan mértékű változása, amely csak beavatkozással vagy egyáltalán nem állítható helyre”, ezért az eljárás bűncselekmény hiánya okán, a közvetlenül érintett környezeti elemek vizsgálata nélkül szűnt meg.

1.1.2. Kazincbarcikai eljárás

A Kazincbarcikai eljárás területén megvizsgált büntetőügyek vonatkozásában hasonló következtetésekre jutottam. Az esetek felében került sor szakértő kirendelésére, akik közül kettő a nyomozó hatóságtól eleve jogkérdést kapott. A jogértelmezés feladata ezzel a szakértőre hárult, aminek a veszélyét jól tükrözi az a tény, hogy a veszélyeztetést egyik esetben sem vizsgálták, csupán a károsítást, illetve a helyrehozhatatlan károsítást. Ki szeretnék emelni egy eljárást, amelyben a nyomozás során kirendelt igazságügyi szakértő a cselekmény jogi minősítésében való állásfoglalást jelölte meg szakvéleményének céljául ("a szakértői vélemény arra irányul, hogy az engedély nélküli szennyvíz kieresztéssel

¹¹² B.12017/2010.

megvalósult-e a Btk. 281. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző cselekedet?").¹¹³ Ezt követően a szakvélemény az eljárás tárgyává tett magatartásra vonatkozó tényeket nem tartalmazott, csupán a törvényi tényállás értelmezését, illetve a szakértő által használt jogtár tartalmára utaló hivatkozást. Külön kiemelendő a szakértői függetlenség kérdése, mert a véleményhez csatolt fényképmelléletek elnevezése számos esetben egyértelműen a hatóság tagjainak érzelmi alapú befolyásolását, ezáltal meggyőzését célozta. Példaként a teljesség igénye nélkül az alábbiakat hozom:

- "csatatérhez hasonlító rakodó",
- "103 cm-es átmérőjű tölgyfa – kár érte!",
- "össze-vissza gázolt természet – egykor szép erdő volt".

A fenti kijelentések túlmutatnak az objektív szakértelmen alapuló ténymegállapítás keretein, akarva-akaratlanul is véleményközlés valósul meg objektív alapokra helyezkedő tényfeltárás helyett.

Az eljárások alapjául szolgáló cselekmények többsége itt is egyéni keretek között, nem anyagilag motiváltan került kifejtésre, viszont három esetben megjelenik a kábelégetés, amely a lecsúszott társadalmi réteg helyben bevett pénzkeresési lehetősége. A szigetelőanyag égetéssel történő eltávolítását követően a megmaradó fémhuzalokat hulladéktelepek részére értékesítették az elkövetők.

Két esetben történt marasztalás, ezek mindegyikében jogellenes fakitermelést (erdőírtást) szankcionált az eljáró bíróság. A Miskolci járással ellentétben itt az élővilág volt a jellemzően érintett környezeti elem, amely igazodik a környék földrajzi adottságaihoz, magasabb arányú erdőborítottságához.

1.1.3. Ózdi járás

Az Ózdi járás területén a vizsgált időszakban egy büntetőügyet azonosítottam környezetkárosítás vonatkozásában, amelyre relevanciája miatt röviden kitérnék. Az elkövető szennyvizet szivattyúzott a saját telkén lévő ásott kútba, amelyet lakossági bejelentés folytán a nyomozó hatóság észlelt.¹¹⁴ A kirendelt igazságügyi szakértő jogkérdést kapott, nevezetesen azt, hogy a szennyvíz hulladék-e, ha igen, sorolja be a hulladékjegyzék szerint és ez megfelel-e a Btk. hulladékfogalmának. A szakértő amellet foglalt állást, hogy a szennyvíz hulladék, ezért megvalósul a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése. A

¹¹³ B.367/2015.

¹¹⁴ B.987/2018.

nyomozó hatóság tagjai a szakértői véleményt nyilvánvalóan átolvasták, mielőtt érdemi döntést hoztak volna. A szennyvíz ugyanis nem hulladék, erre tekintettel az eljárást bűncselekmény hiányában megszüntették.

1.1.4. Szikszói eljárás

A Szikszói eljárásban 2009–2018. évek között nem keletkezett ügyirat a vizsgált bűncselekmény vonatkozásában, a Szerencsi járásból viszont három aktát kaptam vizsgálatra. A három büntetőeljárás tárgyává tett cselekményből kettő a földet mint környezeti elemet érintő cselekmény miatt indult, és N2000 területen valósult meg. Az egyik esetben a vízügy megbízásából végzett mederkotrást egy vállalkozó, aki a partvonaltól 5 m szélességben rakta le a kitermelt mederiszapot (ez egyébként 3 m szélességig jogszerű, ezért az eljárást megszüntető határozatban is ez a szám szerepel a szakértői véleményben foglaltakkal szemben). A másik esetben N2000 területen ástak el 216 tonna (megközelítőleg 9-10 kamionnyi) építési törmeléket és hulladékgazdálkodás rendjének megsértése miatt marasztalták el az elkövetőt. Az eljárás környezetkárosítás megalapozott gyanúja miatt indult, és mire a szakértő kirendelésre került, addigra a betemetett törmeléket maradéktalanul eltávolították. A felmerülő kérdés a bírósági eljárással kapcsolatban egyértelmű: hogyan lehet valamely anyagot a hulladék büntetőjogi fogalma alá sorolni, ha az ismeretlen, mert a szakértő már nem tudta megvizsgálni sem annak anyagi összetételét, sem lényeges tulajdonságait. Ezt az esetet azért emeltem ki, mert a N2000 besorolású területek károsítása a – környezetkárosításhoz képest speciális – természetkárosítás megállapítását alapozza meg, ugyanakkor az eljárás során az ekként történő minősítés lehetőségének vizsgálata fel sem merült.

A harmadik büntetőeljárásban a cselekmény a levegőt érintette, mert az elkövető hűtőgépszekrényt égetett a szőlőben.¹¹⁵ A kirendelt szakértő jogkérdést kapott a hatóságtól, amely ismételten a hatósági jogértelmezés bizonytalanságának bizonyítéka. A kérdés konkrétan az volt, hogy „a cselekmény során környezetkárosítás, természetkárosítás, illetve hulladékgazdálkodás rendjének megsértése megvalósult-e?” A szakértő mindhárom kérdésre nemleges választ adott, amelyre tekintettel megszüntetésre került a nyomozás.

Külön empirikus vizsgálat tárgyává tettem a szakértői vélemények jogértelmezését. Várakozásomnak megfelelően ez hiányosnak bizonyult, mert az első fordulat esetén csak a jelentős mértékű szennyezést vizsgálták, annak ellenére, hogy a tényállás egyébként nyitott,

¹¹⁵ B.779/2018.

az bármely más módon kimeríthető, ha a cselekmény veszélyezteti a tényállásban meghatározott környezeti elemek valamelyikét.

1.1.5. Encsi járás

Az Encsi járásban 2009–2018. évek között három esetben indult büntetőeljárás környezetkárosítás miatt, amelyből két esetben az eljárás megszüntetésére, egy esetben pedig vádemelés elhalasztására került sor. Az eljárás tárgyává tett cselekmények valamennyi esetben a földet – mint környezeti elemet – érintették, ezek közül kettő hulladékkal, egy pedig szennyvízzel kapcsolatban került kifejtésre. Mindhárom esetben sor került szakértő kirendelésére, valamennyi esetben jogkérdés vonatkozásában. A hulladékkal kapcsolatos két büntetőügyben közös, hogy mindkét esetben a szakértőt nyilatkoztatta az eljáró nyomozó hatóság az érintett hulladék kezelésére vonatkozó szabályokról, valamint a cselekmény jogi minősítéséről. A szakértői vélemény minősítésre gyakorolt hatása szempontjából az a hernádszurdoki eset bír a legnagyobb relevanciával, amikor az elkövető tartálykocsiból szippantott szennyvizet engedett az út melletti árokba, majd a kirendelt igazságügyi szakértő a szennyvizet hulladéknak minősítette. Erre tekintettel a hulladékgazdálkodás rendjének megsértését rótták az elkövető terhére annak ellenére, hogy az eljárás bűncselekmény hiányában történő megszüntetésének lett volna helye, hiszen a kialakult jogértelmezési gyakorlat szerint a szennyvíz – egyéb feltételek hiányban – nem minősül hulladéknak.¹¹⁶

1.1.6. Mezőkövesdi járás

A Mezőkövesdi járás területén a vizsgált időszakban kutatásom szempontjából hat releváns büntetőeljárás indult. Az ezek alapjául szolgáló cselekmények közül öt a földet, egy pedig a vizet érintette, és itt is jellemzően a hulladékkal, illetve a szennyvízzel kapcsolatos emberi magatartások domináltak. Négy eljárás esetében kerül sor szakértő kirendelésére, ezek közül egyet érdemes kiemelni.

A történeti tényállás lényege szerint az elkövető N2000 területen kb. 600 m³ építési törmelékkel töltötte fel az erdei utat. A kirendelő határozat tanúsága szerint a szakértőnek jogkérdéseket kellett megválaszolnia, mert abban az áll, hogy “a szakértői véleménynek tartalmaznia kell, hogy a fenti cselekménnyel mely bűncselekményt valósította meg az elkövető”. Ezt követően kirendelő hatóság felsorolt öt alternatívát a következők szerint:

- környezetkárosítás,

¹¹⁶ B.213/2015.

- természetkárosítás,
- hulladékgazdálkodás rendjének megsértése,
- természetvédelmi szabálysértés,
- egyéb jogsértés.

Fontos kiemelni, hogy a szakértő annak ellenére, hogy N2000 területről beszélünk, helyesen minősítette a cselekményt környezetkárosításnak, mert az – mint ahogy azt a szakértői vélemény is kimerítően indokolta – nem eredményezte a terület jelentős mértékű megváltoztatását, azaz károsítását. Károsítás hiányában pedig a veszélyeztetést, mint a környezetkárosítás egyik elkövetési magatartását kellett vizsgálni.

Kritikaként annyit szükséges megjegyezni, hogy a szakértő környezetkárosítás és hulladékgazdálkodás rendjének megsértése halmazataként minősítette a cselekményt anélkül, hogy megvizsgálta volna, hogy az építési törmelék a büntető anyagi jogi szempontból hulladéknak minősül-e.¹¹⁷

1.1.7. Tiszaújvárosi eljárás

A Tiszaújvárosi eljárás területén hat esetet azonosítottam, szakértő igénybevitelére az eljárások felében került sor. Az itt vizsgált ügyek közül kettőt célszerű kiemelni és részletesen ismertetni, mert ezek jól mutatják az – anyagilag motivált és szervezeti keretek között kifejtett – ipari termeléshez köthető cselekmények eltérő minőségű társadalomra veszélyességét.

Az első esetben a történeti tényállás lényege szerint a feljelentő egy helyi lakos, aki egy olajfinomító szomszédságában él, és állítása szerint az üzemből káros anyagot juttattak a talajba, aminek következtében kútjának vize fekete, bűzös. Az eljárás során a feljelentést elévülés miatt kellett elutasítani, mert az ipari termelés ezen káros következményét már 1991-ben észlelték, és még az ezt követő évben, 1992-ben megkezdték a kármentesítést. Az is megállapítást nyert, hogy a szennyezés még az 1960-as, '70-es években valósult meg.¹¹⁸

A másik esetben egy hulladékégetéssel foglalkozó vállalkozás volt munkavállalója tett feljelentést, mert állítása szerint a létesítmény üzemeltetője megsértette a tevékenység végzésére vonatkozó jogszabályi előírásokat, veszélyeztetve ezzel az élővilágot. Elmondása szerint a hulladékégető rendszerben van egy „kerülő ág”, amely lehetővé teszi a keletkező égéstermékek szűrés nélkül történő levegőbe juttatását. Tapasztalatai alapján ez gyakran meg is történt, hiszen a kéményekben elhelyezett szűrőbetétek beszerzése, illetve azok

¹¹⁷ B.909/2018.

¹¹⁸ B.491/2017.

cseréje meglehetősen költséges. A nyomozás megszüntetésre került azzal, hogy nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a leírtak szerinti cselekmény kifejtése elméletileg lehetséges és emellett életszerű is. A büntetőjog azonban ilyen feltételek mellett az in dubio pro reo elvének alkalmazását teszi szükségessé, és ez a körülmény jól mutatja a büntetőjog – mint környezetvédelmi eszköz – ipari termeléshez kötődő jogszabálysértésekkel szembeni korlátozottságát.¹¹⁹

1.1.8. Sátoraljaújhelyi járás

A Sátoraljaújhelyi járás területén 2009–2018. évek között kilenc esetben indult eljárás környezetkárosítás miatt. Ezek háttérében öt alkalommal hulladékkal, kettő alkalommal pedig szennyvízzel kapcsolatos cselekmények álltak.

Mindenképpen pozitív példaként kell megemlíteni azt az esetet, amelyben egy olaszliszkai férfi nagyobb mennyiségű építési hulladékot helyezett el N2000 területen, ezzel veszélyeztette a földet. A helyes jogértelmezés szerint a természetkárosítás területvédelmi tényállásának mögöttes szabálya a környezetkárosítás, így károsítás – azaz jelentős mértékű megváltoztatás – hiányában a cselekményt már az eljárás kezdetétől fogva a környezetkárosítás veszélyeztetéssel megvalósított alapesetének minősítették.¹²⁰

1.1.9. Összefoglalás

Összességében az mondható el, hogy a cselekményekkel közvetlenül érintett környezeti elem jellemzően a föld volt (42 esetben), ezt követi a víz, az élővilág és a levegő, közel egyenlő arányban (11, 8, 7), továbbá a beavatkozás 4 esetben N2000 területet érintett. A hatóság tudomására jutott 64 cselekményből 27 hulladékkal¹²¹ – ebből 7 építési törmelékkel –, 12 pedig szennyvízzel kapcsolatos, továbbá az eljárások több mint felében, 33 esetben került sor szakértő igénybevételére.

Az eljárások megindítására okot adó magatartások több mint fele nem szervezeti keretek között és nem anyagilag motiváltan valósult meg (36 eset). Ez az arány megfordul a marasztalással végződő büntetőeljárások tekintetében, mert ezek mindegyike anyagilag motiváltan és szervezeti keretek között került kifejtésre. A három eset mindegyike termeléshez köthető, azonban egyikük sem a klasszikus értelemben vett ipari termeléshez, tehát áruk előállításához (2 eset erdőgazdálkodási, 1 pedig az építőiparral kapcsolatban álló, hulladékgazdálkodási vonatkozású). A cselekmények által érintett környezeti elemek

¹¹⁹ B.208/2016.

¹²⁰ B.1384/2014.

¹²¹ Kutatásom során a hulladék kriminológiai fogalmát vettem alapul.

kizárólag az élővilág (2 esetben) és a föld (1 esetben) voltak. Az erdőgazdálkodási vonatkozású cselekmények elkövetési magatartása a tarvágással elkövetett favágás volt.

A normatív oldal tekintetében a tényállás első fordulatainak értelmezése problémás, e körben három tipikus jogértelmezési hibát azonosítottam:

- az első esetkörben csak a jelentős mértékű szennyezést vizsgálták,
- a második csoportban csak a jelentős mértékű veszélyeztetést,
- a harmadik esetben egyáltalán nem értelmezték a veszélyeztetési alakzatot, így az figyelmen kívül maradt.

Megfigyelhető továbbá a természetkárosítás – hulladékgazdálkodás rendjének megsértése – környezetkárosítás tényállásának elhatárolási nehézsége.

Intézményes oldalról az mondható el, hogy a szakértő 17 esetben jogkérdést vizsgált, egy esetben pedig a függetlensége kapcsán merültek fel komoly aggodalmakra okot adó körülmények. Az alkalmazott módszertannál kérdéses a „vizuális vizsgálat” elfogadhatósága, hiszen itt véleményem szerint a speciális szakértelem alkalmazása nélkül már nem szakértői tevékenységről, pusztán külső személy által megvalósított szemléről beszélünk. A hatóság oldaláról 11 esetben volt megfigyelhető a jogkérdés szakértőknek való feltétele. Negatív példaként említendő az az eset, amikor a kirendelt igazságügyi szakértő a cselekménnyel közvetlenül érintett élővilág helyett egyéb környezeti elemeket vizsgált. Pozitív példa viszont, amikor a szakértő téves jogértelmezését észlelte a nyomozó hatóság, és az ügyet bűncselekmény hiányában megszüntette.

1.2. Büntetőügyek Csongrád-Csanád vármegyében

Csongrád-Csanád vármegye területén környezetkárosítás vonatkozásában 36 ügyiratot kaptam, ezekkel kapcsolatban az alábbiakat kívánom kiemelni.

1.2.1. Szegedi Járás

A Szegedi járás területén környezetkárosítás vonatkozásában 22 db akta keletkezett, ezek között kimagaslóan magas volt a hulladékkal kapcsolatos jogesetek száma (9 eset). A Szegedi járásban is a termeléssel össze nem függő cselekmények dominanciáját figyeltem meg (11 eset, ami a kapott ügyek fele). A vizsgált cselekmények több mint fele itt is a földet érintette a környezeti elemek közül (14 eset). A nyomozóhatóság nyolc esetben rendelt ki szakértőt. Feljelentés elutasítására két esetben került sor, azonban kifejezetten magas volt azon esetek száma, ahol az elkövető kilétének meghatározása adott okot az eljárás felfüggesztésére, majd az elévülési idő elteltével annak megszüntetésére (8 eset). Eljárás

megszüntetésére 16, vádemelésre mindösszesen négy esetben került sor. Ezen négy eredményes büntetőeljárásban a jogi minősítés három ügyben az eljárás előre haladtával hulladék gazdálkodás rendjének megsértése lett, és mindössze egy esetben került sor elítélésre környezetkárosítás okán.

A feljelentés elutasítása körében keletkező két eset közül az egyiket azért tartom fontosnak kiemelni, mert jól mutatja a zöld kriminológia és a büntető anyagi jog alapvető ellentétét, amely a cselekmények jogellenességéről kialakult eltérő látásmódból ered. A rendőrkapitányság ugyanis bűncselekmény gyanújának hiányában utasította el azt a feljelentést, amelyben a feljelentő azt sérelmezte, hogy a helyi tömegközlekedésben használt autóbuszok jelentős mértékben szennyezik a környezetet.¹²² Tekintettel arra, hogy ez a cselekmény jogszerű, így az ilyen és ehhez hasonló esetekkel a büntető jog nem tud mit kezdeni, mert az egész egyszerűen túlmutat annak kompetenciáján. A környezet károsításának jelentős része jogszerű emberi magatartások következménye, amelyek ekként büntetőjogi felelősséget nem alapozhatnak meg.

A környezet károsítása azonban gyakran más bűncselekmények elkövetéséhez tapad, így ún. járulékos bűncselekményként is értelmezhető. Ennek egyik példája az a büntetőügy, amely azért indult, mert ismeretlen tettes megfúrta a talajfelszín alatt 4 m mélyen lévő nyersolaj kondenzátumot szállító csővezetékét, majd abból 145,76 t olajkondenzátumot tulajdonított el. Az elkövető célja minden bizonnyal a csővezetékben szállított folyadék eltulajdonítása volt, ugyanakkor az olajkondenzátum egy jelentős része a talajba került, és e körben az elkövető tudati oldalát legalább a bűnösség gondatlan formája, de minden bizonnyal inkább az eshetőleges szándék (dolus eventualis jellemezte). A lopás és környezetkárosítás halmazatban történő megállapításának nem lett volna akadálya, amennyiben az elkövető ismertté vált volna.¹²³

Egy másik esetben a tulajdonos élt feljelentéssel, mert a tulajdonát képező kb. 13 ha nagyságú területre bányászolgalmi jogot alapítottak azzal a céllal, hogy az ottlévő termőföldet ideiglenesen deponálják, majd a tevékenység végét követően visszaszállítsák és elsimítsák azt, hogy a terület mezőgazdasági művelésre alkalmas maradjon. 2009 szeptemberét követően 1200 t talajt és 300 t tuskót szállították el a területéről, azonban azt a bányászati tevékenység kifejtését követően nem szállították vissza a rendeltetési helyre. Az eljárás során külön érdekesnek bizonyult az az ellentét, amely a kirendelt szakértő és a bíróság között alakult ki annak kapcsán, hogy a szakértő szerint a jó

¹²² 1.B.3994/2018.

¹²³ 1.B.5506/2010.

minőségű talaj nem okozhat környezetkárosítást. A bíróság ezzel ellentétben arra az álláspontra helyezkedett - egyébként helyesen - hogy az 1000 m³ humusz és tuskó lerakása jelentős mértékű szennyezésnek minősül, amely tömörítette az alatta lévő talajt, ezért az eredeti állapot csak beavatkozással állítható helyre. Minderre figyelemmel a Szegedi Járásbíróság az 54 éves bányamérnök és 38 éves közgazdász vádlottakat folytatólagosan, társtetteségben elkövetett környezetkárosítás büntette miatt megrovásban részesítette. A másodfokon eljáró Szegedi Törvényszék ezt az ítéletet súlyosította és mindkét vádlottat pénzbüntetésre ítélte, amelynek összege az I. r. vádlott esetében 660.000,- forint, míg a II. r. vádlott esetében 180.000,- forint volt.¹²⁴

Környezetkárosítás és rongálás miatt indult büntetőeljárás ismeretlen tettes ellen, aki egy platánfa törzsébe 1520 darab kb. 1 cm átmérőjű lyukat fúrt, majd a furatokba gyomirtót öntött. Az eljárás során az elkövető kiléte nem volt megállapítható, ugyanakkor az eset nagyon jól szemlélteti azt, hogy mennyire fontos lenne a büntetőjog által tilalmazott, illetve megengedett magatartások közötti élesebb határvonal megléte. A platánfa ugyanis az élővilág egyik eleme, amely ezen cselekmény következtében minden kétséget kizáróan károsodott. A cselekmény megítélését azonban egyértelműen nehezíti az elkövető tudattartamának megítélése. A rongálás megítélése könnyebb feladat, figyelemmel arra, hogy a fa elpusztulásával keletkező kár az 50.000,- forintot minden bizonnyal meghaladta.¹²⁵

A Szegedi járás területén két olyan esetet is találtam, amelyben a feljelentők az igényérvényesítés jogoszerű eszközeként tekintettek a büntetőjogra. Az egyik esetben a tulajdonos Mórahalmon lévő ingatlanán kb. 100 m³ mennyiségű földet raktak le a helyi út építése miatt. A földet azzal a céllal helyezték el ideiglenesen a telken, hogy azt majd később visszaszállítják, így az eredeti állapot helyre fog állni. A nyomozást végül bűncselekmény hiányában szüntették meg. A másik olyan jogesetben, amelyben az igényérvényesítés eszközeként tekintett a telektulajdonos a büntető jogra, a nyomozás elévülés miatt lett megszüntetve. A történeti tényállás szerint a területen 2003-2007 években hulladéklerakót létesítettek, ennek során letermelték a föld termőrétegét, majd 2009-ben a területet akként rekultiválták, hogy arra építési törmeléket hordtak. Ennek mennyisége kb. az eltávolított talaj 1/10-ed részét tette ki, amely így művelésre alkalmatlanná vált.¹²⁶

¹²⁴ 1.B.5698/2010.

¹²⁵ 1.B.3621/2018.

¹²⁶ 1.B.1850/2014.

A mezőgazdasági termeléshez, azon belül is az állattenyésztéshez kapcsolódik az az ügy, amelyben az illetékes környezetvédelmi hatóság tett feljelentést, mert hatósági ellenőrzése során azt észlelte az egyik szegedi sertéstelepen, hogy a 3 db hígtrágyatározó kazetta félig le volt eresztve, mert az abban lévő hígtrágyát a talajba eresztve szikkasztották, amelynek következtében a talaj nitrogéntartalma megemelkedett. A kirendelt igazságügyi szakértő arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár a talaj nitrogénkoncentrációja magas, erre azonban nincs határérték, azonban a talajvíz szennyezettsége nitrátkoncentráció vonatkozásában határérték feletti, amely helyreállítást, tehát emberi beavatkozást igényel. A környezetvédelmi hatóság kötelezte az üzemeltetőt az ellenőrzést követően a hígtrágya elszállítására, és e kötelezettségnek a cég nem tett eleget. Megállapította a szakértő azt is, hogy az adott területen 28 éve üzemeltetnek jogszerűen sertéstelepet, és a jelenlegi tulajdonos már így vette át annak üzemeltetését négy évvel korábban. Annak ellenére, hogy a hígtrágya elszállítására valóban nem került sor, a talaj, illetve a talajvíz nitráttartalma a korábbi - egyébként jogszerű - termelés eredményeként mutat határérték feletti értéket.¹²⁷ Ez az ügy is jól szemlélteti, hogy az ökológiailag káros cselekmények jelentős része jogszerű, és ezekkel a büntetőjog jelen állapotában nem tud mit kezdeni.

A hulladékkal kapcsolatos jogesetek körében fontos kiemelni azt a jogesetet, amelyben a feljelentő azért fordult a hatósághoz, mert ingatlana előtt ismeretlen személy kb. 10 m³ építési törmelékot és 60 m³ földet helyezett el. A kirendelt igazságügyi szakértő arra az álláspontra helyezkedett, hogy az elhelyezett anyag nem hulladék, ugyanakkor annak talajtakaró hatása miatt a tényleges veszélyeztetés megtörtént, mert az oxigénhiány és az erjedési gázok rontják a talaj termőképességét. A szakértő álláspontja szerint tehát így a környezetkárosítás törvényi tényállása a veszélyeztetésre is figyelemmel megvalósult. A nyomozóhatóság téves jogértelmezés folytán azért szüntette meg az eljárást bűncselekmény hiányában, mert álláspontja szerint nem történt jelentős mértékű veszélyeztetés, ami a környezetkárosítás elkövetési magatartása.¹²⁸ A törvényi tényállás azonban nyitott, a veszélyeztetésnek nem kell jelentős mértékűnek lennie.

Szintén a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése körébe sorolható az a jogeset, amelyben egy 42 éves büntetett elő életű férfi veszélyes hulladékokkal szennyezett hordókat szállított, majd azokat átadta egy engedéllyel nem rendelkező 39 éves – szintén büntetett elő életű – férfinak, aki az egyik helyi hulladéktelep vezetője volt. A telepi kezelés során robbanás történt, amelynek következtében egy személy megsérült. A telephelyvezető

¹²⁷ 1.B.4966/2015.

¹²⁸ 1.B.5533/2011.

büntetőjogi felelősségét az alapozta meg, hogy az általa üzemeltetett hulladéktelep veszélyes hulladék kezelésére nem volt jogosult, ugyanakkor már az átvételt megelőzően jelezték neki, hogy a 7 db hordó veszélyes hulladékkal szennyezett. A vádlott ennek tudatában átvette a hulladékot, és a veszélyes hulladék megfelelő kezelésére semmiféle intézkedést nem tett. A hulladék átadójának büntetőjogi felelősségét pedig az alapozta meg, hogy tisztában volt azzal, hogy az általa átadott hulladék veszélyes, illetve azzal is, hogy az átvevő nem rendelkezik az ennek kezeléséhez szükséges engedéllyel, illetve feltételekkel. Az ügyészség közérdekű munka kiszabását indítványozta a vádlottakra, amelyre figyelemmel a Szegedi Járásbíróság bűnösnek mondta ki őket hulladékgazdálkodás rendjének megsértésében, majd 180-180 óra közérdekű munkára ítélte mindkét elkövetőt. A fellebbezés során másodfokon eljáró bíróság az ítéletet helybenhagyta.¹²⁹

Egy másik 2017-es ügyben szintén hulladékgazdálkodás rendjének megsértése miatt ítélt el a bíróság két büntetlen előéletű ő férfit. A vád szerint az elsőrendű vádlott egy útépítő Kft. ügyvezetője volt, amelyik cég aszfaltjavítást végzett Szeged belterületén, ennek során az I. r. vádlott arra utasította a II. r. vádlottat - mint alkalmazottját -, hogy az építkezés során megmaradt aszfaltot borítsa le "egy arra alkalmas területen". A II. r. vádlott a kérésnek eleget téve egy Szeged belterületén lévő fás-bokros részen helyezte el az aszfaltot, amely mintegy 15 m²-en beborította a talajfelszínt. A lerakott építési törmelék 1 m³, tehát kb. 2,5t lehetett, arról a szakértő megállapította, hogy bitumenkeverék, amely a hulladékjegyzékben is szereplő betontípus. A Szegedi Járásbíróság büntetővégzésben megállapította, hogy az elsőrendű vádlott felbujtóként követte el a hulladékgazdálkodás rendjének megsértését, míg a másodrendű vádlott annak tettese volt. Mindenre figyelemmel a vádlottakkal szemben 120 óra közérdekű munkát, illetve 50 óra jóvátételi munkát szabott ki a bíróság.¹³⁰

Szintén eredményesnek bizonyult az a büntetőeljárás, amely az országos környezetvédelmi hatóság feljelentése alapján indult 2012-ben. A hatóság munkatársai ellenőrzést végeztek az M5 autópályán Lajosmizse térségében, ennek során észlelték, hogy az egyik tehergépkocsi olajjal szennyezett gépjárműalkatrészeket szállít Szegedről Budapestre. A feladó cégnek volt engedélye veszélyes hulladék kezelésére, a szállítmányozónak azonban nem. Az eljárás során az ügyészség hulladékgazdálkodás rendjének megsértése elkövetésével vádolta a szállítást végző cég képviseletre jogosult vezetőjét, aki megbízási szerződést kötött újrahasznosítható hulladékok telephelyek közötti szállítására különböző hulladékgazdálkodó cégekkel. A gépjárművezetőt a Szegedi Járásbíróság bűnösnek mondta

¹²⁹ 1.B.2452/2013.

¹³⁰ 1.B.3879/2017.

ki a terhére rótt cselekményben, amiért három év időtartamra próbára bocsátotta.¹³¹ Az eset kriminológiai szempontból azért is érdekes, mert a vádlott az újrahasznosítás céljából fejtette ki tevékenységét, és jelen esetben inkább a versenyfeltételek sérültek, mintsem maga a védeni kívánt ökológiai rendszer.

Szintén érdekes kriminológiai szempontból az az öttömösi eset, amelynek során a tulajdonos elásott 8 db szarvasmarha tetemet, mert nem volt pénze a betegségben elpusztult állatok elszállítására. A cselekményről úgy szerzett tudomást az illetékes rendőrkapitányság, hogy a hatósági állatorvos tett feljelentést, aki emellett - a jogellenes megsemmisítés miatt - 400.000,- forint bírságot szabott ki a gazdával szemben. Az eljárás során helyszíni szemlét tartottak, amely során azonban nem találták meg az elásott tetemekeket, így az eljárást bizonyítottság hiányában megszüntették.¹³² Az eset arra világít rá, hogy az állattartás során keletkező tetemek elszállítása az állattartó kötelezettsége, ugyanakkor ennek költsége sokszor aránytalanul nagy terhet jelent a gazdálkodónak, akinek egyébként is anyagi kárként jelentkezett az állat elpusztulása. Mindemellett cselekvési kényszerben is van, mert az állati tetemmel valamit kezdeni kell. Amennyiben a keletkező állati tetem mint veszélyes hulladék elszállításához szükséges fedezet nem áll rendelkezésére, úgy e problémát más, jogellenes módon tudja csak megoldani, amely megoldást Merton óta jól ismerjük.

1.2.2. Csongrádi járás

A Csongrádi járás területén 8 db környezetkárosítás témájú ügyiratot vizsgáltam meg, ezek több mint fele (5 eset) közvetlenül a talajt érintette. A vízzel két, az élővilággal kapcsolatban egy eset keletkezett. A nyomozások valamennyi esetben megszüntetésre kerültek, ennek oka hét esetben az, hogy a vizsgált cselekmény nem minősült bűncselekménynek, egy esetben pedig azt nem lehetett minden kétséget kizáróan bizonyítani. Három eljárásban összesen öt szakértő kirendelésére került sor, és a cselekmények súlypontja itt is a nem szervezeti keretek között és nem anyagi haszonszerzés céljából megvalósult cselekményekre tevődött (5 eset).

2014. év végén az egyik csongrádi sertéstelepen - az esőzések miatt - megtelt a hígtrágya tárolására kialakított tározó és abból hígtrágya került a talajba, majd onnan a helyi csatornába, mert a cég egyik alkalmazottja a talajvíz elvezetése céljából árkot ásott a földbe. A cég alkalmazottai a hígtrágya elfolyását észlelve egyébként azonnal intézkedtek, és

¹³¹ 1.B.7868/2012.

¹³² 1.B.5606/2013.

megszüntették a felmerült problémát, azonban a csatornába jutó hígtrágya következtében kb. 100 kg hal pusztult el. Az eljárás során három igazságügyi szakértő került kirendelésre és mindegyikük egyetértett abban, hogy a sertéstelepen vis maior helyzet állt fent, amelyet megfelelően kezeltek, így a további kifolyást megszüntették. Az eljárást megszüntető határozat azzal indokolta, hogy a cselekmény nem bűncselekmény, hogy az elpusztult halak nem védettek, így jelen esetben hiányzik a „jelentős mértékű szennyezéssel való veszélyeztetés”, mint tényállási elem.¹³³ Kiemelendő, hogy a környezetkárosítás esetén az azzal érintett élőlények védettsége nem tényállási elem, és ezen túlmenően a törvényi tényállás nyitott, tehát a veszélyeztetés, mint eredmény – ahogy arra már korábban is utaltam – nem csak jelentős mértékű szennyezéssel valósítható meg. A cselekmény ebben az esetben álláspontom szerint azért nem minősül bűncselekménynek, mert hiányzott az elkövetők tudati oldala, tehát bűnössége.

Egy másik esetben a felgyői szántóföldre tápanyagutánpótlás céljából kihelyezett almostrágya okozta bűzhatás adott okot a feljelentés megtételére, amely azonban szintén nem valósít meg bűncselekményt.¹³⁴ Úgyszintén feljelentették azt a tehergépkocsivezetőt, akinek kocsijából üzemi meghibásodás folytán gázolaj folyt az útestre, amelyet később a közútkezelő eltávolított.¹³⁵ Egy további esetben a társasház lakói éltek feljelentéssel az előttünk lévő parkolóban elhelyezett zöldségárrussal szemben, mert álláspontjuk szerint a parkolóba felépített pavilon miatt szivárog a helyi gázvezeték, és az épület előtt lévő zöldséges ládából szennyvíz kerül a talajba. Jelen esetben a büntetőeljárást a polgári jogi igény érvényesítésére kívánták használni a feljelentők, ugyanakkor a nyomozás megszüntetésre került, mert az épület építési engedéllyel rendelkezett, és az a hálózati csatornára, mint közműre is csatlakoztatva lett.¹³⁶

Az egyik település polgármestere azért tett feljelentés ismeretlen tettes ellen, mert azt gondolta, hogy valaki a szennyvíztisztító telepről jelentős mennyiségű szennyvíziszapot helyezett el a tisztított szennyvíz elvezetésére szolgáló árokban. Az eljárás során kirendelt igazságügyi szakértő ugyanakkor megállapította, hogy a szennyezést meghibásodás okozta, az a jogszerű üzemeltetés körében keletkezett.¹³⁷

Lakossági feljelentés érkezett a helyi rendőrkapitányságra, amelyben azt sérelmezték, hogy a bányatóba folyó árokba egy tehergépkocsiból ismeretlen folyadékot öntöttek. A nyomozás

¹³³ B.689/2014.

¹³⁴ B.448/2015.

¹³⁵ B.567/2016.

¹³⁶ B.692/2016.

¹³⁷ B.308/2017.

során megállapítást nyert, hogy az önkormányzat megrendelésére a belterületi vízelvezető árkokat mosták át nagynyomású mosóval, és ezt a - vegyszert nem tartalmazó - vizet engedték a csatornába, amely egyébként is ide került volna.¹³⁸

Egy helyi Kft-nél dolgozó halór azért tett feljelentést 2013-ban, mert észlelte, hogy az általa felügyelt holtág vizébe sárga színű, ismeretlen eredetű víz szivárog. A szakértői vizsgálat során kiderült, hogy a közelben épülő kerékpárút töltésanyagát mosta ki az esővíz, ami a környezetre nem káros, mert a laboreredmények szerint az abban lévő agyag okozta a sárgás elszíneződést.¹³⁹

Jogi szempontból az az eset bír a legnagyobb relevanciával, amelyben egy helyi természetvédő egyesület tett feljelentést ismeretlen tettes ellen, aki munkagéppel kivágott egy nyárfát. Az elrendelt nyomozás két hónap elteltével büncselekmény hiányában került megszüntetésre, mert "... a Btk. 280. §-ában nevesített természetkárosítás büntett törvényi tényállási eleme a környezet, vagy annak valamely elemének a károsítása, károsításra alkalmas magatartás tanúsítása, jelentős mértékű szennyezése, illetve jelentős mértékű szennyezésre alkalmas magatartás tanúsítása".¹⁴⁰ Az indokolásból jól látszik, hogy a határozatban a környezetkárosítás van megjelölve, ugyanakkor az természetkárosítást említ, ami jól mutatja, hogy a jogalkalmazó maga is bizonytalan volt az általa vizsgált tényállás értelmezése során.

1.2.3. Szentesi eljárás

A Szentesi eljárás területén a vizsgált időszakban 6 db ügyirat keletkezett környezetkárosítás vonatkozásában, ezek egyike sem végződött büntetőjogi felelősség megállapításával. A hat eljárás közül kettő a vízzel, kettő a földdel, kettő pedig az élővilággal állt kapcsolatban, és öt esetben került sor szakértő kirendelésére. A cselekmények súlypontja itt is a nem szervezeti keretek között megvalósuló, nem anyagilag motivált cselekményekre tevődött (3 eset).

A vizet érintő egyik jogeset lényege szerint ismeretlen tettes olajszármazékot öntött a csatornába, így annak alifás szénhidrogén (THP) koncentrációja határérték feletti értéket mutatott. Az eljárás során kirendelt igazságügyi szakértő arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szennyvíz nem környezeti elem, ugyanakkor az olajkoncentráció olyan működési zavarra utal, amelynek eredete az egész városból összegyűlő, a lakosság által csatornába

¹³⁸ B.479/2011.

¹³⁹ B.221/2013.

¹⁴⁰ B.467/2009.

juttatott alifás szénhidrogén. Az eljárás során vizsgálták a hulladékgazdálkodás rendjének megsértéseként történő minősítés lehetőségét is, azonban a szakértő rámutatott arra is, hogy a szennyvíz a kialakult jogértelmezés szerint nem hulladék, mert nem felel meg a büntető anyagi jog szabályaiban rögzített speciális feltételnek. Az eljáró hatóság az eljárást végül bűncselekmény hiányában megszüntette.¹⁴¹

Egy másik esetben egy helyi horgászegyesület tett feljelentést, mert álláspontja szerint az egyik helyi agrárvállalkozás telephelyéről hígtrágya folyt a csatornába. Az eljárás során megállapítást nyert, hogy a telephelyen található egy termáلكút, és ennek barnás színű vize került a csatornába, mert a vezető az összegyűlt csapadékvíz leeresztésre adott utasítást az alkalmazottnak, aki tévedésből rossz zsilipet nyitott meg. A kirendelt szakértő megállapította, hogy jelen esetben nincs határérték feletti szennyezés, ezért az eljárást bűncselekmény hiányában megszüntették.¹⁴²

Az egyik szentesi gazda sérelmezte az általa művelt termőföld termőképességét, ezért azzal az indokkal tett feljelentést, hogy korábban a helyi csatorna rekultivációja során a kitermelt mederiszapot a helyi szántóföldeken helyezték el, ami valószínűleg jelentős mértékű szennyezéssel károsította a földet. A feljelentés arra figyelemmel került elutasításra, hogy a sérelmezett cselekmény már elévült.¹⁴³

Szintén a földet érintette az a büntetőügy, amelynek tárgyát azt képezte, hogy az egyik Árpádhalom közigazgatási területéhez tartozó tanyát értékesítették, azonban az átvevő annak okán tagadta meg annak birtokbavételét, hogy az eladó otthagyt - a korábbi vállalkozási tevékenységéből származó - mintegy 16.000 m³ sertés hígtrágyát. Az eljárás ügyirataiból megtudtam, hogy az illetékes környezetvédelmi hatóság már korábban a hígtrágya elszállítására kötelezte a vállalkozást, mert a talajban lévő szennyezés határérték feletti volt. Az eljárást - annak ellenére, hogy a vizsgált cselekmény környezetre gyakorolt negatív hatása minden kétséget kizáróan megállapítható - végül bizonyítottság hiányában kellett megszüntetni.¹⁴⁴

Az illetékes közigazgatási hatóság 2011. évben azért tett feljelentést, mert ismeretlen tettes korábban az egyik belterületi csatorna vizébe nagymennyiségű úszónövényt, kagylótutajt helyezett el, ami invazív növényként elszaporodva leárnyékolta a vízfelszínt, gátolva ezzel az algák oxigéntermelését. A kagylótutaj Dél-Afrikában honos, így az ökoszisztémából való

¹⁴¹ 1.B.339/2015.

¹⁴² B.346/2017.

¹⁴³ 1.B.100/2018.

¹⁴⁴ 1.B.2296/2013.

eltávolítása kívánatos, azonban a kárelhárítás költsége kb. 4.000.000,- forint lett volna. Az eljárást a nyomozóhatóság felfüggesztette, mert az elkövető nem vált ismertté, majd később elévülés folytán megszüntetésre került.¹⁴⁵ A nyomozó hatóság az eljárás során a gondatlanságból elkövetett környezetkárosítás vétségét vizsgálta, ami egyébként az akkor rendelkezésre álló adatok alapján helytálló minősítés volt. A növény egyébként álláspontom szerint kétféleképpen kerülhet a csatornába. Az egyik lehetőség az, hogy valaki kerti tóban, vagy akváriumban tartotta azt, majd így kívánt megválni tőle. A másik lehetőség viszont, hogy vízinövények értékesítésével foglalkozó személy figyelte arra, hogy a csatorna természeti adottságai alkalmasak a vízinövény szaporítására, így ebből a célból helyezte el a növényt a felszíni folyóvízben. A vízitutaj ti. kedvelt növényzet a kerti tavak készítése, illetve díszítése során, ezért jól értékesíthető, főként koi ponty tenyésztők által eladásra kínált áru.

Mindemellett itt is találtam olyan jogesetet, amikor a feljelentés háttérében a feljelentő és a feljelentett közötti haragos viszony, illetve személyes bosszúvágy állt. Az egyik község polgármestere azért jelentette fel a helyi vadásztársaság elnökét, mert álláspontja szerint a nem megfelelő vadgazdálkodás miatt jelentősen csökkent a vadlétszám, ami így megállapíthatóvá teszi az élővilág vonatkozásában gondatlanságból elkövetett környezetkárosítás vétségét. Az eljárást végül bűncselekmény hiányában szüntették meg, mert annak során - a kirendelt igazságügyi szakértő véleménye által is alátámasztottan - megállapítást nyert, hogy a vadgazdálkodás mindenben megfelelt a vadgazdálkodási tervnek, az jogszerű volt.¹⁴⁶

1.2.4. Összefoglalás

A Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében tapasztaltakhoz hasonlóan Csongrád-Csanád vármegye jogalkalmazásában is a termeléstől függetlenül megvalósított cselekmények álltak (19 ügy), és itt is jellemzően a földet, mint elkövetési tárgyat érintette az eljárásban vizsgált cselekmény (21 eset). Szakértő kirendelésére 16 ügyben került sor, számos esetben az eljárásba több szakértő bevonására került sor. A négy marasztalással végződő büntetőügy közül csupán egy esetben maradt a jogi minősítés környezetkárosítás, három esetben hulladékgazdálkodás rendjének megsértése miatt mondta ki bűnösnek az elkövetőket.

Az eddig kifejtettek alapján tehát jól körvonalazódik, hogy az ökológiai szempontból leginkább veszélyes magatartások – melyek a termeléssel összefüggésben jelentkeznek – a

¹⁴⁵ B.1088/2011.

¹⁴⁶ B.357/2012.

büntetőeljárásokban csekély számmal vannak jelen. Minderre figyelemmel megkísértem ilyen jelenségeket a közigazgatási jogalkalmazás vizsgálatával kimutatni.

1.3. Közigazgatási ügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivataltól 46 db határozatot kaptam, ugyanakkor ezek vizsgálata során megállapítást nyert, hogy ez valójában 42 jogsértés (4 esetben élt az arra jogosult jogorvoslattal, ami további 4 határozatot eredményezett). Az ide tartozó cselekmények sokszínűségére figyelemmel a magatartásokat alapvetően a Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszerébe¹⁴⁷ soroltam be, majd ez alapján csoportosítottam.

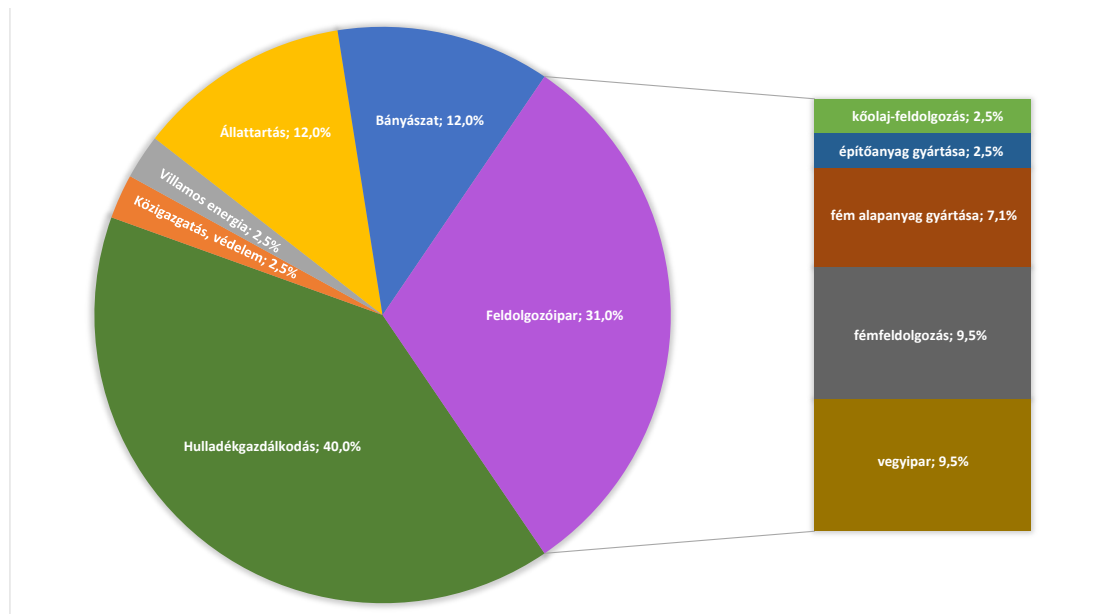
A TEÁOR alapvetően 4 szintet különböztet meg az egyes tevékenységek osztályozása során az alábbiak szerint:

- 1. szint: 21 nemzetgazdasági ág (A-U),
- 2. szint: 88 ágazat (01-99),
- 3. szint: 272 alágazat (011-990),
- 4. szint: 615 szakágazat (0111-9900).

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében a közigazgatási hatósági eljárás megindulására okot adó körülmények az alábbi hat nemzetgazdasági ágakba tartoztak:

- 17 esetben vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés (E),
- 13 esetben feldolgozóipar (C),
- 5 esetben mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (A),
- 5 esetben bányászat, kőfejtés (B),
- 1 esetben villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás (D),
- 1 esetben közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás.

¹⁴⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 1893/2006/EK rendelete a gazdasági tevékenységek statisztikai osztályozása NACE Rev. 2. rendszerének létrehozásáról és a 3037/90/EGK tanácsi rendelet, valamint egyes meghatározott statisztikai területekre vonatkozó EK-rendeletek módosításáról

17. ábra: A vizsgált közigazgatás hatálya alá tartozó jogsértések megoszlása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

A vizsgált jogeseteket ennek megfelelően, csoportokba rendezve, ugyanakkor az egyes csoportokat a könnyebb érthetőség kedvéért némileg átnevezve kívánom ismertetni.

1.3.1. Hulladékgazdálkodás

A hulladékgazdálkodás körébe tartozó 17 jogsértést 11 vállalkozás valósította meg, ezek közül 4 vállalkozás veszélyes hulladékok körében, míg 7 vállalkozás nem veszélyes hulladék vonatkozásában fejt ki vállalkozási tevékenységét.

A veszélyes hulladék kezelését, ártalmatlanítását végző cégek 7 jogsértést követtek el, ezek közül kettő gyakorolt közvetlenül negatív hatást a környezetre, és a cselekmény mindkét esetben a levegőt, mint környezeti elemet érintette. Az adminisztratív jellegű jogsértésekre figyelemmel indult eljárások részletes ismertetését ehelyütt nem tartom szükségesnek.

Az egyik ilyen esetben a hulladékok nem megfelelő kezelése miatt keletkezett tüzeset, mert annak ellenére a környezethasználó részére kiadott egységes környezethasználati engedély külön kiemeli, hogy a lerakóba csak olyan hulladékot rakhatnak le, amelyek nem lépnek reakcióba egymással, így haváriaesemény okozta légszennyezés nem fordulhat elő, a gyakorlatban a lerakott hulladékok összetételének ellenőrzését elmulasztották. A bekövetkezett tüzeset azt támasztja alá, hogy a lerakón – az engedélyben szereplő tilalom ellenére – egymással és/vagy önmagukban reakcióképes hulladékokat is kezeltek. Az eljárás során megállapítást nyert, hogy a ténylegesen elégett hulladék mennyisége 1 m³ lehetett, illetve a kárelhárítás során a talajfelszín mintegy 80 m²-en veszélyes hulladékkal (égéstermékkel és az oltás során használt füstgáztisztítási porral) szennyeződött.

A másik esetben a veszélyes hulladékok égetését végző vállalkozás az egységes környezethasználati engedélyben meghatározott levegőtisztaság-védelmi kibocsátási határértéket nem tartotta be. A jogsértés felderítését az okozta, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal az éves ellenőrzési tervében foglaltak szerint hatósági emissziómérést végzett a hulladékégető berendezés, mint légszennyező pontforrás kibocsátásának vizsgálatára. A mérésekre ugyanazon napon, ugyanakkor több időpontban került sor, ennek során megállapították, hogy a hulladékégető határérték felett bocsát a levegőbe sósavat, kéndioxidot és higanyt. A hidrogén-klorid koncentráció a mért 5 esetből 3 alkalommal, átlagosan 183%-kal haladta meg az előírt kibocsátási határértéket. A kibocsátott füstgáz kén-dioxid koncentrációja szintén három alkalommal bizonyult határérték felettinek, koncentrációja átlagosan 265,96 mg/m³ volt a megengedett 200 mg/m³ helyett, ami arányait tekintve a megengedett kibocsátás 133%-a. A levegőbe történő higanykibocsátás a vizsgálat során a megengedett mérték másfélszerese volt. A Kft. nyilatkozata szerint fertőző kórházi hulladék kézi adagolással történő ártalmatlanítását végezték, amelynek többsége önzáró, műanyag badellákban érkezett ártalmatlanításra, így annak pontos összetevőit nem ismerték. Megjegyzendő, hogy pontosan erre a körülményre figyelemmel folyamatos mérőműszerek alkalmazását írja elő a jogszabály, ugyanakkor az eljárás során az is bebizonyosodott, hogy a folyamatos mérőműszeren a mért paraméterek közel 30%-a 0 értéket mutatott, és semmilyen intézkedés nem történt ezen súlyos üzemeltetési hiányosság kiküszöbölésére. Jelen esetben az eljáró hatóság a kiszabható bírságösszeg maximumával megegyező, 500.000,- forint pénzbírság megfizetésére kötelezte a vállalkozást.

KIBOCSÁTOTT ANYAG		MÉRT	HATÁRÉRTÉK
I. Hidrogén-klorid	1. mérés	261,7 mg/m ³	60 mg/m ³
	2. mérés	160,4 mg/m ³	
	3. mérés	85,24 mg/m ³	
II. Kén-dioxid	1. mérés	315,1 mg/m ³	200 mg/m ³
	2. mérés	275,3 mg/m ³	
	3. mérés	207,5 mg/m ³	
III. Higany	1. mérés	0,07898 mg/m ³	0,05 mg/m ³

7. táblázat: A szennyezés mértéke és a vonatkozó határértékek. – A szerző saját szerkesztése.

A nem veszélyes hulladékok körében 7 vállalkozás 10 jogsértéséről szerzett tudomást az illetékes kormányhivatal, amelyből 6 cselekmény érintette közvetlenül negatívan a

környezeti elemek valamelyikét. A cselekmények felerészben a talajt, illetve a levegőt, kisebb hányadukban a vizet, mint környezeti elemet érintették.

Három esetben a hulladéklerakó üzemeltetése nem felelt meg az egységes környezethasználati engedélyben rögzített feltételeknek, mert a hulladékkezelés során csurgalékvíz került a talajba, illetve különféle gázok a levegőbe. Az egyik ilyen esetben a kormányhivatal észlelte, hogy a cég a részére kiadott engedély kifejezett tiltása ellenére csurgalékvíz visszalocsolását végezte a depóniára, amely hulladékrehabilitációs, így külön engedélyhez kötött tevékenység.

A lerakóra hullott csapadékmennyiség, valamint a bekerülő hulladék víztartalma jelenti a csurgalékvizet.

Egy másik ügyben a felügyelőség 2010. évben észlelte, hogy a helyi szennyvíztisztító az adott év nem szokványos vízháztartási mérlegének következtében további csurgalékvizet nem képes fogadni, így felhívta a hulladékgazdálkodási tevékenységet végző vállalkozás figyelmét arra, hogy a csurgalékvíz megfelelő kezeléséről egyéb úton gondoskodják. A keletkező csurgalékvíz megfelelő kezelésére az egységes környezethasználati engedélyben foglaltak alapján az üzemeltető köteles, aki ezen körülményre figyelemmel vállalta, hogy 25 m³-es tartálykocsik segítségével a keletkező csurgalékvizet egy másik, közelben lévő város szennyvíztisztító telepére szállítja el. Ezt követően 2011. évben ellenőrizték a vállalkozás e körben kifejtett tevékenységét, amelynek keretében megállapították, hogy az elmúlt öt év alatt a hulladéklerakóra és a komposzt térre összesen 148.562 m³ csapadék hullott, melyből az igazolhatóan szennyvíztisztító telepre leszállított csurgalékvíz mennyisége 19.039 m³ volt. A határozatban rögzítették azt is, hogy ha valamennyi csapadéknak - az egyébként nehezen meghatározható párolgást, illetve az elszállított csurgalékvíz mennyiségét is figyelembe véve - csupán 60 %-át tekintjük beszivárgó csurgaléknak, akkor is legkevesebb 70.109 m³ csurgalékvíz keletkezett. A hulladéktestben lévő csurgalékvíz mennyiség miatt a gáz kutak folyamatos üzemeltetése nem biztosítható, ennek következtében pedig a depóniagáz kezelés nélkül kerül a légterbe, amely környezeti kockázatot rejt magában.

A harmadik esetben egy fehérjefeldolgozó és takarmánykészítő üzem állati eredetű hulladékok kezelését végezte. Az egységes környezethasználati engedély szerint a komposztálás során keletkező csurgalékvizet, valamint a ráhulló csapadékvizet vízzáró módon kialakított csapadékgyűjtő műtárgyba kell vezetni, ugyanakkor a kiépített vízgyűjtő berendezés - a hibás tervezés miatt - az üzemeltetés során alulméretezettnek bizonyult. A telep mögött földmunkagéppel kialakítottak egy kb. 30 m² nagyságú medencét, majd abba

csurgalékvizet vezettek, és ebbe helyezték el a komposztálási technológia során keletkezett egyéb folyékony anyagokat is. A határozat rögzíti, hogy a csurgalékvíz műszaki védelem nélküli medencében történő elhelyezése, annak talajba juttatása veszélyezteti a környezetet.

De ugyanezen vállalkozás vonatkozásában egy további jogsértést is találtam. A felügyelőség észlelte, hogy a városi szennyvíztisztító telepen 2011 májusa óta rendkívüli üzemállapot áll fenn, mert a patakba bocsátott szennyvíz minősége szervesanyagok tekintetében folyamatosan és jelentősen meghaladja a vonatkozó kibocsátási határértékeket (mértékét tekintve 1000-10000%-kal), melynek okán hivatalból ellenőrizte az állati tetemek és állati hulladékok ártalmatlanítása során képződött szennyvíz összetételét. Az ellenőrzés során bekérte a vállalkozástól a 2010 januárjától 2011 augusztusáig terjedő önellenőrzési jegyzőkönyveket, amelyek alapján megállapították, hogy a 14 alkalommal felvett mérési eredmények 12 esetben határérték feletti eredményt mutatnak, a kibocsátott szerves anyagok átlagban a megengedett mérték tízszeresétnek felelnek meg. Külön ki kell emelni, hogy a határozat az indokolásban kifejezetten visszautal az egységes környezet használati engedélyre, amely a működés feltételül szabja, hogy amennyiben a városi szennyvíztisztító telepen a befogadott szennyvíz szervesanyag tartalma meghaladja az előírt mértéket, úgy a vállalkozás a tevékenységét a szükséges mértékre köteles korlátozni, indokolt esetben pedig szüneteltetnie kell azt.

A következő olyan eset, amely a környezet hátrányosan érintette a fémhulladékok újra hasznosításra történő előkészítése körében történt. Az engedély a tevékenység megkezdését egy zajgátló szín megépítéséhez kötötte, ami a tervek szerint 7 m magas, 100 m hosszú, fala 10 mm vastag acéllemez, így a tevékenység zajhatása nem fogja meghaladni a 43 decibelt. A Kft. a zajvédő szín megépítése nélkül ezt a tevékenységet el sem kezdhette volna, így a vállalkozó a költségek megtakarítása céljából - a hatóság megtévesztésének szándékával - OSB lappal borította be a vázszerkezetet, és így kezdte meg az üzleti tevékenységet. A lakosság folyamatosan bejelentésekkel élt a keletkezett zaj miatt, amelyre figyelemmel a kormányhivatal ellenőrzést tartott és megállapította, hogy a zajhatás még a teleptől távolabb eső lakóövezetben is 4 dB-lel meghaladja a határértéket.

Az utolsó esetben pedig a hulladékok gyűjtésérét végző gazdasági társasággal szemben azért szabott ki bírságot a hatóság, mert a nem megfelelő tárolás következtében tüzeset keletkezett, amely a szabályok betartásával nem jöhetett volna létre.

E – Vízellátás: szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmegelőzés (17 db)						
ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
1.	Hull. cég 1. (3 db) -18053/2011.	hulladék. (17 db)	jogellenesen veszélyes hulladékot kezelt	400.000,- (200-500)	2010	540.000,-
2.	-13704/ 2013. -16988/ 2013.		engedély nélkül, tiltás ellenére végzett rekultivációs tevékenység	500.000,- (200-500) + elj. 346.640,-	2013	-411.894.000,-
3.			jelentési kötelezettség elmulasztása	500.000,- (200-500) + elj. 42.795,-		
4.	Hull. cég 2. (2 db) - 21466/2011.		csurgalékvíz talajba, illetve gázok levegőbe bocsátása	300.000,- (200-500)	2006 2011	379.389.000,-
5.	- 91748/ 2013.		a csurgalékvíz nem megfelelő elvezetése miatti üzemzavar	500.000,- (200-500) + elj. 117.585,-	2013	-342.177.000,-
6.	Hull. cég 3. (2 db)		csurgalékvíz nem kezeli megfelelően	200.000,- (200-500)	2008	110.863.000,-
7.	- 1660/2009. - 3905/2010.		jogellenesen hulladékot vett át	250.000,- (200-500)	2009	204.724.000,-
8.	Hull. cég 3. (2 db) - 22199/2009.		csurgalékvíz talajba juttatása	400.000,- (200-500) + elj. 412.900,-	2009	27.220.000,-
9.	- 2075/2012.		szennyvíz kibocs. általi vízszennyezés	200.000,- (200-500) + elj. 213.700,-	2011	33.494.000,-
10.	Hull. cég 4. (2 db)		nyilatkozat elmulasztása	250.000,- (200-500)	2010	14.324.000,-
11.	- 17785/2010. - 16089/2013.		csurgalékvíz nem megfelelő gyűjtése	500.000,- (200-500) + elj. 1.472.675,-	2013	17.126.000,-
12.	Hull. cég 5. - 9649/2011.		csurgalékvíz került a talajba	400.000,- (200-500)	2011	15.666.000,-
13.	Hull. cég 6. - 9583/2011.		nem építette meg a tervezett zajvédő színt	400.000,- (200-500)		133.241.000,-
14.	Hull. cég 7. - 6996/2015.		kötelező felülvizsgálat	200.000,- (200-500)	2014	nincs adat

		benyújtásának elmulasztása			
15.	Hull. cég 8. - BO/16/1411/ 2016.	határérték feletti sósav, kéndioxid és higany kibocsátás	500.000,- (200-500) + elj. 752.000,-	2015	9.484.000,-
16.	Hull. cég 9. - BO/16/15702/ 2016.	nem megfelelő hulladékkezel. miatt tűzeset	200.000,- (200-500) + elj. 162.675,-	2016	-138.143.000,-
17.	Hull. cég 10. - BO-08/KT/7686/ 2017.	a hulladék nem megfelelő tárolása miatt tűzeset, amit nem jelent	300.000,- (200-500)	2017	806.000,-

8. táblázat: A hulladékgazdálkodás területére tartozó közigazgatási jogsértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. –
A szerző saját szerkesztése.

1.3.2. Feldolgozóipar

A feldolgozóipar területén a vizsgált időszakban 13 a jogsértést azonosítottam, amely cselekmények a vegyipar, a fémfeldolgozás és a fém alapanyag gyártása, kisebb részben égetett agyag építőanyag gyártása, illetve kőolaj-finomítási tevékenység körében valósultak meg.

A vegyipar vonatkozásában 3 vállalkozás esetében összesen 4 jogsértést azonosítottam, amelyből 3 közvetlenül is negatív hatással volt a környezetre.

Az egyik esetben a vállalkozás higanykatódos és membráncellás klóralkáli elektrolízis technológia működtetéséhez rendelkezett egységes környezet használati engedéllyel, amely több levegőtisztaságvédelmi előírást is tartalmazott. A felügyelőség 2012. június 3., 6., 17. és július 19. napján hatósági emissziómérést végzett a Zrt. telephelyén lévő több véggázkürtőnél mint légszennyező pontforrásoknál. A sósavkibocsátás koncentrációja 2012. június 6-án 561,3 mg/m³ volt, a vonatkozó határérték 30 mg/m³. Egy másik kéménynél szintén ezen a napon 2839 mg/m³ koncentrációban bocsátott ki sósavat a levegőbe az üzem. 2012. július 19. napján ismételt mérést végeztek, amelynek során megállapítást nyert, hogy a működésben lévő egyik gázkürtő által kibocsátott gázelegy sósavkoncentrációja 2575,5 mg/m³. Az arányokat jól szemlélteti, hogy az első esetben a mért koncentráció a kibocsátási határérték 18,71-szerese, illetve 94,6-szorosa, míg a júliusban mért érték a kibocsátási határérték 85,8-szorosa.

SÓSAV KIBOCSÁTÁS	MÉRT	HATÁRÉRTÉK
------------------	------	------------

I. mérési pont	1. mérés	561,3 mg/m ³	30 mg/m ³
II. mérési pont	1. mérés	2839 mg/m ³	30 mg/m ³
	2. mérés	2575,5 mg/m ³	30 mg/m ³

9. táblázat: A szennyezés mértéke és a vonatkozó határértékek. – A szerző saját szerkesztése.

Ugyanezzel a vállalkozással szemben 2018-ban azért került ismételt környezetvédelmi bírság kiszabásra, mert az illetékes kormányhivatal előírta, hogy a higanykatódos klórgyártási tevékenységet ütemezett módon, az előre egyeztetett tervek szerint állítsa le. Ennek határidejét a társaság elmulasztotta, majd arra hivatkozott az ellenőrzés során, hogy a beruházási körülmények, továbbá objektív gazdasági, biztonságtechnikai, és logisztikai körülmények okán a határidőt nem tudja tartani, így a higanykatódos üzemet egyelőre nem tudja leállítani. Kérte továbbá, hogy a hatóság az eredeti 2018. június 19. napján lejárt határidőt hosszabbítsa meg. A kérésre figyelemmel a hatóság a higanykatódos klórüzem leállításának, leszerelésének, és higanymentesítésének végső határidejét 2022. december 31. napjában határozta meg. A határozatban az is szerepel, hogy a nemzetközi tapasztalatok alapján az üzem leállítását követően átlagosan öt év szükséges ahhoz, hogy a komplett technológiát lebontsák, illetve a keletkezett hulladékokat megfelelően kezeljék.

A harmadik eset intermedierek, valamint karbamid és tiolkarbonát növényvédőszerhatóanyagok gyártása körében valósult meg. A felügyelőségre 2013. augusztusában több olyan lakossági panaszbejelentés érkezett, miszerint az üzem térségében változó intenzitású bűz terjed. Az ellenőrzés feltárta, hogy a gyártelep területén lévő tartályból mintegy 50 liter klór-hangyasav-etil-tiolészter folyt el a leeresztőszerelvény meghibásodása miatt. Az elfolyt klór-hangyasav-etil-tiolészter, valamint az annak semlegesítésére használt ammónium, valamint hypo oldat az üzemi kármentőn keresztül a gyártelepi szennyvíztisztítóba került. Az esetről a cég ugyan értesítette a katasztrófavédelmet, nem értesítette ugyanakkor a felügyelőséget. A bírság kiszabását az indokolta, hogy az egységes környezethasználati engedély egyértelműen fogalmaz abban a tekintetben, hogy haváriaesemény bekövetkezése esetén a felügyelőséget haladéktalanul tájékoztatni kell ennek tényéről.

A negyedik jogsértés esetében szerves vegyi anyagot, olefint gyártottak, ennek során fáklyákat üzemeltettek. Az engedélyekben egyértelműen szerepel a működés feltételeként, hogy a fáklyázás során a korommentes égés feltételeit folyamatosan biztosítani kell. Ezzel szemben olyan településről érkeztek lakossági bejelentések, amelyek a fáklyától légvonalban több mint 50 km-re találhatóak. A beadványok megegyeztek abban, hogy mindegyikben arra volt panasz, hogy fekete füst és korom árasztja el a környezetet, illetve

ezekhez fényképfelvételeket is csatoltak. A cég képviselőjében arra hivatkoztak, hogy az olefin üzem a bejelentett karbantartási folyamatok befejezését követően ismét megkezdte a normál visszaindulási folyamatát, azonban az etilén termelés elindítása közben üzemzavar keletkezett, így nem sikerült a tökéletes égés feltételeinek egyidejű biztosítása. Ezt követően 3 hónappal később, 2017. július 8. napján ismételtén korom árasztotta el az üzem környezetében lévő településen élőket, a Zrt. azonban ekkor már nem adott választ a felügyelőség hivatalos megkeresésére. Az eset környezetre gyakorolt hatását jól szemlélteti, hogy maga a határozat rögzíti, hogy „a fáklyázás során nagyobb mértékű környezetszennyezés történt.”

A fémfeldolgozás területén 2 vállalkozás 4 alkalommal szegte meg a környezethasználatra vonatkozó szabályokat, ebből 3 eset közvetlenül is negatívan befolyásolta a környezetet.

Az egyik céggel szemben az indokolta a közigazgatási szankció kiszabását, hogy a különböző emisszió mérésekkel kapcsolatban 2009. augusztus 6., szeptember 15., valamint 21., napjain ellenőrizték a vállalkozás keretében működő kontrollmechanizmusokat. Ennek keretében megállapítást nyert, hogy a folyamatos mérőrendszer nem a határozatban meghatározott eljárás-specifikus határértéknek megfelelő adatokat mutatja, hanem attól eltérő, a cég számára kedvezőbb kibocsátási értékeket. A folyamatos mérésre szolgáló műszer azért nem adott pontos adatokat, mert a légszennyező anyagok kibocsátását nem az aktuális, hanem mindig az előző heti átlagmérésre vonatkoztatja, így a tényleges légszennyező anyag koncentráció az online megjelenített adatokból nem állapítható meg. Ezen túlmenően a cég nem építette ki a füst megfelelő irányú terjedésének követésére alkalmas mérőműszert sem. A cég által üzemeltetett mérőberendezés nem a kibocsátás magasságában szolgáltatja az adatokat, hanem kb. 20 m magasságban, ami a füstgáz terjedése tekintetében így már nem biztosít releváns adatot, így annak összetétele a mért adatokból nem ítéltető meg érdemben. Az is megállapításra került, hogy a nem megfelelő gyártási technológia alkalmazásának következtében a kéndioxid kibocsátás is a megengedettnél magasabb. Az üzem által kibocsátott kén kéndioxid koncentráció a technológiába bevitt kéntartalom függvényében jelentős ingadozást mutat. A gyártás során használt alapanyag nem volt kellően homogén összetételű, ezért tapasztaltak - változó intenzitásban - bűzhatást a környékbeliek.

Ugyanez a vállalkozás fémérc-szinterező tevékenységet is végez, amelynek vonatkozásában az egységes környezet használati engedély előírja, hogy a kibocsátani szándékozott füstgázt a megfelelő távozás érdekében 95°C-ra kell hevíteni. A cég által 2010-ben kibocsátott füstgáz hőmérsékletét vizsgálták 41 termeléssel érintett nap

vonatkozásában. Ennek során megállapították, hogy 41 db napi átlaghőmérsékletadat közül a kibocsátott füstgáz hőmérséklete egyik napon sem ért el az egységes környezet használati engedélyben rögzített 95 °C-ot, sőt a füstgáz hőmérséklete két nap kivételével még a 60 °C-os átlaghőmérsékletet sem érte el. Emellett azt is megállapították, hogy a veszélyes anyagok tárolására szolgáló 5 m² alapterületű helyiség padozata nem olajálló, a helyiség beázik, az olajoshordók számára a rendszerbe állított kármentő pedig színültig megteltek esővízzel. A cég engedélye egyértelmű előírást tartalmaz arra nézve, hogy folyamatosan ki kell zárni a veszélyes hulladék csapadékkal történő érintkezésének lehetőségét.

A harmadik esetben ugyanezen jogi személy azért kapott bírságot, mert lakossági panaszbejelentés érkezett a tevékenységével kapcsolatban, amelynek alapján megállapították, hogy a termelés során nem az erre szolgáló kéményen keresztül, hanem az épületből jön ki a sötétfekete színű füst, illetve por, amelynek következtében a gyárkémény egyáltalán nem látható. A határozatból az is kiderül, hogy több mint egy éve folyamatosan érkeztek lakossági panaszok a cég tevékenységére, amelyben folyamatosan a levegő szennyezését sérelmezték. A jogi személy érdekében eljáró képviselő észrevételben fejtette ki, hogy a bejelentésben szereplő füst, illetve kiporzás időszakos jellegű jelenség, amely csak a munkafolyamat egy részét érinti, amikor a keletkezett salakanyag felszedését végzik. Az eljárás során megállapításra került, hogy a vállalkozás nem teljesíti az engedélyben rögzített feltételeket, miszerint a por- és gőzelszívási kötelezettségének folyamatosan köteles eleget tenni. Ezzel szemben a kiporzás jellemzően 16.00 után valósult meg 240.000 - 260.000 m³ / óra intenzitással, amely az elszívó berendezések megfelelő működése esetén nem is lenne lehetséges.

Egy másik vállalkozással szemben adminisztratív okokból szabtak ki környezetvédelmi bírságot, mert a jogi személy a környezethasználati engedélyben meghatározott felülvizsgálati kötelezettségének nem tett eleget.

Fémalapanyagok gyártása körében 2 vállalkozás 3 jogsértést valósított meg a vizsgált időszakban, mindkettő károsan hatott a környezeti elemekre.

Az egyik cég elektroacél gyártási tevékenységet végez egységes környezethasználati engedély alapján. Az eljáró közigazgatási hatóság a maximális bírságösszeg megállapítását látta szükségesnek, mert álláspontja szerint a vállalkozás nem először szegte meg az egy egységes környezethasználati engedélyben szereplő előírásokat, illetve a panaszbejelentések tárgyát képező diffúz légszennyezés nem először fordult elő. A cég köteles lenne a korábban már kiépített elszívó rendszert és a csarnok tetőszerkezetében lévő

elszívó ernyőt folyamatosan működtetni, ami nem első esetben maradt el a termelés folyamán.

Később ugyanezt a vállalkozást hivatalból ellenőrizték 2017. évben, ennek keretében megállapították, hogy a csarnoképület jelentős diffúz kiporzással üzemel, amely fényképfelvételeken is szabad szemmel látható. Az engedély ezzel kapcsolatban egyébként azt tartalmazta, hogy a kibocsátásokat folyamatosan olyan szinten kell tartani, hogy az megfeleljen az előírt mértéknek.

Egy másik vállalkozás keretében alumínium-cink öntészeti tevékenységet végeztek, majd a katasztrófavédelem észlelte, hogy a helyi patak vize szennyeződött a Kft. tevékenységének következtében. Az eljárásra illetékes kormányhivatal megállapította, hogy a Kft. csapadékvíz elvezető csatornáján keresztül nagy mennyiségű olajos emulzió került a patakba és ennek tényéről a Kft. nem tájékoztatta a környezetvédelmi hatóságot. A határozat rögzíti, hogy a szennyezéssel érintett mederszakasz Natura 2000 terület, és a szennyezést egyértelműen a vállalkozás okozta azzal, hogy az öntöde csarnoka melletti térköburkolaton nagy mennyiségű - kb. 80-100m³ - olajos emulziót tároltak. A Kft. alkalmazottja az ellenőrzés során elmondta, hogy az öntöde belső szennyvíztisztító rendszerének meghibásodása miatt rendkívüli állapot keletkezett 2017. május 29-én. Ezt ő május 31. napján jelezte az öntöde vezetőjének, aki arra adott utasítást, hogy a folyamatosan keletkező szennyvizet 1 m³-es IBC tartályokba fejtsék át. A szennyvíztisztító berendezés egyébként kb. egy hónap alatt lett megjavítva. Ebben az időszakban keletkezett az a 80-100 m³ olajos emulzió, amely veszélyes hulladék, és amelynek környezetszennyezést kizáró módon történő tárolása nem volt megfelelő. A hulladékok gyűjtése, tárolása így jogsértő módon, nem az engedélyben szereplő előírások szerint történt, ugyanakkor az is megállapításra került, hogy a telephelyen kialakított üzemi gyűjtőhely mérete, kapacitása, és üzemeltetése sincs arányban a keletkező hulladékok mennyiségével. A cég képviselője – kötelezettségét megszegve – nem jelentette a felügyelőség számára az üzemzavart.

Az égetett agyag építőanyagok gyártása körében egy esetet találtam, amelynek lényege az volt, hogy a téglaiipari Zrt. egységes környezethasználati engedélye lejárt, ugyanakkor ezt a vállalat vezetése nem észlelte. A vállalkozás az engedély lejártát követően 135 munkanapon keresztül állított elő téglát 180 t/nap kapacitással.

A kőolaj-feldolgozás vonatkozásában szintén egy esetet találtam, amelynek lényege szerint vegyipari benzin szállítását végezték csővezetékben, amelynek során meghibásodás történt, így elfolyt 2801 liter vegyipari benzin. Figyelemmel arra, hogy az ipartelep megfelelő műszaki védelemmel rendelkezik, így a környezetbe benzin-elfolyás nem történt, a cég

megtette az ilyenkor szükséges intézkedéseket, ugyanakkor a haváriaesemény tényét nem jelezte a felügyelőségnek. Ezen jogsértés tehát adminisztratív jellegű volt.

C – Feldolgozóipar (13 db)						
ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
18.	Vegyipari 1. (2 db) -14704/2013. - BO-08/KT/ 00629/2018.	vegyipar (4 db)	határérték feletti sósav kibocsátás	200.000,- (200-500) + elj. 876.250,-	2013	-44.507.411,- EUR
19.			higanykatódos klórgyártási tevékenységét nem állította le	200.000,- (200-500)	2018	448.903.000,- EUR
20.	Vegyipari 2. - 19410/ 2013		havária eseményt nem jelentette	200.000,- (200-500) + elj. 84.375,-	2013	2.751.000,-
21.	Vegyipari 3. - BO-08/KT/ 6993/2017.		fáklyázás során a korommentes égést nem biztosítják	400.000,- (200-500)	2017	81.795.000.000,-
22.	Fémipari 1. (3 db) - 151/2010. - 10058/ 2011. - 2981/ 2013.	fémfeld. (4 db)	a folyamatos mérőrendszer nem megfelelően működik	200.000,- (200-500)	2009	216.823.000,-
23.			alacsony hőmérsékletű füstgáz kibocsátása	400.000,- (200-500)	2011	41.196.000,-
24.			kiporzás a por és gőzelszívás mellőzése miatt	500.000,- (200-500) + elj. 56.160,-	2013	-528.406,-
25.	Fémipari 2. - 3597/2015.		kötelező felülvizsgálat benyújtásának elmulasztása	200.000,- (200-500) + elj. 33.750,-	2013	16.728.000,-
26.	Fémipari 3. (2 db) - 13481/2013. - BO-08/KT/ 4033/2017.	fémalapa. gyártása (3 db)	diffúz kiporzás a nem megfelelő üzemeltetés miatt	500.000,- (200-500) + elj. 66.015,-	2013	-2.366.877,- EUR
27.			diffúz kiporzás a nem megfelelő üzemeltetés miatt	350.000,- (200-500)	2016	8.124.493,- EUR (311,02)

28.	Fémipari 4. - BO-08/KT/ 8161/2017.		olajos emulzió került a helyi patakba, ami N2000 terület	500.000,- (200-500)	2017	2.313.419,- EUR (310,14)
29.	Téglagyár - 10327/2010.	égetett agyag. ép. anyag gyártása (1 db)	engedély nélkül végzett tevékenység	50.000,- / nap (50-100) össz.: 6.750.000,-	2009 2010	-181.333.000,-
30.	Olajipari cég - BO-08/KT/ 2388/2017.	kőolaj-feld. (1 db)	havária eseményt nem jelentette	200.000,- (200-500)	2016	254.396.000.000,-

10. táblázat: A feldolgozóipar területére tartozó közigazgatási jogsértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

1.3.3. Bányászat, kőfejtés

A bányászat, kőfejtés területén 5 jogsértést azonosítottam, ezek mindegyikét különböző jogi személyek körében fejtették ki.

Az egyik vállalkozás egységes környezethasználati engedély alapján szénbányászattal foglalkozik, amelyet az engedély előírásai szerint 06.00-22.00 óra között végezhet. A cég tevékenysége vonatkozásában több panaszbejelentés érkezett a felügyelőséghez, amelynek következtében helyszíni ellenőrzést tartottak. A helyszíni ellenőrzést végzők azt tapasztalták, hogy 23.20 órakor a szénosztályozó még működött, a telepen egy pénztáros és három alkalmazott dolgozott, éppen teherautóra töltötték az értékesített szenet. A cégvezetés érdemi védekezése az volt, hogy a bányában nem dolgoztak 22.00 után, a szénosztályozóban is a tudomása nélkül dolgoztak az alkalmazottak a munkaidő leteltét követően.

Egy másik vállalkozás 85 munkanap vonatkozásában engedély nélkül végzett bányászati tevékenységet, amelynek következtében naponként 75.000,- forintra bírságolták. A cég a fellebbezésben előadta, hogy az időszak egy részében egy másik vállalkozás keretében fejtették ki jogszerűen bányászati tevékenységet, így összesen 27 munkanap esetében látják jogosnak a bírság kiszabását. A másodfokú hatóság a fellebbezésnek megfelelően módosította a döntést, 27x50.000,- forint, tehát összesen 1.350.000,- forint megfizetésére kötelezte a vállalkozót.

Egy másik esetben andezitbányászattal foglalkozó jogi személy vonatkozásában került bírság kiszabására, mert megállapítást nyert, hogy az üzemi gázolajtöltőállomásokat nem megfelelően működtetik. Az ellenőrzés során üzemnaplót egyáltalán nem találtak, és megállapították azt is, hogy a keletkező veszélyes anyagok kezelése nem megfelelő, ezeket

utoljára három évvel ezelőtt szállították el a gyűjtőtartályból, így feltételezhető, hogy az abban lévő vizet korábban a környezetbe szivattyúzták.

Egy további vállalkozó kavics- és homokbányászati tevékenységet végez évi 200.000 m³ termelési kapacitással. A hatósági ellenőrzés során azt tapasztalták, hogy a gépekből folyt az olaj, az erre rendszeresített olajfogó tálcákat nem alkalmazták, tehát a használaton kívül eső időszakokban műszaki védelem nélkül tárolták a munkagépeket. A keletkező kommunális szennyvizet a konténerből egy földbe süllyesztett acéltartályba vezették, amelyből a szennyvíz a talajba szivárgott. Figyelemmel arra, hogy a Kft. első alkalommal valószínűleg meg jogsértést, így a hatóság elegendőnek találta a legenyhébb bírságösszeg kiszabását.

Az utolsó ügyirat e témakörben lényegileg azért keletkezett, mert egy külfejtéses szénbánya üzemeltetése során az egységes környezethasználati engedély külön tartalmazta azt a kitélt, hogy a bányászat során nem lehet robbantást végezni, ugyanakkor ennek ellenére 2015-2017. években négy robbantást hajtottak végre a bányaterületen mindenféle bejelentés és előzetes engedélykérés nélkül, mert álláspontjuk szerint a bányászati tevékenységet akadályozta egy fedőközet réteg, amely 2-4 m vastagságban található az elérni kívánt szénréteg fölött. A határozat kifejezetten kitér arra, hogy ennek eltávolítása egyéb, robbantást nem megvalósító technológia alkalmazásával, például karmos földmunkagép segítségével is elvégezhető lett volna. Az ellenőrzés során külön megvizsgálták azt is, hogy a robbantások alkalmával leállították-e a termelést akkor, amikor a szilárdrészcseke koncentráció meghaladta az egészségügyi határértéket. Megállapítást nyert, hogy a termelést még akkor sem állították le az üzemeltetés során, amikor egyébként a környezeti feltételek ezt szükségessé tették volna.

B – Bányászat, kőfejtés (5 db)						
ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
31.	Bánya 1. - 15136/2011.	bányászat (5db)	munkavégzés az engedélyben megjelölt időszakon kívül	400.000,- (200-500)	2011	505.229.000,-
32.	Bánya 2. - 5457/2011.		engedély nélkül végzett bányászati tevékenység	50.000,- / nap (50-100) össz.: 1.350.000,-	2011	62.732.000,-
33.	Bánya 3. - 2929/2011.		a keletkező veszélyes anyagok	300.000,- (200-500)	2011	294.591.000,-

			nem megfelelő kezelése			
34.	Bánya 4. - 9521/2015.		olaj, illetve szennyvíz kerül a talajba	200.000,- (200-500)	2015	9.535.000,-
35.	Bánya 5. - BO-08/KT/ 3026/2017.		robbantás engedély nélkül négy alkalommal	300.000,- (200-500)	2017	4.478.000,-

11. táblázat: A bányászat, kőfejtés területére tartozó közigazgatási jogsértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. –
A szerző saját szerkesztése.

1.3.4. Mezőgazdaság

A mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzeti gazdasági ágon belül 5 ügyet azonosítottam, amelyeket 3 gazdasági társaság keretén belül valósítottak meg, és ezek több mint fele közvetlenül is negatív hatást gyakorolt a környezetre.

Az elkövetés idején hatályos jogi szabályozás értelmében a nagylétszámú baromfitartási tevékenység legfeljebb 40.000 férőhely baromfikapacitásig egységes környezethasználati engedély nélkül is végezhető tevékenység volt. A gazdasági társaság 2010. március 4. napján 38.000 db naposcsibét szállított a nyilvántartásban szereplő telephelyre, majd 2010. március 9. napján további 47.920 db naposcsibét helyezett el a telephelyen lévő istállóban. A szállítások során a megfelelő állategészségügyi bizonyítvánnyal rendelkeztek, bűzhatást a környéken élők nem tapasztaltak, ugyanakkor a telephelyen a megengedett 40.000 állat helyett 85.920 db csibét tartottak 24 napon keresztül. A vállalkozás egyébként az ellenőrzést követően haladéktalanul benyújtotta az egységes környezethasználati engedélyezés iránti kérelmét, amely körülményt a bírságösszeg meghatározásánál is figyelembe vett a hatóság. Négy év elteltével ugyanez a Kft. ismételten az engedélyezett állatlétszámot lépte túl, amikor 71.000 db brojlersirke helyett 79.500 db-ot tartott. A helyszíni ellenőrzés során megállapították, hogy a keletkező szennyvíz rendszeres ürítéséről és elszállításáról nem gondoskodtak megfelelően, illetve a trágya kiszállítása után az ólakat különféle vegyi anyagokkal kezelték, azokat kimosták és az így keletkező szennyvizet - amely veszélyes hulladék - egy földmedrű, nyílt árokba vezették. Egy további 3x4 m alapterületű, 1 m mély gödörben pedig települési szilárdhulladékot tároltak. „A hulladékok nem megfelelő tárolásával a környezethasználó a műszaki védelem teljes hiánya okán a környezetet veszélyeztette.”

Ugyanebben az évben - lakossági bejelentés alapján - ismételten ellenőrizték a vállalkozást, mert a környékbéli állati eredetű bűzhatásra panaszkodtak, valamint arra, hogy a telepen

ismeretlen eredetű anyagot égetnek. A Nébih vonatkozó nyilvántartása szerint megállapításra került, hogy a telephelyen 2024. február 21. és 2024. április 05. napjáig terjedő időszakban 90.000 baromfit tartottak, így harmadik alkalommal is megsértették az állatlétszámra vonatkozó előírásokat.

Egy másik vállalkozás állattartási tevékenységet végez, ennek keretében sertéstenyésztéssel és hizlalással foglalkozik. A felügyelőség 2010-2014. években 6 alkalommal tartott helyszíni ellenőrzést a vállalkozás által használt ingatlanokban, majd észlelte, hogy a Kft. az engedély előírásaitól folyamatosan eltér a tevékenység végzése kapcsán, amelyre figyelemmel a sertéstenyésztési és hizlalási tevékenységet 60%-ban korlátozták. A hatóság előtt már egy 2012. decemberi ellenőrzés alkalmával világossá vált, hogy a szennyvíz talajba kerülésével annak „nitráttartalma több mint tízszeresen meghaladta az előírt szennyezettségi határértéket, tehát a tevékenység környezetszennyezést okozott”. 2015. évben a hatóság arra a megállapításra jutott, hogy a Kft. folyamatosan megszegi a korlátozó határozatokban foglalt előírásokat, miszerint a telephelyen egyidejűleg összesen 2.257 db sertés tartható. Az ellenőrzés időpontjában a telepen 5.384 db sertés volt jelen, emellett a Kft. a számára előírt adatszolgáltatási kötelezettséget is elmulasztotta, mert a közigazgatási határozatban előírták, hogy a telepen mért különböző adatokról folyamatosan adjon tájékoztatást. A telepen a működésből származó hígtrágya elhelyezésével a hatóság többszöri felhívása ellenére sem foglalkoztak, így az erre kialakított 10.800 m³-es hígtrágya tároló gyakorlatilag megtelt. A sertéstelepen keletkező hígtrágya éves mennyisége átlagosan 38.400 m³, amely lényegesen meghaladja a maximálisan kihelyezhető engedélyezett mennyiséget, ami évente - a vetett növényfajtól függően - legfeljebb 27.550 m³ volt. A Kft. a határozat meghozatalának időpontjáig sem teljesítette a részére kiadott engedélyekben, kötelezésekben, illetve korlátozó határozatokban foglalt előírásokat, a jogszerűtlen működés oka a Kft. ügyvezetésének felróható, tudatos mulasztások sorozata. A mezőgazdasági területekre juttatott hígtrágya következtében az ellenőrzések során a szennyezettségi határértéket több mint tízszeresen meghaladó nitrát értékeket mértek. A keletkező hígtrágyát a Kft. a felügyelőség többszöri kötelezése ellenére is a közelben lévő földekre, illetve tómederbe vezeti.

Egy másik sertéstelepen szintén a sertéstartás okozta bűzhatás miatt kellett helyszíni ellenőrzést tartani, amelynek során megállapították, hogy a szabályoknak megfelelően végzett sertéstartás mellett a bűzhatás nem érné el a lakott területeket, az a szagforrások határától számított legfeljebb 433 méterig terjedne. A Kft. – a költségek megtakarításának céljából - nem az engedélyezett módon folytatta a tevékenységét, mert nem az engedélyezett

állattartási technológiát alkalmazta, a keletkező hígrágyát jóval hosszabb időközönként szállította el, amely ahhoz vezetett, hogy az állattartás okozta bűzhatás a teleptől több mint másfél kilométerre is érezhetővé vált.

A – Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (5 db)						
ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
36.	Mezőgazdasági cég 1. (3 db) - 10122/2010. - 14445/2015. - 1129/2015.	állattartás (5 db)	állatlétszám meghaladta a 40.000 db-ot	50.000,- / nap (50-100) össz.: 1.200.000,-	2010	3.343.000,-
37.			keletkező szennyvíz és veszélyes hulladék nem megfelelő kezelése	500.000,- (200-500) + elj. 28.890,-	2014	
38.			állatlétszám meghaladta a 40.000 db-ot	50.000,- / nap (50-100) össz.: 2.200.000,- + elj. 89.370,-		
39.			szennyvíz talajba juttatása	500.000,- (200-500) + elj. 397.135,-	2010 2014	
40.	Mezőgazdasági cég 3. - 700/2017.		sértéstartás okozta bűzhatás	350.000,- (200-500)	2017	310.481.000,-

12. táblázat: A mezőgazdaság területére tartozó közigazgatási jogsértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

1.3.5. Energiaipar

A villamosenergia, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás területén egy jogsértést azonosítottam. A vállalkozás hő- és villamosenergiát termel, és a közigazgatási hatóság felhívására megküldte a P2 jelű pontforrás nitrogénoxid légszennyezőanyag kibocsátásának a folyamatos emissziómérési rendszer által rögzített adatait. A mért adatokból egyértelműen meg lehetett állapítani, hogy az erőmű 2016. február 21. és 2016. május 18. közötti időszakban túlnyomórészt határérték feletti nitrogénoxid kibocsátás mellett üzemelt. A Kft. észrevételben jelezte, hogy a nitrogén-oxidok kibocsátásának csökkentése érdekében füstgáz recirkulációs rendszer kiépítését tervezi, ugyanakkor a tervezett technológiai átalakítás elvégzéséig a határértékek tartása nem biztosítható. „A

határértékek túllépésének következtében környezetszennyezés történt” – olvasható a határozat indokolásában. Az ügy legnagyobb érdekessége, hogy a tervezett beruházás ütemezése is szerepel a határozatban, amelyre figyelemmel már a határozat meghozatalának idején előre ismert volt mind az üzemeltető, mind a hatóság számára az a körülmény, hogy a kibocsátási határértékek a beruházás teljes kivitelezésig nem lesznek tarthatók. Ilyen feltételek mellett aligha lehet arra hivatkozni, hogy a tevékenység környezeti hatásai nem voltak kellően ismertek, illetve előre láthatóak.

D – Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás (1 db)						
ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
41.	Erőmű - BO/16/4322/ 2016.	villamos- energia termelés	határérték feletti Nitrogén-oxid kibocsátás	400.000,- (200-500)	2016	332.923.000,-

13. táblázat: A energiaipar területére tartozó közigazgatási jogsértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

1.3.6. Közigazgatás, védelem

Az egyik helyi vízgazdálkodási társulattal szemben azért szabtak ki közigazgatási bírságot, mert a helyi természetvédelmi őr észlelte, hogy a patak 200 m hosszú szakaszán valaki munkagéppel mederkotrást végzett. Az eljárás keretében megállapították, hogy a mederkotrással érintett földterület N2000 besorolású, a mederanyagot pedig helyben, a patak mindkét oldalára egyenes rézsűvel helyezték ki. A patakból eltávolításra került a felhalmozódott hulladék, védett természeti értéket a szemle során nem találtak.

O – Közigazgatás, védelem (1 db)						
ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
42.	vízgazdálkodási társulat - 4954/2012.	vízgazd. közfel.	mederkotrás, N2000 területen	50.000,- / nap (50-100) össz.: 200.000,-	2011	-1.819.000,-

14. táblázat: A közszolgáltatások területére tartozó közigazgatási jogsértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

1.3.7. Összefoglalás

A vizsgált 42 ügyiratból 12 esetben arra az álláspontra jutottam, hogy a cselekmény már a hatályos jogszabályok értelmében is környezetkárosításnak, tehát bűncselekménynek minősül, mert az ügyiratokból egyértelműen kitűnik az üzemeltetést végző személyek bűnössége megléte a környezeti elemek veszélyeztetését, illetve károsítását illetően.

A feldolgozóipar területén öt esetben valósult meg olyan bűncselekmény, amely az igazságszolgáltatás előtt látens maradt. A higanykatódos klórgyártási tevékenység leállításának határidejét az érintett cég elmulasztotta. Annak ellenére, hogy a cégvezetés különböző érvekkel támasztotta alá cselekményét, ettől függetlenül az efféle környezetterhelés nemcsak jogellenes, hanem tudatos is. Az olefin üzem cégvezetése a korom kibocsátását karbantartási munkálatok elvégzésével indokolta, a második ilyen jellegű levegőszennyezés esetén viszont már elzárkózott a válaszadástól. Ugyancsak nem lehet kérdés annak a cégvezetésnek a büntetőjogi felelőssége, aki a kibocsátott szennyezőanyagok szintjének ellenőrzését hivatott mérőműszereket nem a hatóság által meghatározott mérési pontokra, hanem attól 20 m távolságra telepített. A kibocsátás káros hatásainak csökkentésére tett védőintézkedések nyilvánvalóan költségigényesek. Az e körben felmerülő költségek minimalizálása inkább a cég tulajdonosának, illetve vezetésének áll érdekében, mintsem az alkalmazottaknak. A távozó füstgáz megfelelő hőmérsékletre hevítésének hátterében feltehetően a cégvezetés tudatos stratégiai döntése áll. Ugyancsak hasonló érvek mondhatók el a kiporzással kapcsolatban is, amely az elszívó berendezés megfelelő működtetése folytán létre sem jöhetett volna.

A hulladékgazdálkodás körében jól lehet, hogy az efféle cselekmények a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése körében értékelendők, azonban azokban az esetekben, amikor az üzemeltető nem győződik meg az általa átvett hulladék összetételéről, véleményem szerint eshetőlegesen szándékkal cselekszik. Erre jó példa a kórházi veszélyes hulladékok égetése miatt indult hatósági eljárás is, amelyből egyértelműen kitűnik, hogy a mérőműszerek jelentős része az üzemeltetés során huzamosabb ideig nem működött, 0 értéket mutatott, de a cég vezetése semmilyen intézkedést nem tett ennek elhárítása érdekében. Amikor az üzemeltetés során a mérőműszerek mintegy 1,5 éven keresztül, 14 alkalomból 12 alkalommal kibocsátási határértéket meghaladó koncentrációt mutatnak, akkor aligha hivatkozhat az üzemeltető arra, hogy nem volt tisztában az üzem jogellenes működésével, illetve annak környezeti hatásaival. A saját álláspontom az, hogy nem életszerű, hogy a problémát a cég alkalmazottai ne jelentették volna felettesüknek, de az ilyen, és ehhez hasonló kérdések egy nyomozás keretében viszonylag könnyen és gyorsan tisztázhatók. Abban az esetben, amikor a veszélyes hulladéknak minősülő állati tetemek feldolgozása során keletkező folyadékokat a cégvezető utasítására – és az egységes környezethasználati engedély kifejezett tiltása ellenére – földmedrű árokban helyezik el, kétség nem férhet az elkövető bűnösségéhez.

A bányászat során a környezethasználati engedély kifejezetten tiltotta a robbantást, ennek ellenére két év alatt négy esetben hajtottak végre az alkalmazottak – nyilván valóan nem önkéntes alapon – robbantást. A levegőszennyezés mértékének körében beszédes bizonyíték, hogy a vállalkozás nyilvántartásainak adatai szerint sem állították le a termelést, amikor a szállópor koncentráció az egészségügyi határértéket meghaladta.

A mezőgazdaság területén két esetben is maga a határozat rögzíti, hogy a hatóság több alkalommal – az egyik esetben konkrétan hatszor – hívta fel a cégvezetés figyelmét a szükséges intézkedések meghozatalára, de a környezeti elemek szennyezése ennek ellenére is megtörtént. A hígtrágya kihelyezésével kapcsolatban felmerült ökológiai hatás – ahogy a határozat indokolása tartalmazza – a cégvezetés tudatos döntéseinek következménye, amelynek eredményeként környezetszennyezés következett be. A szennyezettségi határértéket így több mint tízszeresen meghaladó nitrátkoncentráció ezért egyértelműen a károsítás körében értékelendő.

A villamosenergiatermeléssel foglalkozó vállalkozás esetében maga a határozat tartalmazza, hogy mind a cégvezetés, mind a hatóság számára előre látható volt az, hogy a kibocsátások megfelelő szinten tartása nem lesz biztosítható.

1.4. Közigazgatási ügyek Csongrád-Csanád vármegyében

Csongrád-Csanád vármegyéből a vizsgálat céljából 9 ügyiratot kaptam, ezek közül 6 esetben a jogsértés tényét a cég kötelező adatszolgáltatására figyelemmel, 2 esetben hatósági ellenőrzés alapján, egy esetben pedig lakossági bejelentés alapján vizsgálta ki a közigazgatási hatóság. Figyelemmel arra, hogy a határozatokat valamennyi esetben anonim módon kaptam meg, így nem derült ki az, hogy a jogsértésre milyen tevékenység végzése körében került sor. A kapott határozatok terjedelemben rövidebbek, blankettaszerűek, jellemzően másfél-két oldalasok, és azok indokolása lényegileg a tények és a vonatkozó jogszabályok ismertetésére szorítkozik. Az esetek többségében a vállalkozás tevékenységét sem sikerült beazonosítanom, így a kapott minta mélyreható elemzésére nem nyílt lehetőségem. A 9 jogsértésből 7 légszennyező anyagok kibocsátásával kapcsolatban keletkezett, míg 2 db a termeléssel összefüggésben jelentkező zajkibocsátási határértékek megsértése okán. A feldolgozott jogeseteket az alábbi táblázatba foglaltam össze a könnyebb megértés céljából. A kiszabott bírságösszeg vonatkozásában elmondható, hogy az az esetek többségében legfeljebb néhány 100.000,- forint volt, egy esetben haladta meg a 2.500.000,- forintot.

ÜGY	TEV.	HELY, IDŐ	TUDOMÁSSZ.	BÍRSÁGÖSSZ.	JOGALAP
-----	------	-----------	------------	-------------	---------

1. 10772/2011.	szénmonoxid és szilárd részecskék levegőbe bocsátása.	Kiskunfélegyháza, 2009.	kötelező éves adatszolgáltatás	134.280,-	21/2001. (II.14.) Korm. rendelet
2. 15364/2014.	szénmonoxid kibocsátása a határértéket 14%-kal meghaladóan.	Gyula, 2013.	kötelező adatszolgáltatás	200.000,-	306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet
3. 14512/2010.	szilárdanyag emisszió 3 negyedévben is határérték feletti	Orosháza, 2009.	kötelező adatszolgáltatás	124.184,-	21/2001. (II.14.) Korm. rendelet
4. 16233/2008.	határértéket meghaladó emisszió	Csanádpalota, 2007.	kötelező adatszolgáltatás	58.528,-	21/2001. (II.14.) Korm. rendelet
5. 23660/2014.	szerves oldószer határérték feletti kibocsátása	Szeged, 2014.	hatósági ellenőrzés	250.000,-	306/2010. (XII.23.) Korm. rendelet
6. 39271/2008.	a légszennyező anyag kibocsátása határérték feletti volt 2006-ban	Békéscsaba, 2006.	kötelező adatszolgáltatás	254.947,-	21/2001. (II.14.) Korm. rendelet
7. 68659/2009.	légszennyező anyagok határérték feletti emissziója	Orosháza, 2008.	kötelező adatszolgáltatás	166.033,-	21/2001. (II.14.) Korm. rendelet
8. 42352/2015.	határérték feletti zajkibocsátás 7 mérési ponton (+ max 6 dbel)	Kiskunfélegyháza, 2014.	hatósági ellenőrzés	109.000,-	284/2007 (X.29.) Korm. rendelet
9. 66604/2009.	határérték feletti zajkibocsátás	Kiskunfélegyháza, 2009.	panaszbejelentés alapján ellenőrzés	2.552.000,-	284/2007 (X.29.) Korm. rendelet

15. táblázat: A vizsgált közigazgatási jogsértések Csongrád-Csanád vármegye vonatkozásában. – A szerző saját szerkesztése.

A vármegye területén megvalósult esetek 78%-ában valamilyen káros anyagot bocsátottak határérték felett a levegőbe, míg 22%-ban a zajterhelés haladta meg a megengedett szintet. A legkirívóbb eset ahhoz a nyomdaipari tevékenységhez köthető, amelynek üzemelése során a hatóság hivatalból ellenőrizte a nyomdagép elszívókürtőjén, valamint a terem elszívókürtőjén távozó gázelegy szervesoldószer tartalmát. A 2014. április 22. napján

elvégzett mérésből egyértelműen kitűnik, hogy a szervesoldószer kibocsátás mindkét esetben jelentősen - egyik esetben 472,5 %-kal, míg a másik esetben 183%-kal - meghaladta az engedélyekben előírt határértékeket. A határozat indokolásából kitűnik, hogy az ellenőrzés előzményeként azt szolgált, hogy a vállalkozás már több esetben is mulasztott a levegővédelmi szabályozással szemben, mert ezt megelőzően 4 alkalommal hívták föl a mérési kötelezettségek teljesítésére, illetve a mért adatok szolgáltatásának kötelezettségére, de a felszólítások ellenére sem küldte be a mérési jegyzőkönyveket.

A legnagyobb összegű bírságot azzal a vállalkozással szemben szabta ki a közigazgatási hatóság, amelyet több esetben eredménytelenül hívott fel az egységes környezethasználati engedélyben foglalt zajkibocsátási határértékek betartására. A hatóság 2007. február 28-ig írta elő a cég számára kötelezettségként, hogy tegyen megfelelő intézkedéseket az zaj csökkentésére. Ezt követően több mint egy hónappal is panaszbejelentések érkeztek a hatósághoz, amelyben a cég által okozott zajhatást sérelmezte a lakosság. Az ellenőrzés során egyértelműen megállapításra került, hogy a cégvezetés semmilyen lépést nem tett a probléma kezelése érdekében.

1.5. Közigazgatási ügyek Győr-Moson-Sopron vármegyében

A Győr-Moson-Sopron Vármegyei Kormányhivataltól 27 db határozatot kaptam, ugyanakkor 14 ügy (kb. 48%) lakossági magatartáshoz, szeméttégetéshez kapcsolódott. Ez utóbbiakat az alábbi táblázatban foglaltam össze, ugyanakkor ezeket nem kívánom részleteiben is ismertetni.

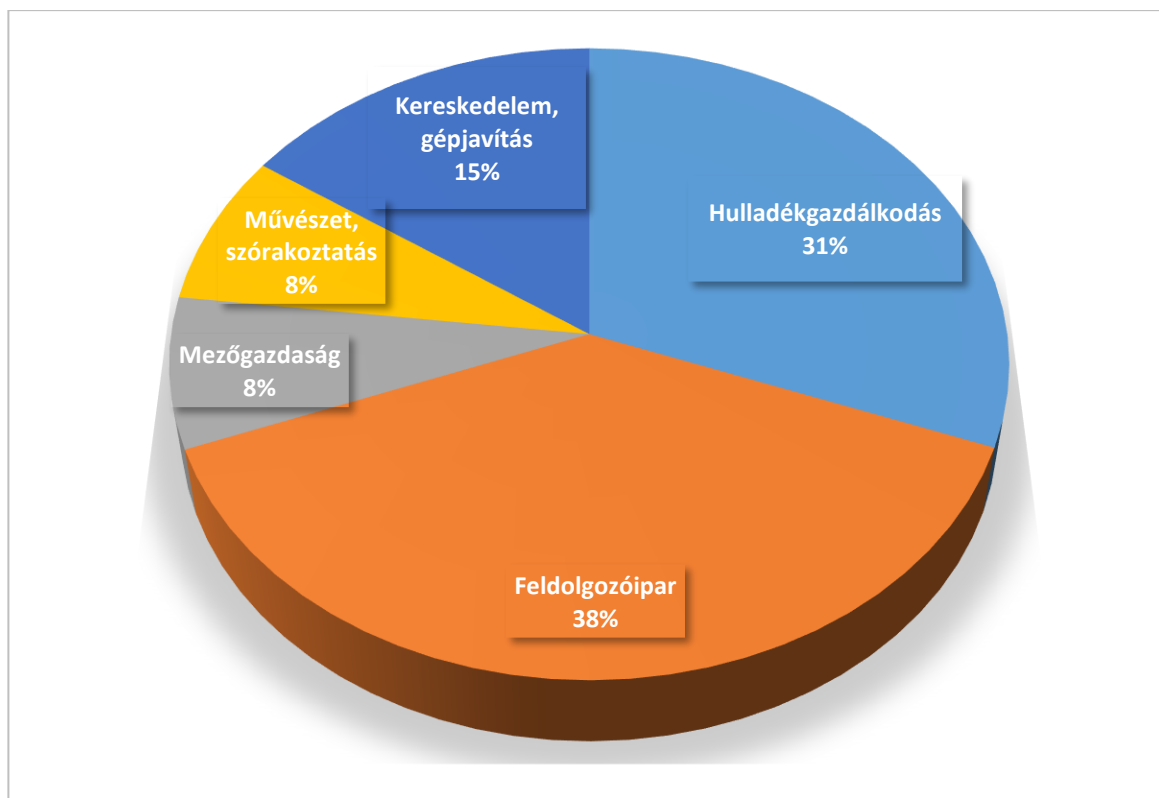
ÜGY	ELKÖVETŐ	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV	ÉV
1. 16755/2013.B	egyesület valamely tagja	Ásványolajjal szennyezett műanyag hulladékok égetése 2 m2 területen.	25.000,-	2013.
2. 8192/2017.B	magánszemély	Kazánban tejes dobozt, kukorica torzsát és papír hulladékot égetett.	75.000,-	2017.
3. 8732/2017.B	magánszemély	5 kg papírhulladék égetése nyílt téren.	25.000,-	2017.
4. 8139/2017.B	magánszemély	Kerti nyesedék égetése nyílt téren.	25.000,-	2017.
5. 5389/2017.H	magánszemély	200 l hordóban háztartási hulladékot égetett nyílt téren.	25.000,-	2017.
6. 5460/2017.B	magánszemély	Gyümölcsfavenyigét égetett nyílt téren.	25.000,-	2017.
7. 6458/2017.B	magánszemély	Faágakat és gallyakat égetett nyílt téren.	25.000,-	2017.

ÜGY	ELKÖVETŐ	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV	ÉV
8. 1826/2018.B	magánszemély	Hulladék nyílt téren történő égetése.	25.000,-	2018.
9. 4644/2018.B	magánszemély	Kazában használt bútorokkal tüzelt.	75.000,-	2018.
10. 4932/2018.B	magánszemély	Nyílt téren műanyag hulladék égetése.	25.000,-	2018.
11. 6242/2018.B	magánszemély	Avart égetett nyílt téren.	25.000,-	2018.
12. 7578/2018.B	magánszemély	Fém konténerben települési, háztartási, valamint műanyag hulladék égetése.	25.000,-	2018.
13. 2741/2018.B	magánszemély	Papír és karton égetése nyílt téren.	25.000,-	2018.
14. 2347/2018.H	magánszemély	A környékbeli szemételepen rézkábel hulladékot gyűjtött azzal a céllal, hogy azt Szlovákiába szállítva értékesítse. A rézkábelekről a bevonatot leégette, így 289 kilogrammnyi rezet kívánt leadni, amikor közúti ellenőrzésen észlelte a hatóság a történeteket. A műanyagot folyamatosan, 2-3 év alatt a saját kazánjában égette el kisebb mennyiségekben.	200.000,-	2018.

16. táblázat: A lakosság által megvalósított közigazgatási jogsértések Győr-Moson-Sopron vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

A termeléssel összefüggő jogsértések az alábbi hat nemzetgazdasági ágakba tartoztak:

- 5 esetben feldolgozóipar (C),
- 4 esetben vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés (E),
- 1 esetben kereskedelem, gépjárműjavítás (G)
- 1 esetben mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (A),
- 1 esetben művészet, szórakoztatás, szabad idő (R)

18. ábra: A vizsgált közigazgatás hatálya alá tartozó jogsértések megoszlása Győr-Moson-Sopron vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

1.5.1. Feldolgozóipar

Bírságot kapott az a ruhaipari vállalat, amely egységes környezethasználati engedéllyel rendelkezik a telephelyén lévő légszennyező pontforrás üzemeltetésére. Az engedély kibocsátási határértékeket is megállapított azzal, hogy legkésőbb 2007. október 30-ig a levegővédelmi követelményeket megállapító új engedélykérelmet kell benyújtani a hatósághoz jogszabályváltozás következtében. A Zrt. a határozatban foglalt felhívásnak nem tett eleget, ugyanakkor eleget tett 2011. évben a pontforrás légszennyezés mértékére vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettségének, így a hatóság megállapította, hogy a telephelyen engedély nélkül üzemelteti a pontforrást a vállalkozás.

A bútorgyártással foglalkozó vállalkozás azért kapott levegőtisztaság-védelmi bírságot, mert a hatóság 2017. augusztus 15. napján helyszíni ellenőrzést tartott a székhelyén, amelynek során megállapításra került, hogy a biomassa kazánban rétegelt falemez maradék is eltüzelésre került. A ragasztóanyagot is tartalmazó rétegelt falemez nem tartozik a biomassa fogalmába, így a vállalkozás az engedélyköteles légszennyező pontforrást a részére kiadott engedély előírásaitól eltérően üzemeltette.

Egy helyi tejtermékek előállításával foglalkozó Kft. engedéllyel rendelkezett légszennyező pontforrások üzemeltetésére, ugyanakkor a légszennyező pontforrások tényleges

szennyezőanyag kibocsátásáról a tárgyévet követő március 31-ig nem tett bejelentést az erre rendszeresített formanyomtatványon. Az éves adatszolgáltatás elmulasztását 75.000,- forint bírság kiszabásával szankcionálta hatóság.

Egy cukorgyártó Zrt. 2016. évre vonatkozóan minden negyedévre jelentett le üzemidőket az általa üzemeltetett légszennyező pontforrás - kazánkémény - vonatkozásában. Az eljárás során jutott a hatóság tudomására, hogy a vállalkozás számára kiadott – egyébként teljesített levegőtisztaság-védelmi kritériumokat is tartalmazó - működési engedély 2015. február 25. napján lejárt.

Egy fűrésztelep vonatkozásában 2018. évben közérdekű bejelentés érkezett a hatósághoz, miszerint a telephelyen nem megfelelően tárolják a faforgácsot és a fűrészport, amely az épületből kiporzik. A helyszíni ellenőrzés keretében megállapították, hogy a telephelyen 4 db engedélyköteles pontforrást üzemeltetnek, továbbá zárt térben tárolják a fűrészport. A telephely 2,5 méter magas fallal van körülvéve, így az ellenőrzés időpontjában porzás nem volt tapasztalható. A Kft. a pontforrások vonatkozásában engedéllyel nem rendelkezett, ugyanakkor azokat már 2018. január 15. napjától üzemeltette.

1.5.2. Hulladékgazdálkodás

Győr-Moson-Sopron vármegyében egy állateledel gyártó cég állati melléktermékek feldolgozására egységes környezethasználati engedéllyel rendelkezett, amelyre figyelemmel 2013. szeptember 16. napján arról tájékoztatta a felügyelőséget, hogy a telephelyen 2013. szeptember 18-án el fogják végezni a gázkazán emissziómérését, majd a mérési jegyzőkönyvet két példányban benyújtja. Figyelemmel arra, hogy a mérések tervezett időpontjáról a felügyelőséget 15 nappal a mérést megelőzően írásban értesíteni kell, így a Kft. együttműködésére is figyelemmel a bírság 200.000,- forint összegben került meghatározásra, amely összegét tekintve a kiszabható legalacsonyabb.

Három esetben a hulladékok nem megfelelő tárolása miatt szabott ki közigazgatási bírságot hatóság. Az egyik esetben 63 m³ nem veszélyes hulladék égett el, mert a szabálytalanul tárolt hulladékok egymással reakcióba léptek, egy másik esetben a tűzoltók földtakarással oltották el a depóniatérben keletkező 150 m² területet érintő, öngyulladás miatt keletkező tüzet. A harmadik esetben egy tárolásra használt csarnokban gyulladt meg az energetikai hasznosításra szánt hulladék 2017. október 1-jén.

1.5.3. Kereskedelem, gépjárműjavítás

Egy autószerelő műhellyel szemben azért indult hivatalból hatósági eljárás, mert a kipufogógáz elszívó kürtőket hatályos levegőtisztaság-védelmi engedély nélkül üzemeltette. Ennek tényét a hatóság abból észlelte, hogy a vállalkozás 2016. valamennyi nevet negyedévre üzemidőket és légszennyező anyag kibocsátást jelentette a jogszabályokban foglalt adatszolgáltatási kötelezettségére figyelemmel, ugyanakkor a részére kiadott levegőtisztaság-védelmi engedély már 2013. szeptember 11. napján lejárt. Egy másik, bútorigipari vállalkozás 1.000.000,- forintos levegőtisztaság-védelmi bírságot kapott, mert a hatóság 2017. évben ellenőrizte légszennyezés 2016. évi mértékére vonatkozó adatszolgáltatást benyújtók levegőtisztaság-védelmi engedélyének meglétét. A hivatalból indult eljárás során megállapították, hogy a bútorkiskereskedelemmel foglalkozó vállalkozás egységes környezethasználati engedélye 2015. január 20-án lejárt, és az ügyfél 2016. évre vonatkozóan üzemidőket jelentett be. A 306/2010. kormányrendelet 25. §-ának (1) bekezdése szerint helyhez kötött légszennyező pontforrás csak engedély birtokában létesíthető és üzemeltethető. Ilyen engedéllyel a vállalkozás az elkövetés időpontjában már nem rendelkezett.

1.5.4. Mezőgazdaság

Egy erdőgazdasági tevékenységeket folytató vállalkozás szintén ugyanígy járt, ugyanis a részére kiadott levegőtisztaság-védelmi engedély hatálya 2014. június 29-én lejárt. A vállalkozás ezt nyilvánvalóan nem észlelte, mert 2016. évre vonatkozóan elektronikus úton jelentést készített a 2016. évi üzemidőről és légszennyező anyag kibocsátásokról.

1.5.5. Szórakoztatóipar

Az egyik Győr-Moson-Sopron vármegyében üzemeltetett lőtér működési engedélye zajkibocsátási határértékeket állapított meg, amelyre figyelemmel a zajkibocsátási határértékek teljesülésének ellenőrzése céljából a Kormányhivatal 2017. február 26-án zajvizsgálatot végzett a lőtér környezetében. Az akkreditált mérések során megállapították, hogy a lőtér zajvédelmi hatásterülete által érintett egyes belterületeken a határérték nem teljesül, 6 helyen is a határértéket 7 dB-lel meghaladó zajszintet mértek, az üzemeltetés során tehát a zajkibocsátási határértékeket nem tartották be.

1.5.6. Összefoglalás

A Győr-Moson-Sopron vármegyében e körben megvalósult, termeléssel összefüggő eseteket az alábbi táblázatba foglaltam össze.

ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR.	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
C – Feldolgozóipar (5 db)						
1.	Cukorgyár - 8398/2017.	élelmiszergyártás	lejárt az engedély, de a kötelező adatszolgáltatásnak eleget tett	250.000,-	2015.	822.724.000,- forint
2.	Sajtműhely - 7410/2017.	élelmiszergyártás	adatszolgáltatás elmulasztása	75.000,-	2016.	611.023.000,- forint
3.	Ruhagyár - 320/2013.	ruházati termék gyártása	lejárt az engedély, elmulasztotta az engedélykérelem benyújtását	250.000,-	2007.	38.943.000,- forint
4.	Fatelep - 7554/2018.	fafeldolgozás	pontforrás engedély nélküli üzemeltetése	2.000.000,-	2018.	19.137.000,- forint
5.	Bútorgyár - 8980/2017.	bútorgyártás	rétegeltlemez égetése	250.000,-	2017.	- 214.330.000,- forint
E – Vízellátás: szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződésmentesítés (4 db)						
6.	Hull. cég 1. - 16983/2013.	Hulladékgazd.	emissziómérés késedelmes bejelentetése	200.000,-	2013.	509.252.000,- forint
7.	Hull. cég 2. - 15374/2013.		nem megfelelő tárolás miatti tűzeset	80.000,-	2013.	16.255.000,- forint
8.	Hull. cég 3. - 6595/2017.		nem megfelelő tárolás miatti tűzeset	100.000,-	2017.	- 176.153.000,- forint
9.	Hull. cég 4. - 61/2018.		nem megfelelő tárolás miatti tűzeset	25.000,-	2018.	25.711.000,- forint
G – Kereskedelem, gépjárműjavítás (2 db)						
10.	Autószerelvíz - 8980/2017.	gépjármű javítás	az engedélye lejárt 2013. szeptember 11. napján	500.000,-	2013.	12.669.000,- forint
11.	Bútorüzlet - 36/2018.	bútor kiskereskedelem	az engedélye lejárt 2015. január 20. napján	1.000.000,-	2015.	562.706.000,- forint
A – Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat						

ÜGY	ELKÖVETŐ	TEV. KÖR.	TEVÉKENYSÉG	JOGKÖV.	ÉV	NYERESÉG
12.	Erdészeti vállalkozás - 407/2018.	erőgazdálkodási tevékenység	az engedélye lejárt 2014. június 29. napján	750.000,-	2014.	15.139.000,- forint
R – Művészet, szórakoztatás, szabad idő						
13.	Lőtér - 4787/2017.	lőtér üzemeltetése	határérték feletti zajkibocsátás	2.454.000,-	2017.	32.003.000,- forint

17. táblázat: A közigazgatási jogsértések tevékenységi körök szerint Győr-Moson-Sopron vármegyében. – A szerző saját szerkesztése.

A lakosság által kifejtett hulladékégetések vonatkozásában fontos megemlíteni, hogy 2021. március 1. napjától a hulladék engedély nélküli égetése minden esetben bűncselekményt valósít meg, a cselekmény a hulladék gazdálkodás rendjének megsértése szerint minősül.¹⁴⁸ Jól látható, hogy a megyében több olyan eset is előfordult, amikor az engedélyek lejártát követően több évvel került sor ezen körülmény észlelésére. Ezek az esetek a megfelelő hatósági kontroll hiányára hívják fel a figyelmet, emellett véleményem szerint az üzemeltető személyét ilyen esetekben gondatlanság terheli. A környezetkárosítást a jelenleg hatályos szabályozás értelmében – mint láttuk – gondatlan elkövetés esetén is büntetni rendelte a jogalkotó. Kérdésként merülhet fel, hogy hivatkozhat-e arra az elkövető, hogy tévedett, és hogy egyébként az engedély kiállításának feltételei fennálltak. A jelenleg kialakult dogmatikai gondolkodás alapján mindkét kérdésre nemleges válasz adható. A kialakult jogértelmezés szerint a tarvágással elkövetett fakitermelés során is irreleváns körülmény az, hogy az engedély kiállításának feltételei egyébként fennálltak-e, vagy sem. Ez a dogmatikai álláspont az ipari termelés területén is helytálló. A tévedés vonatkozásában az mondható el, hogy ezekben az esetekben az elkövető tévedését jellemzően a kellő odafigyelés elmulasztása, tehát gondatlanság okozza. A büntetőjog általános részére figyelemmel ezek a gondatlan cselekmények – az egyéb tényállási elemek megléte esetén – bűncselekményt, gondatlanságból elkövetett környezetkárosítás vétségét valósítják meg. Mindettől függetlenül az eddig kifejtettek alapján az is világosan látható, hogy a környezet károsítása okán indult büntető, valamint közigazgatási eljárások jelentős része a hulladékgazdálkodással áll összefüggésben, ezért célszerűnek tartom a környezetkárosítás és a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése elhatárolását egy konkrét hazai jogesettel bemutatni.

¹⁴⁸ A Legfőbb Ügyészség Terrorizmus, Pénzmosás és Katonai Ügyek Főosztályának TPK.3258/2021/59. számú vizsgálati jelentése. – p. 91.

1.6. A „vörösiszap-per”

Az érintett vállalat az 1940-es évek elejétől bauxit feldolgozást, illetve timföldgyártást végzett a bayer-féle gyártási folyamattal, amelynek lényege, hogy a bauxitércet nedvesen megőrölik, majd az így keletkezett nedves zagyhoz a feltáró soron tömény lúgot, nátrium-oxidot és oltott meszet adnak, amelyből 240 °C hőmérsékleten és 30 bár nyomáson az ún. dorr rendszerű ülepítőberendezésekben egy hétfázisú mosósoron kimosták az alumíniumot, amely folyamat melléktermékeként vörösiszap képződik. A gyártás során keletkező mellékterméket, vagyis a vörösiszapot vízzel hígították, majd a hígítás után csővezetéken keresztül elszállították a gyár területéről az onnan több kilométerre lévő tároló kazettákba. A vörösiszap tárolására szolgáló kazetták az ún. vörösiszap térségben kerültek kialakításra, méretüket tekintve több tíz hektár alapterületűek voltak, azok falát pedig erőművi salakpernyéből – melléktermékből – készítették. A gyárból a csővezetéken ide kerülő, és a kazettákban elhelyezett zagy az idő múlásával leülepedett, és két komponensre vált, így alul nagyobb koncentrációjú vörösiszap ülepedett le, míg felette a szállítóközegként használt lúgos víz, az ún. alkalikus kondenzvíz helyezkedett el. A bekerülési helyként meghatározott ún. belövése pontokat folyamatosan változtatták annak elérése érdekében, hogy a kazettában leülepedő vörösiszap nagyjából egyenletesen, sík felszínnel terüljön szét a medence alján. A vörösiszap réteg felett elhelyezkedő kondenzvíz kettős célt szolgált, egyrészt megakadályozta a kazettában elhelyezett vörösiszap kiszáradását és szél általi kiporzását, másrészt ennek a víznek egy jelentős hányadát visszaszivattyúzták az üzembe, ahol a dorr folyamat részeként ismételten az őrlött bauxitérc átmosására használták fel, vagy kénsav hozzáadásával semlegesítették, majd az így semlegesített, környezetre immár ártalmatlanná váló folyadékot a közeli patakba vezették, mint ipari szennyvizet. A tárolásra használt kazettákat a maximális tárolási kapacitás elérését követően rekultiválták, amelynek során a feleslegessé váló vizet leszivattyúzták a vörösiszap rétegről, azt szűrkesalakkal fedték le, majd termőfölddel borították. 2010 októberére a vörösiszap térségben összesen 10 db tárolókazettát alakítottak ki, amelyek közül 5 kazetta rekultiválása már megtörtént, illetve további 3 kazetta rekultiválás alatt állt. A IX. számú kazetta 2004-re szintén megtöltésre került, így 2010-re már a 25 ha alapterületű, X. számú kazettába töltötték a melléktermékként keletkező zagyot. A tározó a lakott területekről mintegy 1 km távolságra helyezkedett el, és már annak megépítése előtt észlelték, hogy a IX. számú kazetta üzembehelyezése már olyan mértékben szennyezte a környezetet, amely az ivóvízbázist veszélyeztette. Erre figyelemmel a kazettákban tárolt, onnan a talajba szivárgó lúgos víz

további kijutásának megakadályozása céljából kialakították az ún. vasbeton függöny- vagy résfal rendszert, amely mintegy 7,4 km hosszan körbezárta a vörösiszap térséget, megakadályozva ezzel a szennyezőanyagok talajvízbe, illetve helyi patakba jutását. A résfalon belül csurgalékvízgyűjtő árkot, kívül árokrendszert és mintegy 200 talajvízfigyelő kutat telepítettek a talajvíz szintjének, illetőleg minőségének ellenőrzésére.

A kazettákból kiszivárgó lúgos vizet, illetve a lehulló csapadékból keletkezett vizet a belső csurgalékvízgyűjtő árok felfogta, majd azt szivattyúk segítségével a X. számú kazettára emelték. A csurgalékvízgyűjtő medence 73%-os telítettségénél kapcsolód be az első szivattyú pár, majd vízszint 87%-ra történő emelkedése esetén automatikusan bekapcsolt még egy pár szivattyú. A 90%-os medencetelítettség elérésénél a biztonsági rendszer lámpái felvillantak és ún. maximumjelzést adtak, 95%-os medence telítettségénél úgynevezett vészmaximumjelzést továbbított a rendszer a szivattyúházba, ahol a biztonságos üzemeltetés érdekében – a folyamatok ellenőrzése céljából – kezelőszemélyzet tartózkodott.

A timföldgyártás során veszélyes anyagok keletkeznek, így többek között nátrium-oxid, amely vízzel érintkezve azzal reakcióba lép, nátrium hidroxiddá alakul. A nátrium hidroxid erősen lúgos kémhatású, így maró hatása miatt veszélyes anyagnak minősül. Bőrrel való érintkezése során hő képződik és az érintett területen égési sérülések keletkeznek, szembe jutva maró, irritáló hatású.

A cég munkavállalói számára különböző normák határozták meg a munkavégzésre irányadó foglalkozási szabályokat. A szervezeti és működési szabályzat vezető állású munkakörnek minősítette a cégvezetői, a vezérigazgató-helyettesi, a divízióigazgatói, a szakigazgatói, az üzemvezetői, a főtechnológusi és a szolgáltatási igazgatói munkaköröket, valamint arról is rendelkezett, hogy a vezető állású munkavállalóknak kötelessége a jogszabályokban és szabályzatokban meghatározott kötelezettségek betartása és betartatása az üzemeltetés során.

Az I. r. vádlott töltötte be a cégvezetői pozíciót, míg a II. r. vádlott műszaki-szolgáltatási igazgató volt. A II. r. vádlott irányítása alatt fejtette ki tevékenységét a III. r. vádlott, aki laboratóriumi és környezetvédelmi vezetőként dolgozott a cégnél. A IV. r. vádlott diszpécseri feladatokat látott el, az V. r. a hidrátgyártás üzemvezetőjeként dolgozott, tehát a vörösiszapkazetták üzemeltetéséért felelt. A VI. r. vádlott látta el a vörösiszap területfelelős pozíciót, a VII. r. vádlott pedig a cég főtechnológusa volt. A VIII. r. vádlott volt a hidrátgyártás termelési vezetője, tehát az V. r. vádlottal ők feleltek a vörösiszapkazetták megfelelő üzemeltetéséért. IX. r. vádlottként állt a vádlottak padján a

vezérigazgató, míg a X-XII. r. vádlottak a cég egy-egy divíziójának igazgatói voltak. A XIII. r. vádlott a kezdetektől fogva környezetvédő beosztásban dolgozott az üzemben, ekként feladata legfőképp a kazetták rekultiválásának irányítása volt. A XIV. r. vádlott szivattyúkezelőként állt a társaság alkalmazásában, míg a XV. r. vádlott vezető diszpécseri feladatokat látott el.

A vörösiszap térségben elhelyezkedő IX. számú tároló kazettát 1981. óta üzemeltették, és az előzetes tervek szerint az mintegy hatévi termelés során keletkező melléktermékek tárolását tette lehetővé. Minderre figyelemmel a vállalatvezetés 1978-ban megbízott egy céget azzal, hogy készítse el a X. számú vörösiszaptároló, valamint az ehhez kapcsolódó létesítmények elvi vízjogi engedélyezési tervét. A tervező cég 1980 májusára elkészítette a X. számú kazetta megvalósítására vonatkozó tanulmányt, majd területfelhasználási engedélyt igényelt, amelyet a hatóságtól meg is kapott. A kivitelezés tervezett helyének közelében lévő település lakossága már a kezdetektől fogva ellenezte az újabb kazetta megépítését, így a lakossági és környezetvédelmi érdekek képviselőjének ellátására 1985-ben 5 fős bizottságot állítottak fel. A terveket figyelembe véve megállapítható, hogy a bizottság észrevételeit és javaslatait a tervezők megismerték, azt munkájuk során ugyanakkor mindvégig és következetesen figyelmen kívül hagyták. Ilyen előzmények után a X. számú kazetta megépítésére vízjogi létesítési engedélyt kaptak, majd 1991-ben megkezdték annak építését. A gátépítéshez a közelben lévő porszéntüzelésű hőerőmű égési melléktermékét keletkező salakot használták fel, amely jó kötőképességgel rendelkezik, és teherbírása, illetve mérsékelt vízáteresztő képessége alkalmassá teszi a gátépítésre. A X. számú kazetta megépítésekor a területen áthaladt egy patak is, amelyet az érintett szakasról a kivitelezés érdekében véglegesen eltereltek.

Annak ellenére, hogy a tervezők tisztában voltak azzal, hogy a kiválasztott terület felszínközeli rétegei nem egységesek, a felszínt néhol kavics, máshol pedig kötött, agyagos talaj borítja, a X. számú kazetta gátjai alá semmiféle alapozást nem terveztek, illetve e körben műszaki védelmet biztosító műtárgy megépítését egyetlen alkalommal sem javasolták. Ezen túlmenően az állékonysági vizsgálatokat nem a szakmai szabályoknak megfelelően végezték el, mert a tervben kimutatott állékonysági mutató nem igazolható, az annak alapját képező számítások nem ellenőrizhetők.

Mindezen körülmények mellett fontos kiemelni azt is, hogy a X. kazetta megépítése során eltértek az eredeti tervektől. A kazettát az ún. kör vezetékes, középnyelős technológiának megfelelően kellett volna megépíteni, ehelyett körvezetékes, szélsőnyelős rendszert alakítottak ki, így tehát a leülepedő vörösiszap felett felgyülemlett hányóvíz elvezetését

nem a kazetta közepén lévő víznyelő segítségével oldották meg, hanem a gát oldalfalára telepített ferdenyelő segítségével.

A megépítését követően 1998. december 23-án üzembe vették a X. számú kazettát, majd azt – a zaggyal való feltöltéssel párhuzamosan – folyamatosan építették egészen 2001-ig.

A gátat, mint építményt úgy kell elképzelni, hogy annak koronája vízszintes, sík felületű volt, a töltések dőlés szöge kb. 45° lehetett. A gát talpszélessége – a talajszint függvényében – 60-120 méter, koronaszélessége 20-40 méter között változott. Magassága a talajszinthez mérten átlagosan 20 m volt. A gátfalak alatt alapozás, illetve a kazetta alján szigetelés nem került kiépítésre.

A kivitelezés során már 1990-ben jelentkezett üzemzavar alakult ki, mert a hőerőmű által rendelkezésre bocsátott salakpernye mennyisége jelentősen lecsökkent, így a gát építése megtorpant. A kazettában jelentős mennyiségű lúgos víz halmozódott fel, amely abban tartósan jelen volt, és meggyengítette a salaktöltés szilárdságát, mert azzal kémiai reakcióba lépve mésziszap kiválás történt. A töltés ennek következtében 1991 novemberében átszakadt. A mésziszap eltávolításának módját megbízás alapján kidolgozó cég már ekkor felhívta a figyelmet arra, hogy amennyiben a mésziszap kiválása a töltésalapok egymáshoz támaszkodó felületei mentén koncentrálódik, úgy a felületek sikamlóssá válnak és a műtárgy állékonysága jelentősen lecsökken. A cég az elkészült tervek alapján egyszerűsített kiviteli tervet készített, majd az alapján vízjogi létesítési engedélyt igényelt, illetve kapott. Az illetékes hatóság ugyanakkor előírta, hogy a cég köteles elvégezni az építőanyagként hasznosítani kívánt salakpernye használati szempontú vizsgálatát, mivel annak összetétele – a hőerőműben alkalmazott technológia megváltozása folytán – a kezdetekben használt anyagtól eltérést mutatott.

Az elkészült a szakvélemény szerint a hőerőmű kazánjából kikerülő salak és salakpernye töltésanyagként továbbra is felhasználható, mert a megváltozott összetétel a töltés biztonsága szempontjából kedvezőbb, mintha a korábban használt építőanyaggal folytatták volna a munkálatokat. A szakvélemény külön kitért rá, hogy az állékonysági vizsgálatokat a tározó kazetta körvezetékes, középgyűjtős technológiával történő üzemeltetésének feltételezésével végezték, rögzítette továbbá azt is, hogy az ettől eltérő üzemeltetési módot vis maior helyzetnek, azaz megengedhetetlennek tekintik, mert a lerakási technológia során figyelembe kell venni, hogy a salakpernye töltést – a leülepedő zagy felett – 1 m-nél magasabb vízoszlop nyomása tartósan ne terhelje.

Ezt követően a cég engedélyezési és kivitelezési tervet készített, amely tervdokumentáció a szakvélemény megállapításait szó szerint átvette. A tervdokumentáció alapján a cég

vízjogi létesítési engedélyt kapott a kivitelezésre. A vízjogi üzemeltetési engedély rögzíti, hogy a kazetta maximálisan a mindenkori gátkorona legalacsonyabb szintje alatt 1 m-ig tölthető, illetve hogy a kazetta állapotát és az előírások betartását 5 évenként ellenőrizni kell. Ilyen ellenőrzést a vízügyi hatóság a X. számú kazetta használatának ideje alatt egyetlen alkalommal sem végzett, ugyanakkor a határozat azt is előírta, hogy az üzemeltető köteles a létesítmény állagmegóvásáról, illetve karbantartásáról rendszeresen gondoskodni. Ilyen előzmények után a cég a kazetta üzemeltetésére környezetvédelmi működési engedélyt, majd 2006 februárjában egységes környezethasználati engedélyt kapott. Az egységes környezethasználati engedély a vörösiszap kazettákat nem veszélyes hulladéklerakónak tekintette, és előírta azt is, hogy az üzemeltetésben tervezett jelentős technológiai változásokat, illetve azok bekövetkezését 15 napon belül köteles az üzemeltető bejelenteni a környezetvédelmi hatóságnak. Meghatározta továbbá azt is, hogy a tározóban elhelyezésre kerülő vörösiszap zagy Na_2O koncentrációja legfeljebb 6 g/l lehet. Az engedély kifejezetten megtiltotta, hogy ezen hulladéklerakón egyéb hulladékot is elhelyezzenek, sőt előírta azt is, hogy a hulladéklerakó szintjének süllyedését évente mérni kell, és a mért adatokat a hatóság felé be kell jelenteni. Az engedély alapján tehát megállapítható, hogy a gyártás során keletkező vörösiszap lerakásával a cég hulladékkezelési tevékenységet folytatott a részére kiadott engedély alapján.

Az akkor hatályos jogszabályok szerint a hatásterületen lévő település polgármestere határozatban írta elő a vállalkozás számára, hogy készítsen katasztrófaregelőzési és elhárítási tervet. Az 1999 áprilisára elkészült katasztrófaregelőzési és elhárítási terv az idő múlásával több ízben módosult, azt legutóbb 2009. szeptember 1-jén a III. r. vádlott vizsgálta felül, illetve módosította. A szakmai felülvizsgálat céljából a katasztrófavédelem különböző területi szerveinek megküldött tervet valamennyi esetben jóváhagyták. Az eredeti, 1999-es katasztrófaregelőzési és elhárítási tervben még azt szerepelt, hogy a X. számú kazettán tárolt víz mennyisége mindösszesen 200.000-300.000 m³ lesz, majd ez a mennyiség 2009-ben 300.000-400.000 köbméterre változott. A tervben azt szerepelt, hogy a kazettánál előforduló szivárgási problémák csak üzemzavarnak minősülnek, azok megfelelő szivattyúzással kezelhetők. A gátszakadáshoz vezető körülmények között a terv csak a nagy erősségű földrengést, a terrorcselekményt, valamint a háborús bombatámadást említi, mint olyan körülményeket, amelyek következtében a kazettában tárolt víz, illetve az alatta lévő 50-100.000 m³ vörösiszap kifolyik a térség alacsonyabban fekvő részeinek árvíz jellegű károsodását okozva. Katasztrófa esetén az emberi élet mentésének előtérbe

helyezését írták elő, bár a védelmi terv a tárolt zagy vonatkozásában azt tartalmazza, hogy annak nátriumoxid tartalma 2-4 g/l.

Az egységes környezethasználati engedély pontosan meghatározta a vállalkozás számára engedélyezett timföldgyártási technológiát, eszerint a bauxit nedves őrlését követi a kovásvatlanítás, a feltárás, az expanzió, majd a hígítás, a vörösiszap ülepítés és mosás, az alumínátlúg utószűrés, hűtés, kikeverés, a hidrát szűrés, és mosás (dorr módszerrel), végül a lúgbepárlás. A feltárást és az expanziót követően a nedves őrlés után keletkező zagy a feltárorsorra kerül, majd a feltárt zagyot a vörösiszap mosása során keletkező mosófolyadékkal hígítják, a hígítást követően kerül sor a vörösiszap és az alumínátlúg szétválasztására az ún. dorr rendszerű ülepítő berendezésekben. A vörösiszapot hétfokozatú ellenáramú mosóra vezetik, ahol a veszteségek csökkentése érdekében ellenáramban mossák, tehát kinyerik az abban még meglévő nátrium, illetve alumíniumoxidokat.

Ezen engedélyezett technológiai folyamattól az üzemeltetés során már 2009-ben eltértek az V. r. vádlott javaslatára, illetve az I. r. vádlott jóváhagyásával az alábbiak szerint. A vörösiszap szűrésére üzembe helyeztek több dobszűrőt, és ezzel egyidejűleg a hétfokozatú dorr-mosást ötfokozatúra redukálták. A különféle meghibásodások, és karbantartási késedelmek miatt azonban volt olyan is, amikor a dorrok száma mindössze négyre csökkent. Az eltérő technológia alkalmazásával a folyamat során keletkező kondenzvizet a tárolókazettába vezetés helyett a csatornába engedték, és a mosáshoz kizárólag a vörösiszap térségből visszaszivattyúzott lúgos vizet használták. Ez két olyan jelentős technológiai változtatás volt, amelyet a változásokat megelőző 15 napon belül be kellett volna jelenteni a hatóságoknak.

A kondenzvíz technológiából történő kivonásának az lett a következménye, hogy a kazettára kijutó lúg koncentrációja megnőtt, ugyanakkor a gyártási tevékenységhez szükséges lúgmennyiség - és így értelemszerűen az anyagi kiadások összege is - csökkent. 2009 októberében az V. r. vádlott javaslatára arra adott utasítást az I. r. vádlott, hogy a lúgos retúrvíz savval való semlegesítését, valamint az így semlegesítésre kerülő szennyvíz felszíni folyóvízbe vezetését szüntessék meg. A vállalatirányítás ezen döntése növelte a kazettán lévő víz mennyiségét és lúgosságát. Bár 2010 májusában az V. r. vádlott felismerte a víz mennyiségének és minőségének változását, valamint annak különös veszélyét, az I. r. vádlott az V. r. vádlott győzködése ellenére sem adott utasítást a semlegesítés újraindítására. A semlegesítés újraindítására csak akkor került sor, amikor az V. r. vádlott már annak tényét közölte az I. r. vádlottal, hogy amennyiben nem indítják újra a semlegesítést, úgy a kazetta el fogja érni a betöltési szintet, tehát a tárolási kapacitás maximumát. Az V. r. és a VI. r.

vádolt 2010 májusában pontosan felismerte a X. számú kazettán felgyülemlett víztöbblet okozta veszélyt, ezért a kazettáról 150.000 m³ vizet szivattyúzták a már rekultiváltás alatt álló IX. számú kazettára, illetve további 50.000 m³ vizet engedtek a még üzemben kívül álló, illetve engedélyekkel egyáltalán nem rendelkező X/A. jelű kazettára. Ezen tevékenység esetén szükséges utalni arra a körülményre, hogy az egységes környezethasználati engedély külön kitért arra, hogy a technológiából kikerülő lúgos víz kizárólag a X. számú kazettán helyezhető el, vagy semlegesítés után a patakban vezethető. Az engedély kifejezetten tiltotta - a semlegesítés esetét kivéve - a keletkező lúgos hatású víz technológiai körfolyamatból való kivonását.

Már az egységes környezethasználati engedély is akként rendelkezett, hogy a tárolt vörösiszap Na₂O koncentrációja legfeljebb 6 g/l lehet, az engedélyezett technológiától való eltérés azonban azt eredményezte, hogy még a katasztrófa bekövetkezését követően vett minták is 6,2 g/l nátriumoxid koncentrációt mutattak.

A kazettán tárolt zagy lúgosságának növekedése az agyagos altalaj felpuhulását, ezáltal a gát stabilitásának csökkenését eredményezte.

Amennyiben a védelmi tervben feltüntetett adatok megfelelték volna a valóságnak, úgy az abban szereplő maximum 400.000 m³ víz mennyiség gátszakadáskor a legközelebb lévő település esetében is mindössze 1-1,5 m magasságú árhullámot eredményezett volna a ténylegesen bekövetkező katasztrófa esetén kialakult, 2-2,5 m folyadékmélységgel szemben.

A tervekben szereplő adatokkal ellentétben az engedélyezett technológiától való eltérés következtében 2010. október 4. napjára eddig nem látott mennyiségű víz gyülemlett fel a X. számú kazettán. A vörösiszap felett elhelyezkedő hányóvíz átlagos mélysége 4,45 m volt, a kazetta közepén pedig olyan rész is volt, ahol a vízmélység meghaladta a 8 métert. A kazettán lévő víz mennyisége legkevesebb 1.022.000 m³ volt.

A tározóban a vörösiszap felülete az alkalmazott belövési technológiából fakadóan nem volt egyenletes, az a kazettában technószerű mélyedést mutatott. Bár a technológiai szabályok egyértelműen előírták, hogy az iszap belövését úgy kell végezni, hogy a medencében elhelyezett vörösiszap felülete hozzávetőlegesen egységes, sík legyen, ez az előírás nem teljesülhetett, mert az oldalsó gátnál kialakított belövő csöveken érkező vörösiszap – sűrűsége okán – attól csak pár méterre jutott beljebb. A tölcséresedés elkerülésére a cég korábban sikeresen alkalmazott egy módszert, amelynek lényege az volt, hogy a belövési pontokat úszópontonon helyezték el, és annak helyét folyamatosan változtatták. Ezt a

technológiát 2010-re már azért nem tudták ismételtén alkalmazni, mert a pontont ezt megelőzően – gazdasági racionalitásból – fémhulladékként értékesítették.

A X. számú kazetta létesítése során egyértelműen világossá vált már a tervezők számára is az a körülmény, hogy a gátest süllyedni fog. Erre figyelemmel már a tervezés során előírták, hogy a gátakat évente szintezni kell, illetve megfelelő monitoring rendszert kell kiépíteni, amelynek keretében a vörösiszap kazetták tetején geodéta által kimiért mérési pontokat kell kialakítani, illetve bemérni. Ezek a - süllyedés pontos mértékét meghatározni hivatott - mérési pontok nem kerültek kialakításra, a gátest évenkénti süllyedés mérései nem történtek meg. Itt indokolt megjegyezni, hogy ezek a mérési pontok a már nem működő kazetták tetején kialakításra kerültek, és a geodéta által rendszeresen bemért eredmények 2004-től megküldésre is kerültek az illetékes hatóságnak, a hatóság ugyanakkor a X. számú kazettára vonatkozó mérési adatok megküldésének elmaradását egyszer sem követelte a cégen. A gát süllyedésének mértékét jól mutatja, hogy 2010. június 3-án a gátkorona felső szintjének legalacsonyabb pontjától csupán 31 cm-re volt a kazetta betöltési szintje, ugyanakkor - már a tervekben is rögzítetten - a biztonságos üzemeltetéshez legkevesebb 50 cm betöltési szintkülönbség lett volna szükséges. Mindenre figyelemmel anélkül kezdték meg az északi gát szintkiegyenlítését, hogy a süllyedés valódi okát feltárták volna. A gát szintjét a gátkoronára helyezett 0,3-1,4 m vastagságú salakpernye réteggel emelték meg. A gát külső lábánál már 2010 júniusában két helyen szivárgást észleltek, ugyanakkor annak kivizsgálására nem került sor.

2010. október 3-án (vasárnap) 12.00 órától növekedni kezdett a csurgalékvíz gyűjtő árokban felgyülemlett vizet elvezetni hivatott első szivattyú pár működési ideje, mert a X. számú kazettából a gátesten keresztül szivárgott a víz. A szivattyú pár menetideje az október 1-jei teljesítményhez képest több mint a duplájára nőtt. A XIV. r. vádlott 2010. október 04. napján 06.00 órai kezdettel kezdte meg a műszakot, mint szivattyúkezelő, és még a délelőtti folyamán felfigyelt arra, hogy „mintha jobban jönne a víz, többet mennének a szivattyúk”. Ezt a körülményt jelezte felettesének, a VI. r. vádlottnak, annak ugyanakkor senki nem nézett utána, hogy mi lehetett a megnövekedett szivattyúteljesítmény oka. Már önmagában a kazetta gátjának szivárgása üzemzavarnak minősült, amely olyan, a vízszennyezés veszélyével járó rendkívüli esemény, amelyet jelenteni kellett volna a timföldgyári diszpécsernek, és a vízkezelő üzem csoportvezetőjének. A diszpécser a kapott információk birtokában lekérdezhetette volna a környezetvédelmi számítógép adatait, amelyek egyértelműen mutatták, hogy a csapadékmentes napok ellenére is jelentős mértékben és folyamatosan emelkedett a szivattyúk üzemideje, ami a gát szivárgás ára utalhatott volna.

12.04.49 órakor ismételten bekapcsolt az első szivattyúpár, valamint egy további szivattyúpár is, majd a gyűjtőmedence szintjelzője 12.08.24 órakor maximumjelzést, 40 perc múlva vészmaximum jelzést adott. Ennek tényéről a szivattyúházban tartózkodó vádlottak nem értesítették a diszpécser, de pár perccel később, 12.14 órakor áramszünet következett be, mert a kiszakadó gátlást egyik darabja vezetékszakadást előidézve kidöntötte a közelben lévő villanyoszlopot.

A jelzés elmaradásának hiányában is tényként állapítható meg, hogy a diszpécser egyébként a diszpécserteremben elhelyezkedő számítógép adatai alapján is észlelhette volna a közelgő katasztrófát, azonban - a vörösiszap kazetták üzemeltetési szabályzatának előírását megszegve - a műszak kezdetekor egyáltalán nem ellenőrizte a monitoron megjelenő adatokat. Ezek a szabályszegések nem lettek volna képesek megakadályozni a gátszakadást, azonban az ellenőrzési és értesítési kötelezettségek megtétele esetén a gátszakadás lehetősége már korábban is felismerhető lett volna.

A IX. számú kazetta oldalánál dolgozók dél körül arra lettek figyelmesek, hogy a X. számú kazetta közelében lévő szántóföldön elhelyezett bálák megemelkedve úszni kezdenek a medencéből kiáramló csurgalékvízen. A gáttesten először egy függőleges, felülről lefelé irányuló repedés keletkezett, majd az azon kiáramló zagy nyomásának hatására a sarok északi része megroppant, így a repedés a gát talapzatáig hasadt. 12.14.00 körüli időben a gátfal robbanásszerűen, mintegy 50 m-es szakaszon kiszakadt, és a X. számú kazettából az abban tárolt, legkevesebb 1.722.000 m³ zagy – 1.022.000 m³ hányóvíz és 700.000 m³ vörösiszap - elárasztotta a térséget. Az áradat első hulláma 7 perc alatt érte el a lakott területeket és a folyamat volumenét jól tükrözi, hogy a tározóból mintegy 20-25 perc alatt távozott a kiömlő anyag.

A katasztrófa 8 ember halálát - köztük egy 14 hónapos gyermekét, akit az anyja kezéből sodort el az áradat - és 227 ember sérülését okozta. Az egyik elhunyt a testfelszín 58 %-át érintő másod- és harmadfokú égési sérüléseket szenvedett, amelynek következtében halálát tüdőgyulladás, majd keringésösszeomlás okozta. A többi halálos áldozat a zagyba fulladt. Egy ember életveszélyes, majd maradandó fogyatékoságot eredményező és további egy ember súlyos egészségromlást eredményező sérülést szenvedett. 97 ember sérülése nyolc napon túl gyógyult, 128 ember nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett, amelynek jelentős része a kiömlő lúg okozta felületes égési és marási sérülések formájában kialakuló első, illetőleg másodfokú marási, illetve égési sérülés volt. A káros következmények mértéke tekintetében kiemelten figyelembe kell venni azt a körülményt,

hogy a katasztrófa hétfői napon – tehát munkanapon – történt, így a lakosság jelentős része nem tartózkodott az otthonában.

A kazetta gátjának átszakadását az okozta, hogy az érintett gátszakasz alatti agyagos altalaj nyílószilárdsága – a leszivárgó lúgos víz miatt bekövetkezett kémiai reakció folytán – csökkent, ezzel párhuzamosan pedig a tárolt zagy mennyisége és lúgossága folyamatosan növekedett. Az altalajban törés keletkezett, amelynek mozgását a csak minimális húzó igénybevétel felvételére képes, merev gáttest nem tudta követni, így azon egyre nagyobb méretű repedések keletkeztek, majd a szivárgó zagy nyomása miatt teljes keresztmetszetében a talapzatáig szakadt. A gát tönkremenetelének előjele nem volt, azonban a gát egy szakaszának süllyedése, illetve a gát lábánál megjelenő szivárgások, továbbá a csurgalékvíz elvezetését végző szivattyúk működési idejének emelkedése olyan előjelek voltak, amelyekre figyelemmel a tragédia következményeit bizonyossággal enyhíteni lehetett volna. A gátszakadás több okra vezethető vissza, így a helytelen területkiválasztásra, a tervezői és kivitelezői mulasztásokra. Ezek közé sorolható a kedvezőtlen altalaj, és annak nem megfelelő ismerete, a lúgosság által előidézett kémiai reakciók figyelmen kívül hagyása, a gát alatti humuszos fedőréteg helybenhagyása, és a megfelelő alapozás mellőzése. A vádlottak magatartása a kazettában tárolt zagy mennyiségére, illetve összetételére figyelemmel meggyorsította a talajban végbement kémiai reakciót, így hozzájárult a katasztrófa bekövetkezéséhez.

A tározóból kiömlő zagy 1017 ha területet borított be, amelyből 810,5 ha termőföld volt. A gátszakadás után az érintett területen átlagosan 5-10 cm vastagságú zagyborítás maradt. A víz, mint környezeti elem vonatkozásában egy patakot és három folyót érintett a szennyezés. A kiömlő zagy környezeti szennyezésnek minősül, amelynek mértéke jelentős volt valamennyi környezeti elem vonatkozásában. A nagy mennyiségű vörösiszap környezetbe jutásával jelentős mértékű szennyezés valósult meg, amelynek károsító hatása a föld, a víz, és az élővilág természetes, illetve korábbi állapota csak emberi beavatkozással volt helyreállítható, mert a szennyezett területekről helyenként fél méter vastag vörösiszapot kellett elszállítani. Az eljárás során nem merült fel arra vonatkozó adat, hogy a szennyezés károsította vagy elpusztította volna fokozottan védett élő szervezet egyedit, ugyanakkor az károsította, illetőleg elpusztította több védett élő szervezet, vagy Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedét, így különösen különböző rovarokat és halakat. Az elpusztult védett élő szervezetek pénzben kifejezett együttes értékének összege minden kétséget kizáróan meghaladta a 2.000.000,- forintot.

A szennyezés több mint 8 ha N2000 minősítésű kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területet érintett, amelyek károsodása olyan mértékű volt, hogy azok természetes állapota csak emberi beavatkozással volt helyreállítható. Jelentős károsodását vagy megsemmisülését okozta a katasztrófa védett élő szervezetek életközösségének, vagy azok élőhelyének, amelyen elsősorban a vízi élővilágot kell érteni.

A X. számú kazetta a hulladéklerakással, valamint a hulladéklerakóval kapcsolatos egyes szabályokról és feltételekről szóló 20/2006. (V. 5.) KvVM rendelet 2. §-ának f) pontja alapján hulladéklerakónak minősült, maga az egységes környezethasználati engedély tartalmazza azt a megállapítást, hogy a vállalkozás a vörösiszap lerakásakor hulladékgazdálkodási tevékenységet végez. Az egységes környezet használati engedély alapján csak a vörösiszap minősült hulladéknak, mert a kiszállításához használt lúgos retúrvíz nem a végleges megváltás szándékával került a tározóba, azt a technológiába visszaforgatták, így nem minősült hulladéknak. 2002. január 1. napjáig a vörösiszap veszélyes hulladéknak minősült a 102/2006 (VII. 12.) Korm. rendelet értelmében, majd ezt követően jogszabálmódosítás következtében a hulladéklerakóban elhelyezett vörösiszapot 2003 decemberétől egy jogilag szabályozott eljárás keretében kellett besorolni. A vállalat esetében ezt az eljárást a II. r. vádlott folytatta le, ennek során azonban a bevizsgálásra szánt mintákat nem a szabályoknak megfelelően rögzítette, így a kapott vizsgálati eredmények alapján a tározóban tárolt anyag nem minősült veszélyes hulladéknak, mert PH értéke nem haladta meg a 11,5 értéket, az a mérések szerint legfeljebb 11,2 volt. A besorolás alapjául szolgáló minták egyike sem a X. számú kazettából származott, azok mindegyike a már rekultiválás alatt lévő VI-IX. számú kazettákból származott. A keletkezett dokumentumok alapján azt sem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a mintavétel a kazetta melyik részén történt. A II. r. vádlott teljesen tisztában volt azzal, hogy más az anyagösszetétele, illetve kémiai tulajdonságai eltérőek a már régóta lezárt kazettákban huzamosabb ideje tárolt - környezeti hatásoknak több évig kitett, csapadékkal többször átmosott - anyagnak, mint a még működő X. számú kazettában lévő, erősen lúgos kémhatású anyagnak. A rendelkezésre álló adatok alapján az is megállapításra került, hogy az 1990-es évektől a vörösiszap térségben működő vörösiszap kazetták folyadékfázisának kémhatása átlagosan 12,8 PH értéket mutatott, a retúrvíz kémhatása pedig az elmúlt 20 évben egyetlen alkalommal sem volt a besorolás szempontjából határértéknek tekinthető 11,5 PH érték alatt. A vörösiszap-katasztrófa idején a kazettából kiáramló vörösiszap zagy PH értéke legkevesebb 12,3 volt, így az – függetlenül attól, hogy a minősítés során melyik kategóriába sorolták – veszélyes hulladéknak minősült.

Ha a valóságnak megfelelően a X. számú kazettából is mintát vettek volna a besorolási eljárás során, akkor a tárolt anyagot a valóságnak megfelelően veszélyes hulladéknak kellett volna besorolni, és át kellett volna minősíteni a kazettát veszélyes hulladék lerakóvá, ami azt eredményezte volna, hogy a tározót be kellett volna zárni, mert az nem rendelkezett a további működtetéshez szükséges, jogszabályok által előírt feltételekkel, annak átalakítására pedig nem lett volna kivitelezhető.

A cég tehát már 2003-tól engedélyek nélkül végzett hulladékgazdálkodási tevékenységét veszélyes hulladékra nézve, ugyanakkor ennek tényét azzal palástolták az üzemeltetés során, hogy a besorolási eljárás fent ismertetett módon megvalósított befolyásolásával a X. számú kazettát is nem veszélyes hulladéktárolónak minősítették. Ez azonban semmit sem változtat azon a körülményen, hogy az abban tárolt vörösiszap zagy - a PH értékre figyelemmel - veszélyes hulladéknak minősült, és a hulladéklerakó nem felelt meg a veszélyes hulladéklerakókkal szemben támasztott kritériumoknak.

A vörösiszap szállítására használt - és a kazettában ideiglenesen elhelyezett - folyadékfázis nem minősült hulladéknak, azt az egységes környezethasználati engedély is csupán szállítóközegnek tekintette, mivel azt nem a végleges lerakás szándékával juttatták ki a kazettára. Az engedély azt is rögzíti, hogy ez a víz csak a gyárba szivattyúzható vissza, ahol iszapmosásra használható fel, vagy semlegesítést követően a patakban vezethető. Ezen előírással ellentétben 2010 tavaszán a X. számú kazetta tehermentesítése érdekében a csurgalékvíz gyűjtő árokból a IX. számú kazettára szivattyúztak vizet, így a víz ebben az esetben már hulladéknak minősült, mert attól meg kívántak válni. A hulladékgazdálkodás szabályait ugyanilyen formában sértették meg, amikor 2010 tavaszán vizet szivattyúztak a X/A. jelű kazettára, amely ekkor még kész sem volt, azt semmilyen formában nem lehetett volna üzemeltetni.

A szakértői vélemények szerint a kiválasztott terület felszínközeli rétegei nem voltak egységesek, azt helyenként kavics, másol kötött, kövér agyag fedte. A műtárgy alatt alapozás gyakorlatilag nem készült, a felszíni fedőréteg nem lett eltávolítva. Az agyagos altalaj kémiai reakcióba lépett a kiszállított agyagból kiváló nátronlúg, így az folyóssá, plasszikussá vált, szilárdságának csökkenése később a gát elcsúszásához, majd a gáttest egy szakaszának elbillenéséhez vezetett. Azzal, hogy a kazetta nyelőinek kiépítése a tervektől eltérően történt, a vörösiszap nehezen jutott el a kazetta közepéig, felülete így nem volt egyenletes, a kazetta közepén tölcészerű mélyedést mutatott, amelyen 2010. szeptember 30-án 8,4 m magas vízoszlop volt. Az üzemeltetés során a tározó műszaki és környezetvédelmi szempontú ellenőrzését szemrevételezéssel valósították meg, amely nem

érdemi monitoring rendszer, a gátak monitoring rendszere az 1980-as évek fejlettségi szintjét sem érte el a katasztrófa idején, amelyből eredően a katasztrófát sem üzemeltetői, sem hatósági ellenőrzés nem jelezhetette előre. A hányóvíz lúgosságának növekedésével a létesítmény alatti altalaj elszappanosodásának üteme is gyorsabb lett. Volt olyan szakértő aki, akként foglalt állást, hogy a X. számú kazetta megépítése a tervezéstől az átadásig szabálytalan volt, illetve nem volt érdemi ellenőrzési mechanizmus sem, amely leginkább hatósági feladat lett volna.

A környezetvédelmi szakértők álláspontja szerint az érintett élővilág drasztikus mértékben elpusztult, a katasztrófa után a patakából vett minta 12,87 PH értéket mutatott. A szennyezés N2000 területet, ex lege védett lapot, és helyi jelentőségű védett természeti terület is érintett. A szennyezés összesen 358 ha N2000 jogi jellegű területet károsított, ezen túlmenően 31 halfaj egyedeire gyakorolt negatív hatást. A jelentős mértékű szennyezés így a földet, a vizet, és az élővilágot olyan mértékben károsította, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak emberi beavatkozással állítható helyre. Az elpusztult egyedek pénzben kifejezett eszmei összértékét nem lehetett meghatározni, mert nem volt arra vonatkozó adat, hogy milyen populáció élt a szennyezés előtt a területen. A természeti környezet károsodása azért volt jelentős, mert a szakértői gyakorlat alapján a szennyezés folytán bekövetkezett állapot csak emberi beavatkozással állítható helyre. A szakértő szerint a gátszakadás során a környezetbe áramló anyag szennyezésnek tekinthető, amely jelentős mértékű környezetkárosítást eredményezett, mert a természeti környezet eredeti állapota csak beavatkozással állítható helyre. A szakértők többsége kiemelte, hogy a katasztrófát megelőző állapotok pontos ismerete nélkül a keletkezett kárt számszerűsíteni egészen pontosan nem lehetett.

A helyszínrre 5 fős egység érkezett október 15. napján, amelynek egyik tagja - aki tűzoltó volt - elmondta, hogy amikor a katasztrófa után a helyszínrre érkezett, ott találkozott a XIII. r. vádlottal, akivel beszélgetésbe elegyedett. Ennek során megkérdezte a vádlottól, hogy igaz-e, amit a hírekben hallott, hogy a tározó túl volt töltve. Erre a kérdésre a vádlottól választ nem kapott, ő csak arról beszélt, hogy milyen jól végezte a dolgát a cégnél, és mutatta az egyik, már rekultivált kazettán lévő élővilágot. Amikor tovább kérdezték a gátszakadás okáról, úgy nyilatkozott, hogy értsék meg, hogy nem beszélhet a történetekről, de pár másodperc múlva magától mondta, hogy a tározó túl volt töltve, és pontosan tudták, hogy 4-5 hónapon belül annak fala át fog szakadni. Az általa elmondottakat tisztán lehetett érteni, azt nem értették félre a jelenlévők. Egy másik tanú, aki ekkor szintén jelen volt azt

mondta, hogy a beszélgetésük során a XIII. r. vádlott maga mondta, hogy tudták, hogy maximum 4-5 hónapja van a tározónak, majd ezt követően átszakad, mert túl volt töltve.

A tanú által elmondottakat az egység másik tagja is megerősítette, aki elmondta, hogy a XIII. r. vádlott a beszélgetés során azt mondta, hogy tudták, hogy maximum 4-5 hónapja van a tározónak, mert túl van töltve, és ezt követően át fog szakadni. Azt is elmondta, hogy a problémát már korábban jelezte a főnökeinek, javasolta, hogy a tározót fedjék be, de nem hallgattak rá.

Egy további tanú arról számolt be, hogy a helyszínen a vádlott azt is mondta, hogy a vezetőségnek “csak a bevétel számít, a pénzt fontosabbnak tartják, mint hogy költöttek volna a biztonságra.” Azt is elmondta továbbá, hogy egyszer már meg lett emelve a gát magassága, de ehelyett egy másikat kellett volna építeni.

Az október 15-én kivonult egység egy további tagja úgy emlékezett a történetekre, hogy amikor faggatni kezdték a XIII. r. vádlottat, hogy tudja-e, hogy miért omlott le a gát, ő a kérdésre kezdetben nem akart válaszolni. Később azonban úgy nyilatkozott, hogy pontosan tudták, hogy a tározónak legfeljebb pár hónapja van hátra és át fog szakadni, mert a benne lévő anyag mennyisége meghaladta a megengedettet. A vádlottnak szemmel láthatóan lelkiismeretfurdalása volt és látszott rajta, hogy bántották a történetek.

Az egység utolsóként nyilatkozó tagja megerősítette a korábbi tanúk által e körben kifejtetteket azzal, hogy a XIII. r. vádlott szó szerint azt a kifejezést használta a történetekre, hogy “ezek tudtak róla”.

Azzal, hogy a vörösiszap zagy elöntötte a környéket, a környezet több eleme vonatkozásában jelentős mértékű szennyezés történt. A kiemelkedően magas PH értékre figyelemmel a határérték többszörös átlépéséről beszélünk, amely a vádlottak szabályszegésekben megtestesülő gondatlan magatartásának következménye. A környezet – hulladékgazdálkodás rendjének megsértése következtében kialakult – károsodásáért az ítélet szerint az I. r., II. r., III. r., valamint a V. r. vádlott volt felelős, míg a további vádlottak a büntetőjogi felelősséget a bíróság – e körben – nem látta megállapíthatónak az alábbiak miatt.

Az egyedvédelmi tényállás körében azt állapította meg a bíróság, hogy ugyanezen vádlottak ugyanezen magatartása több védett, illetve az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedét pusztította el összesen 11 fajt érintően. Annak ellenére, hogy az elpusztult egyedek pénzben kifejezett összege a környezeti bűncselekmények komplexitása, sokrétősége folytán teljesen egzaktul nem volt

meghatározható, az teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy az elpusztult egyedek pénzben kifejezett értéke meghaladta a 2.000.000,- forintot.

A katasztrófa jelentős mértékű károsodását vagy megsemmisülését okozta védett élő szervezetek életközösségének, vagy azok élőhelyének, amelyen elsősorban a felszíni folyó vizek élővilágát kell érteni, de e körben a vádlottak tudattartalmát szintén a gondatlanság jellemezte.

Szándékosságot állapított meg a bíróság azonban a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése vonatkozásában. A hulladék gazdálkodás rendjének megsértése büntettét valósítja meg, aki engedély nélkül, vagy az engedély kereteit túllépve hulladékgazdálkodási tevékenységet folytat, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez. A X. számú kazetta egyértelműen hulladéktároló volt, amelyben a lerakott vörösiszapot hulladékként kezelték. Az egységes környezethasználati engedély nem veszélyes hulladék lerakását engedélyezte, mert a hatóságok megtévesztésre kerültek a tárolt anyag PH értékét illetően. Az engedélyt kizárólag a vörösiszapot tekintette hulladéknak, az annak szállítására használt retúrvizet nem, mert az nem lépett ki véglegesen a technológiai folyamatból, attól nem a végleges megválás szándékával váltak meg. Annak ellenére, hogy a tárolt anyag hulladékjegyzékbe történő besorolása jogszabályváltozás következtében a kérelmezőre hárult, aki a besorolási eljárás során a minta vételeket nem megfelelően, szándékosan szakmaiatlanul koordinálta. Egyértelműen megállapítható az is, hogy a hulladéklerakóban tárolt anyag PH értéke meghaladta a 11,5 értéket, így az veszélyes anyagnak minősült. A maró hatású lúg kémiai tulajdonságaira figyelemmel az sem kérdéses, hogy az megfelelt a Btk. azon kritériumának, miszerint a hulladéknak alkalmasnak kell lennie az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedinek veszélyeztetésére. A II. r. vádlott pontosan tisztában volt azzal, hogy a már lezárt VI. és VII. számú kazettákból vett minták PH értéke alacsonyabb, mint a X. számú, még feltöltés alatt lévő, erősen lúgos vízzel borított anyagnak.

A bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a cég gazdasági érdekei indokolták, hogy az kihasználja az önbevallásos rendszer és az érdemi hatósági kontroll hiánya adta lehetőségeket, és így nem veszélyes anyagként sorolja be az általa kezelt hulladékot. A veszélyes hulladékok kezelésére vonatkozó lerakási és tárolási szabályok ugyanis sokkal szigorúbbak, így a tárolót át kellett volna alakítani, amely a már működő és feltöltés alatt lévő X. számú kazetta esetében nem lett volna megoldható az utólagos szigetelés tekintetében. Erre figyelemmel a cégvezetés válaszút előtt állt, két lehetősége maradt: a kazettát bezárja, vagy valamely módon eléri, hogy azt továbbra is nem veszélyes

hulladéklerakóként működjön tovább. „A besorolási eljárás egyben jó példa arra is, hogy a felügyeleti tevékenységet ellátó, de tényleges ellenőrzést saját maga által is elismerten elmulasztó hatóságot milyen könnyű volt ebben a jogszabályi környezetben valótlan adatokkal megtéveszteni.”

Minderre figyelemmel a hatóságok megtévesztésétől, tehát már 2003-tól a cég engedély nélkül végzett hulladékgazdálkodási tevékenységét veszélyes hulladékra, mert a nem veszélyes hulladék lerakására feljogosító engedély nem változtat azon a körülményen, hogy a technológiai folyamat melléktermékeként keletkező vörösiszap veszélyes hulladék.

Bár a X. számú kazettába kihelyezett hányóvíz az engedély szerint nem minősült hulladéknak, ugyanakkor abban az is szerepelt, hogy az csak a bauxit mosására használható fel, vagy semlegesítés után a helyi patakba vezethető. Azzal, hogy a vádlottak 2010 tavaszán a csurgalékvízgyűjtő árokból vizet emeltek a IX. számú, már lezárt tározóra illetve, a X/A. jelű, még építés alatt álló, illetve engedélyekkel sem rendelkező tározóra, szintén megvalósították a hulladékgazdálkodás rendjének megsértését. Ennek oka, hogy ebben az esetben már a víztől való végleges megválás szándéka vezette őket, tehát ez esetben a víz már hulladéknak minősült. Egyébiránt pedig a vörösiszaptér üzemeltetési szabályzata szerint is a csurgalékvizet kizárólag a X. számú tározóra lehetett volna felszivattyúzni. Hulladék gazdálkodás rendjének megsértésében marasztalta el tehát a bíróság - egyebek mellett - az I. r, II. r., III. r., és V. r. vádlottakat.

A jogi minősítés körében megállapította a bíróság, hogy a természetkárosítás különböző elkövetési magatartásai egymással természetes egységet alkotnak, így alaki halmazatuk látszólagos a specialitás viszonyára tekintettel, hiszen a természetkárosítás szükségszerűen egyben környezetkárosítás is. A bíróság továbbá arra az álláspontra helyezkedett, hogy a gondatlanságból elkövetett környezetkárosítás azért nem áll halmazatban a gondatlanságból elkövetett közveszélyokozással, mert az átfogóbb diszpozíció, vagyis jelen esetben a közveszélyokozás konsumálja a környezetkárosítást, mert egy ilyen mértékű károkat okozó közveszély magába olvasztja a környezet károsítását, azzal elválaszthatatlan egységet alkot.

A hulladékgazdálkodási tevékenység olyan tartós tevékenység, amely az ugyanarra a hulladékra elkövetett elkövetési magatartásokat egyrendbeli cselekménnyé minősíti. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése szándékos elkövetés esetén - az eltérő védett jogi tárgyakra figyelemmel - anyagi halmazatba kerül a gondatlanságból elkövetett közveszélyokozás vétségével.

1.7. Összefoglalás a környeztkárosítás vonatkozásában

A környezet károsítása miatt indult büntető-, valamint közigazgatási eljárások tapasztalati azt mutatják, hogy a büntetőeljárások eljárások alapjául szolgáló cselekmények döntő többsége a termeléshez nem köthető, tehát nem szervezeti keretek között és nem anyagilag motiváltan kerül kifejtésre. Ezzel szemben a közigazgatási szankciórendszer – a környezetvédelmi- és katasztrófavédelmi bírságok eszközével – főként azokra a normasértésekre reagál, amelyek a termeléssel összefüggésben keletkeznek. Mint látható, több olyan esetet is azonosítottam, amely a jelenlegi jogszabályok esetén is bűncselekménynek minősülnek, azonban azokra az intézményrendszer jelenleg a közigazgatási szankciórendszer keretében válaszol, több-kevesebb sikerrel. A probléma hátterében az egyes tényállások közötti éles határvonalak hiánya, illetve a hagyományos büntetőjogi dogmatika garanciális alapelvei állnak. Ezeket azonban a jövőben fel lehet, és fel is kell oldani, amelynek előremutató eleme, hogy a Legfőbb Ügyészség prioritásként kezeli az ügyészi szervezet más hatóságokkal történő együttműködésének fokozását, és a környezeti bűncselekmények oktatását a joggyakorlat fejlesztése és egységesítése céljából.¹⁴⁹

2. A természetkárosítás területvédelmi vetülete

Az intenzív mezőgazdasági termelés elterjedése csökkenti a természetes ökoszisztéma ellenállóképességét. Napjainkra egyre nagyobb mértéket ölt az ökoszisztéma termelési célú ültetvények telepítése céljából történő megsemmisítése, a GMO, illetve invazív fajokkal való gazdálkodás.¹⁵⁰

Az európai zöld megállapodás, mint növekedési stratégia egyik kiemelt célja a mező- és erdőgazdálkodás zöldebbé tétele, amely területek szorosan összefüggnek az élővilággal, és így a természetvédelemmel. A biológiai sokféleség megőrzését az EU Biodiverzitási stratégiája, az erdőgazdálkodás fenntarthatóságát az európai erdőgazdálkodási stratégia, a mezőgazdaság zöldebbé tételét pedig a termőföldtől az asztalig stratégia hivatott ellátni.¹⁵¹

A mezőgazdaság területén az Európai Unió teljes területének legalább 30 %-át védett területnek nyilvánítják, ezzel párhuzamosan korlátozzák a városok terjeszkedésének

¹⁴⁹ POLT Péter: Környezetvédelem az Európai Unióban (Green Deal) – gyakorlati tapasztalatok Magyarországon az ügyészség szemszögéből. – IV. Humboldt konferencia – Zöld kriminológia és Green Deal: Környezet- és klímavédelem – A büntetőjog sürgető feladata. – Konferencia előadás, Miskolc, 2024.03.04.

¹⁵⁰ WHITE Rob i. m. 82.

¹⁵¹ SZABÓ Levente, NÁBRÁDI András: Az Európai Zöld Megállapodás potenciális hatása az EU és Magyarország növénytermesztésére. – In. Gazdálkodás, 67. évf. 1. sz. – p. 32.

lehetőségeit, a mezőgazdasági területek legalább 10%-át úgy alakítják át, hogy azt újra a sokszínű tájkép jellemezze. Elvárás továbbá, hogy az európai mezőgazdasági területek 25 %-át biogazdálkodással műveljék, fokozzák a szennyezett területek helyreállítását, csökkentsék a talajeróziót, és több mint 3 milliárd új fát ültessenek. A zöld megállapodás egyik fő intézkedése az Európai Bizottság által 2020 májusában előterjesztett „Termőföldtől az asztalig” stratégia, amely további célként deklarálja a növényvédőszer használat és az antibiotikumok használatának 50%-os csökkentését, még az ökológiai gazdálkodással érintett területek arányának nyolcra legalább 25%-ra történő emelését.

A mezőgazdaság területén az innovációk jelentős része ugyanakkor a technikai fejlődés digitális vívmányainak alkalmazásával áll összefüggésben. A legújabb IT fejlesztések a gyakorlati alkalmazhatóság tekintetében ma a mezőgazdasági gépekbe épített áramkörök, kijelzők, és informatikai eszközök modernizálására irányul, de amint arra egy holland tanulmány is rámutat, a hagyományos mezőgazdaságban dolgozók és a vidéki területeken élők - akik nem rendelkeznek a fejlesztések megvalósításához megfelelő erőforrásokkal, illetve alkalmazásukhoz megkívánt ismeretekkel - ezt az átállási folyamatot vélhetően ellenséggként fogják kezelni.¹⁵²

Az erdőgazdálkodás területén az európai unióban 2020-ban elfogadott Biodiverzitási Stratégiája fog változásokat generálni, amely az élővilág sokféleségének megőrzését és helyreállítását célozza, ugyanakkor előírásai nem kötelező jellegűek, azok csupán iránymutatások azzal a céllal, hogy 2020-ig létrejöjjön egy transzeurópai természetvédelmi hálózat, amely jogilag védi a földterületek legalább 30%-át, és ezen belül pedig szigorú védettség alá helyezi ezen területek egyharmadát. A létrehozni kívánt természetvédelmi hálózat alapját az a Natura 2000 területek hálózata jelenti,¹⁵³ amelynek egyes részegységei a természetkárosítás területvédelmi deliktumának elkövetési tárgyai is egyben.

A biodiverzitás stratégia emellett kötelezővé teszi a tagállamoknak egy úgynevezett természethelyreállítási terv kidolgozását, amely alapján a tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük a konkrétan meghatározott élőhelytípusok jó állapotának eléréséhez. A jó állapot az adott ökoszisztémának a hosszú távú fenntartásához szükséges fizikai, kémiai, szerkezeti és funkcionális állapota. A tagállamoknak ezenkívül folytatniuk kell az élőhelyvédelmi irányelvben meghatározott veszélyeztetett fajok, valamint a

¹⁵² SZABÓ Levente, NÁBRÁDI András i. m. 38.-43.

¹⁵³ Az Európai Unió Biodiverzitás Stratégiájának erdészeti vonatkozásai.

<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/erdogazdalkodas/105821-az-europai-unio-biodiverzitas-strategiajanak-erdeszeti-vonatkozasai> (Letöltés ideje: 2024.11.11.)

madárvédelmi irányelv hatálya alá tartozó vadon élő madarak élőhelyének javítását is. Ezzel összefüggésben minden erdei ökoszisztéma vonatkozásában intézkedniük kell a biológiai sokféleség fokozása érdekében,¹⁵⁴ amely nyilvánvalóan sok esetben ellentétbe fog kerülni a gazdasági érdekekkel.

Jelenleg Magyarország területének kb. 22 %-a védett, az országban 10 nemzeti park, és 39 tájvédelmi körzet található. 234 faj európai unióban természetvédelmi szempontból jelentős, 47 faj élőhelye a N2000 hálózat része.¹⁵⁵

A változások miatt tehát minden eddiginél nagyobb szükség lesz négy szakterület, így a mezőgazdaság, az erdészet, a természetvédelem, valamint a vadászat és vadgazdálkodás közötti szoros együttműködésre, ugyanakkor annak során a büntetőjogi jogalkalmazás is újfajta kihívásokkal néz szembe.

2.1. Büntetőügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

A területvédelmi tényállás vonatkozásában 2009-2018 között Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 52 büntetőeljárás indult, amelyből mindössze 5 eset végződött büntetőjogi felelősség megállapításával. Az akták áttanulmányozása egyértelműen arra enged következtetni, hogy az érintett jogszabály értelmezése bizonytalan, értelme kétes. A területvédelmi bűncselekmény miatt indult büntetőeljárások gyakorisága igazodik az elkövetési tárgyak földrajzi fekvéshez, és mivel ezek jelentős része erdő, így az érintett táj erdőborítottságához.

2.1.1. Miskolci járás

A Miskolci járás területén indult 9 büntetőeljárás mindegyike eredménytelennek bizonyult, az eljárások több mint felében (5 eset) különleges szakértelemre támaszkodott az eljáró hatóság, így szakértőt vett igénybe. A jogértelmezés bizonytalan voltára enged következtetni, hogy a kirendelt igazságügyi szakértőnek két esetben is jogkérdést tettek fel, amelyek:

- az elkövetési magatartás megvalósulására „(...) megvalósították a jelentős mértékű természetkárosítást?”,

¹⁵⁴ Az unió természethelyreállítási rendelet tervezete bizottsági elfogadási szakaszba lépett – Hol is tartunk az utolsó órában?

<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/erdogazdalkodas/104809-az-unio-termeszethelyreallitasi-rendelet-tervezete-bizottsagi-elfogadasi-szakaszba-lepett-hol-is-tartunk-az-utolso-oraban>

(Letöltés ideje: 2024.08.23.)

¹⁵⁵ BALOGH Annamária, DEDÁK Dalma, KECSE-NAGY Katalin, PATKÓ László: Természet elleni bűncselekmények – Nemzeti Jelentés Magyarországról. – TRAFFIC és WWF Magyarország, 2022. – p. 20.

- az érintett terület védettségre,
- a védettségéből fakadó jogi státuszra,
- az ismertetett történeti tényállás jogi minősítésére „(...) megvalósítja-e a Btk. 243.§-át?” vonatkoztak.¹⁵⁶

Ezek a jogkérdések szakértői kompetencián kívül esnek, a megválaszolásuk a szakértő által elvégzett ténymegállapítások figyelembevételével az illetékes hatóságok feladata. Az érintett két esetben a cselekmény minősítését - a feltett kérdésekre tekintettel - a szakértő végezte el. Az egyik esetben vizsgálódása az elkövető tudattartalmára is kiterjedt, míg egy további esetben a szakértő erre vonatkozó kérdés hiányában, de lényegileg precízen és pontosan vezeti le, hogy a vizsgát cselekmény nem bűncselekmény.

A jelentős mértékű megváltoztatás értelmezése során három különböző álláspontot képviseltek a szakértők:

- az első esetben a jelentős mértékű megváltoztatás jelentéstartalmát a környezetvédelmi törvény szerinti környezetkárosítás jelentésével azonosította a szakértő, lényegileg helyesen. A barlang falán lévő korom - kémiai kötés hiányában - az eredeti állapotot nem változtatta meg, így a környezetvédelmi törvény szerinti károsítás híján a megváltoztatás nem tekinthető jelentős mértékűnek.¹⁵⁷
- a második esetben a jelentős mértékű megváltoztatás vonatkozásában a szakértő a kivágott fa mennyiségét veszi figyelembe, tehát mennyiségi szempontokat követ annak meghatározásakor.¹⁵⁸
- a harmadik esetben azzal érvel, hogy bár a cselekmény nem eredményezi a környezetvédelmi törvény szerinti károsodást, de a helyreállítási költségekre és az érintett terület kiterjedésére tekintettel a jelentős mértékű megváltoztatás fogalmi körébe vonandó.¹⁵⁹

A tipikusnak mondható elkövetési magatartás egyértelműen a favágás, emellett megjelenik kisebb arányban a szántás, az égetés, a falfirka elhelyezése. A cselekmény egy esetben köthető mezőgazdasági termeléshez, a legtöbbször (7 eset) egyéni szinten megvalósuló, nem anyagilag motivált magatartásokkal találkozhatunk. Itt is megjelenik - a

¹⁵⁶ B.5956/2016. és B.5064/2016. számú ügyek

¹⁵⁷ B.3042/2014.

¹⁵⁸ B.5064/2014.

¹⁵⁹ B.5956/2016.

környezetkárosításhoz hasonlóan - az anyagilag motivált cselekmények körében a kábelégetés, mint a lecsúszott társadalmi helyzetben lévők pénzszerzési lehetősége.

2.1.2. Kazincbarcikai járás

A Kazincbarcikai járás területén a természetkárosítás elkövetésének gyanúja miatt indult 15 eljárásból 11 eset területvédelmi vonatkozású, ami jól tükrözi a táj természeti adottságait. Elkövetési tárgyként az esetek többségében (7 db) N2000 terület jelenik meg, tipikus elkövetési magatartásként favágás, illetve gépi földmunka. Szakértő kirendelésére 6 büntetőeljárásban került sor, pozitívum viszont, hogy 3 esetben a környezetvédelmi törvény szerinti károsítást vizsgálja a jelentős mértékű megváltoztatás kapcsán, ami arra utal, hogy a tényállást helyesen értelmezi. Meg kell azonban említeni, hogy a nyomozóhatóság figyelme nem terjed ki arra tényre, hogy a jelentős mértékű megváltoztatás (károsítás) hiányában a cselekmény még kimerítheti a környezetkárosítás törvényi tényállását, amennyiben az érintett környezeti elem veszélyeztetését idézi elő (a környezetkárosítás tényállása általános a természetkárosítás tényállásához viszonyítva, tehát a természetkárosítás a környezetkárosítás speciális esete az elkövetési tárgyra, illetve elkövetési magatartásra tekintettel). A szakértői tevékenység áttanulmányozása alapján kijelenthető, hogy egy esetben jogkérdést vizsgált, és a cselekmény minősítését végezte el,¹⁶⁰ további egy esetben köztudomású tényre nyilatkozott (a fekália csővezetékben a vízfolyás irányával ellentétes irányba nem haladhat).¹⁶¹

A mindösszesen 2 db eredményesen lefolytatott büntetőeljárás mindegyikében ügyészi megrovás alkalmazására került sor az elkövetővel szemben és ezek az ügyek lényegüket tekintve mezőgazdasági termeléshez szervesen kötődnek.

2.1.3. Ózdi járás

Az Ózdi járás területén 3 vonatkozó ügyet találtam, közülük egy sem jutott bírósági szakaszba. A feljelentő valamennyi esetben az illetékes nemzeti park igazgatóság volt, aki leéget N2000 területek vonatkozásában kívánta az esetleges elkövetőket felelősségre vonni. A feljelentéshez valamennyi esetben mellékelve megküldte a saját szakértői véleményét, amelyben az érintett egyedszámokat különböző adatbázisokból határozza meg, állításait nem indokolja, módszertana ismeretlen. Ami viszont felkeltette a figyelmemet, hogy ugyanez a szakértő szerepel az igazságügyi szakértői névjegyzékben is, kirendelő határozat

¹⁶⁰ B.694/2017.

¹⁶¹ B.2014/2015.

alapján büntetőeljárások aktív résztvevője. A kérdés ezek alapján az, hogy mennyire tud független és objektív maradni.

2.1.4. Szikszói járás

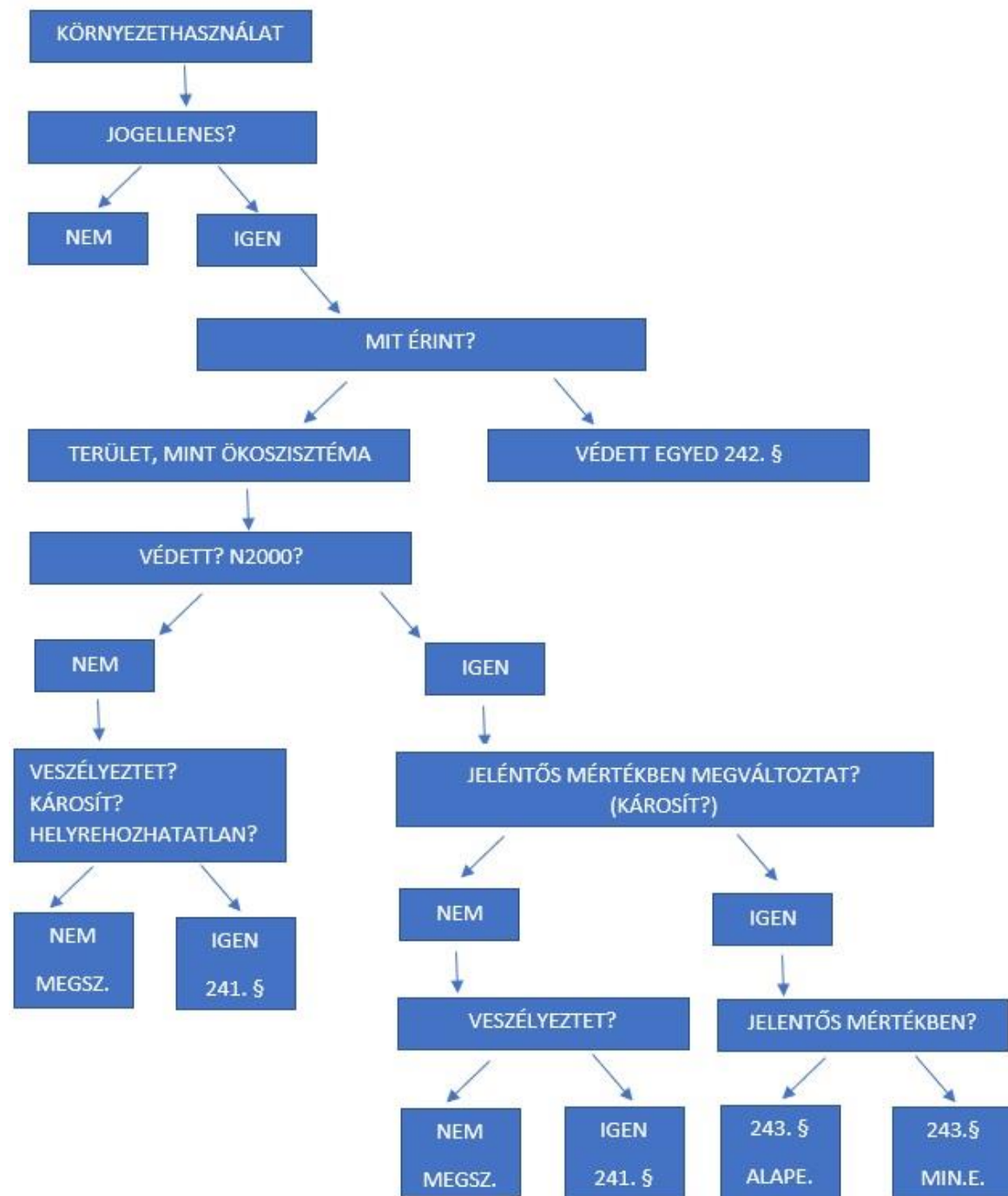
A Szikszói járás területéről mindösszesen egy területvédelmi vonatkozású büntetőeljárás aktája érkezett részemre, amely azonban meglepően hasznosnak bizonyult. A történeti tényállás szerint mezőgazdasági tevékenységet végző Kft. talajelőkészítést végzett, amely során túlművelés történt, mert egy - részben láppal borított - N2000 terület egy részét felszántották. A szakértőt kirendelő határozat tanulsága szerint a hatóság jogértelmezése bizonytalan, hiszen feladatként jelöli meg az érintett fajok azonosítása mellett ezek védettségi kategóriákba történő besorolását, pénzben kifejezett együttes értékük meghatározását, az elkövetés helyének védettségére való nyilatkozást, a jelentős mértékű megváltoztatás kérdésében való állásfoglalást. A szakértői vélemény tanulmányozása alapján elmondható, hogy a szakértő jól végezte a dolgát, mert helyesen értelmezi a területvédelmi deliktum vonatkozó rendelkezéseit, a jelentős mértékű megváltoztatást a környezetvédelmi törvény szerinti károsítással azonosítja. Következtetésre helytállóan az, hogy az elkövető a védett természeti terület állapotát jogellenesen, jelentős mértékben megváltoztatta, mert a védett terület természetközeli állapotba történő visszavezetése több évet vesz igénybe. az eljárás végül a konkrét elkövető azonosításának hiánya okán eredménytelenül szűnt meg.¹⁶²

2.1.5. Szerencsi járás

A Szerencsi járás területén 2009-2018 években 6 db területvédelmi vonatkozású büntetőügy indult, az ezek alapjául szolgáló cselekmények mindegyike N2000 terület érintett. A területek jogi jellege két esetben védettséget is mutat. Szakértő kirendelésére 5 esetben került sor, amelyek közül egy esetben közvetlenül jogkérdésre nyilatkoztatják, de emellett további két esetben is jogkérdéseket vizsgál, minősít. A bírósági szakaszba jutott egyetlen büntetőügy lényegileg N2000 területen megvalósított fakitermelés miatt indult és jól mutatja a jelentős mértékű megváltoztatás értelmezése során felmerülő ellentmondásokat. Az elsőfokon eljáró bíróság a cselekményt helyesen minősítette, az elkövető bűnösségét a Btk. 243. § (1) bekezdése alapján állapította meg. A másodfokú bíróság azonban a cselekményt arra hivatkozva minősítette a Btk. 241. § (1) bekezdés b) pontja szerinti károsítást eredményező környezetkárosításnak, hogy az idő múlásával már nem

¹⁶² B.312/2017.

bizonyítható minden kétséget kizáróan, hogy a területen észlelt három védett madárfaj közül melyik élőhelye sérült pontosan.¹⁶³ Ez a minősítés azonban téves, mert a N2000 jelleg - és az arról való tudomásszerzés - alapozza meg a környezetkárosítás természetkárosítás körében történő minősítést, az elhatárolás szemléltetésére az alábbi ábrát készítettem.

19. ábra: A környezetkárosítás és a természetkárosítás értelmezése a minősítés folyamatában. – A szerző saját szerkesztése.

¹⁶³ B.98/2012.

A cselekmény jogellenességének közigazgatási járulékosága prudens, ellentmondást nem tűrő közigazgatási szabályozást és jogalkalmazást kíván meg, amely azonban sok esetben hiányzik. Ezt mutatja az az ügy is, amelyben napelempark N2000 területen történő létesítése során gyurgyalagfészkek mellett 3 db gyurgyalag is elpusztult.¹⁶⁴ A büntetőeljárás bűncselekmény hiányában került megszüntetésre, mert „a kivitelező jogszerűen, építési engedély birtokában végezte az építési munkálatokat, így a gyurgyalagok, valamint fészkelőhelyük ott történt esetleges elpusztítása kapcsán azt büntetőjogi felelősség természetkárosítás büntette miatt nem terheli”. Az eset az engedélyek kapcsán két klasszikusnak mondható dogmatikai kérdésre világít rá:

- egy adott tevékenységre kiadott engedély magába foglal-e valamennyi olyan magatartást, amely a cselekmény elvégzéséhez nem feltétlenül szükséges? Az ilyen jellegű a károsítások minimális odafigyeléssel elkerülhetők, a kívánt tevékenység egyedpusztulás nélkül is megvalósítható lett volna. Véleményem szerint a kiadott engedélyek csak a tevékenység elvégzéséhez feltétlenül szükséges károsításokat - jelen esetben a fészkek megsemmisítését - legitimálják.
- a közigazgatási rendszerünk kritikájaként merül fel az a kérdés, hogy a kiadott engedély miért nem tartalmazott megszorításokat a cselekményre vonatkozóan, amikor az eljárásban a természetvédelmi hatóság, mint szakhatóság bevonásra került? Ilyen előzmények után a feljelentő nemzeti park igazgatóság természetvédelmi őrszolgálatára hiteltelenné válik egy esetleges büntetőeljárás során.

2.1.6. Encsi járás

Az Encsi járás területén a vizsgált időszakban három eljárás indult, mind a három N2000 terület vonatkozásában elkövetett cselekmény miatt. Ezek mindegyikében szakértőt rendeltek ki, aki két esetben jogkérdést kapott a terület jogi státuszát, az elkövetési magatartás, valamint a bűncselekmény megvalósulását illetően.¹⁶⁵

2.1.7. Mezőkövesdi járás

A Mezőkövesdi járás területén keletkezett mindkét területvédelmi deliktum elkövetésének gyanúja miatt indított büntetőügyben szakértő igénybevételére került sor.

¹⁶⁴ B.774/2017.

¹⁶⁵ B.886/2018. és B.424/2019. számú ügyek

2.1.8. Tiszaújvárosi járás

A Tiszaújvárosi járás területén szintén két ide vonatkozó esetet azonosítottam, amelyek közül az egyikben jogkérdéseket kellett a kirendelt szakértőnek megválaszolnia. Az ügy emellett azért is releváns, mert az állattenyésztéssel és növénytermesztéssel foglalkozó helyi vállalkozás előzetesen bejelentette az illetékes természetvédelmi hatóság felé az általa N2000 területen elvégezni szándékozott gépi kaszálást, azonban a természetvédelmi őrkésedelmesen tekintette meg a tevékenységgel érintett területeket. Ezek között olyan is volt, amely a bejelentésben nem szerepelt, azonban okkal vethető fel a cég alkalmazottainak tévedése a bejelentésben szereplő földterületek pontos földrajzi elhelyezkedését illetően.¹⁶⁶ A kaszálás során a természetvédelmi őrkjelenléte, vagy az annak megkezdését megelőzően vele folytatott aktív kommunikáció megelőzhette volna a jogsértést, ugyanakkor ennek előfeltétele az állami természetvédelem hatékonyabb, proaktív megszervezése. Az eset jól mutatja a megelőzés elvének háttérbe szorulását az ellenőrző funkció kidomborítása helyett.

2.1.9. Sátoraljaújhelyi járás

A területvédelmi tényállás vonatkozásában a Sátoraljaújhelyi járás területén 15 ügy keletkezett, ebből az elkövetési tárgy 14 esetben Natura 2000 terület. A jellemző elkövetési magatartás a gyepfeltörés, a gépi földmunka, valamint a szántás volt. 11 esetben kerül sor szakértő kirendelésére. Az büntetőeljárás csupán két esetben volt eredményes: az egyikben ügyészi megrovást, a másikban pedig végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetést alkalmaztak.

A cselekmény jogi minősítése körében kiemelendő az az eljárás, amely azért indult, mert valaki 25 ha legelőt tárcsázott fel, ennek során 600 tő tollas árvalányhajat, illetve további nagy számú, ám konkrétan meg nem határozható mennyiségű nagy pacsirta füvet pusztított el. Ezek mindegyike védett, pénzben kifejezett eszmei értékük az elkövetés idején egyedenként 5.000,- forint volt. A szakértő helyesen érvelt emellett, hogy a cselekmény a jelentős mértékű megváltoztatás fogalmi körében értékelendő, mert annak eredménye csak hosszú ideig tartó, tudatos emberi beavatkozással állítható helyre. A büntetés kiszabás körében értékelendő annak ténye, hogy a vizsgált emberi magatartás következtében védett fajok is elpusztultak, ugyanakkor azokban az esetekben, amikor a jelentős mértékű megváltoztatás nem állapítható meg, azonban valamely védettség kategóriákba sorolható

¹⁶⁶ B.275/2017.

egyedek pusztulnak el, helye lehet a cselekmény Btk. 241. §-a körében történő értékelésének.

A természetvédelem intézményrendszerének kritikájaként kell megemlíteni, hogy ez az eljárás azért került megszüntetésre, mert a terület N2000 jellegének ténye - az illetékes természetvédelmi hatóság mulasztása miatt - nem került rögzítésre az ingatlan-nyilvántartásba. Erre tekintettel az elkövető sikeresen hivatkozhatott tévedésre az általa mezőgazdaságilag hasznosított földterület jogi státuszát illetően.¹⁶⁷

Szintén az intézményes természetvédelem kritikáját jelenti az az eset, amelyben 3 ha lápot szántottak fel. A nyomozás 2014. június 02. napján került elrendelésre, viszont a terület már 2007-ben felszántották, majd ezt minden évben megismételték. Tekintettel arra, hogy a szakértő nem tudta megállapítani azt, hogy a terület láp jellege mikor szűnt meg, ezért az eljárás megszüntetésre került.¹⁶⁸ A kérdés csupán az, hogy egy olyan cselekménysorozat, amely 2007-ben kezdődött, miért csak 2014-ben érte el az illetékes nemzeti park igazgatóságának ingerküszöbét?

A rendőrség eljárásának függetlenségét kérdőjelezi meg az az eljárás, amely azért indult, mert egy helyi önkormányzat egy N2000 terület 1,6 hektáros részén avégből végzett gyepfeltörést, hogy ott gyümölcsöst létesítsen. Ezekre a tevékenységekre a NÉBIH 2016. május 3. napján engedélyt adott, azonban a cselekményt még az engedély kiadását megelőzően, áprilisban valósították meg. Az tehát időben megelőzte az annak jogszerű kivitelezését lehetővé tevő engedély kiadását. A rendőrség bűncselekmény hiányában szüntette meg az eljárást, ugyanakkor a nyomozás felügyeletét ellátó ügyész a nyomozás folytatását rendelte el a cselekmény jogellenességére való tekintettel. A büntetőeljárás végül bűncselekmény hiányában került megszüntetésre, de erre véleményem szerint arra legfeljebb azért kerülhetett volna sor, mert a konkrét elkövető kiléte az eljárás során nem volt megállapítható.¹⁶⁹

Az ügyészség megrovásban részesítette azt az elkövetőt, aki egy 4 ha-os N2000 területet szántott fel. Az nyomozás során megállapításra került, hogy az elkövető a terület jogi státuszával ugyan tisztában volt, azonban cselekményének következményeit nem tudta. Ilyen esetekben alappal vetődik fel a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés lehetőségének vizsgálata.¹⁷⁰

¹⁶⁷ B1496/2011.

¹⁶⁸ B.931/2014.

¹⁶⁹ B.340/2017.

¹⁷⁰ B.528/2017.

A másik eredményes büntetőeljárás történeti tényállásának lényege szerint egy N2000 besorolású agyagbányából azért távolították el a talaj felső, humuszos rétegét 0,5-1,5 méter vastagságban, hogy azt egy közeli hulladéktelep rekultivációja során felhasználják. A hulladékgazdálkodási tevékenységek elsődleges célja az ártalmak visszaszorítása, amelyet az elkövetők jelen esetben természetkárosítás elkövetése által oldottak meg.¹⁷¹

Jogértelmezési szempontból érdemes még megemlíteni azt a füzérradványi esetet is, amelyben építési törmeléket és zöldhulladékot helyeztek el nagy mennyiségben egy N2000 besorolású területen. Az eljárást a nyomozóhatóság a szakértői vélemény azon álláspontjára tekintettel szüntette meg, amely szerint mivel a lerakott anyag nem hulladék, ezért természetkárosítás sem valósulhatott meg.¹⁷² A természetkárosítás elkövetési tárgya azonban nem kell, hogy hulladék legyen.

2.1.10. Összefoglalás

A területvédelmi deliktum vonatkozásában az mondható el, hogy a megvizsgált 52 büntetőügyből csupán 5 végződött az elkövető büntetőjogi felelősségének megállapításával (igaz, egy esetben a másodfokú bíróság a cselekményt környezetkárosításnak minősítette). A tevékenységek közül kettő kötődik mezőgazdasági termeléshez. Jellemző elkövetési magatartásként jelenik meg a fakitermelés illetve a földmunka. A jogszabályi háttérrel tekintve a legnagyobb problémát a jelentős mértékű megváltoztatás, mint elkövetési magatartás helyes értelmezése jelenti, emellett megjelenik a környezetkárosítás és a területvédelmi tényállás elhatárolásának nehézsége is.

A hatóság 37 esetben támaszkodott külső, különleges szakértelemmel rendelkező személy közreműködésére, aki a hatóságoktól számos esetben jogkérdést kapott és még ennél is több esetben jogkérdést vizsgált. Az eljáró hatóságok kritikájaként kell megemlíteni, hogy az érintett területek védettségi kategóriákba sorolása nem a szakértő feladata, mint ahogy a jogi státusz és annak következményeinek meghatározása sem. A szakértő függetlenség sérelmének kérdését veti fel, amikor a fotómelléletek elnevezése az érzelmi alapon történő befolyásolásra alkalmas, valamint amikor a szakértő valamely nemzeti park igazgatóságával munkavégzésre irányuló jogviszonyban áll. A természetvédelmi hatóság munkája során több figyelmet kellene fordítani az engedélyezési eljárások lefolytatásakor az esetleges korlátozások vizsgálatára. Dogmatikailag ellentmondásos, hogy a kiadott engedélyek az abban foglalt tevékenységekhez kapcsolódó valamennyi magatartást legitimálják, vagy csak azokat, amelyek a tevékenység gyakorlásához feltétlenül

¹⁷¹ B.1401/2014.

¹⁷² B.311/2019.

szükségesek. Az elkövetési tárgyként meghatározott védett életközösségek mindegyike természetvédelmi terület, ezért ez a fordulat csupán az értelmezés megnevezését, téves jogértelmezésen alapuló gyakorlatok megszilárdulását eredményezi. A védett, illetve fokozottan védett egyedek életközössége és élőhelye azonban valóban védelemre érdemes, ezt megfelelő terminológiával az egyedvédelmi tényálláson belül kellene megteremteni, a területvédelmi tényállás ugyanis a földrajzilag jól lehatárolható területek védelmét hivatott ellátni, a különféle természeti értékek közvetett védelme okán.

2.2. Büntetőügyek Csongrád-Csanád vármegyében

A természetkárosítás területvédelmi tényállása vonatkozásában Csongrád-Csanád vármegyéből 16 ügyiratot kaptam, ezeket a korábbiakhoz hasonlóan járásokra bontva ismertetem.

2.2.1. Szegedi járás

A Szegedi járásban a vizsgált időszakban egy eljárás indult a természetkárosítás területvédelmi tényállásával összefüggésben, amelyet végül bizonyítottság hiányában szüntettek meg. A történeti tényállás szerint egy mezőgazdasági növénytermesztéssel foglalkozó férfi 2013 évben belvíz elvezetése céljából árkot ásott az általa művelt területtel szomszédos, N2000 jogi jellegű gyepterületen. Az ingatlan tulajdonosa azért jelentette fel az elkövetőt, mert attól félt, hogy a természetvédelmi hatóság meg fogja bírságotolni a történetek miatt. Az eljárás ügyirataiból kiderült, hogy a kb. 100 m hosszú, 0,6 m széles és 0,8 m mély árok elkészítése előtt az elkövető egyeztetett a katasztrófavédelemmel. A szakértő minden bizonnyal észlelte, hogy jelen esetben az elkövető tudattartalmának megítélése problémát jelenthet, ezért szakvéleményében nem amellet érvelt, hogy az elkövető a területet jelentősen megváltoztatta, nem amellet foglalt állást, hogy a terület ún. jelölő faja - amely alapján a területet a N2000 hálózatba csatolták -, az egyébként védett kistűzű aszat egyedei pusztultak el ismeretlen egyet számban. Az ügyben - figyelemmel arra, hogy a nyomozás során a hatóság helytállóan észlelte a felmerült ellentmondásokat - vádemelésre nem került sor.¹⁷³

2.2.2. Makói járás

A Makói járás területén területvédelmi bűncselekmény vonatkozásában indult nyomozás, mert valaki a Natura 2000 besorolású erdőből kivágott 15 db akácfát. Az eljárásban az

¹⁷³ 1.B.2753/2013.

elkövető kilétét nem lehetett megállapítani, így azt felfüggesztést követően megszüntették.¹⁷⁴ Ez a cselekmény álláspontom szerint egyáltalán nem értelmezhető természetkárosításként, cselekmény - egyéb törvényi feltételek fennállása esetén - a lopás körében értékelhető.

2.2.3. Szentesi eljárás

A Szentesi eljárás területén nyolc alkalommal indult olyan nyomozás, amelyben a rendőrség a területvédelmi tényállás megvalósulását vizsgálta. A cselekmények elkövetési tárgya 5 esetben N2000 terület volt, míg 3 esetben védett természeti terület, egy eljárásban a cselekménnyel érintett ingatlan pedig mindkét oltalomban részesült. Öt eljárásban összesen hét szakértő kirendelésére került sor, és két olyan esetet azonosítottam, amelyben a szakértő függetlensége nézetem szerint aggályos. Ezekben az ügyekben - ahogy azt majd a későbbiekben részletesen is ismertetem - a feljelentő munkáltatóját, vagy munkavállalóját rendelték ki szakértőként. Öt eljárást bűncselekmény hiányában szüntettek meg, büntetőjogi felelősség megállapításával két ügy végződött. A bíróság a vádlottat egy esetben rövid tartalmú, végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte, egy esetben pedig próbára bocsátás mellett megróttá, mindkét esetben kötelezte azonban az eljárás során keletkezett bűnügy költség megfizetésére.

Bűncselekmény hiányában szüntette meg a rendőrség a nyomozást abban az ügyben, amelyben kármentés - vízelvezetés - céljából ásott földmunkagéppel árkot az elkövető a szomszédja telkén. A felderítés során kiderült, hogy a feljelentő alaptalanul hivatkozott a terület N2000 jogi jellegére. Három esetben az eljáró hatóság - részben a szakértői véleményre, részben a különböző hatóságok megkeresésre adott válasza alapján - megalapozottan jutott arra a következtetésre, hogy a vizsgált cselekmény nem vonható a jelentős mértékű megváltoztatás körébe, egy esetben pedig az elkövető tévedése miatt nem valósult meg bűncselekmény.

2011-ben egy szegvári önkormányzati képviselő azért tett feljelentést, mert a tulajdonosok felszántották azt a - hozzávetőlegesen 750 négyzetméter alapterületű - földrészletet, amelyen egy kunhalom volt. A kunhalmok hazánkban ex vége védett természeti területnek minősülnek, így álláspontja szerint jelen esetben bűncselekmény valósult meg. Az illetékes nemzeti park igazgatóság szakértőként arra megállapításra jutott, hogy a terület 1997. január 1-jétől védett, de ennek ingatlan nyilvántartásba való bejegyzése elmaradt. Emellett azt is megállapította a szakértő, hogy a terület felszántásával jelentős mértékű megváltoztatás

¹⁷⁴ B.874/2013.

történt. Minderre figyelemmel a nyomozó hatóság arra a következtetésre jutott, hogy a tulajdonos nem tudott a területén lévő védett kunhalomról, így cselekménye nem bűncselekmény.¹⁷⁵ Az eset a jogalkalmazás szempontjából azért fontos, mert jól mutatja a védettség ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének fontosságát. Ez két szempontból is fontos: egyrészt tudomást szerezhet a telek tulajdonosa, illetve bárki más a terület védettségéről, ami alapvetően befolyásolhatja az azon kifejtett cselekményeket. Másrészt, amennyiben az ingatlan nyilvántartásba bejegyzik az ex lege védett területek vonatkozásában is a terület védettségét, úgy egy esetlegesen megvalósuló bűncselekmény után ez a körülmény megkönnyíti az elkövető bűnösségének bizonyítását.

Természetkárosítás gyanúja miatt rendelt el nyomozást az ügyészség a nemzeti park igazgatóságának megkeresése alapján, mert egy nagytőkei gazda libákat legeltetett egy N2000 jogi jellegű gyepen. Az eljárás során ugyanezen nemzeti park igazgatóság szakvéleményében kifejtette, hogy a libák egy hektáron lelegelték a területet, így a gyeper libatrágya következtében kiégett, megsemmisült. A vád álláspontja szerint a cselekmény kimerítette a Natura 2000 terület megsemmisülését eredményező természetkárosítás büntetettét, majd a bizonyítási eljárást követően a Szentesi Városi Bíróság bűnösnek mondta ki az 52 éves, büntetlen előéletű férfit, akit egy év börtön fozozatú szabadságvesztésre ítélt, amelynek végrehajtását kétévi próbaidőre felfüggesztette.¹⁷⁶

A másik eredményes eljárásban a természetvédelmi hatóság tett feljelentést egy 79 éves, büntetlen előéletű férfival szemben, aki a település határában lévő régészeti lelőhelyet (ex lege védett kunhalmot) megsemmisítette. A tulajdonos abból a célból, hogy a területet művelésre alkalmassá tegye, megbízást adott egy helyi vállalkozónak arra, hogy a "földkupacot" munkagéppel hordja el. Az eljárásban megállapítást nyert, hogy bár a védettség tényének ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése elmaradt, a gazdát három évvel korábban, 2009-ben értesítették a terület védettségéről. A nyomozásban egy, a bírósági szakaszban pedig további két szakértő kirendelés történt, majd a bíróság bűnösnek ítélte a férfi cselekvőségét, amiért megrovásban részesítette.¹⁷⁷

2.2.4. Csongrádi járás

A Csongrádi járás területéről kizárólag a terület védelemi tényállással kapcsolatban álló ügyiratokat kaptam. Egy esetben került sor feljelentés elutasítására, három esetben pedig

¹⁷⁵ B.389/2011.

¹⁷⁶ B.662/2009.

¹⁷⁷ B.909/2012.

vádemelésre. A bíróság két esetben hozott felmentő ítéletet ezt egy alkalommal az elkövető tévedésére, egy alkalommal pedig bizonyítottság hiányára alapozta. Büntetőjogi felelősség megállapításával egy ügy zárult amelynek eredményeként a bíróság társtetteségben elkövetett lopás és természetkárosítás büntettének elkövetése miatt halmazati büntetésül hat illetve nyolc hónap végrehajtásában két évre felfüggesztett börtön fokozatú szabadságvesztésre ítélte a vádlottakat. Három ügyben összesen 5 szakértő kirendelésére került sor.

A bíróság úgy ítélte meg, hogy a cselekmény társadalomra veszélyességében tévedett az a férfi, aki saját tulajdonú N2000 jogi jellegű erdejéből kb. 20 db fehér fűzet és szürke nyarat vágott ki. A nyomozásban kirendelt szakértő a cselekményt jogilag helyesen minősítette, amikor akként foglalt állást, hogy az nem tekinthető jelentős mértékű megváltoztatásnak. A 20 db fa kivágásával az erdő erdei ökoszisztéma maradt, eredeti állapotának helyreállításához nem volt szükség emberi beavatkozásra. A szakértő véleményét a nyomozó hatóság homályosnak találta a károsítás konkrét mértékét illetően, ezért újabb szakértőként már a területileg illetékes nemzeti park igazgatóságot rendelte ki. A nemzeti park igazgatósága által elkészített szakvélemény alapján az ügyész vádat emelt, azonban a Makói Városi Bíróság úgy ítélte meg - figyelemmel arra, hogy a N2000 jogi jelleg ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése itt is elmaradt -, hogy a “ vádlott alapos okkal volt abban a téves feltevésben, hogy a terület nem képezi különleges természetmegőrzési terület tárgyát ekként, hogy cselekménye nem veszélyes a társadalomra.”¹⁷⁸

Feljelentés alapján indult vádemeléssel végződő nyomozás 2009-ben, mert egy nagyréti tanya bérlője kivágott az általa lakott ingatlan udvaráról 3 db, lakóépület közelében lévő, általa élettelennek vallott fát. Az esettel kapcsolatban kiemelendő, hogy a terület védettségét a helyi önkormányzat képviselő testületének rendelete nyilvánította védetté, a védettség tényére utaló bejegyzés az ingatlan tulajdoni lapján itt sem szerepelt. Az önkormányzati rendelet értelmében a helyi jelentőségű természetmegőrzési területről fát kivágni csak vegetációs időn kívül, a természetvédelmi őr egyetértésével lehet, mert az élőhelye a vízi denevérnek, a fekete harkálynak és a zöld küllőnek. A kirendelt igazságügyi szakértő jogértelmezést végzett, amikor szakvéleményébe foglalta, hogy “... a gyanúsított a 3 db nemesnyár fa kivágása során a fenti szabályokat figyelmen kívül hagyta, cselekményével a természetvédelmi területen az élőhely jelentős károsodását illetve megsemmisülését okozta.” Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki természetkárosítás

¹⁷⁸ B.183/2009.

büntetőben és lopás vétségében, ugyanakkor a másodfokon eljáró Csongrád Megyei Bíróság 2011. szeptember 26. napján - e bűncselekmény vonatkozásában - felmentette, mert álláspontja szerint a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján nem lehetett megállapítani, hogy a 3 db fa a kivágás idején élt-e, illetve hogy az élőhelye volt-e védett élő szervezet egyedeknek, így kivágása eredményezett-e valamely élőhely jelentős mértékű károsodását. A bíróság az ítélet indoklásában külön kitért arra, hogy az élőhelyre nem elég általánosságban hivatkozni, az - az adott terület, mint élőhely jogilag is elismert oltalma mellett - a cselekménnyel érintett élőlények "tényleges tartózkodási helye kell, hogy legyen."¹⁷⁹

Bűnösnek ítélte viszont a bíróság annak a két büntetlen előéletű férfinak a cselekményét, akik N2000 jogi jellegű erdőből kivágtak és eltulajdonítottak 11 db kőrisfát. Az ügyben elsőként kirendelt szakértő megállapította, hogy a 11 db amerikai kőrisből a cselekmény elkövetésekor 1 db már élettelen volt. A szakértői vélemény kifejezetten tartózkodott jogkérdések megválaszolásától, és vélhetően ez, valamint a nyomozó hatóság minősítésbeli bizonytalansága volt az oka annak, hogy ismételten szakértőt rendeltek ki. Az újabb szakértő már kifejezetten jogértelmezést végzett, amikor megállapította, hogy "A gyanúsítottak cselekményükkel a természetvédelmi területet jelentős mértékben megváltoztatták, illetve az élőhely jelentős károsodását okozták. (...) A károsítás élővilágra gyakorolt hatása az erdei fák és környezete által biztosított élőhely megsemmisülésével jelentős." A bíróság megítélése szerint "A vádlottak cselekményükkel a természetvédelmi területet jelentős mértékben megváltoztatták, és az élőhely jelentős károsodását okozták."¹⁸⁰

2.2.5. Hódmezővásárhelyi járás

A Hódmezővásárhelyi járás területén területvédelmi deliktum vonatkozásában indult mindkét nyomozás megszüntetése került, mert egyik esetben nem tudták beazonosítani az elkövetőt, a cselekmény pedig a felfüggesztés ideje alatt elévült, míg a másik esetben azt állapították meg, hogy a vizsgált cselekmény nem bűncselekmény. Szakértőt egy esetben rendeltek ki.

A területvédelmi tényállás keretében vizsgálták azt a feljelentést, amelyben a nemzeti park igazgatóság azt sérelmezte, hogy valaki munkagéppel letört egy olyan faágat, amelyen fokozottan védett parlagi sas fészkel. A nyomozó hatóság arra jogi álláspontra

¹⁷⁹ B.701/2009.

¹⁸⁰ B.11/2009.

helyezkedett, hogy a cselekmény így fokozottan védett egyed élőhelyét érintette, ami elkövetési tárgya lehet a területvédelmi deliktumnak. Álláspontom szerint - amelyet egy korábban már hivatkozott BH is alátámaszt - jogilag elismert védettség hiányában önmagában a védett, illetve fokozottan védett fajok élőhelye nem tekinthető a bűncselekmény elkövetési tárgyának. Mindemellett álláspontom szerint az ilyen, és ehhez hasonló cselekmények az egyedvédelmi tényállás körében, károsításként értékelhetők. A konkrét esetben a nyomozást elévülés miatt szüntette meg a rendőrkapitányság.¹⁸¹

A másik ügyben a természetvédelmi hatóság tett feljelentést, mert egy N2000 jogi jellegű zártkerti ingatlanon az ottlévő puhafás ligeterdőt részben kitermelte a tulajdonos. Ebben az eljárásban szakértő kirendelésére került sor, azonban a szakértő maga a fakivágást korábban engedélyező nemzeti park igazgatóság volt, ami a szakértői függetlenséget jelen esetben aggályossá teheti. A szakértői vélemény szerint a fakitermelés során az engedély kereteit túllépték, mert a megengedett mennyiségnél 150 m³-rel több fát vágta ki. Figyelemmel azonban arra, hogy ez a terület 2 hektárt, tehát az egybefüggő 35 hektárból csupán a terület 2%-át érinti, így a cselekményt a szakértői vélemény nem minősítette jelentős mértékű megváltoztatásnak. Metodikáját tekintve a szakértői vélemény azzal érvel, hogy az érintett terület 10%-át elérő cselekményeket szokták jelentős mértékű megváltoztatásnak tekinteni.¹⁸²

2.2.6. Makói járás

A Makói járás területén területvédelmi bűncselekmény vonatkozásában indult nyomozás, mert valaki a Natura 2000 besorolású erdőből kivágott 15 db akácfát. Az eljárásban az elkövető kilétét nem lehetett megállapítani, így azt felfüggesztést követően megszüntették.¹⁸³ Ez a cselekmény álláspontom szerint egyáltalán nem értelmezhető természetkárosításként, a cselekmény - egyéb törvényi feltételek fennállása esetén - a lopás körében értékelhető.

2.2.7. Összefoglalás

A Csongrád-Csanád vármegyében 16 ügyből 6 végződött az elkövető bűnösségének megállapításával, ami a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében tapasztaltaknál hatékonyabb felderítésre utal. Ennek hátterében egyértelműen a térség sajátos jellege áll, mert itt az

¹⁸¹ B.315/2013.

¹⁸² B.1625/2012.

¹⁸³ B.874/2013.

emberek markáns hányada jelenleg is tanyákon, az elkövetési tárgyként meghatározott területek közelségében él.

Az elkövetési magatartások jellemzően a talaj megművelésével kapcsolatos földmunkák, illetve a területen lévő fák kivágása volt. A marasztalással végződő jogesetek tipikusnak mondható elkövetési magatartása a favágás volt.

Tíz esetben rendeltek ki szakértőt, aki sajátosan valamely hazai nemzeti park, vagy közigazgatási hatóság alkalmazásában állt. A vármegye területének jogalkalmazásában szintén megfigyelhető volt az a minősítésbeli dilemma, amelyet élőhely, mint elkövetési tárgy bizonytalan meghatározása okoz.

Az eljárásokban felmerülő dogmatikai és bizonyítási kérdéseket a továbbiakban a hazai kriminalisztika történetében „lepkeper” néven elhíresült büntetőügy tanulmányozásával kívántam jobban megismerni.

2.3. A „lepkeper”

Az ügy vádlottja, Gabnai Ernő 1999 áprilisában vásárolt meg a Kék-Kálló völgyében három, Kokad község külterületén lévő - N2000 hálózat részét képező - földterületet azzal a céllal, hogy ott - erdőmérnök lévén - erdőt telepítsen. Az ingatlanok tulajdoni lapján semmilyen bejegyzést nem utalt arra, hogy az erdőtelepítésnek bármilyen jogi akadálya lett volna.

Az ingatlanok megvásárlását követően Gabnai Ernő az illetékes erdészeti hatósághoz fordult az erdőtelepítéshez szükséges szakhatósági hozzájárulás megadása végett, amit azonban elutasítottak. A hatóság a döntését azzal indokolta, hogy az érintett ingatlanok a Kék-Kálló völgyének legértékesebb lápi, lápréti területei közé tartoznak, amelyek „ex lege” védettek. A döntéssel szemben a gazdálkodó arra hivatkozott, hogy a védett területek közzétételére még nem került sor, ugyanakkor hajlandó lenne a területet az illetékes nemzeti parknak eladni, vagy vele elcserélni azt. A természetvédelmi törvény 1997. január 01. napján lépett hatályba, ezen időponttól számított három éven belül kellett volna a védett területek jegyzékét az illetékes miniszternek közzétenni, amire csak 2001. évben került sor, és az a három ingatlan közül csupán egyet jelölt meg.

Az 56/2002. (XI.28.) AB. határozatba kifejtett jogbiztonsági aggályok miatt a jogalkotó 2003. július 18. napjától beiktatta a természetvédelmi törvény azon rendelkezését, miszerint ha a természetvédelmi terület oltalmát nem külön jogszabály állapítja meg, abban az esetben a védett természeti terület kiterjedését az igazgatóság ingatlan-nyilvántartási bejegyzésre alkalmas módon, hatósági határozatban állapítja meg. A láp pontos elhelyezkedését

megismerhetővé tevő hatósági határozat azonban ekkor még nem került bejegyzésre az ingatlan-nyilvántartásba.

Ezzel párhuzamosan Gabnai Ernő és a természetvédelmi hatóság folyamatosan egyeztettek a terület megvásárlása, illetve elcserélése tárgyában, végül 2005-ben arról tájékoztatták a tulajdonost, hogy a terület tulajdonjogának megváltására nem látnak lehetőséget.

Az erdőmérnök ezt követően kártérítési pert indított az igazgatósággal szemben, mert álláspontja szerint 5.000.000,- forint kárt okoztak neki azzal, hogy több éven keresztül hitegették. A polgári bíróság a keresetet 2009-ben elutasította, döntésében kitért arra, hogy a területen lévő lapok „ex lege” védettsége azt jelenti, hogy a védettség a törvény erejénél fogva jön létre, így ezen tény ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének elmaradása nem érinti a földterületre irányadó jogi korlátozásokat. A polgári perben eljáró bíróság tehát Gabnai Ernő kárigényét azért nem látta megalapozottnak, mert a földterületek megvásárlása megelőzte a természetvédelmi törvény - alkotmánybírósági határozatra figyelemmel történő, jogbiztonsági szempontból indokolt - módosítását.

Ezalatt a terület a használaton kívüli állapot miatt nagyrészt becserjésedett, azért Gabnai Ernő azzal kereste fel a közigazgatási hatóságokat, hogy a cserjék ritkításával, illetve egyes fák kivágásával helyre akarja állítani az ingatlan-nyilvántartásban legelő művelési ágban szereplő területet. A természetvédelmi őrszolgálat erre tekintettel arról tájékoztatta, hogy a tervezett kaszálást a természetvédelmi hatóság felé, míg a tervezett fakivágást az erdészeti hatóság felé kell bejelentenie.

Ezzel párhuzamosan a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal is észlelte a terület elhanyagoltságát, amelyre figyelemmel írásban figyelmeztette a tulajdonost a terület eredeti állapotának helyreállítására, amelynek elmaradása esetén bírság kiszabását helyezte kilátásba.

2012. október 24. napján a természetvédelmi őrszolgálat észlelte, hogy Gabnai Ernő a terület egy részén szárazúzást végzett, amelyre figyelemmel telefonon tájékoztatták, hogy a tevékenységet a jövőben írásban is jelentse be az igazgatóságnak.

Másnap Gabnai Ernő elektronikus úton - az internetről letölthető bejelentőlapra – jelezte, hogy 2012. október 20. és 2013. február 20. napja között a terület kaszálását tervezi.

2012. február 24-én az illetékes kormányhivatal Gabnai Ernő kérelmére engedélyezte az egyik területen található faállomány szabad rendeltetésű erdővé minősítését, valamint hozzájárult a művelési ág ingatlan nyilvántartásban történő átvezetéséhez. Ennek az volt az indoka, hogy a terület befásult, így a nyilvántartásban a területre már nem jellemző művelési ág szerepelt.

Az elkövető 2012. december 10-én fásításban tervezett fakitermelést jelentett be az erdészeti hatóság felé, amely kérelemre figyelemmel a kormányhivatal 2012. december 19. napján engedélyezte a fakitermelést azzal, hogy azt egyetlen kritériumhoz, a vegetációs időn kívüli végrehajtáshoz kötötte.

Gabnai Ernő 2013 januárja és 2013 márciusa között a terület egy részét szárazúzással tisztította meg az ott megtelepedő invazív cserjéktől, illetve kérelmének megfelelően fákat vágott ki a területről.

2013. március 18-án azt észlelte a területileg illetékes természetvédelmi őr, hogy az ingatlanok cserjeállományát nagyrészen eltávolították, az ott korábban lévő hamvas fűz pedig tápnövénye volt a fokozottan védett N2000-es jelölőfajnak, a keleti lápibagolynak.

Az igazgatóság 2013. március 22-én feljelentést tett ismeretlen tettes ellen természetkárosítás miatt, ugyanakkor a feljelentést az illetékes rendőrkapitányság – az engedélyekre figyelemmel - bűncselekmény hiányában elutasította.

Időközben az Európai Bizottság sajtóközleményben marasztalta el Romániát és Magyarországot, mert álláspontja szerint e két ország hatóságai nem veszik kellő mértékben figyelembe a természeti értékek védelmét a mező- és erdőgazdasági tevékenységek engedélyezése során.

2013. december 5. napján az erdészeti igazgatóság felettes szerve - a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági hivatal - ügyészi felhívás alapján megsemmisítette az erdészeti hatóság fakivágást engedélyező döntését. A jogi aktusok megsemmisítenek hátterében az állt, hogy az erdészeti igazgatóság jogszabályi kötelezettségének ellenére elmulasztotta szakhatóságként bevonni a döntéshozatalba a természetvédelmi hatóságot. A szakhatósági állásfoglalás szerint ugyanakkor az „ex lege” védett lapok térbeli lehatárolása még nem történt meg, így nem állapítható meg egyértelműen, hogy a védettség a földterület mely részeit érinti, így a Gabnai Ernő által elvégezni kívánt tevékenység engedélyezése kérdésében való döntés sem időszerű.

Az ügyészség 2013. december 5. napján keresetlevelet terjesztett elő Gabnai Ernővel szemben, amelyben másfél 1,5 milliárd forint fokozottan védett természeti értékben okozott kár megtérítésére kívánta kötelezni, mert becslések szerint a területen 6000 egyed lápibagoly lepke pusztult el a tevékenység miatt.

Ilyen előzmények után a büntetőeljárás is új lendületet vett, és 2014. szeptember 22. napján természetkárosítás büntettének megalapozott gyanúját közölték Gabnai Ernővel, majd vele szemben vádat emeltek.

A büntetőeljárással párhuzamosan folytatott polgári perben a bíróság arra a megállapításra jutott, hogy “mindenki megvan”, tehát nem merült fel arra vonatkozó adat, hogy a tevékenység következtében akár egyetlen egyed lápibagoly elpusztult volna. Az ítéletben az is megállapításra került, hogy a vádlott cselekményének (közigazgatási) jogellenessége sem bizonyított.

A Be. rendelkezései alapján más bíróság - így különösen a polgári bíróság ítélete - nem köti a büntetőeljárásban eljáró bírót, ugyanakkor ez érdekes kérdéseket vet fel a keretdiszpozíciók esetében. A kerettényállások jogellenessége ugyanis jellemzően közigazgatási szabályok megsértésében áll, amiről a polgári bíróság már állást foglalt. A kérdés az, hogy amennyiben a közigazgatási normák megsértését a polgári bíróság – amely egyébként a közigazgatási ügyekben is eljár, így e területen a büntetőbíróságnál nyilvánvalóan nagyobb szakértelemmel rendelkezik – már elbírált, úgy ez köti-e a büntetőbíróságot, illetve a büntetőbíróság ezt a tényt köteles-e figyelembe venni az eljárása során. A magam részéről azt gondolom, hogy a büntetőbíróságot de jure nem köti ez a döntés, ugyanakkor már csak jogbiztonsági szempontok miatt is de facto köteles azt figyelembe venni a cselekmény megítélésakor.

A Debreceni Járásbíróság a vádlottat végül – bizonyítottság hiányában – felmenette, ugyanakkor az ügy több kritikus pontra is rávilágít.

A cselekménnyel érintett lapok területi lehatárolására és ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésére 2016. március 14-én, a természetvédelmi törvény módosítását követő több mint tíz év elteltével került sor. Az eljárás során több szakértő kirendelésére került sor, Gabnai Ernő cselekményét többségük eltérően jellemezte. Volt, aki azt „barbár beavatkozásnak”, volt, aki aktív természetvédelmi tevékenységnek, sőt kíváncsinak minősítette. Az egyik szakértő arra is kitért, hogy a terület nem lenne része a N2000 hálózatnak, mert a mészkerülő üde láprét kritériumainak nem felel meg, a területen ilyen talajtípus egyáltalán nincs, azonban a hazai természetvédők több olyan területet ekként jelöltek meg a besorolási eljárás során, amiről tudták, hogy nem felel meg a feltételeknek, de megóvását egyéb szempontok miatt szükségesnek tartották.

A tárgyalásra tűzött határnapok többségén magam is jelen voltam, a bizonyítási eljárást így végig követtem. Végig azt tapasztaltam, hogy mind vádképviselőt, mind a bíróság jogértelmezése bizonytalan a törvényi tényállások egymáshoz való viszonya kapcsán, így a bizonyítási eljárás menete sajátosan csapongott a területvédelem és az egyedvédelem területére vonatkozó kérdések között. Megjegyzendő, hogy a bizonyítás alapvetően

nehézkés azokban az ügyekben, amelyekben a tettenérés kivételesnek tekinthető.¹⁸⁴ A természet károsításával összefüggő bizonyítási eljárások tapasztalatait ezért az ügyben eljáró egyik szakértővel vitattam meg.

A legnagyobb nehézség a bizonyítás során szerintem az, hogy az eljárásban egy adott terület két állapotát vizsgáljuk, de ezek mindegyike már a múlt része. A beavatkozás megkezdése előtti, ún. kiindulási állapot ismeretlen, ennek jellegzetességeit a bizonyítás során a szakértőnek kell feltárnia. A beavatkozást követő állapot sok esetben már szintén megváltozott, a szakértő kirendelésére jellemzően hónapokkal vagy évekkel a cselekmény elvégzése után kerül sor.

E mellett a büntetőeljárásban begyűjtött adatok többsége túlzottan általános. A szakértői munka során azonban kisebb területekről kell nagyon pontos leírást készíteni, ezért a műholdfelvételek mellett kiemelt jelentőségűek a repülőgépekről készített ortofotók is. Ezek ugyanakkor a múltban készültek, így fontos kérdés a földi validitás, a távérzékelte adatok helyességének földi kontaktvizsgálatokkal történő ellenőrzése, amire sokszor már nincs lehetőség, mert a releváns időpontokban fellelhető állapotok már megváltoztak.

A szakértők között is gyakran ellentmondás alakul ki, mert a megismerés módszere a szakértők számára nyitott, egységes módszertani levél hiányában más-más módszert alkalmaznak, amelyek több esetben folyománya lesz a bizonyítás sikertelenségére.

A területvédelmi tényállás elkövetési magatartásként a jelentős mértékű megváltoztatást határozza meg, de nem egyértelmű, hogy a megváltoztatás mely foka tekinthető ilyennek. A bírói gyakorlat az alacsony esetszám miatt nem munkált ki egységes kritériumrendszert ennek megítélésére, ezért a jogalkalmazás jellemzően teret enged a szakértői szubjektivitásnak. Egy tengerbiológus és egy erdőmérnök másképp ítéli meg ugyanazt a cselekményt, elméletileg ugyanakkor mindkettejük szakértő lehet, akár ugyanazon bűnügyben.

A szakértői vélemény hitelességére és megbízhatóságára jelentős mértékben kihat a ráfordított pénz és idő. Az ingyenesen hozzáférhető adatok nem alkalmasak a történetek kellő mélységű megismeréséhez, a releváns adatok egyáltalán nem, vagy csak jelentős ráfordítással ismerhetők meg. Bizakodásra ad okot a radaros diagnosztika gyors ütemű fejlődése, segítségével ugyanis a megismerés egyre pontosabb. Ezek a vegetációs időszakon kívül is alkalmasak fajok beazonosítására.

¹⁸⁴ GARAI Renáta: A hulladékgazdálkodás rendje megsértésének jogalkalmazási kérdései. – In: Kriminológiai Tanulmányok, 2018. – p. 197.

E körben problémát okoz viszont a rögzített adatok elemzése során alkalmazott szoftverek megbízhatósága. A lefuttatott algoritmusok esetleges hibái gyakran még nem ismertek, a szakértői megállapításokért viszont vállalni kell a felelősséget.¹⁸⁵

A szakértővel való találkozásom után az ügy vádlottjával is interjút készítettem, mert kíváncsi voltam arra, hogy a vádlott miként gondolkodik a történetekről.

Gabnai Ernő a vád tárgyává tett a cselekménnyel kapcsolatban elmondta, az elcserjesedés miatt akarta helyreállítani a terület eredeti állapotát, amely legelő volt. A területet ennek megfelelően legeltetésre kívánta használni, fás ligeterdőként. Eddigi élete során igyekezett a szabályokat betartani, mindig a szabálykövetés jellemezte. Sopronban végzett az erdőmérnöki karon, eddig csak szakértőként vett részt büntetőeljárásokban. Megszállott erdőtelepítő, így először félreértésnek tekintette az egész büntetőeljárást. Akkor tudatosult benne, hogy a probléma komoly, amikor kereste volna a nemzeti parkot, de elzárkóztak mindenféle párbeszédtől. A történetek szempontjából szerinte meghatározó az a körülmény, hogy - mint ahogy azt fentebb már kifejtettem - megromlott a viszony közte és az állami természetvédelemben dolgozó személyek között. Az eljárás következtében az államtól kapott hatósági megbízásai megszűntek, de az érzelmileg inkább a családjára volt negatív hatással. Emellett sok, szakmailag jól képzett emberrel került kapcsolatba.

Nem bánta meg, amit tett, azt ma is helyesnek gondolja, és úgy látja, hogy nem csak ő hibázott, hanem a természetvédelem intézményrendszerében dolgozók is. Ma már egyértelműen ki meri jelenteni, hogy a megfelelő kommunikáció hiányából fakadt az a nézeteltérés, amely később a büntetőeljáráshoz vezetett.

Ha tudta volna, hogy a rekettrefűz megtartása a hatóságoknak ennyire fontos, akkor meghagyta volna ezeket a bokrokat, de emellett az is tény, hogy az eljárás során bebizonyosodott, hogy a keleti lapi bagoly lepkéről azt sem tudjuk pontosan - a tudomány mai állása szerint -, hogy mivel táplálkozik. Az eljárás során egyetlen alkalommal bizonytalanodott el saját bűnössége tekintetében, de akkor is azt gondolta, hogy vétke nem áll arányban azzal az összeggel, amelyet vele szemben - természetvédelmi értékekben okozott kár miatt - követeltek (1,5 Mrd. forint).

Csalódott a nemzeti park és az erdészeti hatóság embereiben, akik abból a célból, hogy saját felelősségüket hárítsák, úgy nyilatkoztak, hogy megtévesztette őket az engedélyek kiadása során. Ez egyébként a bejelentési kötelezettség esetében nem is értelmezhető, hiszen amennyiben kaszálni szeretne egy olyan területen, ahol a cserjeszint összefüggő, akkor a

¹⁸⁵ MOLNÁR Tamás: Bizonyítás mező- és erdőgazdálkodási vonatkozású büntetőügyekben. – In. Jog-Állam-Politika, 2022. 4. sz. – p. 253-170.

tevékenység elvégzéséhez nyilvánvalóan el kell távolítani ezeket a növényeket. Nem ő tehet egyébként arról sem, hogy a fakivágás engedélyezése során közigazgatási hatóság nem kereste meg az érintett szakhatóságot. A bejelentések megtételéhez rendszeresített formanyomtatványon a cserjeirtás nincs feltüntetve, azon csak a kaszálás és/vagy a favágás jelölhető meg.

A szakértői függetlenség vonatkozásában komoly aggályokra hívta fel a figyelmet, mert amikor független szakértőt keresett, akkor valamennyi általa megkeresett személy azért utasította vissza a felkérését, mert többségük egyetemi oktató, vagy kutató valamelyik intézményben, akik többnyire a nemzeti parkok részére készítenek szakértői véleményeket. Valamennyiük arra hivatkozva utasította el megkeresését, hogy amennyiben az állami szervek véleményével ellentétes, de valójában objektív következtetésre jutnak, akkor a nemzeti park igazgatóságtól soha többet nem fog megbízást kapni, és beindul az az ellehetetlenítési folyamat, amelynek eredményeképpen soha többet nem fog megbízást kapni nemzeti parkoktól.

VI. TERMELÉSTŐ FÜGGETLEN KÖRNYEZETI BŰNCSELEKMÉNYEK – AZ EGYEDVÉDELMI TÉNYÁLLÁS

Évente 5.000-20.000 faj tűnik el az élőhelyek pusztítása, valamint a nem fenntartható kizsákmányolás következtében. A veszélyeztetett fajok védelme a biodiverzitás megőrzésének egyik eszköze. A IUCN vörös listája mintegy 26.500 kihalással fenyegetett fajt véd.¹⁸⁶

A vadon élő állatok kereskedelmének 95-99 %-a legális, ami összességében sokkal nagyobb közegészségügyi kockázatot jelent, mint az illegális cselekmények. A vadon élő állatok legális kereskedelmével függött össze a történelem során az 1970-es években a veszettség terjedése az USA államaiban, az ebola vírus járvány Afrikában, az „A” típusú H5N1 madárinfluenza, a 2003-as SARS-COV-1 Kínában, valamint a később, 2021-ben világméretűvé váló SARS-COV-2 is. Emellett az is tény, hogy az illegális cselekmények relatíve magasabb fokú közegészségügyi kockázatot hordoznak magukban.¹⁸⁷

A vadon élő populációk védelmét nemzetközi szinten elsősorban a CITES kívánja megvalósítani. A CITES kereskedelmi adatbázisa szerint - eredetüktől függetlenül - évente több mint 1300 faj 2,2 millió élő egyede kerül kereskedelmi forgalomba 189 ország piacán. Az állatok értékesítését napjainkra megkönnyíti az internet, valamint a közösségi médián elérhető különféle értékesítési platformok. A kereskedelem kínálati oldalán jelentkező trendjeiről hasznos információkat szolgáltat a közösségi média ezen adatainak elemzése. Egy - Togó vonatkozásában készült - tanulmány szerint a 2020-ban exportált élő állatok egyharmada nem szerepelt az IUCN Vörös listáján, és ezen fajok háromnegyede nem szerepelt a CITES függelékeiben sem.¹⁸⁸

Az egzotikus kisállat kereskedelem globális szinten egyre népszerűbbé válik, az egzotikus háziállatok iránti kereslet mára a vadon élő állatok kereskedelmének hozzávetőleg 20 %-át teszi ki, ezzel hozzájárul a biológiai sokféleség csökkenéséhez, és az állatok fogságban illetve vadonban történő pusztulásához. Az egzotikus háziállatok legnagyobb importőre jelenleg az USA. Az illegális kereskedelem növekedése az emberi populáció növekedésével, valamint a veszélyeztetett fajok számának emelkedésével áll

¹⁸⁶ SZIEBIG Orsolya i. m. 7.

¹⁸⁷ BEZERRA-SANTOS M. A., MENDOZA-ROLDAN J. A., THOMPSON R. C. A., DANTAS-TORRES F., OTRANO D.: Legal versus Illegal Wildlife Trade: Zoonotic Disease Risks. – In. Trends in Parasitology, 2021. 37. évf. 5. sz.

¹⁸⁸ HARRINGTON L. A., AULIYA M., ECKMAN H., HARRINGTON A. P., MACDONALD D. W., D'CRUZE N.: Live wild animal exports to supply the exotic pet trade: A case study from Togo using publicly available social media data. – In. Conservation Science and Practice 2021. 3. évf. 3. sz.

összefüggésben, ezért a kereskedelemmel kapcsolatos magatartások visszaszorítását egyre inkább természetvédelmi prioritásként kezelik mind globális, mind nemzetközi szinten. Ezek a megközelítések azonban az egyéneket megváltoztatandó objektumként kezelik, nem pedig olyan célszemélyekként, akik hozzájárulhatnak a sok esetben valóban kártékony jelenség érdemi átalakulásához.¹⁸⁹

A vadon élő állatok kereskedelmével foglalkozó szakirodalom nemzetközi viszonylatban a jelenség 11 szereplőjét azonosította az alábbiak szerint.

A kedvtelésből tartott állatokat időrendileg először mindig azokról az élőhelyekről gyűjtik be, ahol őshonosak, ezt nevezzük forrásnak (1). Ez meglehetősen furcsán hangozhat, azonban tény, hogy valamennyi domesztikált faj őse innen eredeztethető. Az egyedek vadonból történő begyűjtésében a helyi őslakosság meghatározó szerephez jut. Ezek az országok jellemzően nagy fajgazdagsággal és gazdasági fejletlenséggel jellemezhetők.

A vadonból befogott egyedek ezt követően úgynevezett gyűjtőpontokra kerülnek (2). Ezen belül három alkategóriát különböztethetünk meg, így a betakarítókat, a gazdálkodókat, és a tenyésztőket. A betakarítók nem tartanak vagy tenyésztenek állatokat, míg a gazdálkodók a vadonból begyűjtött fiatal állatokat nevelik egészen addig, amíg bizonyos kor elérését követően értékesíteni tudják. A tenyésztők azzal a céllal fogják be a vadon élővilágát, hogy ezzel elindítsák saját tenyészetüket, vagy fenntartsanak egy már meglévő tenyészállományt. A gyűjtőpontok földrajzilag közel esnek az érintett fajok őshonos elterjedési területéhez.

Az értékesítési lánc harmadik pontját az aggregátorok (3) jelentik, akik olyan egyének vagy csoportok, amelyek több gyűjtőpontról szerzik be az állatokat abból a célból, hogy azokat értékesítsék exportálás céljából. Az aggregátorok földrajzilag olyan területeken tevékenykednek, ahol gyakoriak a kereskedelemmel érintett fajok, emellett alacsonyak a szállítási költségek. Ezek a szereplők jellemzően az exportőrök által adott konkrét megrendeléseket teljesítik.

Az exportőrök (4) több aggregátortól gyűjtik össze az állatokat, vagy azokat közvetlenül a gyűjtőktől szerzik be. Tevékenységük központja jellemzően szállítási csomópontok, illetve nemzetközi repülőterek közelében található.

A következő állomás az exportkikötőkhöz (5), reexportkikötőkhöz (6), illetve importkikötőkhöz (7) kötődik. Az állatokat a forrásországon belüli exportkikötőbe szállítja

¹⁸⁹ NAITO R., ZHAO J., NAIDOO R., CHAN K. M. A.: Private and civic actions as distinct types of individual engagement for transforming the exotic pet trade. – In. *People and Nature*, 2023. 5. évf. 5. sz. – p. 4.

az exportőr, majd a szállítás jellemzően légi úton történik. Amennyiben a származási ország és a célország közé beékelődik egy harmadik állomás is, úgy az állatok reexportjáról beszélünk. Ezeken a pontokon több szállítmány összevonható, keverhető, illetve az így rendelkezésre álló egyedek egyéb szempontok szerint is eloszthatók. Végül az egyedek megérkeznek a célország importkikötőjébe.

Az Importőrök (8) földrajzilag a nemzetközi repülőterek közelében helyezkednek el leggyakrabban, kapcsolataikat a vállalat mérete, az irányadó jogi előírások, és a végrehajtás hatékonysága befolyásolja. A szállítmány megérkezését és vámvizsgálatot követően az importőrök karantén helységekbe helyezik el az állatokat, ahol megtörténik ezek akklimatizációja.

A szűkebb értelemben vett értékesítésen belül célszerű megkülönböztetnünk a nagykereskedőket (9), kiskereskedőket (10) és a fogyasztókat (10), de gyakran megfigyelhető az is hogy az importőrök közvetlenül az állattartóknak adják el az állatokat.¹⁹⁰

A hazai szakirodalomban Zsigmond Csaba az állatokra elkövetett illegális kereskedelmi cselekmények leírására az ún. csatorna modellt alkalmazta, ennek öt állomását azonosítva. Nézete szerint az első szinten azok az orvvadászok találhatók, akik a forrásországban - a helyiekkel együttműködve - fejtik ki tevékenységüket. A második szinten helyi kereskedők, ún. gyűjtők találhatók, akik közvetítőknak értékesítik az egyedeket. A közvetítők állnak kapcsolatba csempészekkel, és ők szervezik a szállítást a célország irányába. A negyedik szinten azok a csempészek találhatók, akik az árut határokon keresztül mozgatják. Végül az ellátási lánc utolsó állomásán a célországokban lévő nemzetközi kereskedők, illetve közvetítők tevékenykednek.¹⁹¹

Egy amerikai kérdőíves felmérés szerint különféle társadalmi interakciók kívánják átalakítani az egzotikus kisállatok kereskedelmét, amelyek lényegileg három cselekvéstípusba - a magáncselekvések, a figyelemfelhívó akciók, és a rendszerváltó szemléletű cselekvések - sorolhatók.

A magáncselekvések esetén az egzotikus állatok tartásához való hozzáállás a legerősebb tényező. Azok az emberek, akik erős kapcsolatot éreznek a vadon élő állatok iránt,

¹⁹⁰ SINCLAIR J. S., STRINGHAM O. C., UDELL B., MANDARK N. E., LEUNG B., ROMAGOSA C. M., LOCKWOOD J. L.: The International Vertebrate Pet Trade Network an Insights from US Imports of Exotic Pets. – In. BioScience, 2021. 71. évf. 9. sz. – p. 977-990.

¹⁹¹ ZSIGMOND Csaba: Védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmével foglalkozó nemzetközi bűnszervezetek. Doktori értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2022. – p. 92-93.

hajlamosabbak egzotikus háziállatokat tartani, és esetleg tagadni a vadon élő populációkra gyakorolt lehetséges negatív hatásokat.

A figyelemfelhívó akciók résztvevői morálisan elkötelezettek a vadon élő állatok tartásával szemben, ezért belső attitűdjüknek megfelelően elsősorban az érzelmekre apellálnak érvelésük során.

A rendszerváltó szemléletű mozgalmak résztvevői tudatában vannak a biodiverzitás csökkenésének, ugyanakkor többségük az egzotikus házi állatok tartása iránt közömbös. Cselekvésük hátterében jellemzően az az alapgondolat áll, hogy amennyiben tétlenek maradnak, úgy nem károsítják az élővilágot, és ez nem vet fel további morális kérdéseket sem.¹⁹²

A kihalás veszélyével fenyeget fajok védelme érdekében sok esetben olyan intézkedésekre van szükség, amelyek érzelmileg ellentmondásosak, politikailag kellemetlenek, jogilag pedig a legalitás peremterületeit jelentik.

Ennek egyik kiváló példája a szigeti róka és az arany sas esete az amerikai kontinensen. Mindkét faj Kalifornia területén honos az USA partjainál, élőhelyük tehát átfedést mutat. A sarki rókák egyedszáma drasztikusan lecsökkent, ami a területen lévő arany sasok befogását és áttelepítését indokolta. Az áttelepíteni szándékozott madarak befogása azonban nem volt sikeres, 7-10 példány a legnagyobb erőfeszítések ellenére is az eredeti élőhelyen maradt. Az egyedvédelem területén az a paradox helyzet állt elő, amikor egy adott faj megmentése azon múlik, hogy egy másik - szintén védett - faj egyedeit rövid időn belül el tudják-e távolítani annak természetes élőhelyéről. A sasok kilövését lehetővé tevő jogi procedúra időigényes, ugyanakkor a rókák megmentése azonnali beavatkozást igényel.¹⁹³

Észak-amerikai kutatások szerint jelenleg az ott honos, mintegy 150 veszélyeztetett madárfaj állománya csökken, amelynek oka 80%-ban az élőhelyek megváltoztatása (elpusztítása). Ez jól mutatja azt a tényt, hogy a biodiverzitás megőrzése területén ma jellemzően inkább a fajokra összpontosítunk, mintsem az egyedek populációira.

A lepkék valamennyi ökoszisztéma állapotának indikátorai, mert szorosan kötődnek a növényzethez. Brit természettudósok az 1940-es évektől úgynevezett populációtérképeket készítettek 62 lepkefaj vonatkozásában, amelynek elemzése rámutat a földgazdálkodási gyakorlat tendenciára. Napjainkra a szilárd burkolatok aránya növekedik, a mocsarakat lecsapoljuk, lombhullató erdők helyett fenyveseket telepítünk, egyre növekszik a

¹⁹² NAITO R., ZHAO J., NAIDOO R., CHAN K. M. A. i. m. 14-15.

¹⁹³ COURCHAMP F., WOODROFFE R., ROEMER G.: Removing Protected Populations to Save Endangered Species. – In. Science, 2003. 302. évf. 5650. sz. – p. 1532.

műtrágyák, gyomirtók és szintetikus rovarirtószerek használata, és egyre gyakoribbak az éghajlatváltozás okozta savas esők.

A lepkék populációjának változása következtetést enged az ökoszisztéma állapotára is. Az elmúlt 140 évben 4 faj pusztult ki, 18 faj populációja csökkent, hat faj populációja ingadozik, 34 faj állománya stabil. Az ókor óta történetileg Nagy-Britannia lepkefajainak 6%-a pusztult ki, a még meglévő populációk 29%-a pedig csökkenő tendenciát mutat. A dolgok Európa nagy részén is ebbe az irányba mutatnak. Következésképpen a jövőben inkább populációk állapotára kell összpontosítani, nem pedig az egyes egyedekre.¹⁹⁴

A fajok eltűnése valóban aggodalomra ad okot, azonban a populációk diverzitásának megóvása inkább élőhelyük biztosítása által lehetséges, tehát a területvédelem az, amelyen a természetvédelem egy még szűkebb szegmense, az egyedvédelem alapul.

Magyarországon az egyedvédelmet a büntetőjog területén a Btk. 242. §-ában szabályozott egyedvédelmi tényállás hivatott megvalósítani, amelynek gyakorlati megvalósulását az alábbiak szerint ismertetem.

1. Büntetőügyek Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

Az egyedvédelmi tényállás vonatkozásában 41 aktát tekintettem át, ezek közül 13 esetben került sor valamilyen jogkövetkezmény alkalmazására. A cselekmények döntő többsége nem szervezeti keretek között, nem anyagilag motivált magatartás volt (7 eset), amelyek közül kiemelkedően magas a közvetlenül vagy közvetve étkezési célzattal megvalósuló cselekmények aránya (4 eset, amelyből kettő értékesítési célzattal párosul, tehát az elkövető célja az étkezésre való értékesítés).

1.1. Miskolci járás

A Miskolci járás területén indult 26 büntetőeljárásból 17 egyedvédelmi vonatkozásút azonosítottam, amelyek közül 8 bizonyult eredményesnek. Ezek egyike sem kötődik a termeléshez és jellemzően védett állatokra elkövetett cselekmények. Az esetek negyedében megfigyelhető a társas bűnelkövetés, az elkövetők többsége más bűncselekményekhez hasonlóan férfi. Életkorukat tekintve érdekes, hogy a 30-as éveiben járó korosztály hiányzik az elkövetői halmazból, annak ellenére, hogy az elkövetők életkora 18-59 év közé esett. Szembetűnő sajátosság, hogy a fajok beazonosítása még a speciális szakértelemmel rendelkező feljelentői körnél is problematikus, a védettségi kategóriák ismerete még az

¹⁹⁴ EHRlich P. R., DAILY G. C.: Population Extinction and Saving Biodiversity. – In. Biodiversity: Ecology, Economics, Policy, 1993. 22. évf. 2-3. sz. – p. 64-68.

erdészeti igazgatóságoknál, nemzeti park igazgatóságoknál is hiányos (így például abban az ügyben, ahol a feljelentő erdészeti igazgatóság fokozottan védett fajokként jelöli meg a gyertyát és a juhart).¹⁹⁵ Négy esetben került sor szakértő igénybevételére, ebből három esetet találtam problematikusnak az alábbi okok miatt.

Az első esetben a szakértő jogkérdést vizsgált és minősített, amely hibás érvelésével meggyőzte a hatóságot is. A történeti tényállás szerint három férfi halászott egy tóban, ahol a halászhálóba védett folyami rák 15 egyede is beleakadt, amelyet az elkövetők a hálóval együtt a parton hagytak. A természetkárosítás és lopás gyanújával indult büntetőeljárás során a vádlottakat a szakértői véleményre tekintettel lopás, természetkárosítás, orvvadászat és orvhalászat elkövetésével vádolta az ügyesség, amelynek alapján az elsőfokú bíróság el is ítélte őket. A másodfokú bíróság azonban helyesen észlelte, hogy az ügyben állatkínzás és orvhalászat nem valósult meg, ezért ezen bűncselekmények alól felmentette a vádlottakat. Az állatkínzás esetén ugyanis a bánásmód hosszabb ideig tartó, huzamosabb magatartást jelent, az orvvadászat tényállási eleme pedig a tiltott eszközzel vagy módon történő elkövetés, amely kritériumnak a háló nem felel meg.¹⁹⁶

A második esetben külföldről jogszerűen vásárolt krokodilbőr pénztárcát foglalt le a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság a csomagon szereplő „krokodilbőr pénztárca” feliratra tekintettel. A külföldi eladó szerint az 5 db pénztárca *Caiman crocodilus fuscus* erre a célra tenyésztett egyedeiből készült, amelyről előzetesen CITES igazolást is küldött a vevőnek. A nyomozás során megkeresett élővilágvédelmi szakértő 6 db e-mailben megküldött fénykép alapján állapította meg, hogy a pénztárcák vagylagosan sziámi krokodilból vagy bordáskrokodilból készültek. A két faj mindegyike a 338/97/EK Tanácsi rendelet „A” mellékletébe tartozik, ezért a bemutatott engedély álláspontja szerint nem megfelelő. Kérdésként merül fel, hogy fényképek alapján a fajok beazonosítása mennyire hiteles, figyelemmel arra, hogy két fajt is megjelölt vagylagosan. Véleményem szerint a szakértői függetlenség is sérült az ügyben, mert az eljáró rendőrök és a szakértő tegeződött, másrészt erre utal az a tény is, hogy a szakértő előzetes szakértői véleményének keltezése megelőzi a kirendelő határozat keltezésének napját. Az elkövetési tárgyként meghatározott „A és B” melléklet hatálya alá tartozást a nyomozóhatóság ebben az ügyben is alternatív vagylagossággként értelmezte, a „B” melléklet hatálya alá tartozást nem vizsgálták.¹⁹⁷

¹⁹⁵ B.594/2011.

¹⁹⁶ B.2306/2012.

¹⁹⁷ B.340/2016.

A harmadik esetben védett növényeket ástak ki az erdőből majd eltulajdonították azokat. Ebben az ügyben az érintett egyedek beazonosítása és az egyedszám pontos meghatározása lehetetlen, a szakértő becsléssel kívánta meghatározni az egyedszámot. Ugyanakkora nagyságú mintaterületet jelölt ki, és az ott tapasztaltakat vette számításának alapjául. A kérdés viszont az, hogy ez mennyire lehet alapja egy esetleges bírósági eljárásnak? Megjegyzendő az is, hogy ehhez hasonló cselekmények helyismeretet kívánnak meg az elkövetőtől, emellett szakszerű kivitelezésük időigényes, ami felveti a természetvédelemben/erdészetben dolgozók érintettségének kérdését, és az esetleges szervezetséget is.¹⁹⁸

Két esetben indult büntetőeljárás éti csigák értékesítési céllal történő begyűjtése miatt. Az állatokat étkezési célra kívánták értékesíteni és annak ellenére, hogy a jogügylet (adás-vétel) mindkét oldalának (keresleti-kínálati) magatartását tilalmazza az egyedvédelmi tényállás, a nyomozás során csak a kínálati oldal cselekményeinek felderítése történtek erőfeszítések.¹⁹⁹

1.2. Kazincbarcikai járás

A Kazincbarcikai járásban a vizsgált időszakban négy egyedvédelmi vonatkozású ügy volt folyamatban, ezek közül egy esetben került sor ügyészi megrovás, valamint elkobzás alkalmazására. Az ügy sajátossága, hogy ökológiai szempontból irreleváns magatartás került szankcionálásra. Az elkövető egy vadászház tulajdonosa, aki rendszeresen a FEHOVA kiállítója. 1998. vagy 1999. évben erdélyi kiállítók is érkeztek a rendezvényre, akik szürkefarkas gereznát (bőrt) is bemutattak. A szürkefarkas hazánkban 1993. óta védett, 2000. óta pedig fokozott védelemben részesül. Mivel az elkövető és a kiállító szoros barátságot kötött, a rendezvény végére, ezért kölcsönösen megajándékozták egymást. A farkasbőr - amely illegálisan került bemutatásra - így ajándéktárgy lett, amely a feljelentést tevő természetvédelmi őrszolgálat észleléséig díszítette a vadászház tornácát (2009). Az intézményes reakció ökológiai szempontból azért nem releváns, mert az egyed korábbi kilövése Erdély területén jogszerű volt, az elkobzás pusztán a birtokállapotot változtatta meg, a kilövés jogszerűsége szempontjából irreleváns.²⁰⁰ Egy másik eset során védett molnárfecske fészkeket távolítottak el egy épület felújításakor, majd a helyi állatvédők 36 fiókát mentettek meg.²⁰¹ Az eljárás végül azért került megszüntetésre, mert az elkövető a

¹⁹⁸ B.3114/2015.

¹⁹⁹ B. 4987/2011. és B.5069/2011. számú ügyek

²⁰⁰ B.2589/2009.

²⁰¹ B.772/2018.

tulajdonos hozzátartozója volt, akit az eljárás során nem kívántak megnevezni, élve a vallomástétel megtagadásának jogával. Az ügy relevanciája abban áll, hogy önmagában a fecskefészek eltávolításának jogi minősítése jelenleg ellentmondásos, azonban az álláspontom szerint az egyedvédelmi tényálláson belül lehetséges. A területvédelmi deliktum (1) bekezdésében elkövetési tárgyként szabályozott „védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye” nem a védett vagy fokozottan védett fajok önmagában vett élőhelyére, életközösségére vonatkozik, hanem a 67/1998 (IV.3) Kormányrendelet hatálya alá tartozó természetvédelmi területekre (amely értelmezést erősíti a BH 36/2007., a jogszabály indokolása, valamint az egyedvédelmi tényállás szerkezeti tagolásából levezethető ontológiai értelmezése is). Véleményem szerint a fészek elpusztítása az egyedet károsítja, mert élőlények esetében a károsítás – a bántalmazáshoz hasonlóan – nem csak fizikai aspektusból vizsgálendő.

1.3. Ózdi eljárás

Az Ózdi eljárás vonatkozásában négy egyedvédelmi tényállás miatt indult büntetőügyet találtam. Ezek közül három esetben figyelhető meg a külső szakértelemre való hagyatkozás szituációja, amelyből két esetben a szakértői véleményt a feljelentő nemzeti park igazgatóság csatolta a feljelentéshez. Ez eljárásjogi értelemben nem felel meg ugyan a szakértői vélemény kritériumainak, de szociológiai értelemben annak tekintendő. Egy esetben történt marasztalás, amelynek alapja védett madárfaj egyedeinek értékesítési céllal megvalósított tartása volt.²⁰²

1.4. Szerencsi eljárás

A Szerencsi eljárásban négy ügyet azonosítottam, amelyek közül kettő bizonyult eredményesnek és ez a kettő maradéktalanul kötődik a térség elmaradottságához és kulturális hagyományaihoz. A két eset lényegét tekintve azonos, az alsó, lecsúszott társadalmi réteg tagjai kilátástalan élethelyzetükből fakadóan ürgét fogtak és pusztítottak el étkezési céllal.²⁰³ Az elkövetők mindegyike az általános iskola pár osztályát végzett, munkanélküli, többgyerekes, büntetett előéletű férfi. Az előzmények áttanulmányozásából szembetűnő sajátosság a döntési alternatívák hiánya. A korábban elkövetett bűncselekmények között rendre szerepelt a kiskorú veszélyeztetése, amelyből következik a

²⁰² B.1645/2015.

²⁰³ B.1272/2010. és B.691/2018. számú ügyek

jogszerűség alternatívájának hiánya. Az akták olvasása során az alábbi gondolatok jutottak eszembe:

- milyen lehetősége van egy általános iskolát sem végzett, írni, olvasni is alig tudó embernek a munkaerőpiacon?
- mit tehet ilyen helyzetben? Ha a gyerekeinek nem ad enni, akkor ismételt megvalósítja a kiskorú veszélyeztetését.

Mindezek mellett e két ügy rávilágít az egyedfogalom értelmezése során felmerülő ellentmondásokra is, mert azt az egyik ügyben a vemhes állatok magzataira is alkalmazta az ügyészség, illetve bíróság (9 db ürgéből 6db volt vemhes, összesen 27 db magzattal, ami a téves jogértelmezés szerint 36 egyedet jelent).

Ez az értelmezés amellet, hogy téves, rámutat a védett fajok összeghatárhoz kötött feltételes védelmének problémájára is. A védett fajok egyedei csak abban az esetben részesülnek büntetőjogi védelemben, ha a cselekménnyel érintett egyedek pénzben kifejezett együttes összege eléri a fokozottan védett fajok esetében megállapított pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket. Ez az érték a 13/2001. (V.9) KöM rendelet szerint - a 23/2005. (VIII.31.) KvVM rendelettel történő módosítást követően - 100.000,- forint.

A vizsgát cselekmény a kilenc egyedre tekintettel tehát nem bűncselekmény, mert ezek együttes eszmei értéke csupán 90.000,- forint volt, a bíróság azonban a magzatokra is alkalmazta az egyedfogalmat a vádiratnak megfelelően. Az orvvadászatként történő minősítés lehetőségét nem vizsgálták, pedig – mint azt később látni fogjuk - annak lehetősége aggálytalanul adott volt.²⁰⁴ A másik esetben a természetkárosítás orvvadászattal és állatkínzással halmazatba került megállapításra, mert az elkövetők öt egyed fejét összeroppantották az állat elpusztítása végett. Az elkövetési magatartás - hurokkal történő befogás - lényegileg megegyezik az előbb vázolt cselekménynél tapasztaltakkal: az ürgéket hurokcsapda segítségével fogták be.²⁰⁵ A kérdés tehát az, hogy ez megalapozza-e az orvvadászat megállapítását vagy sem? Ennek eldöntése során az elkövetés időpontjában hatályos vadászati törvény taxatív felsorolása az irányadó, amelynek értelmében a hurok tiltott vadászati eszköznek minősült. Az előző ügyben tehát a bíróság aggálytalanul megállapíthatta volna az orvvadászat elkövetését. Tisztán kirajzolódik tehát, hogy e három bűncselekmény dogmatikai elhatárolását és egymáshoz való viszonyát a jövőben cizelláltabban kell vizsgálni és kidolgozni.

²⁰⁴ B.1272/2010.

²⁰⁵ B.691/2018.

1.5. Mezőkövesdi járás

A Mezőkövesdi járás területén három olyan esetet találtam, amely egyedvédelmi vonatkozású, és ezek mindegyikében külső szakértelemre támaszkodott az eljáró hatóság. Az élőhelyek büntetőjogi védelme körében kiemelendő az az eset, amelynek lényege szerint egy 50 ha-os területet a természetvédelmi hatóság kifejezett tiltása ellenére kaszáltak le 2009 júliusában, majd szeptemberében. A terület semmilyen jogi oltalmat nem élvezett, azonban élőhelye volt a fokozottan védett csíkos szöcskeegérnek. A feljelentő nemzeti park igazgatóság álláspontja szerint “Bűncselekményt követ el az, aki fokozottan védett élő szervezetek élőhelyét jogellenesen, jelentős mértékben megváltoztatja”. A nyomozás során kirendelt igazságügyi szakértő megállapította, hogy a faj éjszaka aktív, így annak egyetlen egyede sem sérülhetett a kaszálás során, továbbá hogy annak élőhelye sem változott meg.²⁰⁶ A helytálló következtetések mellett arra is szükséges rámutatni, hogy a – jogi szakértelemmel egyébként rendelkező – feljelentő jogi álláspontja azért volt téves, mert a faj védett, a terület azonban nem, amely tény következtében a feljelentésben sérelmezett cselekmény nem minősülhet a területvédelmi deliktum szerint.

1.6. Tiszaújvárosi járás

A Tiszaújvárosi járás területén négy egyedvédelmi vonatkozású eset keletkezett 2009-2018. között, ezek közül háromban megfigyelhető meg a szakértői véleményre hagyatkozás tipikusnak nevezhető szituációja. A kirendelt háromból két szakértő ismételt jogkérdést kapott.

Ki kell emelni pozitív példaként azt büntetőeljárást, amelynek ténybeli alapját az képezte, hogy az egyik – N2000 területen lévő – főcsatornán végzett gépi mederkotrás következtében elpusztult 10 db fokozottan védett lápi póc, valamint 29 db védett réti csík. Annak ellenére, hogy az illetékes kormányhivatal engedélyezte a munkálatok 2019. augusztus 15 – 2019. október 31. napja közötti elvégzését, a vízügyi igazgatóság megbízásából eljáró alvállalkozó késedelmesen, csupán novemberben végezte el azt. A szakértő a nyomozó hatóság által feltett jogkérdéseket nem válaszolta meg, szakértői véleményében vastaggal szedetten fejtette ki azon – egyébként helyes – álláspontját, miszerint a jogkérdések megválaszolása nem a szakértő feladata.²⁰⁷ A jogi minősítés körében fontos megemlíteni azt, hogy amennyiben nem kerül sor a terület jelentős mértékű

²⁰⁶ B.1115/2009.

²⁰⁷ B.175/2019.

megváltoztatására, úgy ennek hiányában helye lehet – az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén – az egyedvédelmi bűncselekmény megállapításának.

1.7. Sátoraljaújhelyi járás

A vizsgált időszakban a Sátoraljaújhelyi járás területén öt egyedvédelmi vonatkozású esetet azonosítottam, amelyek közül háromban került sor szakértő kirendelésére. Kriminológiai szempontból az a két erdőhorváti eset emelendő ki, amelynek lényege szerint a helyi szennyvíztisztító üzem vízátemelő szivattyújába ismeretlen módon olyan mennyiségű hulladék került, amely a rendszer leállítását eredményezte. Az ennek következtében fellépő üzemzavar során fekália jutott a helyi patakba, és így több védett, illetve fokozottan védett állat pusztult el. Mindez jól szemlélteti, hogy a klasszikus büntetőjogi dogmatika nem tud mit kezdeni a jelenlegi társadalmi berendezkedésünkből fakadó olyan cselekményekkel, amelynek hátterében az elkövető tudati oldalának teljes hiánya áll. Az elkövető szándéka vélhetően arra irányult, hogy a hulladéktól megváljon. Természetet károsító szándékról ebben az esetben egyáltalán nem beszélhetünk, de véleményem szerint még hanyagságról sem.

Jogdogmatikai relevanciája okán szükséges megemlíteni azt a bodroghalmi esetet, amikor ismeretlen személyek munkagéppel földmunkát végeztek egy bánya területén, annak során a Homokbánya falából 30 m hosszan lebontottak egy kb. 2x2 m-es sávot. A terület jogilag elismert oltalomban nem részesült, ugyanakkor a cselekménnyel érintett homokfal a fokozottan védett gyurgyalag fészkelőhelyeként, ekként élőhelyeként szolgált. A jogalkalmazás során helyesen értelmezték a területvédelmi tényállást, és az eljárást az egyedvédelemi deliktumra fókuszálva folytatták le. Az védett élő szervezetek élőhelyének védelme nem általános, annak feltétele a terület -valamilyen típusú - jogilag elismert oltalma. A földmunka következtében elpusztult 3 db tojás pénzben kifejezett értéke mindösszesen 300.000,- forint, azonban tekintettel arra, hogy az elkövetők abban a téves feltevésben voltak, miszerint a gyurgyalagok csak a hátsó homokfalban fészkelnek, így tévedésüket gondatlanság okozta, ezért a nyomozóhatóság az eljárást bűncselekmény hiányában megszüntette.²⁰⁸

²⁰⁸ B.1046/2009.

1.8. Összefoglalás

Az eddigi gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a fajok beazonosítása mellett azok védettségi kategóriákba sorolása is problematikus, ezért az a gyakorlatban a szakértők kompetenciába kerül át. A szakértőt számos esetben jogkérdés megválaszolására kéri fel. A védett egyedek összeghatárhoz kötött feltételes védelme az egyedfogalomra tekintettel félreértések forrása lehet. Az elkövetési tárgyak körében a CITES hatálya alá tartozó fajok nem lehetnek, mert a jogszabály konjunktív feltételként határozza meg a 338/97/EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozást, azonban a gyakorlat a jogalkotó szándékának megfelelően alkalmazza a tényállást. A vármegye földrajzi helyzetének megfelelően a térségben nem jellemző a természetkárosítás ilyen egyedekre történő elkövetése. A halmazati és elhatárolási kérdések gyakorlati alkalmazása szintén nem zökkenőmentes, ezért ezek dogmatikai elemzésére nagyobb figyelmet kell fordítani. A nyomozások kritikájaként fogalmazható meg, hogy azok szűk látókörűen, csak az éppen észlelt cselekményre fókuszálnak, ahelyett, hogy a tilalmazott jogügyletek valamennyi résztvevőjének felderítését céloznák.

2. Büntetőügyek Csongrád-Csanád vármegyében

Az egyedvédelmi tényállás kapcsán Csongrád-Csanád vármegyében 73 aktát tekintetem át. Előzetes várakozásaimnak megfelelően az országhatár közelsége változatos, a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében tapasztaltaktól lényegesen eltérő jogeseteket eredményezett. A cselekmények döntő többsége itt is nem szervezeti keretek között megvalósult, nem anyagilag motivált magatartás volt. A nagyobb elemszám miatt az ügyeket valamely sajátos tulajdonság mentén több csoportra osztottam, ezeket csoportokra bontva mutatom be.

2.1. Szegedi eljárás

A Szegedi eljárás területén 42 egyedvédelmi tárgyú eljárási ügyirat keletkezett, ezeket hat csoportra bontottam, az alábbiak szerint:

- szerb-magyar határszakaszhoz kapcsolódó cselekmények (15 eset),
- pusztítási szándékkal kifejtett cselekmények (6 eset),
- állattartással összefüggő cselekmények (7 eset),
- élő állatokkal kapcsolatban elkövetett egyéb cselekmények (6 eset),
- növényekre elkövetett cselekmények (4 eset), valamint
- élettelen egyedekre elkövetett cselekmények (4 db).

2.1.1. A szerb-magyar határszakaszhoz kapcsolódó cselekmények

A szerb-magyar határszakaszhoz 15 jogsértés kapcsolódott (14 Röszkéhez, 1 a Tiszaszigeti határátkelő közelében lévő zöldhatárhoz) és ezeket – egy kivételével – valamennyi esetben élő egyedekre követték el. A cselekmény elkövetési tárgya 8 esetben teknős, 6 esetben madár, 1 esetben kecskerák volt. Az Érintett teknősfajok a 338/97/EK tanácsi rendelet, valamint a KöM rendelet hatálya alá tartoztak, míg a madarak és a kecskerákok a KöM rendelet hatálya alá tartozó védett egyedek voltak. Szakértő kirendelésére jellemzően a fajok azonosítása körében került sor, és tipikusan eseti szakértő, vagy az Agrárminisztérium illetékes osztályának munkatársa került kirendelésre. Az elkövetők 11 esetben megrovásban részesültek, amely 8 esetben elkobzással párosult. Három esetben az egyébként fennálló törvényi feltételek hiányában maradt el az elkobzás alkalmazása. Egy esetben került sor tárgyi eljárásra az eljárás megszüntetése mellett. Egy nyomozást a felfüggesztést követő elévülés miatt szüntettek meg, egy további esetben pedig a vádlottat a bíróság mentette fel, ugyanakkor ezen ügyekben sem a lefoglalás megszüntetésére, sem elkobzásra nem került sor. A vádlottat az ellene emelt vád alól a bíróság további egy esetben - elkobzás alkalmazása mellett - mentette fel.

ÉLŐ / ÉLETTELEN	RENDSZERTANI BESOROLÁS	VÉDETTSÉGI KATEGÓRIA	ELKÖVETŐ ÁLL. POLG.	CÉLORSZÁG
Élő	teknős	CITES, EK	francia	Franciaország
		CITES, EK	francia	Franciaország
		CITES, EK	litván	Litvánia
		CITES, EK	szerb	Németország
		CITES, EK	német	Németország
		CITES, EK	német	Németország
		CITES, EK	afgán	nem ismert
		CITES, EK	nem ismert	nem ismert
	madár	védett	német	Németország
		védett	osztrák	Ausztria
		védett	török	Franciaország
		CITES	szerb	Németország
		nincs	szerb	nem ismert
	kecskerák	védett	német	Németország
élettelen	madár	védett, CITES	svájci	Svájc

18. táblázat: A szerb-magyar határszakaszhoz kapcsolódó cselekmények. – A szerző saját szerkesztése.

Megrovásban részesítette az ügyészség azt a német állampolgárságú elkövetőt, aki személygépkocsijának hátsó ülésen elhelyezett kalitkában 13 db élő tengelicet kívánt Németországba szállítani.²⁰⁹ Szintén megrovásban részesült az a szerb állampolgár, aki 1 db jákó papagájt kívánt Magyarország területére szállítani 2013-ban.²¹⁰ Öt ügyben görög, illetve mór teknősök egyedeit kellett elkobozni megrovás alkalmazása mellett. Ezekben az esetekben az egyedszám legfeljebb 7 db volt.²¹¹ Élettelen egyedre követte el a cselekményt az a svájci állampolgár, aki 2 db egerészölyv preparátumot kívánt svájci otthonába szállítani. Az elkobzás jogalapja négy esetben az volt, hogy a dolog birtoklása jogszabályba ütközik, ugyanakkor két esetben - az ügyészi indítványnak megfelelően - arra az álláspontra helyezkedett a bíróság, hogy azért kell elkobozni az érintett példányokat, mert azokra bűncselekményt követtek el. Ezen bírósági végzések - vád hiányában is - bűnösnek mondják ki az egyéb érdekeltet, amikor megállapítják, hogy "a terhelt megvalósította a természetkárosítás büntettét". Álláspontom szerint ez a megfogalmazás pontatlan, ezen egyedeket is arra hivatkozva kellett volna elkobozni, hogy birtoklásuk jogszabályba ütközik. Meg kell említeni azt is, hogy két esetben maga az indítvány tartalmazza azt a megállapítást, hogy "A 865/2006/EK tanácsi rendelet 15. cikke alapján a CITES engedély utólagos kiállítására nincs lehetőség." Álláspontom szerint az engedély utólagos kiadásának feltételei tekintetében az arra illetékes hatóságnak kellett volna - megkeresés keretében - állást foglalni.

Három ügyben az ügyészség megrovás alkalmazása mellett szüntette meg a nyomozást, ugyanakkor elkobzás nem történt. Két ilyen esetben - amelyben egy osztrák és egy török állampolgár kívánt 4, valamint 6 db tengelicet Ausztriába, illetve Franciaországba szállítani - maga a megszüntető határozat említi, hogy a későbbiekben indítványozni fogja az ügyészség az egyedek elkobzását, azonban az ügyiratok között nem találtam a lefoglalt bűnjelekkel kapcsolatos érdemi rendelkezést sem lefoglalást megszüntető határozat, sem elkobzásról rendelkező bírósági végzés formájában.²¹² Szintén megrovásban részesült az az afgán férfi, aki a hátizsákjában 1 db élő görög teknőst kívánt magával hozni Magyarország területére. Az igazoltatás során az egyedet magáénak vallotta, majd a cselekmény tárgyi súlyára figyelemmel az ügyesség a nyomozást megszüntette és megrovásban részesítette. A büntetőügyben elkobzásra - a lefoglalás ellenére - nem került sor.²¹³

²⁰⁹ 1.B.7480/2010.

²¹⁰ 1.B.9073/2013.

²¹¹ 1.B.5972/2010., 1.B.7875/2010., 1.B.5219/2011., 1.B.4603/2015., valamint 1.B.4635/2017. számú ügyek

²¹² 4.1.B.8896/2013. és 3.B.5632/2014. számú ügyek

²¹³ 1.B.16/2014.

Az nyomozás megszüntetése mellett, tárgyi eljárás keretében került sor elkobzásra abban a természetkárosítás és állatkínzás gyanúja miatt indult büntetőügyben, amelynek lényege szerint egy 53 éves szerb férfi 5 db ketrecet helyezett el a pótkerék tárolására kialakított padlólemez-üregben, majd abba kb. 100 db madarat helyezett el, és így kívánt autójával Magyarországra utazni. Az eljárásban szakértőként került kirendelésre az Agrárminisztérium illetékes osztálya, amelynek előadója megállapította, hogy az érintett fajok egyike sem felel meg a természetkárosítás büntettének megvalósításához megkívánt törvényi feltételeknek. A szakértői vélemény érdekes abból a szempontból is, hogy ténykérdések megválaszolása helyett jogkérdésekkel foglalkozik, illetve egyértelműen amellet érvel, hogy miért kell elkobozni ezeket az egyedeket. A tárgyi eljárásban annak ellenére kobozta el a Szegedi Járásbíróság az egyedeket 2019. november 08. napján, hogy az eljárás az állatkínzás gyanúja körében is bűncselekmény hiányában lett megszüntetve. Jelen ügyben tehát nem történt bűncselekmény, az érintett fajok birtoklása nem ütközött jogszabályba, az egyedeket mégis a büntetőbíróság kobozta el tárgyi eljárásban. Amennyiben az egyedek elkobzása közigazgatási eljárásban valósult volna meg - annak okán, hogy a madarak behozatala nem felelt meg a vonatkozó közigazgatási szabályoknak -, az eljárás lefolytatására illetékes közigazgatási szerv felettes szerve pontosan az az Agrárminisztérium lett volna, amelynek illetékes osztályvezető-helyettese adta a szakvéleményt a büntetőeljárásban.²¹⁴

Szintén természetkárosítás gyanújával rendelték el nyomozást, amikor 2014. szeptember 05. napján a tiszaszigeti határátkelő közelében lévő zöldhatáron elhelyezett hőkamera azt észlelte, hogy három személy csomagokkal belép Magyarország területére, majd négy személy visszatér Szerbiába. Az elkövetők az erdőben 5 db kender és 4 db rafia zsákban összesen 1023 db görög teknőst kívántak Magyarországra csempészni. Az eset azért is érdekes, mert kriminológiai szempontból felveti a szervezetség meglétét, emellett az átcsempészni szándékozott egyedszámra figyelemmel az anyagi motiváció is vitathatatlanul megállapítható. Az eljárás során az elkövetők kilétét nem lehetett megállapítani, ezért azt előbb felfüggesztették, majd elévülés okán 2020-ban megszüntették. Az ügyiratok között nem találtam olyan dokumentumot, amely elkobzásról rendelkezett volna.²¹⁵

Ehhez hasonlóan nem találtam elkobzással kapcsolatban keletkezett iratot abban a büntetőeljárásban sem, amelyben egy német állampolgárságú férfit tévedés miatt mentett fel a Szegedi Járásbíróság az ellene emelt vádak alól. A történeti tényállás szerint az

²¹⁴ 1.B.6136/2018.

²¹⁵ 1.B.6113/2014.

elkövető Röszkénél jelentkezett belépésre, és személygépjárművének csomagtartójában - egy kartondobozban elhelyezett fekete nejlonzsákban - 20 db élő kecskerákot kívánt Németországba szállítani abból a célból, hogy a Bulgáriában mindösszesen 10€-ért vásárolt egyedeket az udvarán lévő kerti tóban helyezze el. A bíróság úgy ítélte meg, hogy a férfi tévedett cselekménye társadalomra veszélyességében, mert a kecskerák sem Bulgáriában, sem Németországban nem védett faj, így egyedeinek birtoklásához - a hazai jogszabályi környezettel ellentétben - engedély sem kell. A bíróság ítéletét a Szegedi Törvényszék másodfokon helybenhagyta.²¹⁶

Szintén felmentette a bíróság azt a német állampolgárságú férfit, aki Görögországban nyaralt, majd a nyaralás során birtokába jutott 2 db görög teknőst kívánta - Magyarországon keresztül - Németországba szállítani. Az első fokon eljáró Szegedi Járásbíróság a férfit - társadalomra való veszélyességben való tévedés okán - felmentette a természetkárosítás vádjáról, és a lefoglalás megszüntetésével az egyedeket kiadni rendelte a terheltnek. A másodfokú bíróság az egyedeket elkobozta, egyebekben az első fokon eljáró Szegedi Járásbíróság döntését helybenhagyta.²¹⁷

2.1.2. Pusztítási szándékkal elkövetett cselekmények

Hat olyan ügyet találtam, amelyben a cselekmény motivációja egyértelműen állatok elpusztítására irányult. Az ide sorolt emberi magatartások következtében valamennyi esetben védett madarak pusztultak el, egy esetben légpuskával történő kilövés, öt esetben mérgezés által. Az ügyek közös jellemzője, hogy egyik esetben sem lett meg az elkövető, így az eljárás felfüggesztésre, majd elévülés következtében megszüntetésre került. Hat esetben került sor az eljárásban szakértő kirendelésére, egy esetben az elkövetés eszközeként használt fegyver jellemzői vonatkozásában, öt alkalommal a mérgezőanyag beazonosítása céljából. A Nébih Állategészségügyi Diagnosztikai Intézete valamennyi esetben azt állapította meg, hogy az egyedek karbofurán mérgezés következtében pusztultak el. A korábban legális növényvédőszerként használt anyagot – az annak mérgező hatásában rejlő veszélyekre figyelemmel – 2008-ban tiltották be. Az elkövetők ezekben az esetekben csalétekként mérgezett sertéstüdőt, galambtetemet, illetve tojásokat használtak. A nyomozóhatóság gyakorlata nem volt egységes abban, hogy ezeket a cselekményeket miként minősítse, tehát az egyes eljárásokban mely bűncselekmények gyanúját vizsgálja.

²¹⁶ 1.B.2681/2017.

²¹⁷ 1.B.4721/2017.

Három esetben csak a természetkárosítás megvalósulását vizsgálták,²¹⁸ két esetben ezzel halmazatban a méreggel visszaélést,²¹⁹ egy esetben pedig az állatkínzást.²²⁰

A helyes jogi minősítés körében fontos rámutatni, hogy a Btk. 188. §-ában meghatározott méreggel visszaélés szubszidiárius jellegű, így a természetkárosítással halmazatban – figyelemmel annak magasabb büntetési tételére – nem állapítható meg. Ezen túlmenően a tényállás pontosan meghatározza a mérég fogalmát, amelynek sok esetben nem felel meg a természetkárosítás eszközéül használt anyag.²²¹ Ezzel szemben az élőlények károsítása vagy elpusztítása – figyelemmel az eltérő jogi tárgyra – halmazatban állhat a természetkárosítással.

2.1.3. Állattartással összefüggő cselekmények

Az állattartással kapcsolatban - a korábban már egyedi jellemzőik miatt más csoportba sorolt eljárásokon túlmenően - hét jogesetet találtam, amelyek két esetben kisállatkereskedésői tevékenységhez, öt esetben pedig kedvtelési célú állattartáshoz kapcsolódtak. Az elkövetőket a bíróság két ügyben próbára bocsátotta, két ügyben az ügyészség, egy esetben a bíróság megróta. Egy alkalommal tárgyi eljárás lefolytatására került sor az eljárás megszüntetése mellett, egy másik ügyben pedig az elkövető vádemelést követően bekövetkezett halála okán kellett az eljárást megszüntetni.

Egy szegedi kisállatkereskedésben 2010-ben ellenőrzést tartott a területileg illetékes környezetvédelmi és természetvédelmi hatóság, amelynek során egy akváriumban 10 db pettyes gőtét találtak. Szakértőként kirendelésre került az egyik nemzeti park igazgatóságának természetvédelmi őre, aki megállapította, hogy a kisállatkereskedésben megtalált állatok tarajos gőték, amelyek természetvédelmi értéke 10.000,- forint darabonként. Ezt egyébként az ellenőrzés során már a kereskedő is elmondta, hiszen az állatokat egy általa nem ismert személy azzal a céllal vitte be az ellenőrzést megelőző napokban a kereskedésbe, hogy azokat értékesítse a kereskedés számára. A kereskedő felismerte, hogy ezek tarajos gőték, ami itthon védett, és közölte az illetővel, hogy ennek okán nem kívánja megvenni őket. Az ismeretlen személy ekkor az általa értékesíteni kívánt egyedeket hátrahagyva távozott az üzletből. Az egyedeket - a kialakult objektív helyzetre figyelemmel - a kereskedő szabadon akarta engedni a későbbiekben. Az eljárást

²¹⁸ 1.B.4031/2010., 1.B.1784/2015., valamint 1.B.4303/2015. számú ügyek

²¹⁹ 1.B.18/2018., és 1.B.2644/2015. számú ügyek

²²⁰ 1.B.2967/2010.

²²¹ MEZŐLAKI Erik: Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények. – In. KARSAI Krisztina: Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvhöz. – Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019. – p. 424.

felfüggesztették, mert az elkövető kilétét a nyomozásban nem lehetett megállapítani, majd elévülés folytán megszűnt.²²²

Bűnösnek ítélte viszont a Szegedi Városi Bíróság annak a büntetlen előéletű nőnek a cselekményét, aki az általa üzemeltetett szegedi kisállatkereskedésben 1 db kiráлыпitont tartott. A faj mellett, hogy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős, a tanácsi rendelet „B” mellékletében is szerepel, így birtoklása engedélyköteles. A nőt a bíróság egy évre próbára bocsátotta, és az általa tartott egyedeket elkobozta. Az ügy a zöld kriminológia szempontjából azért érdekes, mert jól mutatja, hogy valamely egyed tartási helyének - elkobzás által történő - megváltoztatása mennyire irreleváns az ökológiai rendszer szempontjából.²²³

2010-ben két esetben indult baksi lakosokkal szemben büntetőeljárás, akik - védett - nyári ludakat tartottak. Az egyik ügyben az elkövető a kisteleki vásárban, házi lúdként vásárolta 500,- forintos darabáron a két kis libát. A két egyed lefoglalását a nyomozóhatóság még a nyomozás elrendelésének napján megszüntette, azokat kiadni rendelte az illetékes nemzeti park igazgatóság képviselője számára. Az ügyészség az elkövetőt – az eljárás megszüntetése mellett – megrótt.²²⁴

A másik esetben az elkövetők – egy házaspár, illetve gyermekük – úgy jutottak két védett nyári lúd egyed birtokába, hogy azokat kiskorukban a kertjük végében lévő csatornaparton befogták. Az elkövetők azzal védekeztek, hogy azt hitték, hogy házi libát tartanak, de a bíróság arra az álláspontra jutott, hogy tudniuk kellett, hogy nem házi ludakról van szó, hiszen színezetük eltér a házi ludakétól.²²⁵

Tárgyi eljárásban egy pár jácintkék ara, és egy pár kéktorkú ara elkobzására került sor, amely eljárásban tanúként magam is részt vettem. Az ügy lényege szerint egy Szegeden élő férfi – egyéb arafajok mellett – egy pár jácintkék arát, valamint egy pár kéktorkú arát vásárolt az európai unió területéről. Az egyedek megszerzését bejelentette az illetékes természetvédelmi hatósághoz, amely az általa becsatolt CITES igazolásokat nem tartotta megfelelőnek, így feljelentéssel élt. A nyomozás megszüntetését követően – amelynek során a feljelentő felettes szerve lett szakértőként megkeresve – az ügyészség indítványozta az egyedek elkobzását, amelyre figyelemmel tárgyi eljárásra került sor. A Szegedi Járásbíróság elkobzásról rendelkező végzésével szemben az egyéb érdekelt tárgyalás

²²² 1.B.9081/2010.

²²³ 1.B.9225/2010.

²²⁴ 1.B.4157/2010.

²²⁵ 1.B.1720/2012.

tartását kérte, amelynek során a bíróság megállapította, hogy az egyedek birtoklása nem ütközik jogszabályba, így az elkobzásra irányuló indítványt elutasította, az egyedeket a tulajdonos számára kiadni rendelte. A bíróság döntésével szemben az ügyészség fellebbezett hatályon kívül helyezés és új eljárás lefolytatása végett. A másodfokon eljáró bíróság mellett működő ügyészség a bíróságnak megküldött átiratával az indítványt módosította, abban hatályon kívül helyezés és új eljárás lefolytatása helyett a végzés megváltoztatását kérte, amelynek megfelelően a Szegedi Törvényszék az – egyébként bizonyíthatóan az Európai Unió területén fogságban tenyésztett – egyedeket elkobozta.²²⁶

Vádat emelt viszont a Szegedi Járásbíróság azzal a 23 éves büntetlen előéletű nővel szemben, aki Németországban egy szervált vásárolt, amelyet később szegedi lakásán tartott. A bíróság természetkárosítás büntetében mondta ki bűnösnek a terheltet, majd egy évre próbára bocsátotta, és a tanácsi rendelet „B” melléklete hatálya alá tartozó egyed elkobzásáról rendelkezett. Az eljárás alapját képező cselekmény a nemzeti jogrendszerek eltérőségén alapszik ebben az esetben is, ugyanakkor a tartási hely - mint általában a fogságban tenyésztett, illetve tartott egyedek esetében - ökológiai szempontból irreleváns.²²⁷

Szintén vádat emelt az ügyészség azzal az elkövetővel szemben, aki az egyik vadasparkból 10 db görög teknőst lopott. A házkutatás során további egy egyed került elő, amelyet a férfi elmondása szerint már 2005 óta tartott. A vád szerint a terhelt cselekménye kétféle természetkárosítás büntetékének minősült, ugyanakkor álláspontom szerint az elkövető cselekménye ezzel halmazatban a lopás törvényi tényállását is kimerítette. A Szegedi Városi bíróság 2011. szeptember 28. napján az eljárást az elkövető halála miatt szüntette meg.²²⁸

Látható, hogy a cselekmények elkövetési tárgyai sok esetben tenyésztett egyedek, amely körülmény a jelenlegi dogmatikai megközelítés szerint jellemzően irreleváns a birtoklás jogszerűsége körében.

A kérdéskörrel az Alkotmánybíróság már korábban is foglalkozott – a solymászat kapcsán –, mert több tenyésztő sérelmezte a jelenleg hatályos természetvédelmi törvény azon rendelkezését, miszerint a védett állat- és növényfajok állami tulajdonban állnak, azok határon való áthozatalával a tulajdonjog is az államra száll, amely a birtoklás jogát – megfelelő feltételek teljesülése esetén – átengedheti az érintett állattartónak. A tulajdonjog

²²⁶ 1.B.4437/2014.

²²⁷ 1.B.1584/2018.

²²⁸ 1.B.9853/2010.

alkotmányos védelme megilleti azonban a madár jogszerű birtokosát, mert annak nem előfeltétele, hogy az állattartó polgári jogi értelemben is tulajdonos legyen.²²⁹ A kiállított engedélyek tartalmazzák azt, hogy az egyed magántulajdonban van, azonban annak kezelésére az állam jogosult.

A Tanács 338/97/EK rendelete, valamint az annak végrehajtását szolgáló 865/2006/EK rendelet eltérő, enyhébb szabályokat állapít meg, azonban számos esetben a CITES-nek való uniós megfelelés által megteremtett jogi oltalom és a hazai védettség átfedést mutat, ami a szabályok párhuzamos alkalmazását, adott esetben pedig a szigorúbb eljárási szabályok alkalmazását indokolja.

2.1.4. Élő állatokkal kapcsolatban elkövetett egyéb cselekmények

Ebbe a csoportba hat büntetőügyet soroltam, amelyek meglehetősen heterogének voltak, azonban az közös volt bennük, hogy az ide sorolt cselekmény valamennyi esetben élő egyedeket érintett, és mind a hat nyomozás megszüntetésre került. Négy esetben az eljárást bűncselekmény hiányában szüntette meg a nyomozó hatóság, egy esetben bizonyítottság hiányában, egy ügyben pedig azért, mert büntethetőséget kizáró ok állt fenn az elkövető életkorára figyelemmel.

A vadgazdálkodás és a természetvédelem érdekei feszültek egymásnak abban az eljárásban, amely egy természetvédelmi őr feljelentése alapján indult. A helyi vadásztársaság különböző vadak jogszerű elejtése céljából ún. hattyúnyak csapdát helyezett ki, amellyel elejtett 1 db védett egerészölyvet is. Bár az egyed megsérült, a csapda kihelyezése jogszerű volt, és így ebben az esetben bűncselekmény sem valósult meg.²³⁰ Egy másik ügyben külterületi homokbányából lopták el kb. 40-50 köbméter földet, és - a korábban már ismertetett néhány esethez hasonlóan - itt is az igényérvényesítés eszközeként tekintett a büntetőjogra a feljelentő, aki a feljelentésében arra hivatkozott, hogy ebben a partszakaszban fokozottan védett gyurgyalagok fészkeltek, ugyanakkor a feljelentés tartalmából egyértelműen kitűnik, hogy valójában a tulajdon jog sérelme a feljelentés indoka, nem pedig a természetvédelem.²³¹

Két további ügy a helyi közigazgatáshoz kapcsolódott. Az egyik esetben az önkormányzat tulajdonában lévő gazdasági társaság újíttott fel egy épületet, amelynek során parti fecske fészkeket rongáltak meg. A faj az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős,

²²⁹ 485/E/2003. AB határozat

²³⁰ 1.B.853/2017.

²³¹ 1.B.3373/2018.

és szakmai véleményem szerint a fészkek eltávolításával nem a jogi értelemben vett élőhely sérült, hanem az egyedek szenvedtek olyan negatív hatást, amely a károsítás fogalmi körében értékelendő. Ezt az álláspontot osztotta egyébként a nyomozóhatóság is akkor, amikor a cselekményt az egyedvédelmi tényállás körében vizsgálta.²³² A másik ügyben a helyi jegyző határozata alapján vágták ki azt a veszélyes platánfát, amelyben korábban denevérek éltek. A fa kivágását követően 19 elpusztult egyedet találtak, 5 darabon külsérelmi nyomok is felfedezhetők voltak. Ezt az eljárást bizonyítottság hiányában szüntették meg.²³³

Az egyik nemzeti park kezelésében lévő tó vizét leeresztették, amelynek következtében 25 védett, és 365 fokozottan védett madár pusztult el 20.263.000,- forint összértékben. Az eljárást bűncselekmény hiányában kellett megszüntetni, mert a magatartás jogszerű volt, így az annak következtében bekövetkezett, ökológiai szempontból valóban káros következmények büntetőjogi felelősséget nem alapozhattak meg.²³⁴ Érdekes kérdésként merül fel azonban, hogy ezen döntés meghozatala során a megfelelő gondossággal jártak-e el a nemzeti park illetékes szakemberei, hiszen az ilyen mértékű pusztulást okozó cselekmény gondatlanságból történő megvalósítás esetén is büntetendő. További érdekes kérdés a jogeset kapcsán, hogy a vadászok tudati oldalának megítélése kapcsán kialakult bírói gyakorlat tükrében hivatkozhatnának-e egyáltalán az elkövetők arra, hogy nem voltak tudatában a cselekmény káros következményeinek? A válasz álláspontom szerint az, hogy valamennyi esetben csak a tudati oldal gondos vizsgálatát követően dönthető el, hogy valóban bűncselekmény történt-e, vagy sem. Tényből tényre, vagyis foglalkozási szabályból tudattartamra következtetni szűk körben lehet, ugyanakkor ez nem eredményezheti a bizonyítás mellőzését.

Büntethetőséget kizáró ok (gyermekkor) miatt kellett megszüntetni azt a nyomozást, amelyben egy 4 ha legelőt - és számos növény- és állatfaj egyedét - érintő tüzesetet vizsgált a hatóság. A nyomozás eredményeként megállapították, hogy azt egy hatéves gyermek okozta.²³⁵

2.1.5. Növényekre elkövetett cselekmények

A Szegedi Járás területén négy esetben indult eljárás olyan cselekmények vonatkozásában, amelyek kizárólag növényeket érintettek. Ezek fele az érintett területen végzett gépi

²³² 1.B.8871/2016.

²³³ 1.B.2074/2009.

²³⁴ 1.B.8457/2009.

²³⁵ 1.B.5058/2012.

földmunkával áll összefüggésben, másik fele hóvirág árusítása miatt indult. Mind a négy eljárás megszüntetésre került, két alkalommal bizonyítottság hiányában, egy ügyben bűncselekmény hiányában, egy esetben pedig az elkövető megrovása mellett.

Az illetékes nemzeti park igazgatóság tett feljelentést, mert a helyi városvezetés mederkotrásból származó földet helyezett el egy területen, amelynek következtében az ott élő, mintegy 1.000 egyed – védett – mocsári nőszőfű pusztult el. Az eljárásban kiderült, hogy a felejelentő alkalmazásában álló természetvédelmi őr hozzájárulása alapján került sor a gépi földmunka kivitelezésére.²³⁶ A másik, szintén 2009-es ügyben a természetvédelmi őr tett feljelentést, mert valaki kaszáló kialakítása céljából elegyengette a talajt kb. 1,5 hektár nagyságú területen, amelynek következtében - a feljelentő álláspontja szerint – 1.000 egyed tarka sáfrány pusztult el összesen 10.000.000,- forint eszmei értékben. Az ügyben kirendelt igazságügyi szakértő a területileg illetékes nemzeti park 2003. és 2006. években végzett tőszámlálási adatai alapján állapította meg a vélhetően elpusztult egyedek számát. A cselekmény megvalósulásával kapcsolatban az is kiemelő, hogy a terület nem védett, ugyanakkor a gazdát egyetlen alkalommal sem értesítették a területén lévő védett növényekről. Az ügyiratokból az is kitűnik, hogy vele szemben az illetékes természetvédelmi hatóság 2.000 tő tarka sáfrány elpusztításáért 150.000.000,- forint természetvédelmi bírságot szabott ki, amelyet végül a felettes közigazgatási szerv határozatával hatályon kívül helyezett.²³⁷

2011-ben két büntetőeljárás indult nyugdíjas férfiakkal szemben, akik Valentin-nap környékén hóvirágot árultak. Mindkét nyomozás hivatalból indult, lényegileg azonos történeti tényállás mellett. Az egyik eljárásban szakértő kirendelésére nem került sor, csupán annak megállapítására, hogy az elkövető 50 szál hóvirágot árult, amit a saját kertjéből szedett. Az ügyészség a nyomozást megszüntette és az elkövetőt megrótt. A határozat indokolásában azt szerepel, hogy nincs jelentősége annak, hogy az egyedek a kertből, vagy a természetből származnak.²³⁸ A másik ügyben ezzel szemben szakértő kirendelésére került sor, aki megállapította, hogy az elkövető által eladásra kínált növények a redős levelű hóvirág egyedei, amely kifejezetten kerti növény és nem azonos a KöM rendelet 7. mellékletében meghatározott Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős kikeleti hóvirággal (*Galanthus nivalis*). Az eljárás bűncselekmény hiányában lett

²³⁶ 1.B.4551/2009.

²³⁷ 1.B.1965/2009.

²³⁸ 1.B.1255/2011.

megszüntetve, és pozitív példaként jól mutatja, hogy a jogértelmezés mellett a fajok pontos beazonosítása is mennyire fontos ezekben az eljárásokban.²³⁹

2.1.6. Élettelen egyedekre elkövetett egyéb cselekmények

Az utolsóként ismertetésre kerülő élettelen egyedekre elkövetett cselekmények közé olyan - korábban még nem ismertetett - eseteket soroltam, amelyek elkövetési tárgya állati tetem volt. Az ise sorolt cselekményeket három alkalommal preparátumokra, egy alkalommal pedig egyéb okból elpusztult állati tetemre követték el. Két büntetőügyben összesen három szakértőt rendeltek ki. Három nyomozás megszüntetésre került, két esetben az elkövetővel szemben alkalmazott ügyészi megrovás mellett, egy esetben a felfüggesztést követően beálló elévülés miatt. Egy ügyben a vádemelést a terhelttel szemben egy évre elhalasztotta az ügyészség. Elkobzásról egyik aktában sem találtam határozatot.

A természetvédelmi őr tett feljelentést, mert a Szegedi Fehér tónál 1 db kárókatona tetemet talált, amelynek csőre le volt vágva. A kárókatona - más néven kormorán - fokozottan védett, így eszmei értékére tekintet nélkül - 500.000 forint - elkövetési tárgya lehet a természetkárosítás büntetvénye. Az ügyben eljáró szakértők megállapították, hogy a tetem csőrét a madár pusztulását követően távolítottak el, és annak pusztulását nem mérgezés okozta. Az eljárás felfüggesztésre, majd az elévülési idő elteltével megszüntetésre került, ugyanakkor kutatásom szempontjából relevanciával azért bír, mert a nyomozás során kizárólag a természetkárosítás megvalósulását vizsgálták, de a helyes jogi minősítés szerint az elkövető cselekménye emellett lopást is megvalósított. Kritikai szempontból viszont egyértelműen az az álláspontom, hogy ökológiai szempontból teljesen irreleváns az, hogy az elkövetőtől függetlenül elpusztult egyed tetemének valamely része - jelen esetben jogilag önálló egyednek minősülő származéka - hol található.²⁴⁰

Megrótta a Szegedi Városi Ügyészség azt a büntetlen elő életű férfit, aki a mórachalmi vásárbán védett egyedek preparátumait, így 1 db uhut, 1 db fehér gólyát, és 1 db kékes rétihéját árult. A nyomozás során az is megtudták, hogy a preparátumokat a helyi általános iskola selejtezte le, azok korábban a biológiaoktatáshoz használt szemléltető eszközök voltak. A férfi tehát a kidobott hulladékot vitte haza abból a célból, hogy azt a későbbiekben értékesítse. Az ügyiratok között az egyedek elkobzására vonatkozóan nem találtam adatot,

²³⁹ 1.B.1553/2011.

²⁴⁰ 1.B.1225/2010.

az azonban megragadta a figyelmemet, hogy a cselekményt az ügyészség - az egyedek számához igazodóan - három rendbelinek minősítette.²⁴¹

2012-ben a kisteleki vásárban árult egy férfi vörös vércse, szürke gém, vörösbegy, jégmadár, sarlósfecske, barkóscinke, valamint fakusz preparátumokat, amelyeket előző nap a kecskeméti piacon vett egy ismeretlen férfitől. Az érintett fajok mindegyike védett, a preparátumok eszmei értéke összesen 240.000,- forint volt. A Szegedi Városi Ügyészség az egyrendbeli természetkárosítás gyanúja miatt folytatott nyomozást megszüntette, az elkövetőt megróttá, és a lefoglalás megszüntetéséről határozott.²⁴²

Szintén a kisteleki vásárban árult egy férfi korábban németországi lomtalanításból behozott egerészölyv preparátumot, amely Magyarországon védett, de emellett a tanácsi rendelet „A” mellékletén is szerepel. Az elkövetővel szembeni vádemelést 1 évre elhalasztották, ugyanakkor a büntetőeljárásban elkobzásról itt sem rendelkeztek. Fontos kiemelni azt a körülményt is, hogy a preparátum Németországban hulladék lett volna, és amennyiben az elkövető nem veszi birtokba, úgy megsemmisítésre kerül. A férfi a preparátum megsemmisülését akadályozta meg, még ha szándéka nem is erre irányult. Ettől függetlenül cselekménye a hatályos magyar szabályozás értelmében - bűnösség fennállta esetén - bűncselekmény.²⁴³

A különböző védettségi kategóriákba tartozó egyedek preparátumait, valamint származékait nagy számban kínálják jelenleg is eladásra mind az internetes platformokon, mind a helyi piacokon. Ezek több esetben olyan időben kerültek magánszemélyek birtokába, amikor még jogi oltalomban nem részesültek, vagy a forrásországokban tartásuk, birtoklásuk jellemzően nem korlátozott.

²⁴¹ 1.B.7995/2009.

²⁴² 1.B.1870/2012.

²⁴³ 1.B.1863/2013.

1. kép: Eladásra kínált nagy kócsag preparátum. - <https://galeriasavaria.hu/termek/keszletek/egyeb-regiseq/6455568/1922-es-Taxidermia-Art-Deco-vitrin-Feher-Kocsaggal-Gyonyoru-allapot-A-preparatum-hibatlan-vi/>
(Letöltés ideje: 2025.02.06.)

2.2. Makói járás

A Makói járás területén 25 egyed védelmi vonatkozású büntetőügyet találtam a vizsgát időszakból, amelyeket három csoportra bontottam. 23 ügy a magyar-román határ szakaszhoz, így 18 a nagylaki határátkelőhelyhez, míg 5 kiszomborihoz kapcsolódott. Mindösszesen két esetben hiányzott a nemzetközi elem, vagyis ezek nem a határforgalom körében valósultak meg, így ezeket külön kategóriába soroltam. A 25 büntetőügy közül 13-at élő egyedekre, míg 12-t élettelen példányokra követtek el. Eredményesnek 21 eljárás bizonyult, eljárás megszüntetésére 4 esetben került sor. 19 esetben büntetőjogi felelősséget állapított meg a bíróság - 6 ügyben büntetővégzéssel -, míg 2 esetben tárgyi eljárás keretében került sor az elkövetési tárgyak elkobzására. Szakértőt 15 ügyben vett igénybe a nyomozó hatóság. A járás területén megvizsgált aktákat ennek megfelelően az alábbi három csoportra bontva kívánom bemutatni:

- a nagylaki határátkelőnél megvalósult cselekmények (18 eset),
- a kiszombori határátkelőnél megvalósított cselekmények (5 eset), valamint
- egyéb, határforgalommal nem összefüggő cselekmények (2 eset).

2.2.1. A nagylaki határátkelőhelyhez kapcsolódó cselekmények

A nagylaki határátkelőhöz összesen 18 eset kapcsolódott, amelyek közül nyolcat élő egyedekre, 10 esetet pedig élettelen példányokra követtek el.

Az élő egyedekre elkövetett cselekmények elkövetési tárgya három esetben kecskerák, öt esetben pedig különféle madárfajok egyedei voltak, amelyek négy esetben védettek, egy

esetben pedig a 338/97/EK Tanácsi rendelet hatálya alá tartozó jákó, valamint szenegáli papagájok voltak.

A kecskerákokat valamennyi esetben Belgiumba kívánták szállítani az elkövetők, akik állampolgárságuk tekintetében bolgárok (2 eset), illetve románok (1 eset) voltak.

A 35 éves román férfi 72 db élő kecske rákot vásárolt Moldovában abból a célból, hogy azt később belgiumi otthonában elfogyassza. Figyelemmel arra, hogy a kecskerák Magyarországon védett - annak pénzben kifejezett természetvédelmi értéke 50 000 Ft -, így az elkövetővel szemben a minősített eset kísérlete miatt emeltek vádat, majd a Makói járásbíróság 1 év börtönfokozatú szabadságvesztésre ítélte, amelynek végrehajtását kétévi próbaidőre felfüggesztette. Emellett a bíróság kötelezte a vádlottat a felmerült bűnügyi költség egy részének megfizetésére. A bíróság az ügyben tárgyalást nem tartott, a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítását arra alapozta, hogy a vádlott beismerte tettét. Ezzel összefüggésben fontos megjegyezni, hogy az eljárás során az elkövető tudati oldalának vizsgálatára egyáltalán nem került sor, mert ő valóban elismerte, hogy nála rákok voltak és azokat ő szállította, ugyanakkor vallomásaiban azt is elmondta, hogy nem tudott azok magyarországi védettségről, illetve arról, hogy a cselekménye jogellenes. Mindenre figyelemmel az elkövető tudattartalmát a tényszándék jellemezte, nem pedig annak tudata, hogy az általa tanúsított magatartás jogilag tilalmazott. Ezen túlmenően álláspontom szerint a cselekmény nem a minősített eset kísérletét valósította meg, mert az egyedek elfogyasztására – amely valóban a pusztulás körében értékelhető – már Belgiumban, jogszerűen került volna sor. Kriminológiai szempontból érdekes tény az is, hogy a vádlott étkezési célból kívánta elpusztítani az egyedeket, ugyan akkor azok már a lefoglalást követően, de még a vádemelés előtt elpusztultak a nem megfelelő tárolási körülmények miatt. Az intézményes reakció, vagyis a büntető jogalkalmazás célja e körben pontosan az élő egyedek védelme lenne, ugyanakkor a megfelelő tárgyi feltételek hiánya okán az elkövető szándékának lényegében megfelelő – az egyedek szempontjából végzetes - következmények álltak be.²⁴⁴

A másik két kecskerákra elkövetett jogeset kereskedelmi célból történt, így azok volumene az egyedszámok tekintetében nagyobb.

Az egyik ügyben egy 59 éves bolgár férfi, valamint 29 éves fia belépésre jelentkezett Nagylaknál azzal, hogy az általuk használt kisteherautó szállítmánya 24.704 db élő kecskerák. A Magyarországon védett egyedek pénzben kifejezett eszmei értéke

²⁴⁴ B.992/2013.

1.235.200.000,- forint volt, eredetüket tekintve pedig fogságban, étkezési célból tenyésztett példányok voltak. A Makói Járási Ügyészség az eljárást büntethetőséget kizáró ok, tévedés miatt szüntette meg, mert az elkövetők nem voltak tudatában annak, hogy az általuk szállított egyedek Magyarországon jogilag elismert védettséget élveznek. Tévedésükre alapos okkal került sor, hiszen rendelkeztek érvényes CMR okmányokkal, megfelelő állategészségügyi bizonyítványokkal, valamint hatósági állatorvos által kiállított TRACES bizonyítvánnyal. A nyomozás megszüntetését követően a védő indítványozta a lefoglalás megszüntetését, majd a Makói Járásbíróság a védői indítványnak megfelelően megszüntette a kecskerákok lefoglalását és azokat kiadni rendelte a tulajdonosnak. Az ügyészség a végzéssel szemben tárgyalás tartását kérte, és ezzel párhuzamosan indítványozta az egyedek tárgyi eljárás keretében történő elkobzását. A tárolás során 5.886.450,- forint bűnügyi költség keletkezett, illetve a tárgyi eljárásba egyéb érdekeltként belépett az egyedek tulajdonjogával rendelkező bolgár cég is. Ilyen előzmények után a bíróság elkobozta az egyedeket, a végzés indokolása szerint “A két egyéb érdekelt által elkövetett cselekmény a magyar jog szerint bűncselekmény, azt Európai Unió norma nem írhatja felül.” A bíróság a döntésében elsősorban a 28/1994 AB határozatra utalt, amely szerint a nemzeti jogszabály a természetvédelem területén az EU-s rendelkezéseknél szigorúbb előírásokat is tartalmazhat. Kifejtette továbbá a 485/E/2003 AB határozatban foglaltakat is, amely szerint a védettség szempontjából - a jogalkotó álláspontja szerint – irreleváns, hogy az adott egyed fogságban született, vagy sem. Utalt ezen túlmenően az Európai Unió Bíróságának C-480/3. számú ügyére is, amelyben a bíróság kifejtette, hogy bármely tagállam a környezet- illetve természetvédelem területén az unió által előírt minimumkövetelményeknél szigorúbb rendelkezéseket hozhat. A bíróság az elkobzás jogszabályi alapját a Btk. azon rendelkezésére alapította, amely szerint el kell kobozni a dolgot, amelynek birtoklása jogszabályba ütközik. Emellett a bíróság megállapíthatónak látta az elkobzás okaként azt is, hogy az egyedekre bűncselekményt követtek el. A bíróság ezzel gyakorlatilag bűnösnek mondta ki az elkövetőket, mert megállapította, hogy cselekményük a magyar jog szerint bűncselekmény, és ekként az elkobzás indokaként megállapíthatónak látta azt is, hogy az egyedekre bűncselekményt követtek el. A védő a bíróság végzésével szemben fellebbezett, ugyanakkor azt a Szegedi Törvényszék helybenhagyta. Az eljárás ügyirataiból azt is megtudtam, hogy az eljárás végén a még életben lévő egyedek szabadon lettek engedve, de jelentős részük a lefoglalás után rövidesen elpusztult. Amennyiben a bíróság megszüntette

volna a lefoglalást, és az egyedek kiadásáról rendelkezik, úgy a magyar államot esetlegesen kártérítési felelősség terhelte volna az elpusztult egyedek vonatkozásában.²⁴⁵

2016. évben egy másik bolgár vállalkozó is hasonlóképpen járt, mert Belgiumba kívánt 15.823 db kecskerákot szállítani, ezért Nagylaknál belépésre jelentkezett. A közösségen belüli kereskedelemhez kiállított ún. TRACES bizonyítványon az útvonal jól lett megadva, és azon minden helyesen volt feltüntetve, szállítmányként 750 kilogramm rákfélé megjelölésével. A sofőr védekezése szerint rendszeresen szállít Magyarországon keresztül étkezési célból kecskerákot Belgiumba, ugyanakkor eddig egyik magyar hatóságnak sem volt baja az általa bemutatott papírral, illetve az általa szállított áruval. A szállítmány magyarországi természetvédelmi értéke összesen 791.150.000,- forint volt. Az elkövetővel szemben vádemelésre nem került sor, ugyanakkor az ügyészségi indítványt tett a rákok elkobzására, amelynek kérdésében a Szegedi Járásbíróság döntött. Tárgyi eljárás keretében ismételt szakértőt rendelt ki a bíróság, így külön megvizsgáltam a szakértőnek feltett kérdéseket. A kérdések a faj meghatározásra, annak védettségére, a szállításhoz szükséges engedélyekre terjedek ki, valamint arra, hogy a faj ritka-e Magyarországon, és az egyedek a ritka fajok pótlása érdekében szombaton engedhetők-e? Ez a kérdés véleményem szerint már előrevetítette a bíróság döntését, amely az egyedeket elkobozta. Kutatásom során több interjút készítettem, és az általam megkérdezett egyik személy - aki a lefoglalás helyeként szolgáló intézményben dolgozott – elmondta, hogy a lefoglalt rákok jelentős része már a lefoglalást követően elpusztult, mert nem megfelelően tárolták őket. A beszélgetésre az iratvizsgálatot követő hosszabb idő elteltével került sor, ezért ismételtén átlapoztam jegyzeteimet. Az eljárás ügyiratai között arra vonatkozóan rögzítettem adatot, hogy az illetékes kormányhivatal engedélyével az elkobzást követően 10.823 példányt engedtek szabadon Tiszaroffnál.²⁴⁶

Természetkárosítás és állatkínzás vádjával állt a bíróság előtt az a bolgár állampolgárságú férfi, aki 626 db énekesmadarat, továbbá 70 db jákó, valamint 49 db szenegáli papagáj kívánt Csehországba szállítani. A vádiratban azt szerepelt, hogy a jákó papagájok eszmei értéke darabonként 150.000,- forint, míg a szenegáli papagájok 30.000,- forint eszmei értéket képviselnek egyedenként. Ezzel összefüggésben kiemelendő, hogy a tanácsi rendelet mellékleteiben meghatározott fajoknak nincs pénzben kifejezett természetvédelmi értéke, arról legfeljebb csak akkor beszélhetnénk, amennyiben más hazai jogszabály védetté, fokozottan védetté, vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból

²⁴⁵ B.951/2014.

²⁴⁶ B.407/2016.

jelentős fajjá nyilvánítaná az adott taxont. Jelen esetben ilyenről nincs szó, az elkövetési tárgyak kizárólag a tanácsi rendelet „B” mellékletében szerepeltek az elkövetés idején. A vádiratban a piaci érték került rögzítésre, ami azonban nem azonos a hazai jogszabályok által oltalomban részesített fajok eszmei értékével. A szállított énekesmadarak - jogilag elismert oltalom híján - nem voltak elkövetési tárgyai a természetkárosításnak, azonban közülük 3 db már nem élt. Figyelemmel arra, hogy a lefoglalást követően 4 db jákó papagáj, 6 db szenegál, valamint további 7 pinty is elpusztult, így a vád álláspontja szerint a cselekmény a természetkárosításon túl kimerítette az állatkínzás törvényi tényállását is. A bíróság mindkét bűncselekménynek bűnösnek mondta ki az elkövetőt, akit egy év börtön fokozatú, kétévi próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt. Ezen túlmenően a szállítás során lefoglalt madarakat elkobozta, és a bűnügyi költség részbeni megfizetésére kötelezte a vádlottat. A bíróság aggálytalanul az ítéleti tényállás részévé tette a vádban szereplő, jogszabályi hivatkozások nélkül megjelölt „eszmei értéket”, és az elkövetőt a tudati oldal vizsgálata nélkül mondta ki bűnösnek természetkárosítás büntetében. A vádlott mindvégig arra hivatkozott az eljárás során, hogy nem tudott arról, hogy az egyedek birtoklása Magyarországon engedélyköteles. Az általa elmondottakat egyébként az is alátámasztja, hogy a tanácsi rendelet „B” mellékletében szereplő fajok tartása sem Bulgáriában, sem Csehországban - illetve az Európai Unió tagállamainak jelentős többségében - nincs semmiféle engedélyhez kötve.²⁴⁷

A tudati oldal bíróság általi megítélése szintén ellentmondásos abban a büntetőügyben, amelyben a Makói Járásbíróság természetkárosítás büntetében marasztalta el azt az olasz férfit, aki Nagylakon keresztül 31 védett énekes maradat kívánt Olaszországba szállítani tenyésztési céllal. A bíróság álláspontja szerint aki több mint 40 éve madártenyésztő, az nem hivatkozhat arra, hogy nem ismeri a magyar szabályokat. E körben irreleváns az, hogy ezek a fajok mind Romániában, mind Olaszországban szabadon tarthatók, illetve vadászhatók. Az ítélet indokolása kifejti, hogy egyetlen Európai Unió állampolgár sem hivatkozhat arra, hogy nem ismeri a madárvédelmi irányelvet, amelyben az érintett fajok is meghatározásra kerültek. Ez az érvelés azért aggályos, mert önmagában az a körülmény, hogy egy faj a madárvédelmi irányelvben szerepel, még nem keletkeztet büntetőjogilag is értelmezhető jogi oltalmat, vagyis ebből a körülményből még nem következik az, hogy ezek az egyedek a természetkárosítás büntetékének elkövetési tárgyai lehetnek. A bíróság a

²⁴⁷ B.678/2014.

vádlottat 450.000,- forint pénzbüntetésre ítélte, az általa szállított egyedeket elkobozta, valamint kötelezte a vádlottat a felmerült bűnügyi költség egy részének megfizetésére.²⁴⁸

Szintén bűnösnek mondta ki a Makói Járásbíróság azt a román férfit, aki vállalkozóként csomagszállítással foglalkozik, és egy román ügyfele megbízásából 4 db lyukacsos papírdobozt kívánt Olaszországba szállítani 10 €/doboz szállítási díjért cserébe. A vádlott következetesen tagadta azt, hogy tudott arról, hogy az általa szállított 84 db énekesmadár Magyarországon védett, és azok együttes eszmei értéke több mint 2.000.000,- forint. A bíróság úgy ítélte meg, hogy a vádlottnak tudnia kellett arról, hogy a madarak védettek, mert csomagszállító, és az általa kért fuvardíjnál alacsonyabb áron bárhol, bármilyen egyéb madár beszerezhető lenne. A bíróság megállapította azt is, hogy a vádlottnak a CMR egyezmény rendelkezései szerint ellenőrzési kötelezettsége lett volna az általa szállított áru tekintetében. Az eljárási ügyiratokból egyértelműen kiderült, hogy a vádlott lyukacsos papírdobozokban, lezárva kapta meg a madarakat, a csomag feladója pedig akként nyilatkozott neki, hogy a madarakat aggálytalanul szállíthatja. Meglátásom szerint a sofőr az egyezmény szerinti ellenőrzési kötelezettségnek eleget tett azzal, hogy nyilatkoztatta a küldőt a csomag tartalmát illetően. A szállítmányozóktól e körben a fajok pontos ismeretét megkövetelni szintén életszerűtlen. Az az érvelés is életszerűtlen, miszerint a viteldíjnál alacsonyabb áron bárhol, bármilyen madár beszerezhető lett volna, hiszen a viteldíj nem haladta meg a 0,5 eurót egyedenként.²⁴⁹

A Makói Városi Bíróság természetkárosítás büntetében látta megállapíthatónak annak a román férfinak a büntetőjogi felelősségét is, aki 13 db tengelicet kívánt a gépjármű ülésén elhelyezett kalitkában Olaszországba szállítani. A vádlott az élő egyedeket magáénak vallotta és a bűncselekmény elkövetését tényben beismerte. Tagadta viszont azt, hogy tudomása volt arról, hogy ezek az egyedek Magyarországon védettek.²⁵⁰

Vannak azonban olyan esetek is, amikor a bűnösség megítélése viszonylag egyértelmű. Egy román elkövető Spanyolországba tartott munkavállalás céljából. A hosszabb távú ott tartózkodásra figyelemmel 2 db kalitkába helyezte el az általa korábban tartott 40 db tengelicet, majd azt a busz utánfutójában helyezte el. Az elkövető bűnösségét maga is elismerte azáltal, hogy úgy nyilatkozott, miszerint ezek a fajok valószínűleg Romániában

²⁴⁸ B.21/2014.

²⁴⁹ B.997/2014.

²⁵⁰ B.497/2010.

is védettek. A bíróság 100.000,- forint pénzbüntetésre ítélte az egyedek elkobzása mellett azzal, hogy a bűnügyi költség részben történő megfizetésére is kötelezte.²⁵¹

Vadászati tevékenységhez a járás területén tíz eset kapcsolódott, hat esetben közvetlenül az állatot kilövő személy valósította meg a bűncselekményt, míg négy esetben ez a kapcsolat közvetett volt, tehát a vadász adott megbízást a terheltek az általa korábban kilőtt egyedek szállítására. Egy kivételével valamennyi ide sorolható cselekményt madarakra követtek el. A bíróság 2009 és 2011 között öt olasz vadász büntetőjogi felelősségét állapította meg természetkárosítás bűntettében, akik a Romániában jogszerűen elejtett vadat kívánták Olaszországba szállítani.

Az egyik vádlott 49 db foglyot és 79 db fürjet lőtt, amelyek Magyarországon védettek. A bíróság álláspontja szerint a vádlott azért nem hivatkozhatott alappal jogban való tévedésre, mert a kérdést európai uniós norma, nevezetesen a madárvédelmi irányelv szabályozza, európai uniós állampolgár pedig nem hivatkozhat arra, hogy nem tudja az uniós joganyagot. A bíróság érvelése ugyanakkor megítélésem szerint meglehetősen sajátos, hiszen a madárvédelmi irányelv valójában tagállami hatáskörbe delegálja az első számú mellékletben meghatározott fajok vadászhatósága kérdésében való döntést. Ezen fajok védettségét, védett fajjá nyilvánítását tehát nem EU-s norma, hanem egy hazai jogszabály, a már több esetben is hivatkozott KöM rendelet keletkezteti. Fontos körülmény az is, hogy az irányelv címzettje a tagállam, nem pedig közvetlenül az uniós állampolgár.²⁵²

Egy másik ügyben 864 db fürj tetemet találtak a vám- és pénzügyőrök, amelyek 3 db hűtőládába, illetve egy személyautóhoz kapcsolt kutyaszállító utánfutóba kerültek elhelyezésre. A vádlott ezeket is jogszerűen lőtte romániai vadászata során, ugyanakkor a bíróság azt állapította meg, hogy a fürj a madárvédelmi irányelvre figyelemmel védett, azonban vadászata engedélyezhető.²⁵³

Egy - a nagylaki határátkelőhelyen beutazni szándékozó - olasz férfi idegessége tünt fel a NAV munkatársainak, majd tételes vámvizsgálat alá vonták. Ennek során a személygépkocsiban elrejtve találtak 41 fürj és 3 db kanalas réce tetemet, amelyek itthon védettek, pénzben kifejezett együttes eszmei értékük 2.200.000,- forint.²⁵⁴

Elítélte a bíróság azt az olasz vadászt is, aki Romániából kívánt Olaszországba szállítani védett és fokozottan védett madártetemet, valamint 200 db békatetemet, amely szállítmány

²⁵¹ B.701/2014.

²⁵² B.1083/2009.

²⁵³ B.1086/2009.

²⁵⁴ B.1314/2009.

természetvédelmi értéke 600.750.000,- forint volt. A bíróság azért látta megállapíthatónak a bűncselekmény elkövetését, mert a vádlott 1958. óta vadászik, álláspontja szerint így gyakorló vadász, aki nem hivatkozhat jogban való tévedésre. Az ítélet elkobzásáról nem rendelkezett, ugyanakkor a bíróság a lefoglalás megszüntetésével egyidejűleg megállapította, hogy a példányok az állam tulajdonába kerültek.²⁵⁵

Az utolsó idetartozó jogesetben az elkövető egy olaszországi vadászat után kívánt énekesmadár tetemeket (énekesrigót, réti pinyert, búbospacsirtát, mezei pacsirtát, kalandrapacsirtát, kenderikét, tengelicet és barázdabillegetőt) Olaszországba szállítani.²⁵⁶

A bíróság mind az öt esetben felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte az elkövetőket.

Négy esetben a romániai vadászat során kilőtt egyedek Olaszországba történő szállítására adtak megbízást fuvarozóknak.

Az egyik román állampolgárságú nő 35 €-ért (1€/kg egységáron) vállalta - általa nem ismert fajokba tartozó - 380 db fűj és 1 db kendermagos réce tetemének Olaszországba szállítását. A gyanúsítás során a nő a cselekmény elkövetésének tényét elismerte, bűnösségét azonban tagadta. Ezen nyilatkozatának ellentmond egy a későbbi gyanúsított kihallgatáson felvett jegyzőkönyv, miszerint tudta, hogy ezek a fajok védettek Magyarországon, de a konkrét fajokat nem ismerte.²⁵⁷

2011-ben egy román férfi jogszerűen szállított hentesárut Olaszországba, azonban a szállítmány mögé elrejtett 28 dobozt, amelyben összesen 11.426 darab védett madár teteme volt 114.540.000,- forint értékben. A sofőr beismerte, hogy tudott arról, hogy "a papírok nincsenek rendben".²⁵⁸

Szintén ebben az évben egy főiskolát végzett román férfi kívánt az általa használt csomagtartójába elhelyezett két hűtőtáskában 385 db védett madártetemet Olaszországba szállítani. Az első fokon Makói Járásbíróság a vádlottat a távollétében felmentette és az egyedek elkobzását rendelte el. A bíróság úgy látta, hogy a szállítással foglalkozó vállalkozó nem tudta, hogy mi van a dobozokban, és nem is volt neki gyanús, hiszen mindig lezárt csomagokat szállít. A nyomozás során együttműködő volt, megadta mind a feladó, mind a címzett elérhetőségét. Az ügyészi fellebbezésre figyelemmel a másodfokon eljáró szegedi törvényszék hatályon kívül helyezte a végzést és új eljárás lefolytatására utasította a Makói Járásbíróságot. A megismételt bírósági eljárásban a bíróság azonban már úgy ítélte

²⁵⁵ B.281/2010.

²⁵⁶ B.1203/2011.

²⁵⁷ B.143/2013.

²⁵⁸ B.1249/2011.

meg, hogy “A vádlottnak tudnia kellett arról, hogy a hűtőtáskában védett madárfajok tetemei találhatóak, melyek kizárólag hatósági engedéllyel szállíthatók.” Ezt a következtetést a bíróság a vádlott azon nyilatkozatából vonta, miszerint annyit tudott, hogy galambtetemek vannak a hűtőládákban. A bíróság álláspontja szerint annak a vádlottnak, aki hivatásszerűen foglalkozik szállítással, tudnia kellett volna, hogy a mintegy 40 €-s fuvardíj magas lenne galambtetemekért, mert “A világon bárhol megtalálható galambtetemek ezen viteldíjnál lényegesen olcsóbb áron beszerezhetők.” Ezután az indokolás arra is kitér, hogy “köztudomásúként lehet elfogadni azt a tényt, hogy a kelet-európai térségben - így Romániában és Magyarországon is - védett madarakat Gasztronómiai célból szállítanak Olaszországba, ahol ezen védett példányok elfogyasztása kulináris különlegességet jelent, Így azokért jelentős összegeket is hajlandóak fizetni.”²⁵⁹

2015-ben a NAV ellenőrizte azt a Romániából Magyarországra érkező kisbuszt, amelynek utánfutójában 472 db madártetem volt. A kilőtt példányok között 444 db védett fajt azonosítottak az eljárásban, összesen 19.850.000,- forint értékben. A cég alkalmazottai Olaszországba történő szállításra kaptak utasítást, majd a titkárnőtől egy hűtőládát, valamint arra ragasztva egy lezárt borítékot kaptak azzal, hogy abban a szállításhoz szükséges engedélyek vannak. A borítékban 4 db román nyelvű vadász azonosító lap volt, amely alapján sikerült azonosítani, majd európai jogsegély keretében elfogni a madarakat elejtő olasz vadászt. A Makói Járási Ügyészségi az eljárást a sofőrök vonatkozásában - tévedésükre figyelemmel - bűncselekmény hiányában, a vadász esetében bizonyítottság hiányában szüntette meg. A határozatban elkobzásról azért nem rendelkeztek, mert az a lefoglalást követően - nézetem szerint vitathatóan - a nemzeti park igazgatóság már gondoskodott a tetemek megsemmisítéséről.²⁶⁰

Bűncselekmény hiányában szüntette meg a Makói Rendőrkapitányság azt az ügyet, amely egy cseh állampolgárságú férfival szemben azért indult, mert gépkocsijának rakterében 4 db tasakban barna medve származékok (1 db koponya, 1 db bunda, 2-2 db végtag) voltak, ugyanakkor az ezek birtoklásához szükséges engedélyt nem tudta az ellenőrzés során felmutatni. A férfi utólag becsatolt az eljárás ügyirataihoz egy CITES engedélyt, amellyel az illetékes közigazgatási hatóság szerint igazolta az egyed jogszerű megszerzését. A rendőrkapitányság a megkeresésre kapott válasz alapján az eljárást bűncselekmény hiányában megszüntette, döntése vonatkozásában azonban az alábbiakat szükséges kiemelni. A cselekményt a cseh vadász 2015. május 08. napján fejtette ki, ugyanakkor az

²⁵⁹ B.827/2011.

²⁶⁰ B.862/2015.

általába becsatolt engedély később, 2015. május 27. napján kelt. Az engedélyben nem található arra vonatkozó adat, miszerint azt utólag, visszaható hatálya állították volna ki (amire egyébként szűk körben lehetőség van). Az elkövető 1 db sárga CITES bizonylatot csatolt, azon mindösszesen 1 db egyedi azonosító - krotáliaszám - olvasható. Álláspontom szerint ugyanakkor az illető 6 db származékot, tehát hat önálló egyedet kívánt Magyarországon keresztül Csehországba szállítani. Ezen körülményre figyelemmel mind a hat példány birtoklása engedélyköteles, illetve egyedi azonosítóval jelölendő. A nyomozás során elkerülte a nyomozó hatóság figyelmét az a tény is, hogy a barna medve nem csupán a 338/97/EK Tanácsi rendeletben szerepel, hiszem az Magyarországon - az elkövetés idején, illetve jelenleg is - fokozottan védett.²⁶¹

ÉLŐ / ÉLETTELEN	RENDSZERTANI BESOROLÁS	VÉDETTSÉGI KATEGÓRIA	ELKÖVETŐ ÁLL. POLG.	CÉLORSZÁG
Élő	kecskerák	védett	román	Belgium
			bolgár	Belgium
			bolgár	Belgium
	madarak	CITES	bolgár	Csehország
		védett	román	Spanyolország
		védett	olasz	Olaszország
		védett	román	Olaszország
		védett	román	Németország
Élettelen	madár	védett	olasz	Olaszország
		védett	olasz	Olaszország
		védett	olasz	Olaszország
		védett	olasz	Olaszország
		védett	olasz, román	Olaszország
		védett	román	Olaszország
		védett	román	Olaszország
		védett	román	Olaszország
	madár, béka	védett, fok. védett	olasz	Olaszország
	barna medve	fok. védett, CITES	cseh	Csehország

²⁶¹ B.353/2015.

19. táblázat: A nagylaki határátkelőhöz kapcsolódó cselekmények. – A szerző saját szerkesztése.

2.2.2. A kiszombori határátkelőhelyhez kapcsolódó cselekmények

A büntetendővé nyilvánított tranzitcselekmények öt esetben a kiszombori határátkelőhöz kapcsolódtak. A cselekményt négy esetben védett, egy alkalommal a tanácsi rendelet hatálya alá tartozó egyedekre valósították meg. Élő egyedekre három cselekményt követtek el, ezeket jellemzően Olaszországba, egy esetben Németországba kívánták szállítani. Az ide sorolt cselekmények elkövetői román (2 eset), illetve bolgár (1 eset) állampolgárok voltak. Az élettelen egyedekre elkövetett cselekményeket itt is - hasonlóan a Nagylaknál tapasztaltakhoz - olasz vendégvadászok követték el, akik az általuk ejtett vadat kívánták Magyarországon keresztül hazaszállítani.

Két, élő egyedekre megvalósított cselekmény vonatkozásában is a vádlott beismerő vallomására alapította a bíróság büntetőjogi felelősséget, ugyanakkor az ügyiratokból egyértelműen kitűnt, hogy a vádlottak a tetemek szállításának tényét ismerték el, nem pedig azt, hogy tisztában voltak azzal, hogy ezen egyedek Magyarországon jogilag védettek, így cselekményük hazánkban jogellenes.²⁶²

A harmadik büntetőeljárás azért indult, mert egy bolgár állampolgárságú, állatkereskedést üzemeltető férfi, 7 db szállítóládában 114 darab jákó papagájt kívánt Olaszországba szállítani kereskedelmi céllal. A közösségen belüli kereskedelemhez szükséges TRACES bizonyítványon 85 db egyed szerepelt, és több egyed nem rendelkezett megfelelő egyedi jelöléssel. A faj akkor még a tanácsi rendelet „B” mellékletébe tartozott, így birtoklása Magyarországon már akkor is - a származási, illetve célország jogszabályi környezetétől eltérően – engedélyköteles volt. A vállalkozót a Makói Járásbíróság bűnösnek mondta ki és vele szemben pénzbüntetést szabott ki. A férfi eredménytelenül hivatkozott az eljárás során arra, hogy 2011. óta rendszeresen szállít Kiszomboron keresztül jákó papagájokat, és 2014. december 7. napját megelőzően több alkalommal is ellenőrizték a magyar határon, ahol eddig ezzel sosem volt probléma. Elmondta azt is, hogyha tudta volna, hogy az egyetkek birtoklásához Magyarországon CITES kell, akkor beszerezte volna a szükséges dokumentumokat. Külön kiemelte, hogy a szállítás során egyetlen egyed sem pusztult el, azok jóval később, a vadasparkban pusztultak el általa ismeretlen okból. Mintegy 50 db adásvételi szerződés csatolt be annak alátámasztására, hogy az egyedek fogságban tenyésztett példányok voltak. A bíróság a cselekmény tudati oldalának megítélésakor itt is objektív tényből vonta le azt a - véleményem szerint vitatható - következtetést, hogy a

²⁶² B.143/2013. és B.777/2015. számú ügyek.

vádlott hosszabb ideje foglalkozik élő állatok kereskedelmével, így tudnia kellett arról, hogy hazánk ezt a kérdést eltérően szabályozza, így a cselekmény elkövetésekor nem tévedhetett a cselekménye társadalomra veszélyességében. Az ítéletet a másodfokú bíróság helybenhagyta. A bíróság a 114 db lefoglalt egyeddel szemben - vélhetően az elhullások okán, azonban helytelenül - 101 db jákó elkobzásáról rendelkezett.²⁶³

A Romániában vadászó olasz állampolgárok büntetőjogi felelősségét szintén ehhez hasonlóképpen ítélte meg a bíróság, amikor mindkét esetben azt állapította meg, hogy aki vadász, annak tisztában kell lennie a szállítási szabályokkal, így nem hivatkozhat jogban való tévedésre. A vádlottak tehát eredménytelenül hivatkoztak arra, hogy az állatok vadászata Romániában jogszerű volt, ott a szállításhoz szükséges állatorvosi igazolást is kiállították részükre. Hiába hivatkoztak arra a körülményre is, hogy ezen fajok mind Romániában, mind Olaszországban legálisan vadászhatók. A bűnösség megállapítása ebben a két esetben is kizárólag tényből tényre való következtetésen alapult, amit semmilyen más egyéb adat nem támasztott alá. A bíróság valamennyi vádlottat pénzbüntetésre ítélte, emellett rendelkezett az egyedek elkobzásáról és a bűnügyi költség egy részének megfizetésére történő kötelezésről.²⁶⁴

ÉLŐ / ÉLETTELEN	RENDSZERTANI BESOROLÁS	VÉDETTSÉGI KATEGÓRIA	ELKÖVETŐ ÁLL. POLG.	CÉLORSZÁG
Élő	madár	védett	román	Olaszország
		védett	román	Németország
		CITES	bolgár	Olaszország
Élettelen		védett	olasz, román	Olaszország
		védett	olasz	Olaszország

20. táblázat: A kiszombori határátkelőhöz kapcsolódó cselekmények. – A szerző saját szerkesztése.

2.2.3. Határforgalommal össze nem függő cselekmények

Az egyéb, határforgalommal össze nem függő cselekmények közé két jogeset tartozott. Bizonyítottság hiányában szüntette meg a Makói Rendőrkapitányság azt az ügyet, amelyben – a helyi természetvédelmi őr észlelése alapján – arról szerzett tudomást, hogy mérgezés következtében egy fokozottan védett réti sas pusztult el. A megszüntető határozat indokolása, és annak jogalapja ellentmondásos, mert az indokolás szerint „a mérgező növényvédő szer használata nem a réti sas elpusztítására irányult”, ami álláspontom szerint inkább bűncselekmény, mintsem bizonyítottság hiányát feltételezi.²⁶⁵

²⁶³ B.1093/2014.

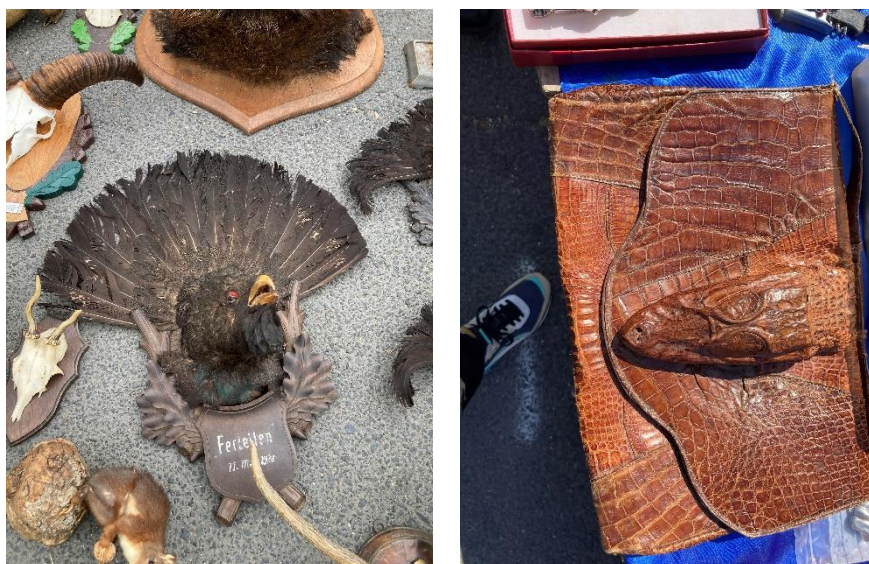
²⁶⁴ B.1102/2011. és B.1224/2011. számú ügyek

²⁶⁵ B.389/2009.

Területvédelmi tényállás gyanújával indult az az eljárás, amelyben egy 26 éves pszichés beteg közel 50 helyen gyűjtötte meg a lakóhelye közelében lévő gyepet, és ennek következtében – a szakértő véleménye szerint – 10 db bányai csiga és 8 db éti csiga pusztult el. A nyomozás során helyesen észlelte az ügy előadója, hogy a terület nem része a N2000 hálózatnak, így a cselekmény kizárólag az egyedvédelem körében vizsgálható. A nyomozást végül bizonyítottság hiányában szüntették meg.²⁶⁶

2.3. Szentesi járás

Szentesi járás területéről 10 aktát kaptam természetkárosítás tárgyában, ezek közül három az egyedvédelmi tényállásra vonatkozott. Mindhárom esetben védett, illetve fokozottan védett egyedek preparátumát birtokolta az elkövető. Büntetőjogi felelősséget egy esetben állapított meg a bíróság, szakértő kirendelésére két ügyben került sor.

2. kép: Eladásra kínált származékok a Budai Zsibvásáron. – A szerző saját felvétele, Budapest, 2023.06.18., illetve 2024.05.26.

Az elkövető halála miatt szüntették meg az eljárást abban az ügyben, amelynek elkövetője 1 db egerészölyv és 1 db vörösgém preparátumot tartott otthonában. Az egyedeket saját maga lőtte ki és preparálta. A preparátumok az eljárás keretében lefoglalásra kerültek, ugyanakkor azok elkobzásáról nem találtam rendelkezést.²⁶⁷

Egy másik esetben egyéb bűncselekmény gyanúja okán indult eljárás, majd az abban fogatosított kutatás során véletlenül fedezték fel a nyomozók, hogy a kutatással érintett személy birtokában 1 db gyöngybagoly, 1 db fenyőrigó, valamint 1 db bölömbika preparátum van. A büntetlen előéletű férfi elmondta, hogy ezeket a dísz tárgyakat a szegedi

²⁶⁶ B.365/2017.

²⁶⁷ B.398/2014.

belvárosi piacon vette két-három évvel ezelőtt 3.000-5.000,- forintért. Ha tudta volna, hogy az egyedek védettek, illetve fokozottan védettek, akkor biztosan nem vette volna meg. A Szentesi Városi Ügyészség az eljárást a védett egyed vonatkozásában - fenyőrigó - annak pénzben kifejezett eszmei értékére figyelemmel - 10.000,- forint - bűncselekmény hiányában megszüntette, majd a másik két fokozottan védett egyed vonatkozásában természetkárosítás büntette miatt emelt vádat 2009. szeptember 23-án. A Szentesi Városi bíróság az elkövetőt tárgyalás mellőzésével bűnösnek mondta ki, vele szemben pénzbüntetést alkalmazott, illetve rendelkezett a preparátumok elkobzásáról. A végzés az elkövető tudattartalmáról nem tesz említést, és az ügyiratokban nem találtam arra vonatkozó adatot, hogy mi lett a sorsa a korábban lefoglalt védett egyednek.²⁶⁸

Bűncselekmény hiányában került megszüntetésre az a 2009-es jogeset, amelynek elkövetője madarak preparátumait birtokolta. A madárpreparátumok vonatkozásában a szakértő megállapította, hogy az azok között található nagy póling fokozottan védett, a csóka, a dankasirály, a nyári lúd pedig védett. A szakértői véleményre figyelemmel az illetékes rendőrkapitányság az eljárást bűncselekmény hiányában szüntette meg, mert álláspontja szerint a madarak összértéke a 100.000 Ft-ot nem érte el, azok pénzben kifejezett értékének összege 31.000,- forint volt. Ez a jogértelmezés azért téves, mert a fokozottan védett egyedek esetében a büntetőjogi oltalom nincs objektív feltételhez, pénzben meghatározott természetvédelmi értékhez kötve.²⁶⁹

2.4. Összefoglalás

A fentiekből is jól látszik, hogy Csongrád-Csanád vármegye a földrajzi elhelyezkedéséből következően Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyétől eltérő kriminális cselekményekkel jellemezhető. A megnövekedett tranzitforgalom következtében jól körvonalazódik az is, hogy az egyes határátkelőhelyekhez kapcsolódó tipikus jogsértések még vármegyén belül is eltérést mutatnak. A Szegedi járás határforgalmához kötődő cselekményei jellemzően élő egyedekre valósultak meg, míg a Makó járás esetében számszerűen magasabb az élettelen egyedekre elkövetett cselekmények aránya. Ennek magyarázatát az adja, hogy a különböző határszakaszok eltérő kereskedelmi útvonalak mentén fekszenek. A Makói járás elsősorban a vadászathoz kapcsolódó cselekményekkel érintett, míg a Szegedi járásban a hobbiállattartásból eredő kriminalitás dominanciája figyelhető meg.

²⁶⁸ B.343/2009.

²⁶⁹ B.211/2009.

A vármegyében sajátosan magas azon esetek száma, amikor a nyomozás során a fajok beazonosítása valamely közigazgatási hatóság megkeresésén alapszik, emellett a bíróság jogalkalmazás mintha kevesebb figyelmet fordítana az elkövető tudati oldalának vizsgálatára.

A zöld kriminológusok által leginkább célkeresztbe állított, vadvilágot érintő kereskedelmi folyamatok meglétét leginkább a szerb határszakaszon fellelt, zsákokba csomagolt teknősök esete veti fel, ugyanakkor arányait tekintve az ismerté vált ilyen jellegű folyamatok száma elenyésző, így az esetleges látens cselekmények feltárására további kutatást folytattam.

3. Az egyedvédelmi tényállás és az állattartás kapcsolata

3.1. A madártartásról általában

Az egzotikus kisállat kereskedelem világviszonylatban a madarak vonatkozásában mintegy 4000 fajt érint, amelynek egyharmada globálisan is veszélyeztetett. A jelenség a forrásországokban, így Afrikában, Ázsiában és Dél-Amerikában elsősorban helyiek megélhetését biztosítja. Ázsia és Afrika elsősorban Európába exportál.

A madártartás népszerűsége, valamint egyes fajok ritkasága befolyásolja leginkább a kereskedelmet, amit jellemzően a magasabb társadalmi-gazdasági helyzetben lévő, magasabb iskolai végzettségű emberek tartanak fent. A vásárlás motivációja lehet a versengés (énekesmadarak esetében), pénzügyi, illetve szocio-kulturális. Egy nemrég megjelent kutatás arra a következtetésre jutott, hogy a legális kereskedelem várhatóan a vizsgált 37 országból 15-ben, az illegális kereskedelem pedig 17 országban - köztük különösen Indonéziában, Brazíliában, valamint Szlovákiában - növekedni fog.²⁷⁰ A globális kereskedelemmel érintett madárfajok megközelítőleg 20 %-a papagájalakú, a 330 papagájfaj mintegy egyharmada veszélyeztetett.²⁷¹ A 2004-2015 között világviszonylatban lefoglalt állatok és növények 2%-a volt papagáj.²⁷² Az ezredfordulón világviszonylatban az Európai Unió importálta a papagájok több mint 75, az afrikai pintyfelék 89 %-át.²⁷³

²⁷⁰ RIBEIRO J., REINO L., SCHINDLER S., STRUBBE D.: Trends in legal and illegal trade of wild birds: a global assessment based on expert knowledge. – In. Biodiversity and Conservation, 2019. 228. évf. 4. sz. – p. 3343-3369.

²⁷¹ ZSIGMOND Csaba i. m. 156.

²⁷² ZSIGMOND Csaba i. m. 70.

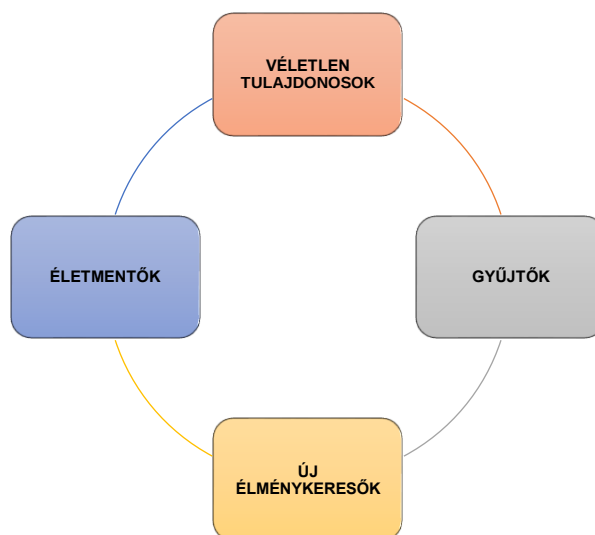
²⁷³ SZABÓ Erika: A Washingtoni Egyezmény magyarországi gyakorlata állatorvosi szemmel. Doktori Értekezés, Szent István Egyetem, 2012. – p. 5.

3.2. Az állattartók típusai

Az adatok alapján kérdésként vetődik fel, hogy az embereket egyáltalán mi motiválja az állattartás során. Az állattartó az állat tulajdonosa, illetve az, aki azt gondozza, vagy felügyeli. Az állattartó jogosult az állattal rendelkezni, és ő az, aki annak gondozásáról gondoskodni köteles.²⁷⁴

Kovács István az állattartás motívumára koncentrálna négy csoportot különböztetett meg, így az állattartás szeretetből, kedvtelésből, divatból, vagy haszonból megvalósított eseteit nevesítette.²⁷⁵

Egy orosz tanulmány állattartókkal készített interjúk alapján az állattartók körében – személyiségjegyek és az állattartás motivációja mentén – szintén négy csoportot azonosított. Az életmentőket elsősorban a szánalom motiválta, a véletlen tulajdonosok véletlenül jutottak állatok birtokába. Az élménykeresők valami szokatlanra vágytak, míg a gyűjtők sajátos tulajdonságaik alapján szereztek állatokat.

20. ábra: Az állattartók típusai. – A szerző saját szerkesztése Shukova és Macmillan hivatkozott műve alapján.

Az életmentők csoportjába tartozók többnyire megsérült, vagy elhagyott állatoka mentenek meg, és abban az esetben, ha túlságosan szoros kötődés alakul ki az állat iránt, sokszor megtartják az egyébként vadon élő példányokat is. Az ide sorolható állattartók többsége tapasztalatlan az állattartást illetően, azonban a mentés során tapasztaltakat később gyakran arra használja fel, hogy felszólaljon a vadon élő állatok háziállatként való tartása ellen.

²⁷⁴ JÁMBOR Adrienn: A kedvtelésből tartott állatok jogi védelme. Doktori értekezés, Miskolci Egyetem, 2016. – p. 45.

²⁷⁵ KOVÁCS István: Az állatkínzás, valamint a tiltott állatviadal szervezése bűncselekmények büntetőjogi szabályozása és kriminológiai sajátosságai napjainkban. – Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2024. – p. 68.

Ennek során szándékosan eltántorítanak mindenkit az ilyen fajok tartásától, jellemzően az állatok vad természetére és a magas költségekre hivatkozva. Retorikájukban gyakran cselekményük alturista jellegét hangoztatják. Az életmentők hajlamosak leginkább az állattal való interakció helyett az állat szükségleteire összpontosítani.

A véletlen tulajdonosok jellemzően ajándékozás útján jutottak házi kedvencükhöz, amelyhez aztán jelentős részük nagyon ragaszkodik is. Az állathoz jutás ezen módja jellemzően családi, baráti körben alakul ki, és az állattartás során maga az egyén állattartással kapcsolatos nézőpontja is átalakul. Amennyiben az állatot fiataloknak adják, úgy gyakran kialakul az érdeklődés az egzotikusabb fajok iránt, ami később azt eredményezi, hogy az állattartó gyűjtővé válik.

Az új élménykeresők többségének már volt korábban valamilyen háziállata - jellemzően kutya vagy macska - azonban "valami mást", kevésbé gyakori élményre vágynak. Az élménykeresők az egzotikus állatot tartók közösségében viszonylag járatlanok, a fajok kiválasztását elsősorban annak megjelenése, a barátok, a hírességek, illetve a közösségi média befolyásolja. Az ide sorolható állattartók többsége előzetes informálódás nélkül, hirtelen vásárolja meg az általa kinézet állatot. Az élménykeresők jellemzően vidéki környezetben nőnek fel, és az ennek során szerzett állattartásbeli tapasztalataikat kívánják ily módon feleleveníteni, amit a családi, baráti környezet jellemzően támogat. Az élménykeresők fejezik ki leginkább, hogy érzelmileg mennyire kötődnek állataikhoz.

A gyűjtők sajátos tulajdonságaik alapján választják ki a tartani kívánt egyedeket, ami lehet a szín vagy bármely más morfológiai jellemző, tenyésztési szempontok, vagy éppen az adott egyed származása. A gyűjtők kevésbé kötődnek emocionálisan az általuk tartott egyedekhez és nem feltétlenül keresik az állattal való fizikai kontaktust. Jellemzően az általuk tartott egyedek megfigyelésében lelik örömeiket, és céljuk, hogy az általuk tartott fajokat tenyésszék. A ritka fajok tartása sok esetben kihívást jelent, ami minden alkalommal új szintre emeli az állattartást. Ebből az is következik, hogy ez a csoport az, amely a legnagyobb szakértelemmel rendelkezik az állatok viselkedése, tartása, valamint szaporítása területén. Többségében előnyben részesítik a fogságban tenyésztett állatokat a vadonból befogott egyedekkel szemben, és összekapcsolják tevékenységüket a természetvédelemmel.

Az állattartás során a tulajdonosok motivációja többször változhat, mert az állattartás során a személyiség is formálódik. Több esetben az életmentők új élménykeresővé válnak, az élménykeresők és véletlen tulajdonosok pedig gyűjtőkké. Az új élményt keresők, gyűjtők és véletlen tulajdonosok idővel életmentőkké válhatnak.

Valamennyi állattartó egyetért abban, hogy az egzotikus állatok tartást szabályozni kell, azonban a jogi szabályozással kapcsolatban eltérő nézőpontot képviselnek. Egyes véletlen tulajdonosok és élménykeresők nincsenek tisztában a tartás jogszabályi háttérével, az életmentőket az aggasztja, hogy jelenleg az állatok mentésének feltétele nem kellően biztosított. A gyűjtők aggódnak legkevésbé a jogszabályok által megalkotott korlátozások miatt. A négy csoport jogszabályokhoz való viszonyát az alábbi táblázatban szemléltetem.

ÁLLATTARTÓ TÍPUSA	JOGSZABÁLYOKHOZ FÜZŐDŐ VISZONY	A JOGSZABÁLYI KÖRNY. VÁLT. KÖVETKEZMÉNYE
Életmentő	Aggódik amiatt, hogy a jogszabályok korlátozzák az állatok megmentését, felszólal az ellen, hogy a mentett állatokat házi kedvencként tartsák.	Felszólal a jogszabályi rendelkezések enyhítése ellen, vagy a tartás jogszabályi háttérének szigorítása mellett érvel.
Véletlen tulajdonos	A jogszabályi környezet ismeretének hiánya, vagy annak téves értelmezése.	Az állatot elrejt a hatóságok elől, vagy attól megválnak (elhagyja, kiteszi).
Új élménykereső	A jogszabályi környezet ismeretének hiánya, vagy annak téves értelmezése.	Az állatot elrejt a hatóságok elől, vagy attól megválnak (elhagyja, kiteszi).
Gyűjtő	Nem aggódik a jogszabályi tilalmak miatt, mert úgy gondolja, hogy azok csekély hatékonysággal érvényesülnek, és/vagy tagadja azok szükségességét.	A tevékenység (állattartás) folytatása a jogszabályok figyelmen kívül hagyása mellett.

21. táblázat: Az állattartók jogszabályokhoz való viszonyulása. – A szerző saját szerkesztése Shukova és Macmillan hivatkozott műve alapján.

A fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a gyűjtők az állattartók legzárkózottabb, legnehezebben hozzáférhető csoportja, akik a tenyésztés során természettudományos és tapasztalati ismeretekkel egyaránt rendelkeznek, és több esetben ritka, nehezen tartható fajokat választanak. Ebből többen arra következtetnek, hogy a gyűjtők fenyegetést jelentenek azokra a fajokra, amelyek a kihalás szélén állnak. A gyűjtők több esetben biztosak abban, hogy az általuk tartott egyedek törvényes módon, tenyészetekből származnak, ami a valóságban azonban nem feltétlenül van mindig így. A

gyűjtőket mindegyikre figyelemmel be kell vonni a további kutatásokba, amely hozzájárulhat az állattartásból fakadó természeti kockázatok megfelelő kezeléséhez.²⁷⁶

A madártartók jellemzőiről keveset tudunk, ami - e területen - akadálya az átgondolt természetvédelmi programok kidolgozásának. Az állattartók, mint a fellevevőpiac végső állomásán lévő fogyasztók megismerése azért is kiemelten fontos, mert előre jelezhetnek bizonyos kereskedelmi trendeket.

3.3. A gyűjtőkkel készített interjúk tapasztalatai

Kutatásom során – mint ahogy az a módszertani fejezetben kifejtésre került – 20 személlyel készítettem interjút. Az interjúalanyaim között – azon kívül, hogy valamennyiük gyűjtőnek számít – volt múzeumi ornitológus, állatorvos, hatósági állatorvos, élőállat szállító cég tulajdonosa, két magánállatkert tulajdonosa, egy állatkert szakmai vezetője, gyémántkoszorús mestertenyésztő, elitélet madártartó, két solymász, két élőállat kereskedő (egy szerb, illetve egy holland), tartáshoz szükséges felszereléseket forgalmazó cég tulajdonosa (osztrák). Az interjút szisztematikusan 10 témakörre fókuszálva készítettem el, azok felépítését és hangulatát azonban – a kihallgatásokhoz hasonlóan – az élethelyzethez igazodva választottam meg.

3. kép: Beatrix holland királynő látogatása a holland gyűjtőnél. – A felvételt az interjúalany bocsátotta a szerző rendelkezésére.

A vizsgált kérdésekre adott válaszokat az egyes kérdéseket követően ismertetem.

²⁷⁶ SHUKOVA S., MACMILLAN D. C.: From tigers to axolotls: Why people keep exotic pets in Russia. – In. *Peopoe and Nature*, 2020. 2. évf. 4. sz. – p. 940-949.

3.3.1. Az állattartás motivációja

Az első kérdésem arra irányult, hogy a beszédpartnerem miért foglalkozik állattartással. A válaszadók több mint fele (11 fő) 5-6 éves kora óta tart állatot, az általánosság szintjén azért, mert szereti ezeket. Több esetben megkíséreltem feltárni ennek jelentését, amely körében érdekes válaszokat kaptam. Az egyik gyűjtő azt mondta, hogy „Az emberekben nem bízok meg annyira, mint egy állatban, az állattartás a szabadság, a nyugalom érzését váltja ki belőlem.” Egy másik személynek az állatok megfigyelése okoz örömet, amely egyben szakmai kihívás is. Volt, aki azt mondta „Nem járok nyaralni, nem dohányzom, nem iszok. Ez az egyetlen szenvedélyem.” A gyűjtők negyede (5 fő) a drogfüggőséghez hasonlította a hobbiját. Az egyik megkérdezett nevetve mondta, hogy „ez már mánia, egy szarvascsőrű madár éves szinten több déli gyümölcsöt eszik, mint az egész családom.”

Az egyik magánállatkert tulajdonosa arról számolt be, hogy már a kollégiumból is azért rúgták ki annak idején, mert búbosvöcsök csibéket nevelt az ágyneműtartóban. „Gyakorlatilag mindent hazavittem, még a kóborkutyákat is” - mondta, majd hozzátette, hogy az 1980-as években már a pécsi állatkertből vett párducot, illetve makákót.

Egyértelmű álláspont volt, hogy az anyagiak nem motiválják a gyűjtőket, ez a kereskedők esetében sem kizárólagosan jelent meg. Összesen négy fő nyilatkozott akként, hogy ez a fajta hobbi legfeljebb önfenntartó lehet, tehát egyértelműen megállapítható, hogy jellemzően nem a pénz miatt tartanak állatot.

3.3.2. A megkérdezettek által tartott fajok

A kérdésem e körben az volt, hogy az illető tart-e jelenleg valamilyen védettségi kategóriába tartozó egyedet? A megkérdezettek közül 15 fő tart jelenleg is CITES hatálya alá tartozó fajokat, emellett 3 személy olyan egyedeket tart, amelyek hazai védettségben is részesülnek. 5 fő korábban tartott már CITES és/vagy hazai védett fajokat, de végül a szigorodó szabályok miatt abbahagyta. „Nem értem, hogy a hazai védett fajokra miért haragnak ilyen mértékben? Nem az az általános és megszokott, hogy valaki kifoszt az erdőben egy tengelicfészket. Nyilván előfordulhat, de nem ez a jellemző és hozzáteszem, hogy nincs is erre olyan kereslet, mint 50 éve. Ezeket ma már külföldről is meg lehet vásárolni tenyészetekből. Érthetetlen az is, hogy a mutációk miatt nem tarthatók, ezeket már nem lehet kiengedni a szabadba, gyakorlatilag nincs annak realitása, hogy ezek a természetben is életben maradnának, illetve kereszteszödnének a hazai populációval.”

Egy másik személy görög, illetve mór teknősöket tartott, de hét évvel ezelőtt eladta őket, mert elege lett az ezzel kapcsolatos adminisztratív teendőkből. „Egyszerűen elvette a

kedvemet a bürokrácia, ezért nem is akarok ilyen fajokat tartani.” Az egyik gyűjtő, aki korábban hazai védett fajokat tartott azt mondta, hogy „Ezek tartása itthon túlszabályozott, értelmetlen és a tartási igényekkel össze nem egyeztethető.”

A jogi környezet tekintetében a válaszadók egyetértettek abban, hogy a hazai szabályozás az uniós előírásokhoz képest lényegesen szigorúbb, ezzel jellemzően maguk vezették át a beszélgetést a következő témára.

3.3.3. A tartás jogszabályi feltételeinek megítélése

A hazai jogi környezettől a megkérdezettek döntő többsége (17 fő) úgy gondolja, hogy összességében túl van szabályozva ez a terület, ugyanakkor elismerik, hogy kellenek korlátozások. Azok az interjúalanyok, akik úgy nyilatkoztak, hogy megfelelő a jelenlegi szabályozás, jellemzően valamilyen munkakapcsolatban álltak, vagy jelenleg is állnak az állami természetvédelem intézményrendszerével.

Több olyan személy volt, aki a CITES fajok vonatkozásában sérelmezte az uniós szabályoktól eltérő hazai jogszabályi környezetet, amely sok esetben oda vezet, hogy a hazai állattartók által külföldön vásárolt egyedeket elkobozzák. Az egyik állatorvos szintén így járt, mert bár a madarat egyedi jelöléssel látták el, a magyar hatóságok észlelték, hogy a dokumentum kiállítása során a külföldi hatóságok eljárási hibát vétettek, amely ugyan a szerződő feleknek nem felróható, mégis a madarak elkobzását indokolta. A legöbben azzal érveltek, hogy a fogságban tenyésztett egyedek vonatkozásában nem értik a közösségi előírásoktól sokkal szigorúbb hazai feltételeket.

Hasonló álláspontokat azonosítottam a hazai védettséget élvező, valamint az európai közösségben természetvédelmi szempontból jelentős állat- és növényfajok tartásával kapcsolatban. Az egyik megkérdezett gyűjtő kifejtette, hogy „az EK fajok tartásához itthon elvileg engedélyt lehetne kérni, azonban ehhez a közérdek igazolása szükséges, amely kritériumot nem objektíven bírálják el, és az egész procedura túl bürokratikus. A CITES egyezményt alapvetően jónak gondolom, a CITES fajok esetében nincs előírva a közérdek, mint feltétel igazolása. Kissé visszásnak gondolom, hogy egy globálisan veszélyeztetett fajt könnyebb tartani, mint egy hazai védett, de globálisan nem veszélyeztetett fajt, ami máshol tartható, vagy akár le is lőhető.” Egy másik, szintén e körben megfogalmazott álláspont szerint „az Európai közösségben természetvédelmi szempontból jelentős fajok egyedei azokban az országokban szabadon tarthatók, ahol egyébként a természetben is előfordulnak. Sok esetben nálunk nem is honosak ezek a fajok, mégsem tarthatom őket.”

Egy gyűjtő, aki a jövőben védett fajokat akar tartani, azt mondta, csak amiatt köt szerződéseket közintézményekkel, hogy a közérdeket ezáltal biztosítsa. Ebben ingyenesen vállalja, hogy amennyiben az egyedek tartására engedélyt kap, úgy azokat évi egy alkalommal ingyen bemutatja, de még így sem tudja, hogy megkapja-e a tartáshoz szükséges hozzájárulást.

Egyes esetekben – kifejezetten az illető szakmai kompetenciája okán – külön rákérdeztem a tartási feltételek jogszabályokban rögzített előírásaira. Az előírt minimális volierméretek sok esetben nem tükrözik az állat biológiai igényét.

Az általam megkérdezett ornitológus meglehetősen sajátos példát hozott, amelynek dilemmáját már egy jogeset kapcsán magam is kifejtettem. „A jogszabályban az egyed fogalmába beletartozik minden, például a madártoll is, amitől vedléskor megválnak a madár. Elvileg egy toll is egyed, erre is kellene engedély. A múzeumoknál sem megoldott dolog az engedélyezés. Sok preparátum van különböző intézmények birtokában engedély nélkül, a nemzeti parkokról ugyanez mondható el. Ezeknek az állapota a nem megfelelő kezelés miatt folyamatosan romlik, ami azt gondolom, hogy ez gyakorlatilag hűtlen kezelés, mert ez állami érték. A munkámból tudok konkrét példát mondani. Ha a különböző intézmények kidobják a preparátumot, az rendben van, de én nem vihetem haza.”

A faji terminológia vonatkozásában problémaként jelölte meg két személy is, hogy az ember által létrehozott, természetben fel sem lelhető egyedeket is konvencionálisan ítéli meg a jogalkalmazás. „Sok olyan mutáció van mára már, ami a természetben nem is maradna életben, ugyanakkor ezeket ugyanúgy kezelik, mint az ugyanezen fajba tartozó, természetben élő egyedeket.” Nyilvánvaló, hogy ezek az egyedek – mivel a természetben nem is maradnának életben – semmilyen veszélyt nem jelentenek a hazai populációra.

Emellett volt, aki a jogszabályi környezet vonatkozásában azt sérelmezte, hogy van olyan engedélykérelme, amire két éve várja az értékesítéshez szükséges tenyésztői bizonylatot, de azt még máig sem kapta meg, mert szerinte maga a jogalkalmazás sem kiszámítható. „A hatóságokkal a kommunikáció nehéz, telefonon nem lehet elérni őket, emailre se sokszor válaszolnak. Azt tapasztalom, hogy a tenyésztők megítélése nem egységes, egyfajta kettős mérce van. A tartásra vonatkozó jogszabályok túl szigorúak, lehetetlen jogilag mindent tisztán intézni.” A hatósági állatorvos elmonda, hogy a problémát jól szemlélteti, hogy pár éve egy orosz lányt küldött a gázai övezetbe, amelyhez a papírmunka több hét volt. Úgy véli, hogy a világ ma már úgy működik, mint 50 éve, nem lehet ennyire lassú egy folyamat, ami a kereskedelemhez kötődik.

3.3.4. Jogellenes birtoklás

A beszélgetések előrehaladtával rákérdeztem, hogy az érintett személy tartott-e már engedély nélkül valamilyen védett egyed a birtokában. A megkérdezett 20 főből 19 személy válaszolt erre a kérdésre, egy személy mosolyogva mondta, hogy inkább nem kíván nyilatkozni e körben. A válaszadók közül 14 fő tartott már olyan élő egyed a birtokában, amelyhez nem rendelkezett a tartáshoz szükséges engedéllyel.

6 gyűjtő tévedésből birtokolta jogellenesen a madarakat, de a tilalmak megszegését csak később észlelte. „Igen, volt már ilyen egyed a birtokomban. Nem tudtam, hogy pontosan mi az, és azt sem, hogy ennyire szigorúan veszik ezt az egészet, ezért később meg is szabadultam tőlük. Volt, amit önként eladtam töredék áron, illetve volt, amit elcseréltem.” Összességében három személy eladta, és/vagy elcserélte az így hozzájutott egyedeket, míg 2 személy „legalizálta” azokat. „Szerencsére jó kapcsolatot ápolok az illetékesekkel, így sikerült elintéznem.”- monda az egyik ilyen személy.

Egy esetben az illetékes hatóság közigazgatási eljárásban elkobozta az egyedeket. Az elkobzott hiúzok Bergamóból érkeztek a magánállatkertbe, hivatalosan, TRACES bizonylattal és CITES engedéllyel. „Ez egy pár volt, amelyet kb. 10 évig tartottam. 2013. február 7-én született egy kicsi is, amely EU-s bizonylatot is kapott Magyarországon (CITES engedély). Később a hatóság észlelte, hogy a bizonylatokat az országos hatáskörű szervnek kellett volna kiadnia, nem a helyieknek, így az általam tartott valamennyi egyed elkobozták.” Többen kiemelték, hogy az engedélyek utólagos kiadására van jogi lehetőség, ugyanakkor a közigazgatás intézményrendszerének – különösen, ha van az elkobzásban érdekelt hazai vadaspark, vagy állatkert – nem áll érdekében ennek lehetőségét érdemben megvizsgálni. Az egyik általam megkérdezett személy arról számolt be, hogy egy hazai állatkertből kapott korábban 8 db páviánt, amelyeket Ausztriából hoztak, ahol gyógyszerkísérleteket végeztek velük. Ezek szaporodtak is, de pár év után kellett a hely, mert orrszarvúakat és elefántokat akartak tartani, így felhívták őket, ők pedig három hónap alatt kifutót építettek és elvitték az állatokat, amelyekhez csak orvosi papírt kaptak. Amikor bejelentette az új tulajdonos az egyedeket a természetvédelmi hatóságnál, akkor derült ki, hogy ezeket több évig tartották az állatkertben engedélyek nélkül, mindenféle papírok hiányában. Természetkárosítás miatt bírságot szabtak ki vele szemben, amin ő nagyon felháborodott, hogy milyen eljárás az, amelyben őt sújtják bírsággal azért, amiért segített egy állami tulajdonban lévő állatkertnek. Panaszára figyelemmel körülbelül két hét múlva meg is kapta az állatok tartására feljogosító engedélyeket, amelyeket a korábbi tartási hely

szerint illetékes természetvédelmi hatóság állított ki soron kívül. „Érdekesség, hogy ezeket az állatokat 2019-ben hoztam el, mindegyikük a tanácsi rendelet „B” mellékletében szerepel, az engedélyeket pedig 2020. április 2-án állították ki. Azt gondolom, hogy a természetvédelem legnagyobb problémája itthon az, hogy a hivatalokban nincs megfelelő szakértőgárda, a jelenleg hatályos jogszabályok ellentmondásosak, sincs egységes álláspont, így több esetben az ügyintézők hozzáállásán múlik, hogy milyen döntést hoznak.” 8 esetben a gyűjtő tisztában volt azzal, hogy az egyedek birtoklása jogszabályba ütközik. 4 esetben az illető tenyésztési céllal vásárolta meg ezeket az egyedeket, pontosan azért, hogy tenyessze. „Ezek jellemzően EK fajok voltak, ami máshol tartható, lehető. Tudtam róla, hogy nem lehetne, azért vettem meg ennek ellenére őket, mert tartani akartam, bővíteni a szakmai tapasztalataimat.”

A jogszabályi környezet megváltozása kétséget kizáróan kihathat a tartás jogszerűségére, amire a szerb interjúalanyom is rámutatott. Ő arról számolt be, hogy a CITES-hez Szerbia később csatlakozott, ezt megelőzően volt egy legális vállalkozása, amelynek keretében sokat importált Afrikából legálisan, hivatalosan vadonból befogott madarakat. Ezek légi úton jöttek be Szerbia területére, és akkor még szabadon mozogott ez az áru. „Mindez kb. 10-12 éve lehetett. Ezeket az állatokat értékesítettem. A vevőim között természetesen voltak Nyugat-Európaiak is. Később a jogszabályi környezet megváltozott, és a még nálam lévő egyedek legalizálása is annyira bürokratikus lett, hogy inkább papírok nélkül eladtam ezeket is.”

Egy személy ajándékba kapta azt az egyedet, amelynek birtoklásához egyébként engedélyre lett volna szükség, de jobbnak látta elfogadni azt. Természetesen a későbbiekben ő is megvált tőle, külföldre értékesítette, ahol az adott faj tartása nem korlátozott.

Egy gyűjtő arról számolt be, hogy a fészekből kieső fehér gólyát szokta felnevelni és szabadon engedni annak ellenére, hogy kezdetben a természetvédelmi hatósághoz fordult, akik azonban majdnem megbírságozták a madár birtoklása miatt, és határozottan megtiltották, hogy felnevelje az egyébként pusztulásra ítélt egyedeket. Az illetőt felháborították a történetek, és érthető okokból nem tud azonosulni azzal az állásponttal, hogy hagynia kellett volna a gólyát elpusztulni.

Egy további tenyésztő úgy tartott jogellenesen egyedeket, hogy a saját, legálisan tartott állatai szaporodtak, azonban ezt nem jelentette le határidőre. Később ezt már azért nem tette meg, mert olyan mértékű bírságot kapott volna, amely lényegesen meghaladja a szaporulat piaci értékét. Erre figyelemmel ő is értékesítette az általa engedélyek nélkül birtokolt egyedeket.

A jogellenesen birtokolt példányok vonatkozásában egyértelműen megállapítható, hogy azok 12 esetben fogságban tenyésztettek voltak. Egy esetben a vadonból legálisan befogott egyed birtoklása vált jogellenessé jogszabályváltozás miatt, egy esetben pedig tenyésztési céllal fogta be az illető a tengelicet, amiért 2 év, végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte a bíróság. Az elkövető szakmai hozzáértését jól mutatja, hogy amikor megkérdeztem tőle, hogy miért akart hibrideket tenyészteni, elmondta, hogy az egy nemzettségbe tartozó fajok hibridje – a szoros genetikai rokonságra figyelemmel – szaporodóképes, így alkalmas különböző színváltozatok előállítására. A válasz azért lepett meg, mert egy 70 éves múlt, nyolc általánossal rendelkező személy rendelkezett ilyen mélységű biológiai ismeretekkel. Kérdésemre azt is elmondta, hogy valamikor – fiatal korában – ezt legálisan csinálta, sőt, az ilyen egyedeket szabadon árulták egyes főváros környékén megrendezett piacokon. Egész gyerekkorában madarakkal foglalkozott, míg társai fociztak, vagy bújócskáztak, őt az élőlények érdekelték. A történeteket maga is sajnálja, de szerinte az állattartás nála egy gyógyíthatatlan szenvedélybetegség.

3.3.5. Hatósági eljárásokkal kapcsolatos tapasztalatok

Arra a kérdésre, hogy mi a tapasztalata az illetékes hatóságokkal, az interjúalanyok több mint fele, 12 fő nyilatkozott úgy, hogy szerinte a hatóságok nem rendelkeznek kellő szakmai ismeretekkel, ami alapjaiban véve problematikus. Minden bizonnyal helytálló az egyik gyűjtő megfogalmazása, miszerint „aki élőben nem tartott ilyen állatokat, gyakorlati tapasztalata nincs, az teljesen más perspektívából lát dolgokat.”

Egy másik személy szerint „a hivatalnokok elvégeznek egy főiskolát vagy egyetemet, de nem értenek az állathoz. Itthon védett fajokat magánemberként gyakorlatilag nem lehet tartani, de sok esetben tenyésztők mentenek meg fajokat a kihalástól.”

Az egyik gyűjtő a szakértelem vonatkozásában előadta, hogy nílusi ludakat tartott, amelyet végül elkoboztak. Mivel a faj az állatkerteknek nem kellett, és invazív is, így nála helyezték el azzal, hogy nem tenyésztheti. „Az első felvetésük már önmagában is irreális volt, mert azt akarták, hogy ivartalanítsam ezeket az egyedeket. Nem találtunk az országban olyan állatorvost, aki ezt meg tudta volna csinálni.” Végül abban egyeztek meg, hogy az esetleges tojásokat megsemmisíti.

Egy másik személy azzal példázta a szakértelem hiányát, hogy az ara macao „sárgavállú” araként szerepel a jogszabályokban, holott a nagy szárnyfedő tollak sárgák, tehát már nyelvtanilag sem helyes az elnevezés, mert ez valójában sárga szárnyú ara. Nála egyébként

azért voltak ellenőrizni, mert még nem láttak ilyen madarakat, és szerettek volna élőben látni az egyedeket.

A megkérdezettek közül összesen 7 fő nyilatkozott úgy, hogy meglátása szerint a hatóság és az érintettek közötti kommunikáció nem megfelelő, a hivatalnokok nem törekednek a rugalmasságra, a felmerülő problémák közös megoldására. 5 személy külön kiemelte a vármegyénként eltérő ügyintézési gyakorlatot, és többen szerencsésnek érzik magukat, mert tudják, hogy az ebbéli állattartás az ország más régióiban problematikusabb az ügyintézés vonatkozásában. „A helyiek nagyon normálisak, velük jó viszonyban vagyok, együttműködnek velem, korrektek, szakértelemmel inkább én rendelkezem, de ezt el is fogadják, és így normálisan állnak hozzám. Mindig találunk megoldást a felmerülő problémákra, ezért bizalommal fordulok hozzájuk. Tudomásom van azonban arról is, hogy ez egy területi kivétel, mert máshol rosszindulatúak és a céljuk egyértelműen az elkobzás nem pedig a megoldás keresése. Itt szerencsére nem ez a helyzet.” – monda az egyik általam kérdezett személy.

Egy másik illető a kapcsolódó bűncselekmények körében a korrupciós kapcsolatok meglétére hívta fel a figyelmet, mert arról számolt be, hogy éveken keresztül járt Hollandiába madárbörzékre. Egy alkalommal egy tenyésztőtársa zöldikét vásárolt és mellette ülve hívta fel a természetvédelmi hatóságnál dolgozó ismerősét, hogy ilyet szeretne tartani. „Elmondták neki, hogy bár nem lehetne itthon tartani, de vegye meg nyugodtan. Amennyiben ellenőrzést tartanak nála, akkor előtte majd egyeztessenek, hogy tudjon szólni az illetékes kollégáknak.”

Mindemellett a diszkriminációmentesség egy olyan pozitív érték, amelynek meglétéről az egyik magánállatkert tulajdonosa számolt be. Ő azt tapasztalja, hogy az állam részéről nincs megkülönböztetés az állami, illetve a magánállatkertek között, de ugyanakkor korábban a Magyar Állatkertek Szövetségének értekezletén sokat beszéltek róluk, érezni lehetett az irigységet amiatt, mert náluk az állatokat lehetett simogatni is, ami igazán vonzó volt a látogatóknak. Később az állami állatkertek lobbitevékenységbe kezdtek, így jogszabályba került az a tilalom, miszerint az állatkertekben a nagymacskákat nem lehet simogatni. Ennek célja szerinte egyértelműen az volt, hogy ellehetetlenítsék őket, hiszen az általunk tartott bemutatók - amelynek keretében meg lehetett simogatni ezeket az egyedeket - nagyon népszerűek voltak. Az állami állatkertek jelentős része nem szereti őket, mert irigyek a sikerekre, amit a látogatók száma is tükröz. Az egyik – általa konkrétan megnevezett – állami intézmény fenntartása évente mintegy 60 Mrd. forintba kerül, ők piaci

alapokon 2023. évben 100.000 látogatót fogadtak, ami az említett állami fenntartású állatkert forgalmának ötöde. Emellett költségvetésből származó forrást nem kaptak.

Az egyik állatorvos kifejtette, hogy számos alkalommal kapott már bírságot a legnagyobb odafigyelés ellenére is. Olyan egyedeket is elkoboztak tőle, amit Németországból vett, de az illetékes minisztérium szerint a német hatóság eljárásjogi hibát vétett, amikor kiadta a tenyésztői bizonylatot. Ezzel tehát olyan körülmény miatt koboztak el egyedeket, amelyről sem ő, sem a német tenyésztő nem tehetett, hiszen az eljárásrend szabályaira nincsen rálátásuk. Véleménye szerint emellett a jogszabályban előírt röpdé méretek nem tükrözik a fajok igényeit, életmódját. „A nagytestű madarak - így például az arafélék - vonatkozásában előírások vannak a röpdé méretére nézve, de egy rozella papagájnak sokkal nagyobb a helyigénye, mert az ausztrál fajok mozgásigényesebbek.” A mozgásigény nincs összefüggésben a testmérettel, a madár jóléte pedig nem a volier méretének függvénye.

Egy másik interjúalany e körben a következőket nyilatkozta: „Volt egy nagyon jó barátom az egyik állatkertben, aki többször kért tőlem szakmai tanácsot madarak elhelyezésével kapcsolatban: „Emlékszem, amikor egyszer meglátogattam őt, büszkén mutatta az új voliért, amit a sámarigónak építettek. Egy hatalmas voliért kell elképzelni. Azzal dicsekedtek, hogy milyen jó lett. A sámarigó pedig ott gubbasztott szerencsétlen, mert nem volt benne semmi növényzet, még az alját is lebetonozták.”

Két személy azzal érvelt, hogy a közigazgatás ezen része megrekedt a kommunizmus fejlettségi szintjén, amelyben a bürokrata rettegett attól, hogy hibázni fog, és aki humánus volt, azt kivetette magából a rendszer. Szerintük az egész intézményes természetvédelem mára inkább egy bürokratikus munka lett, ami már nem a természet védelmét szolgálja. Az ügyintézők – meglátásuk szerint – kedvesek, de a hatóság szemlélete alapjaiban véve elhibázott. „A természetvédelem egy olyan terület, amelyet így nem lehet hatékonyan csinálni, mert ebbe be kell vonni a lakosságot. Mindez a solymászatra is igaz. Horváthországban a tenyésztőkkel együttműködve mentik és szaporítják a keselyűfélét. Lengyelországban a solymászoktól vásárol az állam madarakat, és azokat telepít ki a vadonba.”

3.3.6. Illegális kereskedelmi tevékenységek

Az általam legjobban érdekelt téma az volt hogy mit tudnak a gyűjtők az illegális kereskedelmi tevékenységekről? Ezzel kapcsolatban 12 személy tudott érdemben nyilatkozni, az általuk elmondottakat pedig – tartalmuk szerint – három csoportra bonthatjuk.

Két illető számolt be közösségen belüli cselekményekről. Az egyik esetben az elkövető külföldről kívánt Magyarország területére hozni élő állatokat, amelyeket a hatóság kezdetben lefoglalt, majd később észlelte, hogy a madarak birtoklása jogszerű, ugyanakkor a lefoglalás ideje alatt több egyed elpusztult. „Örültek, hogy megmentették az állatokat a csempésztől. (...) Nem érdekelt a pénz, a mai napig is emlékszem rá, hogy majdnem sírtam, amikor láttam, hogy a hatóságok a döglött állatokat hogyan pakolják zsákokba. Először azt hittem, hogy ellopták a madarakat, ezért akartam a saját szememmel is látni a tetemeteket.”

Az egyik gyűjtő elmondta, hogy az ismeretségi körében valaki mandarintragopánt tartott, és az illetékes hatóság származásellenőrzést végzett, mert nem hitték el, hogy valóban annyi szaporulata van egy pártól. A vizsgálat kimutatta, hogy valójában csalás történt, de ezek nem vadonból befogott állatok voltak, csupán a külföldi tulajdonos nem szerezte be a tartáshoz szükséges engedélyeket, hanem inkább olcsóbban eladta a madarakat. A hazai gyűjtőnek így két párja volt, az egyik hivatalosan, a másik pedig bejelentés nélkül. „Nem akart rosszat az illető, csak legalizálni akarta a szaporulatot.” – mondta az interjúalany.

6 személy hallott róla, hogy korábban Szerbia irányából érkeztek az EU területére vadon fogott élő példányok, és a megkérdezettek fele majdnem biztos volt abban, hogy a határőrök korrupciós kapcsolatban álltak a kereskedőkkel. Fajokat tekintve valamennyiük egybehangzóan mondta a jákót, a szenegált, pintyféléket, valamit egy további illető megemlítette a görögteknőst is. Tudomásuk szerint ezeknek a madaraknak a jelentős része Szlovákiába, Belgiumba és Hollandiába került értékesítésre, mert ezekből akkortájt még nem igazán volt tenyésztett egyed az Európai Unió területén, másrészt a vadonból származó egyedek olcsóbbak is voltak. Az egyik tenyésztő szerint amíg a jákó a CITES II. függelékében szerepet, addig könnyebben lehetett legalizálni. „Csak egy szlovák tenyésztővel kellett írni egy fiktív adásvételi szerződést, és azzal bejelenteni itthon a hatóságnak.” Mindemellett azok a fajok részesültek előnyben, amelyek tartása nem engedélyköteles, így könnyebb legalizálni.

Eredetüket tekintve az állatok egy része már fogságban tenyésztett, egy része azonban a vadonból fogott. Ázsia felől jöttek tenyésztett papagájok, Afrika felől pedig pintyfélék, amelyeket legálisan fogtak be.

Korábban, 2010. környékén szintén Szerbia irányából hoztak Magyarországra görögteknősöket, amelyeket aztán tenyésztési céllal Németországba, Belgiumba és Hollandiába szállítottak. Zsákokban csempészték át őket a zöldhatáron, vélhetően korrupciós kapcsolatok révén, hiszen mint láttuk, egyetlen egy zöldhatárhoz kapcsolódó eset keletkezett Csongrád-Csanád vármegye területén, annak elkövetői is azonban

ismeretlenek maradtak. Az egyik személy arra hívta fel a figyelmet, hogy „mára a kerítés megépítése miatt ezek az útvonalak módosultak, most már Románia irányából érkeznek ilyen szállítmányok, amelyek Nyugat-Európába tartanak.”

És ezzel el is érkeztünk napjaink illegális kereskedelmi folyamataihoz, amelyről 4 interjúalanyunk volt tudomása. Érdekes, hogy a hagyományos kelet-nyugati irányú áramlással szemben mára megjelent a fordított irányú állatszállítás is, amikor az unió területéről exportálnak egyedeket Szerbia irányába. Ezekben az esetekben egy-egy darab tenyészállatról beszélünk, ezek mind fogságban tenyésztettek. „Azt tudom mondani, hogy ezeket a hivatalos határátkelőhelyeken viszik ki az országból. Tudomásom van egy olyan személyről, akinek legális élelmiszeripari vállalkozásra van, ebből kifolyólag naponta több alkalommal lépi át a határátkelőt Szerbia és Magyarország között. Nyilván őt már jól ismerik a határőrök, és részben ezt használja ki, hogy vele szemben az ellenőrzés mára megszokáson alapul. Azt nem tudom, hogy van-e korrupciós kapcsolat közte és a határőrök között. Mint ahogy mondtam, nem nagy tételben, és nem gyakran mozgat állatokat, ezeket a szolgáltatásokat nem főtevékenységként végzi, nem ebből él. Az árak minden esetben egyedi megállapodás tárgyát képezik, de általánosságban azt tudom elmondani, hogy kb. 10 egyedig 500 €-ért vállalja a dolgot. Általánosságban azt lehet elmondani, hogy kifelé mindig könnyebb kivinni, mint onnan bármit az Európai Unió területére behozni.”

Emellett 3 személy az Európai Unióba irányuló tevékenységekről számolt be.

Az általam megkérdezett szerb gyűjtő elmondta, hogy jelenleg még egy-két cég van Szerbia területén, akik legálisan hoznak be vadonból származó egzótákat, így mozambik csicsörkét, pillangópintyet, illetve seregélyfélét Afrikából, de ezek nem tartoznak a washingtoni egyezmény hatálya alá. Ezek mind átjönnek az Európai Unióba, ahol tenyésztik ezeket. „Amíg nem voltak migránsok, ez könnyebben ment, mára már nehezebb, ezért jellemzően Románia irányából indulnak ezek a szállítmányok.” Külön kiemelte az illető, hogy valamikor az ilyen szállítmányok a zöldhatáron kerültek át Magyarország területére, egészen addig, amíg nem épült meg a déli határkerítés. Az illető a beszélgetésünk során annyira megnyílt, hogy arról is beszámolt, hogy kb. 20 évvel ezelőtt maga is eladott egy pár fogságban tenyésztett, Afrikából behozott arakakadut Hollandiába, és tudomása szerint ezeket is a zöldhatáron keresztül vitték nyugateurópába. Később a vevője azonban lebukott, mert nem tudta bizonyítani a madarak jogszerű eredetét.

Két interjúalany is kitért arra, hogy Ukrajna irányából is szállított egy csoport kakadufélét Nyugat-Európába. Egyikül ekként emlékezett a történetekre: „Volt egy ukrán csapat, aki CITES fajokat, többségében kakadufélét próbált értékesíteni az unió belüli fizetőképes

vevőknek. Az interneten hirdették ezeket a madarakat, hamar eltűntek. Szerintem lebukhattak, mert nagyon rövid ideig voltak elérhetőek a hirdetések. Azt nem tudom, hogy honnan hozták ezeket az állatokat, szerintem nagyobb valószínűséggel tenyészetekből, mint a vadonból.” Ezzel tartalmilag összecseng az az interjú is, amelyben az általam kérdezett személy azt mondta, hogy 2017-2018 környékén valakik Ukrajnából is értékesítettek arakakadukat, illetve pintyféléket. „Ezeket az interneten árulták, aztán nem tudom mi lett velük, mert eltűntek. Nincsen tudomásom róla, hogy hová szállították az állatokat, szerintem Nyugat-Európába. Magyar apróhirdetéseket is lehetett találni ezzel összefüggésben az interneten akkortájt.”- mondta az illető, akinek szavahihetősége kapcsán a körülményekből adódóan nincs kétségem. Mint később látni fogjuk, az általuk elmondottakat később több adat is alátámasztotta. Összességében azonban egyetértettek a megkérdezettek abban, hogy amire kereslet van, az létezik, illetve hogy mára ez a fajta cselekmény – az állattartók számának visszaesésével, illetve a tenyésztett egyedek elérhetőségével – egyre ritkább.

3.3.7. Az intézményes környezetvédelem megítélése.

A környezetvédelemmel kapcsolatos beszélgetések során szerteágazó témákat hoztak fel az interjúalanyok, azonban két témakör ismétlően vissza-vissza tért. Az általam megkérdezettek több mint fele (11 fő) szkeptikus a környezetvédelemmel szemben, míg 6 fő szerint a hulladékproblémára kellene a jelenleginél sokkal nagyobb figyelmet fordítani. A válaszadók negyede (5 fő) pozitívan nyilatkozott a hulladékgazdálkodás megreformálásáról, és nagyon helyesnek tartotta a betétdíjas csomagolóanyagok bevezetését.

A szkeptikusok táborra szerint a zöldek túl nagy hatalmat kaptak, ugyanakkor tevékenységüket valójában gazdasági érdekeket szolgál. Az egyik illető nézete az, hogy a környezetvédelem csupán egy kirakat, nincs mögötte olyan hatékonyság mint amit elhítenek velünk. Tartalmilag többen is azt nyilatkozták, hogy a környezetvédelemmel az a legnagyobb baj, hogy „jelenleg egy nagy biznissz az egész, amely nem a környezetről szól. Ez egy burkolt munkahelyteremtés, amely kezdetben zöld mozgalmakkal indult el, mára azonban megy a maga útján, de nem a világról szól, hanem az ebben résztvevő emberek egyéni érdekeiről. A klímaválság is egy ilyen. A közpénzt elköltik arra, hogy embereket foglalkoztassanak, de valójában nem a környezetet védjük.” Egy másik gyűjtő szerint az érdekek és a lobbitevékenység irányít mindent, és az elektromos autók megjelenése is a pénzről szól. Szerinte a kamionok, repülőgépek, illetve a teherszállító hajók sokkal többet

szennyeznek, mint a személyautók, így ezzel kellene inkább kezdeni valamit, mert a természetvédelem az élőhelyek megóvásánál kezdődik.

Lényegileg ezzel egyező választ adott az a gyűjtő is, aki úgy látja, hogy jelenleg a környezetvédelem területén „bolhából csinálunk elefántot.” Álláspontja szerint jellemző, hogy amivel szigorúan kellene foglalkozni, azzal nem törődünk, és arra összpontosítunk, amivel kevesebbet kellene, aminek az oka egyértelműen a pénz. „A globális világban a tőke diktál, ahol a pénz, ott a hatalom, az élet ennyire egyszerű. Az ipar a legnagyobb környezetszennyező, ehhez képest olyan dolgokkal foglalkozunk, hogy ki mivel fűti a házat, mivel mennek a gépjárművek, és hogy ki milyen állatot tart. Mindeközben az áruszállítás okozta környezetkárosítás sokkal nagyobb mértékű.” – mondta.

Az egyik állatorvos Gerald Durell példájával szemléltette álláspontját, aki egyszer egy délamerikai országba utazott, ahol beszélgetett a helyi lakossággal. A térképen természetvédelmi területek voltak és kérdezte Durell, hogy ki őrzi a területet, amire a hatóság jelenlévő tagja széttárta a kezét azzal, hogy „hát ez az.” Szerinte a környezetvédelemre több – és a jelenleginél átláthatóbban felhasznált – pénzt kellene szánni, de a gazdasági érdekek bekorlátozzák a lehetőségeket, és ezért vannak a célkeresztben olyan emberek, akik gazdasági szempontból irrelevánsak, mert a gazdasági érdek mindig előtérbe kerülnek a természetvédelemmel szemben.

Négy személy vélte úgy, hogy a tenyésztők azért kerülnek az intézményrendszer fókuszába, mert gazdaságilag nem meghatározók. A szerb gyűjtő szerint „ez a romlott világ amerikai eredetű, itt már a pénzről szól minden”, majd kifejtette, hogy azért támadják a tenyésztőket, mert nincs mögötte olyan gazdasági érdek, ami például az akkumulátorgyárak mögött, vagy az olajiparban megfigyelhető. „Az állattartó mindenért felel, a vállalatok vezetőit ilyen szigorú felelősség nem terheli.”- fejtette ki e témához egy további személy.

A hulladékgazdálkodás intézményes alapjainak átdolgozását több gyűjtő is pozitívan fogadta, mert álláspontjuk szerint a hulladékproblémával jobban kellene foglalkoznunk. Mondanivalóját egy saját történeten keresztül vázolta, miszerint a közelmúltban a heti bevásárlás alkalmával megfigyelte, hogy az egyik áruházban almát árultak egyesével, műanyag tálcán. A csomagolás szerint ezek Argentínából érkeztek, egyesével föl voltak címkézve. Véleménye szerint az ilyen, és az ehhez hasonló dolgok jelentik az igazi környezetszennyezést. Az általam kérdezett hatósági állatorvos arra panaszkodott, hogy korábban a kutyaeledelket is kimérték papírzacskóban a helyi tápboltok, mára ezek is kis adagokba porciózva, műanyag zacskókban kerülnek értékesítésre.

Összességében az interjúalanyok a környezetvédelem területén a hulladékkal kapcsolatban sokkal pozitívabbnak látták a dolgokat, szerintük az új rendszer nagy előrelépés.

3.3.8. Az intézményes természetvédelem megítélése

A megkérdezett gyűjtők egyetértettek abban, hogy a természetes élővilágot inkább az élőhelyek eltűnése fenyegeti, mintsem a saját tevékenységük. A vadászati tevékenységet 3 személy hozta szóba, meglepő módon ugyanakkor a vadászatot valamennyi gyűjtő tolerálta. „Még a vadászat sem feltétlenül fenyegeti a védett fajokat, amennyiben betartják azt a mértéket, amit a helyi körülmények indokolnak. Nem mészárolni kell, hanem etikusan eljárni. Egyébként én személy szerint a vadászatot, illetve az állatok elpusztítását elítélem, de elfogadom, hogy ez is egy szenvedély, és mivel az egyik legősibb táplálékszerzési mód, így vitathatatlan annak létjogosultsága.”

Valamennyien egyetértettek abban, hogy az élőhelyek megóvására a jövőben több figyelmet kellene fordítani. A gyűjtők egységes álláspontot képviseltek a tekintetben is, hogy a tenyésztői munka visszatelepítési projektek alapja lehet. „Ez a hobbi a természetre nem káros, sőt, ha jól csinálják, akkor a természetre pozitív hatással van. Ennek jó példája az spix ara. Bizonyos populációk megmentésében a tenyészetek fontos szerepet játszanak, a díszmadártenyésztés szakmailag is képezi az embert. A kézzel nevelés azt gondolom, hogy egy szükséges rossz, a nagymadaraknál az életben maradás esélye nő, a szaporulat így több lesz, viszont a költségénél is a kézzel nevelt sokkal előnyösebb helyzetben van, mert jobban költ.” – mondta a téma kapcsán az általam megkérdezett ornitológus. Egyebek mellett ő azt is kifejtette, hogy a hazai solymászok az ő javaslatára kezdtek el tenyészteni. „Láttam, hogy a hazai solymászok milyen harcot vívnak a madarak fészkeiből történő kiszedéséért. Ekkor vettem fel az ötletet a Magyar Madártani Egyesület akkori vezetőjének, hogy miért nem tenyésztenek saját maguknak ilyen egyedeket, hiszen ez a természetnek is kedvezőbb, illetve megkönnyíti az állattartók helyzetét is. Ezzel megóvható a természetes populáció, és megoldható a madártartásból fakadó keresleti igény kielégítése is. Kezdetben mindenki ellenezte a felvetésemet, mára ugyanakkor az lett, amit én mondtam, az állításaim szakmailag megalapozottnak bizonyultak.”

Az állatorvos arra mutatott rá, hogy mindenképpen támogatja a ritka fajok tenyésztését, ami egyébként – álláspontja szerint – a csempészet visszaszorítását is eredményezheti. Kifejtette, hogy Durellnek volt az a filozófiája, hogy ami fogságban fennmarad, az visszatelepíthető, viszont ami a természetből kihal, azt már nem lehet befogni és tenyészteni.

Az egyik gyűjtő maga is aktívan részt vesz az ex situ fajmegmentésben magánszemélyként, mert 2013-ban részt vett a holland víziszárnyas tenyésztők egyesületének (Aviornis) Trinidad projektjében, amelynek keretében saját költségen tenyésztett bahamarécéket és apáca fűlyüöludakat telepítettek vissza délamerikába, a faj természetes élőhelyére. A legnagyobb gond szerint az, hogy nincs ma Magyarországon olyan civil szerveződés, amely összefogná a tenyésztőket.

4. kép: Részletek a Trinidad-projektről. – Képek a magyar gyűjtő által rendelkezésre bocsátott holland tudósítás alapján. <https://www.aviornis.nl/organisatie/projecten/trinidad-project/> (Letöltés ideje: 2024.08.07.)

3.3.9. Állatvédelemmel kapcsolatos álláspont

Valamennyi gyűjtő egyetértett abban, hogy intézményes állatvédelemre szükség van, azonban a legtöbb esetben kritikával is illették a jelenlegi – részben globális szinten is egyre inkább megfigyelhető – folyamatokat. Többen arról számoltak be, hogy ezen a területen is gazdasági érdekek törtek előre, sokan nem lelkiismereti meggyőződésből, hanem az anyagiak által motiváltan foglalkoznak állatvédelemmel. A megkérdezettek negyede (5 fő) számolt be az állatvédelem területén megvalósuló visszaélésekről, amelyek menhelyek tevékenységéhez kapcsolódnak. Az elhangzottak – témájukat tekintve – koherensnek mondhatók, azokat így a teljesség igénye nélkül ismertetem. Négy fő annak az álláspontnak adott hangot, hogy a jelenlegi állatvédők többsége érzelmezérelt, sokan az állattartót önmagában bűnözőnek tekintik. Abban viszont egyetértés mutatkozott, hogy nyugateurópában az itthoninál rosszabb – szélsőségesebb – az állatvédelem, hazánkban egy mérsékelt középút, egy fenntartható alternatívát kell választania a jövőben.

Az első interjúalany, aki visszaélésekről számolt be, úgy látja, hogy az állatvédők többsége csak a kutyákkal foglalkozik, több olyan alapítványról is tud, akik külföldre értékesítik a menhelyen elhelyezett, korábban magánszemélyektől elkobzott kutyákat. Ahogyan fogalmazott, ezeket „adományért” adják el. Tudomása szerint van olyan külföldi alapítvány

nevén lévő Magyarországon tevékenykedő menhely, amelynek területre senkit sem engednek be. „Itthonról is támogatásokat kapnak különféle civil szervezetektől, azonban a valóságban itt tenyésztés folyik kb. 100 db kutyával. Ez valójában nem menhely, hanem egy tenyészet. A menhely csak egy fedőtörténet, sok esetben a valóságban külföldi magánemberek állnak az ilyen vállalkozások mögött.” – fejtette ki, amit az elején fenntartásokkal kezeltem. Ezután egy további illető is úgy nyilatkozott, hogy a menhelyek többsége csak a fajtatiszta kutyát gyűjti be, a keveréket nem. Több ismerőse is van, akitől arra hivatkozva, hogy szaporító, kutyákat vittek el, pedig a körülmények jobbak voltak, mint a törzskönyves tenyészetek nagy részénél. Elmondta azt is, hogy egyébként csak a kistestű, illetve a fajtatiszta kutyákat vették el az ismerősétől, a nagyokat, sötét színűeket nem. Mint mondta, „rengeteg ember az állatvédelem égisze alatt visszaél a helyzetével, és pénzt csinál ebből. Értékesíti a mentett állatokat, adományokat gyűjt, amelynek a felhasználásával nem számol el. (...) A kutyákat több állatvédő egyesület külföldre értékesíti. Kecskemét mellett van egy nő, aki elmondta nekem, hogy ők külföldre küldik a kutyákat képek alapján 500 €-ért. Amikor elkobozzák, akkor kapnak 250 €-t kezelésre, amikor betölti azt a kort, hogy szállítható, megint kap 250 € adományt.” Később az állatorvos is megerősítette, hogy több olyan esetről tud, amikor csak a fajtatiszta egyedeket vitték el a civil állatvédők, a keverékeket nem. Az általam kérdezett hatósági állatorvos azt látja, hogy az állatvédők csoportja nagyon heterogén. „Vannak szállítók, hozzáértők, és lelkes amatőrök. Emellett ma már számos megélhetési állatvédő van, akiből egy is sok. Az a pasztalatom, hogy a legtöbb menhely abból él, hogy 4-500 €-ért kiviszi Nyugat-Európába a fiatal, kis testű, tarka kutyákat. A kereskedelem mögött jellemzően nyugat-európaiak állnak.” – mondta, amely eloszlatta kétségeimet a korábban hallottak kapcsán.

Az egyik magánállatkert tulajdonosa tud olyan állatvédőről, akinek menhelye van és több esetben lovakat is koboztak el a közelmúltban. Amikor bekerül a menhelyre az elkobzott állat, több esetben utána őt hívják fel azzal, hogy „van egy eladó ló 1.200.000,- forintért”, nem-e érdekli őket az állatkertbe.

A fentiek alapján egyértelműen kijelenthető, hogy vannak, akik üzletelnek az elkobzott állatokkal, ugyanakkor az is evidens, hogy ezek száma elenyésző, nem ez a megszokott.

Négy fő szerint az állatvédők több esetben az érzelmeken keresztül próbálják befolyásolni az embereket, így nem a valóságot adják vissza, hanem a médiára koncentrálnak karolnak fel egyes, kiragadott eseteket. Többen úgy vélik, hogy ezen a területen sem az indulatok, hanem a párbeszéd lendíti majd előre a folyamatokat, hiszen egy mérsékelt szemléletű állatvédelemre van szükség, amely konzervatív alapokon nyugszik. Az állatorvos abban

reménykedik, hogy végül nem az az irányzat győz, amelynek tagjai következetesen az állattartás ellen tevékenykednek. Például – mint mondta – a PETA állatvédő szervezet, amelynek tagjai mindenféle állat tartását betiltanák. Hozzátette ugyanakkor azt is, hogy állatorvosi szemmel a kétlábú, kerekese csivava nem elfogadható.

A magam részéről azonosulni tudok az általam kérdezett egyik solymász azon megállapításával, hogy a felderítést a lakosság nélkül nem lehet fokozni. Szerinte itthon az is problematikus, hogy „ha egy eset kibukik, az biztosan nagyon extrém, és ezért meg is lovagolja a sajtó.”

A lakosság szerepvállalására, illetve az állatvédelem ellentmondásos jellegére mutatott rá az a gyűjtő is, aki szerint meg kell nézni azt a civil összefogást, ami nemrégiben a fecskék mentése folytán bontakozott ki. „Az állatvédelemnek pontosan erről kellene szólni, azonban itt is volt olyan hatósági álláspont, hogy ezeknek az egyedeknek el kell pusztulnia.” – mondta.

A másik általam kérdezett solymász – aki maga is több évig élt az Egyesült Királyságban – úgy látja, hogy nemzetközi viszonylatban az állatvédelem helyzete a nyugati országokhoz képest jelenleg még jó, mert nem távolodott el túlságosan a tradícióktól. „Nyugat-Európában nagyon durva már az állatvédelmi helyzet, ami ott van ilyen téren, az a neoliberális örültekháza. (...) Nagyon örülök, hogy hazánkban egyfajta fenntartható szemlélet érvényesül, és nem azon gondolkozunk, hogy milyen joga van annak a sertésnek, amelyet nagyapám nagy becsületben nevelget, hogy az ünnepek közeledtével - az állatot egyébként maximálisan tisztelve - levágja.”

Az általa elmondottakat támasztja alá az is, hogy az osztrák interjúalany a Tullnban megrendezett madárkiállításon bemutatott nekem egy karriertenyésztőt, akinek madara fajtagyőztes lett, ugyanakkor az osztrák állatvédők nyomására ismételten közigazgatási eljárás indult ellene, mert az általa tartott egyedek olyan fajtajegyekkel rendelkeztek, amelyek a hatályos állatvédelmi szabályokkal már nem összeegyeztethetők. A tenyésztő elmondta, hogy 6 éves kora óta, 70 éve tenyészt e fajtát, és a hatóságokkal 2012. óta van nézeteltérése. Elmondása szerint három ügyvédje van, és kész az összes vagyonát arra költeni, hogy kiálljon álláspontja mellett, miszerint ezek a fajtajegyek megfelelő tartási körülmények biztosítása mellett nem jelentenek egészségügyi kockázatot az állatra nézve.

5. kép: Az eljárás alá vont osztrák állampolgár, és az általa tenyésztett egyed. – A szerző saját felvétele az érintett hozzájárulásával, Ausztria, Tulln an der Donau, 2024.09.29.

E téma azért is érdekes, mert számos hazai galambfajtánk, így a budapesti rövidcsőrű, vagy az alföldi dudoros posta, illetve a hódmezővásárhelyi ernyős keringő szintén hasonló küllemi jegyekkel bír.

Összességében az mondható el, hogy a fenti interjúk alapján körvonalazhatók azok a területek, amelyekre a hazai állatvédelemben is több figyelmet kell a jövőben fordítanunk, ugyanakkor a gyűjtők többsége a konzervatív megközelítést látja pozitív értéknek, és abban bízik, hogy hazánk nem fog a nyugati fejlődés szélsőségesebb irányzatai felé elmozdulni. Úgy vélem, hogy a gyűjtők többsége nyitott az együttműködésre, de azt érzi, hogy az állatvédők sokszor ellenségnek tekintenek rájuk, ami azért nem megalapozott, mert a felelősség az állat tartóját terheli, ami nem adhat alapot a túlzott mértékű általánosításnak. Érdekes összefüggésre hívta fel a figyelmemet az egyik interjúalany, aki úgy véli, hogy minél erősebb az állatvédelmi lobb, annál magasabbak az állatorvosi költségek, és ez is közrejátszik abban, hogy egyre több egyedet elhagynak.

3.3.10. Az elkobzott egyedek sorsa

E téma sokoldalúságára figyelemmel az elkobzás alapjául szolgáló cselekményeket ketté kell bontani azokra az esetekre, amikor a tartási feltételek nem megfelelő biztosítása ad okot az elkobzásra, és azokat az eseteket, amikor valamilyen adminisztratív hibára vezethető vissza az elkobzás jogalapja. Az előbbi kérdést ehelyütt nem kívánom részletesen elemezni, elegendőnek tartom annak rögzítését, hogy a gyűjtők egyöntetűen úgy látják, hogy ezekben az esetekben indokolt az állatok tulajdonjogának elvonása.

19 gyűjtő szerint a tartási körülmények rosszabbak, de legfeljebb azonosak lesznek azokban az esetekben, amikor adminisztratív okokból foglalnak le, majd koboznak elő egyedeket. Egy fő – aki egyébként maga is egy állami fenntartású állatkert szakmai vezetője – úgy látja, hogy ezek az állatok is jobb helyre kerülnek.

A többség egyetértett abban, hogy nem tartja megfelelő gyakorlatnak azt, hogy adminisztratív hiányosságok esetén jellemzően rögtön elkobozza az illetékes hatóság az állatokat. A leginkább azt látják aggályosnak, hogy lecsökken mind az állattal töltött idő, mind a szakmai ismeretek szintje, azonban ezeket a fajokat elsősorban nem bemutatni kellene, hanem szaporítani. A gyűjtők hangoztatták, hogy pontosan az állattartónak fűződik a legnagyobb érdeke ahhoz, hogy az általa tartott egyedeknek a lehető legjobb tartási körülményeket biztosítsa. A fajmegőrzés alapvetően különbözik a régiségvédelemtől, mert itt a tenyésztés nélkülözhetetlen a védendő érték fenntartásához, a be nem avatkozás nem a megőrzés eszköze. Az egyik gyűjtő – aki maga is jó kapcsolatot ápol több hazai állatkerttel – elmondta, hogy nem szeretik, amikor védett, illetve CITES fajok egyedeit viszik be nekik a lelkes természetvédelmi örök, illetve civil állatvédők, mert ezek birtoklására, illetve lefoglalására nekik sincs törvényi felhatalmazásuk.

Több interjúalany, köztük egy állatorvos és egy hatósági állatorvos is kifejtette, hogy több esetben ezeket az egyedeket tenyésztőnél – akár az eredeti tulajdonosnál - kellene elhelyezni, azonban ettől a jogalkalmazási gyakorlat mereven elzárkóznak, pedig erre a jogszabályok is lehetőséget biztosítanak.

A megkérdezettek ötöde (4 fő) számolt be arról, hogy az egyik – általuk egységesen és konkrétan megjelölt – állami vadasparkban kereskednek az elkobzott példányokkal.

Az első erre utaló kijelentést az egyik magánállatkert tulajdonosa tette, amikor elmondta, hogy „van olyan hazai vadaspark, amelynek vezetője üzletel az állatokkal. Ha négy birkát bevisznek, abból hármat saját zsebre elad.”

Az élőállat szállítással foglalkozó személy egyik ismerőse jákó és arapapagájokat vett ugyanezen intézményből, amelyek csupán pár naposak voltak, és még tenyésztői bizonylattal sem rendelkeztek. A vételár egyébként a piaci árnál alacsonyabb volt, ezt a vevő kifizette, de erről semmilyen bizonylatot nem kapott. A vásárláskor aláírtak vele egy nyilatkozatot, hogy ha elpusztulnak az egyedek, akkor azt köteles visszajuttatni a vadasparknak. Természetesen mind a kettő madár elpusztult. Az érintett személy – legnagyobb sajnálatomra – nem kívánt nyilatkozni a történetekről. Az ezzel kapcsolatban nyilatkozó gyűjtő azt is elmondta, hogy egy másik ismerőse hím alpakát cserélt nőténnyre

ugyanitt, amire természetesen ráfizetett valamennyit, mert a nőstények ötször-hatszor értékesebbek.

A hallottakat némi fenntartással kezeltem egészen addig, amíg pár hónappal később ismét érdekes információkat hallottam egy gyűjtőtől, aki maga is vett az érintett intézményből papagájokat. „Én is vettem ilyen egyedeket, de számlát vagy pénzügyi bizonylatot egy esetben sem kaptam, fizetnem viszont mindig készpénzben kellett. A CITES bizonylatot mindig utólag kaptam meg, de van egy olyan érzésem, hogy ez az egész business zsebre megy.” – mondta.

Végül az egyik külföldi interjúalanyom közvetetten is megerősítette ezeket, mert több olyan egyedet is vásárolt magyarországi magántenyésztőktől, amelyek tenyésztői bizonylatán tulajdonosként az érintett intézmény szerepelt. A másik külföldi gyűjtő története is alátámasztja mindezt, aki saját, körülbelül 30 évvel ezelőtti történetét mesélte el, amikor kakadukat vásárolt tenyésztési céllal Magyarországról, majd azokat a határon el akarták kobozni tőle. „Arra emlékszem, hogy kijött a területileg illetékes vadaspark vezetője, akinek nagyon tetszettek a madarak és ott tajtékzott, amiért nem tudta megszerezni őket.”

3.3.11. Összefoglalás a szakirodalomra is figyelemmel

A gyűjtőkkel folytatott beszélgetéseket valamennyi esetben azzal zártam, hogy rákérdeztem arra, hogyan látják az egzotikus állattartás jövőjét. A többségük pesszimista volt, és úgy látja, hogy ez a fajta hobbi 20 éven belül megszűnhet, mert a gyűjtők kiöregednek, és a mai, szabad világban inkább utaznak a fiatalok, mintsem vállalnák az állattartással együtt járó kööttségeket. Az egyik gyűjtő az alábbi szavakkal zárta mondanivalóját:

„Nem bűnözők vagyunk, a madarász azért esik bűnbe, mert nem bírja megállni, hogy ne vegye meg azt, amit az Európai Unióban bárhol máshol szabadon adnak-vesznek. (...) Nem üldözni kell minket, hanem bevonni ezekbe a dolgokba.”

Jól mutatja ez azt is, hogy a gyűjtők többsége aktív természetvédelmi tevékenységként értelmezi a tenyésztést, amit mind a keresleti viszonyok, mind az ex situ természetvédelmi törekvések bázisának tekintenek. Ezzel összefüggésben – a nemzetközi szakirodalom alapján – az alábbiakat szükséges kiemelni.

A magasabb szocio-ökonómiai helyzetben élők egyfajta elköteleződést mutatnak a vadon élő populációk megóvása iránt. Emellett azok a fajok, amelyek a CITES listán szerepelnek, jellemzően lényegesen drágábbak, mint a CITES hatálya alá nem tartozó társaik. Ennek oka valószínűleg a ritkaságukban keresendő, mert így a fogyasztók is nagyobb értéket tulajdonítanak ezen egyedeknek, amiből az is következik, hogy a magasabb társadalmi-

gazdasági státusszal rendelkező vevők nagyobb valószínűséggel vásárolnak CITES hatálya alá tartozó madarakat.

A madarak házikedvencként való tartása kulturális gyökerekkel rendelkező hagyomány, ezért fogyasztóközpontú intézkedésekre van szükség, amely területen a fogságban tenyészték madarak kínálatának ösztönzése egy fenntartható alternatívát jelenthet.

A kedvtelésből tartott madarakat kereső általános vásárlók jellemzően nem részesítik előnyben a vadon fogott példányokat, ami úgyszintén a fogságban történő tenyésztés előmozdításának lehetőségét veti fel. Empirikus kutatások igazolják, hogy a vadonból befogott egyedeket a végpontokon inkább véletlenül, mintsem szándékosan vásárolják. Az illegális folyamatoknak kedvező táptalaja az is, hogy a fogságban tenyészték madarak ára jellemzően magasabb.

A madarak – esetek kisebb számát felölelő – szándékos megvásárlásának fő fogyasztói motivációja azonban pontosan az, hogy ezek az egyedek a vadonból származnak. A legtöbb ember ugyanakkor - aki kedvtelésből szeretne madarat tartani - nem részesíti előnyben a vadonból származó példányokat. Mindenre figyelemmel a fogságban tenyésztés egy potenciálisan életképes lehetőség a kedvtelésből tartott madarak iránti kereskedelmi igények kielégítésére.²⁷⁷

A vadon élővilágával folytatott kereskedelem kétséget kizáróan értékes bevételi forrásként jelentkezik a helyi közösségek számára, ugyanakkor mérlegelni kell, hogy ezen gazdasági előnyök hosszútávon meghaladják-e a biodiverzitás csökkenéséből jelentkező veszteségeket, illetve az invazív fajok és más kórokozók terjedésének kockázatát, amely tényezőkre figyelemmel vizsgálni kell az olyan alternatívákat, amelyek mind az emberek mint a vadon élő állatok számára előnyösek.²⁷⁸ A kedvtelésből tartott állatok kereskedelméből származó pozitív előnyök megőrzése és a kapcsolódó negatív hatások kezelése szükségessé teszi a kereskedelmi lánc teljes szerkezetének megismerését. A nyugat-európai államokat, köztük Belgiumot, Németországot és Hollandiát gyakran tüntetik fel olyan állatok származási régiójaként, amelyek ezen országok területén nem honosak. Ez a tény arra a következtetésre enged, hogy ezekben az országokban fogságban tartott egyedekkel eredményes tenyésztési programokat folytatnak, és a fogságban tenyésztett példányokat értékesítik.²⁷⁹ Amikor 1968-ban az ausztrál kormány megtiltotta

²⁷⁷ RIBEIRO J., REINO L., SCHINDLER S., STRUBBE D. i. m.

²⁷⁸ HARRINGTON L. A., AULIYA M., ECKMAN H., HARRINGTON A. P., MACDONALD D. W., D'CRUZE N. i. m.

²⁷⁹ SINCLAIR J. S., STRINGHAM O. C., UDELL B., MANDARK N. E., LEUNG B., ROMAGOSA C. M., LOCKWOOD J. L. i. m. 27.

valamennyi természetes élőhelyről befogott állat exportját, és ennek hatására a madártenyésztők Európában és Amerikában 10 év alatt eljutottak odáig, hogy az ilyen egyedek iránti keresletet madarak esetében fogságban tenyésztett példányok kereskedelme révén biztosítsák.²⁸⁰

A jól irányított tenyésztési programok hozzájárulhatnak a biológiai sokféleség megőrzéséhez, az élőhelyről történő befogások arányának csökkentéséhez, emellett alapot szolgáltatnak egyes visszatelepítési programokhoz. A legális és illegális cselekmények ugyanakkor sok esetben összefonódnak, ennek egyik ellentmondásos – de a faj megmentése szempontjából vitathatatlanul sikeres – példája a spix arák megmentése.

3.4. A spix ara projekt

A fajt 1819-ben Johann Baptista von Spix írta le először. Egy kevésbé ismert taxon Brazília északkeleti részéről, amely az ún. galériás (pusztulófélben lévő) erdőket kedveli a helyiek által Caatinga néven ismert területen. A faj a szarvasmarha tenyésztés és a gyarmatosítás következtében elvesztette természetes élőhelyét, ami egyre nagyobb mértékű orvvadászattal párosult. A faj a Rio című film megjelenése óta világszerte ismert.²⁸¹ Az utolsó természetben élő példányt 2000. október 5-én látták utoljára, amely akkor már több mint 20 éves volt.²⁸²

1985-ben 3 db madarat figyeltek meg a vadonban, azonban ezek felkutatása 1990-re már nem sikertelennek bizonyult. Nem hiteles források eközben arról számoltak be, hogy orvvadászok illegálisan csapdáztak, és fészkekből kínálták eladásra a fiatal egyedeket, végül 1987-ben egy kifejlett példányt kínáltak eladásra. Ez a körülmény újabb lendületet adott a keresésnek, amelynek eredményeként sikerült az ornitológusoknak azonosítani egy olyan helyet Bahia északi részén, ahol bizonyítékot találtak a spix ara jelenlétére. Ezt a részt korábban azért nem vizsgálták, mert nem feltételezték, hogy itt is élhet egy populáció. A helyiek elmondása szerint az előző évben még láttak egy spix arát, de azt valószínűleg csapdázók megfoghatták. Ez vélhetően az az egyed lehetett, amely 1987-ben jelent meg a

²⁸⁰ SZABÓ Erika i. m. 5.

²⁸¹ World sensation: The Spix's Macaw is back.

<https://www.pressebox.com/pressrelease/actp-ev/World-sensation-The-Spixs-Macaw-is-back/boxid/995293> (Letöltés ideje: 2021.01.10.)

²⁸² Association for the Conservation of Threatened Parrots.

<https://spixsmacaw.org/index.php/2017/03/02/actp/> (Letöltés ideje: 2023.11.10.)

kereskedelemben annak ellenére, hogy az ismert fészkelőhelyeken a tenyésztési időszak rendre sikertelennek mutatkozott.²⁸³

Az 1980-as és 90-es évekig a spix ara legfeljebb 80.000 dollárt ért a kereskedelemben, azonban később a vadon élő egyedek száma olyan mértékben csökkent, hogy Brazília nem rendelkezett egy tenyésztési program kidolgozásához szükséges egyedszámmal. 1990-ben végül a brazil kormány arra az álláspontra helyezkedett, hogy meg fog egyezni a fogságban tartott egyedek tulajdonosaival, és a tenyésztési program sikere érdekében amnesztiát hirdetett.

A fajt 2000 után nem sikerült újra felfedezni a vadonban, így kihaltak nyilvánították. Tekintettel arra, hogy ekkor a meglévő populáció 100%-a fogságban élt, így csak az ex situ fajmegőrzés lehetősége volt adott.

Az Al Wabra Wildlife Preservation (AWWP) először 2000-ben vásárolt két pár madarat egy fülöp-szigeteki cégtől, ahonnan a következő négy évben még 10 egyedet vett. Emellett 15 egyedet szerzett be egy svájci magántenyésztőtől, Roland Messertől. A svájci tenyésztő egy pár madarat megtartott, amelynek szakmai kezelését a továbbiakban már az AWWP irányította. Az ex situ megőrzést kezdetben leginkább a Katar területén lévő AWWP végezte 55 egyed birtokában.

Az első sikereket 2003-ban érték el, amikor a tojók először tojtak termékeny tojásokat, majd 2004-ben a svájcban lévő tenyészpártól felneveltek 2 db utódot. 2003-2011 között 28 egyeddel bővült a populáció a sikeres tenyészprogram következtében, amelyet a Sao Pauloi Egyetem vérminták ingyenes elemzésével támogatott.²⁸⁴

A svájci tenyésztő később felszámolta a tenyésztését, azt részben Németországba Martin Guthnak, részben a katar királyi családból származó egyik sejknek értékesítette, aki az AWWP alapítója.²⁸⁵ Az AWWP alapítójának halála után az örökösök felszámolták a gyűjteményt és 120 egyedet értékesítettek a Martin Guth által alapított nonprofit szervezetnek, amely 4 egyedet átadott a belga Pairi Daiza magánállatkertnek.²⁸⁶

²⁸³ JUNIPER A. T., YAMASHITA C.: The habitat and status of Spix's Macaw *Cyanopsitta spixii*. – In. Bird Conservation International, 1991. 1. sz. – p. 1-9.

²⁸⁴ HAMMER S., WATSON R.: The challenge of managing Spix Macaws (*Cyanopsitta spixii*) at Qatar - an eleven-year retrospection. Erfahrungsbericht über 11 Jahre Haltung und Zucht des Spix-Ara (*Cyanopsitta spixii*) in der Al Wabra Wildlife Preservation, Katar. – In. Der Zoologische Garten, 2012. 81. évf. 2-3. sz. – p. 81-95.

²⁸⁵ Bushido und der IV-Rentner – Pleiten und Papageien.

<https://www.handelszeitung.ch/unternehmen/bushido-und-der-iv-rentner-pleiten-und-papageien>

(Letöltés ideje: 2023.11.22.)

²⁸⁶ Spix's macaw returns to Brazil, but is overshadowed by controversy.

<https://news.mongabay.com/2020/03/spixs-macaw-returns-to-brazil-but-is-overshadowed-by-controversy/>

(Letöltés ideje: 2024.10.30.)

2012-ben a fogságban tartott 87 egyedből 75 vett részt abban a nemzetközi tenyésztési programban, amelyet a brazil környezetvédelmi ügynökség kezdeményezett és irányít (ICMBio). A tenyésztői munka következtében az egyedszám 2018-ban 168-ra emelkedett. A meglévő egyedek többsége ma Németországban található, emellett néhány egyed él Belgiumban, Szingapúrban és Brazíliában.²⁸⁷

A természetvédők fókuszában mára világszerte a spix ara áll, amelyet Németországban - mesterséges megtermékenyítéssel - sikeresen szaporítottak.

Az ACTP egy Németországi székhelyű nonprofit szervezet, amelyet 2006-ban alapított Martin Guth azzal a céllal, hogy megőrizze a veszélyeztetett papagájfajokat és élőhelyüket. Az ACTP fajvédelmi tevékenysége két pilléren nyugszik: egyrészt hozzájárul a vadon élő populációk természetes élőhelyen történő megőrzéséhez (in situ), másrészt az élőhelyen kívül - jellemzően a németországi tenyésztőtelepen - kívánja szaporítani az érintett egyedeket. Az egyesület a tevékenysége során szorosan együttműködik a származási országok kormányaival.

2012-ben a brazil kormány több partnerrel közösen egy cselekvési tervet dolgozott ki a populáció növelése érdekében abból a célból, hogy a fajt a vadonba visszatelepítsék. Az ACTP 2013-ban először küldött fogságban tenyésztett egyedeket Brazíliába, amelynek tulajdonjogát is a brazil kormányra ruházta.²⁸⁸ Figyelemmel arra, hogy a Brazil tenyésztők nem érték el sikereket, így 2018-ban a világ összes élő példányát összegyűjtötték, és az ACTP egyesület szakértőinek kezelésére bízta Berlinben, ahonnan 2020-ban ismételtén 52 spix arát exportáltak természetvédelmi célokból Brazíliába.²⁸⁹

²⁸⁷ MARCUK V., PURCHASE C., DE BOER D., BÜRKLE M., SCHOLTYSEK K.: Qualitative description of the submission and agonistic behavior of the Spix's Macaw (*Cyanopsitta spixii*, Wagler 1832), with special reference to the displacement displays. – In. *Journal of Ethology*, 2020. 38. évf. 271. sz. – p. 253-270.

²⁸⁸ Association for the Conservation of Threatened Parrots i. m.

²⁸⁹ World sensation: The Spix's Macaw is back i. m.

6. kép: Az ACTP által visszatelepített egyedek. – Az ACTP által a közösségi médiában (Facebook) 2022.07.06. napján megosztott felvétel (Letöltés ideje: 2025.02.08.)

Ezzel összefüggésben a brit Guardian 2018-ban az ACTP tevékenységét sérelmezte, és arról adott hírt, hogy egy német faluban működő titkos szervezet birtokolja a világ legritkább papagájgyűjteményét. A fél évig tartó oknyomozói munka eredményeként arra hivatkoztak, hogy

- Ausztrália annak ellenére engedélyezte ritka fajok exportját, hogy félt attól, hogy az egyedeket később gyűjtőknek értékesítik,
- az ACTP által nemrég Ausztráliából importált kakaduk egy részét eladásra kínálták gazdag gyűjtőknek,
- az egyesület elnökét egyéb bűncselekmények elkövetése miatt két alkalommal is börtönbüntetésre ítélték Németországban,
- a német hatóságok álláspontja szerint az egyesület tevékenysége jogszerű, és nem tudnak Martin Guth bűnügyi adatairól,
- az ACTP vadkerti működési engedéllyel rendelkezik azonban nem látogatható szabadon,
- az ACTP egyik munkavállalóját korábban elítélték illegális kereskedelemben való részvétel miatt.

A szervezet a veszélyeztetett fajok megőrzése érdekében élő egyedek importjára kötött megállapodásokat Saint Lucia, Saint Vincent, Dominika, Brazília és Ausztrália kormányaival.

Az ausztrál kormány 2015-2018 között összesen 232 papagáj exportját engedélyezte - öt szállítmányban - az ACTP részére azzal a feltétellel, hogy a madarakat csak tudományos célokra használhatják. Az egyedek zárt tenyésztőktől származtak.

2018-ban az ACTP két veszélyeztetett amazonfaj 12 egyedét szállította a dominikai kormányzat engedélyével Dominikáról Németországba, amely madarakat a helyiek korábban - a Maria hurrikán pusztítása után - egy természetvédelmi létesítményben helyezték el. A 2 császáramazon és 10 kékfejű amazon Németországba szállítását több helyi természetvédő is ellenezte, akik szerint ezek a fajok évezredek óta túléltek a hurrikánok pusztítását, ezért azokat a lehető leghamarabb vissza kell juttatni Dominikára.²⁹⁰

A Guardian informátora arra hivatkozott, hogy az ACTP által Ausztráliából importált kakadukat kínálták eladásra.

2017-ben a CITES svájci titkárságára érkezett bejelentés, miszerint Guth Ausztráliában csapdázik, és papagájokat kíván elejteni. A bejelentésre figyelemmel a német természetvédelmi hatóság 2017. októberében ellenőrizte az egyesület valamennyi létesítményét, azonban semmilyen illegális kereskedelemre utaló nyomot nem talált. Azt is megállapították, hogy az eladásra felkínált kakadukat legálisan importálták és tenyésztették, a madarak CITES bizonylatai nem tartalmazznak korlátozásokat a kereskedelmi tevékenység vonatkozásában.

A madarak exportjával kapcsolatban a kiviteli engedélyeket aláíró minisztérium vezetője a Guardian oknyomozóinak azt nyilatkozta, hogy nem bánta meg, amit tett, mert azt az emberiségért, a tudományért, és a természetvédelemért tette. Sokan tolvajnak bélyegzik, de ennek ellenére a lelkiismerete tiszta.²⁹¹

A programot máig számos vita övezi és Martin Guthot azzal vádolják, hogy egy olyan magángyűjteményt vezet, amely a vadon élő állatok kereskedelmével és a szervezett bűnözéssel áll kapcsolatban. Az egyesület Brazíliában egy létesítményt hozott létre a faj védelme érdekében, amelynek költsége 1,4 millió dollár volt. A pénzügyi fedezettel

²⁹⁰ UK's Guardian Exposes Problematic History of the Organization Behind Controversial Export of Dominica's Parrots.

<https://www.birdscaribbean.org/2019/01/uks-guardian-exposes-problematic-history-of-the-organization-behind-controversial-export-of-dominicas-parrots/> (Letöltés ideje: 2024.12.24.)

²⁹¹ 'A legitimate zoo?' How an obscure German group cornered global trade in endangered parrots. <https://www.theguardian.com/environment/2018/dec/11/legitimate-zoo-obscure-german-group-endangered-parrots-actp> (Letöltés ideje: 2022.05.14.)

kapcsolatban egyik érintett fél sem tett közzé adatokat, többen azt állítják, hogy az ACTP egy eszköz az európai szervezett bűnözés számára, amelyet pénzmosásra használnak.²⁹²

Az 1994-ben Eugene Lapointe volt CITES főtitkár által 1994-ben alapított Integrating Wildlife, Markets and Conversation (IWMC) egy független NGO, amelynek célja a vadon élő állatok kereskedelmének és a természetvédelmi prioritásoknak az integrálása. A szervezet a brit Guardian ACTP-t érintő vádjaival kapcsolatban kiemelte, hogy az egyesület folyamatosan együttműködik tudományos intézményekkel, különböző ügynökségekkel, nemzetközi szervezetekkel és magántenyésztőkkel. Emellett aktívan részt vesz a CITES ügyeiben, így az egyezmény részes feleinek konferenciáján is.²⁹³

Az Európai Parlamentben Susanne Melior a Guardian cikkére hivatkozva kérdést intézett a Bizottsághoz, amelyben az ACTP tevékenységét sérelmezte. Állítása szerint az egyesület a közelmúltban ritka papagáj fajokat importált Ausztráliából, amelyek egy részét eladásra kínálta gazdag gyűjtőknek. Sérelmezte azt is, hogy az egyesület állatkerti működési engedéllyel rendelkezik Németországban, ugyanakkor egyetlen létesítménye sem látogatható, emellett az egyesület tevékenysége sem átlátható.²⁹⁴ A Bizottság megkereste a német kormányt, és végül arra az álláspontra helyezkedett, hogy a Németországban bejegyzett NGO tevékenysége legális.

Ezt az idilli képet azonban némileg beárnyékolják azok az információk, amelyeket Tullnban kaptam, és amit aztán az interneten fellelt információk is erősítenek. Miközben az Osztrák Kiállításon az egyik árussal – aki maga is madártenyésztő, és akit egy hazai állattartó ajánlott figyelmembe – interjút készítettem, észrevettem, hogy az általa használt utánfutó ponyváján egy spix ara látható. A beszélgetés végén rá is kérdeztem, hogy mit tud a projektről, mert az ACTP részéről – annak ellenére, hogy több német madártenyésztő is segítőkészséget mutatott a kapcsolatfelvételben – nem kaptam érdemi választ a megkeresésemre. Az interjúalany azt mondta, hogy objektív okok miatt most nem fogok tudni kapcsolatba lépni Guth úrral, de megadja egy belga ismerőse telefonszámát, aki korábban dolgozott a projektben állatorvosként. Az illető segítőkész és közvetlen volt, elmondta, hogy már nem dolgozik a projektben. Győzködésem ellenére végül nem kívánt nyilatkozni, de továbbított nekem egy 2022-ben megjelent cikket, amely – ahhoz, hogy tiszta, vagy legalábbis tisztább képet lássunk – ide kívánczik.

²⁹² Bushido und der IV-Rentner – Pleiten und Papageien. i. m.

²⁹³ Association for the Conservation of Threatened Parrots.

<https://www.iwmc.org/association-for-the-conservation-of-threatened-parrots/> (Letöltés ideje: 2023.11.10.)

²⁹⁴ Európai Parlament, E-000264-19 számú írásbeli választ igénylő kérdés

Az osztrák rendőrség büntetőeljárást folytat, mert információik szerint egy szervezet bűnözői csoport - Dél-Amerikából és Ázsiából - ritka egzotikus madarakat csempészett Ukrajnán keresztül európai gyűjtőkhöz.

2018 áprilisában egy ukrán-litván kettős állampolgár Ausztriába tartott azzal a céllal, hogy ott egy svéd vevőnek, „Rudinak” átadja 2 db pálmakakadut és 12 db paradicsommadarat. A gyanútlan férfi ekkor még nem tudta, hogy a Béctől 45 percnyi autóútra lévő parkolóban az osztrák belügyminisztérium speciális egysége várta. Az elkövető arra számított, hogy a madarakért cserébe 133.000,- € készpénzt fog kapni, azonban a fehér furgonból kirohanó kommandósok elfogták.

A bűnügyi akció keretében lefoglalásra került az ukrán férfi laptopja és telefonja, valamint később maga is feltáró jellegű, ténybeli vallomást tett.

Az eljárás során kiderült, hogy a bűnözői csoport tagjai az eredeti élőhelyükről befogott, vadonból származó egyedekkel kereskedtek, azokat kereskedelmi repülőgépeken juttatták Európába, és útközben több tisztviselőt és határőrt vesztegettek. A futár elmondta, hogy általában egy ilyen úton 50.000,- eurót keresett, és a kijevi központú bűnszervezet legalább 5 hozzá hasonló futárt alkalmaz.

Stanislavas Huzhiavichus négy hónapot töltött egy osztrák börtönben, majd visszatért Ukrajnába, ahol kendőzetlen őszinteséggel beszélt múltjáról.

2015-ben állatorvosi diplomát szerzett Ukrajnában, majd két évvel később jelentkezett egy álláshirdetésre, amely egzotikus állatokkal kapcsolatos munkát kínált. Hamar világossá vált számára, hogy a Kijev külvárosában lévő - bevásárlóközpont alatti - alagsorban tárolt, törött szárnyakkal és hiányzó tollakkal érkező egyedek orvvadászat áldozatai, azonban ez az üzlet sokkal jobban jövedelmezett eredeti foglalkozásánál.

A Kijevből történő szállítást úgy oldották meg, hogy a csempészek lefizettek több mozdonyvezetőt, akik erre figyelemmel a rekeszekbe zárt madarakat illegálisan behozták az EU területére. A cselekményben Magyarország is érintett, mert a futárok az árut Budapesten és ehhez hasonló nagyvárosok pályaudvarain vették fel, ahonnan aztán szétszórták ezeket Európa-szerte. A másik útvonal Ungváron keresztül Szlovákiába vezetett, ahol szintén korrumpálták a határátkelőhelyen dolgozó hivatalos személyeket.

A bűnözői csoport tevékenységét egy „Konstantin” nevű férfi irányította, aki Huzhiavichus elmondása szerint valójában Alex Adamec szlovák állampolgár, akit az eljárás során azonban nem sikerült beazonosítani.

A terhelt elmondta, hogy az első megbízását 2017. szeptemberében kapta, amikor Kassáról kellett 4 db paradicsommadarat az Egyesült Királyságba szállítania Todd Dalton

magánállatkertjébe (Rare Species Conservation Centre). A madarak vételára 16.000,- € volt.

Egy másik alkalommal pálmakakadut vitt egy pozsonyi építésznek, valamint egyéb papagájfajokat egy holland nőnek. Később kevésbé védett fajokat vitt az olaszországi Reggio Emiliába, ahol a 80 éves múltra visszatekintő madárbörzén 150.000,- eurót keresett.

Elmondása szerint a hálózat egyik legjobb vásárlója a németországi ACTP volt, akinek pálmakakadukat értékesítettek. Ügyvédjein keresztül az ACTP teljesen valótlannak nevezte ezt az állítást, és arra hivatkozott, hogy a német ügyészség vizsgálata nem talált bizonyítékot arra, hogy bűncselekményt követtek volna el.

A terhelt egyébként feltárta azt is, hogy a CITES bizonylatokat több esetben meghamisítják, illetve egy speciális - erre a célra kialakított - eszközzel zárt gyűrűt tudnak felhelyezni a vadon fogott egyedek lábára, amely aztán bizonyítja azok „jogszerű” eredetét. Az sem ritka, hogy a dokumentumokat csalással vagy vesztegetéssel szerezték meg. A szállítás során volt olyan, hogy ugyanazt a - német hatóságok által egy nyugat-német vadasparknak kiadott, eredeti - dokumentumot használta 20 különböző esetben.²⁹⁵

A történetekre figyelemmel ismételten vissza kell utalnom a gyűjtők körében készített adatgyűjtésre, amelynek során két személy is úgy nyilatkozott, hogy korábban, 2017-2018 körül Ukrajnából kínáltak eladásra a világhálón, köztük magyar weboldalakon is különböző kakaduféléket, többek között arakakadut. Azt gondolom, hogy mindez nem lehet véletlen egybeesés, az általam kérdezett személyek nagy valószínűséggel az osztrákok által leleplezett bűnözői csoport tagjainak tevékenységét észlelték. Külön ki kell emelni, hogy egy általam ismertetett kutatás arra hívta fel a figyelmet, hogy az élő egyedekkel folytatott illegális kereskedelem a közeljövőben Szlovákiában is számottevően emelkedni fog, amely körülményt alátámasztani látszik az a tény, hogy az ukrán hálózat egyik kereskedelmi csomópontja Szlovákiában volt. Ezen túlmenően az általam kérdezett egyik gyűjtő az interjú során arról számolt be, hogy amikor Szlovákiában járt egy tenyésztőnél madarakat vásárolni, látta, hogy a voliersorban volt 6 pár császáramazon (*Amazona imperialis*), pontosan az a faj, amelyet – egyebek mellett – az ACTP 2018-ban a Dominikáról Németországba szállított. Amikor a magyar gyűjtő hazatért, másnap üzenetet küldött a szlovák tenyésztőnek, hogy nagyon megtetszettek neki a nála látott egyedek, ezért

²⁹⁵ ‘Astronomical Money’: How Smugglers Made Tens of Millions Moving Rare Birds Around the World. <https://www.occrp.org/en/investigation/astronomical-money-how-smugglers-made-tens-of-millions-moving-rare-birds-around-the-world> (Letöltés ideje: 2024.12.10.)

amennyiben lehetőség nyílik rá, úgy a jövőben vásárolna a szaporulatból. Érdekes fordulat, hogy a szlovák illető letagadta azt, hogy neki ilyen madarai lennének, és határozottan állította, hogy nála illet a magyar tenyésztő biztosan nem láthatott. Az interjú során egyébként maga a gyűjtő mondta, hogy azt gondolja, a madarakat valószínűleg illegálisan tartják Szlovákiában is, hiszen aki legálisan tenyészt, annak nem áll érdekében letagadni azt, amire valamennyi gyűjtő méltán lehetne büszke. Mindent összevetve azt gondolom, hogy a történekről való érdemi állásfoglalás túlmutat e doktori értekezés keretein, ezért saját álláspontom ismertetését is mellőzöm helyütt. Vissza kívánok utalni arra, hogy a gyűjtők már korábban is tisztában voltak az uniós kereskedelmi folyamatokkal, illetve az is vitathatatlan, hogy rendelkeznek a ritka fajok szaporításához szükséges szakértelemmel. Mindez két fontos érv mellett, hogy a jövőben a velük való együttműködést – álláspontom szerint – fokozni kellene. Egyrészt be lehetne őket vonni a fajmegmentési programokba, másrészt fontos szerepet kaphatnának az illegális cselekmények leleplezésében, visszaszorításában.

VII. ÖSSZEFOGLALÁS

1. Általános megállapítások

Összességében azt láthatjuk, hogy a környezet egyre nagyobb mértékű károsításának globális szintűvé válásával mára egyetértés mutatkozik abban, hogy ezek háttérében a társadalmi berendezkedés és a globális piaci folyamatok állnak. A jogtudósok és kriminológusok feladata a jövőben az lesz, hogy makroszinten tisztázzák az üldözendő cselekmények körét, mert azok pontosabb meghatározása elengedhetetlen a jelenség visszaszorításához. A környezetkárosítás körében tehát az mondható el, hogy egyelőre inkább a káros hatások észlelése körében mutatkozik egyetértés, az azt okozó cselekmények megítélése eltérő.

E területen előre mutató tény, hogy az Európai Parlament és a Tanács 2024/1203 számú irányelve egyértelműen a vállalati működés keretében kifejtett magatartásokra összpontosít a társadalomra csekélyebb fokban veszélyes, ugyanakkor a szabályozástörténetben hamarabb felismert, és könnyebben szabályozható egyedvédelemmel szemben. A környezetkárosítások visszaszorításához a jövőben elengedhetetlen lesz a nyilvánosság biztosítása mind az ellenőrzések, mind a nyilvánosságra került jogsértések vonatkozásában, hiszen a környezet károsításával felmerülő kockázatok kezelésében alapvető fontosságú a fogyasztók tájékoztatása, amelynek egyik lehetséges eszköze az ún. negatív marketing. Az átláthatóság megteremtésének egyik – eltérő célokkal létrehozott – hazai példáját a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal által üzemeltetett online árfigyelő rendszer adja, amelynek mintájára érdemes lenne létrehozni egy olyan online felületet, ami mind az ellenőrzések során feltárt hiányosságokról, mind a vállalatok keretében megvalósított visszaélésekről tájékoztatná a fogyasztókat.

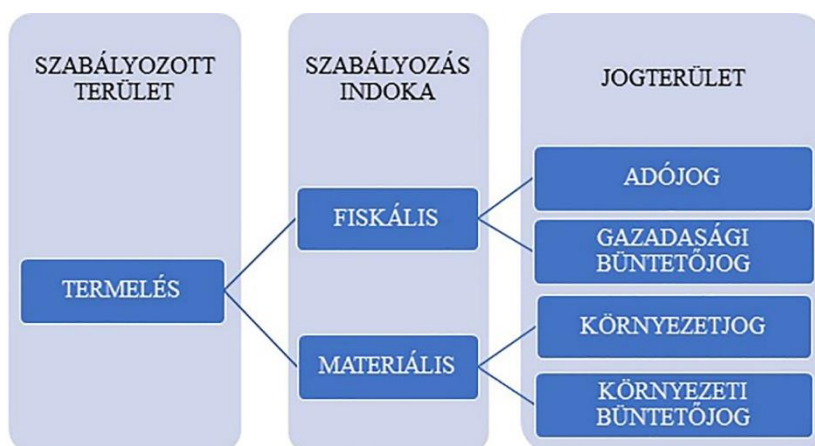
A monokulturális mező- és erdőgazdálkodás elterjedése, valamint ezzel összefüggésben a természetes ökoszisztémák átalakítása az élőhelyek beszűkülésének és ezáltal a biológiai sokféleség csökkentésének fő oka.

Az ipari termeléshez viszonyítva azt láthatjuk, hogy ezen a területen a kriminális cselekmények makroszintű megközelítése egységesebb, az európai zöld megállapodás is kiemelten foglalkozik ezzel a szektorral. Ezeknek a területeknek egy jelentős része magántulajdonban van, azokon jellemzően valamilyen gazdasági tevékenységet folytatnak. A természeti környezet megóvásához fűződő össztársadalmi érdek és a magántulajdonhoz való jogból eredő gazdasági érdekek között alapvető feszültségek vannak, amelyet álláspontom szerint kétféle képpen lehet megfelelően kezelni. Az egyik esetben a gazdasági

tevékenység korlátozását kell megfizetnie a közösségnek, tehát a szabályok betartása következtében keletkezett jövedelemkiesést kell megfelelően kompenzálnunk. Ebben az esetben a tulajdonos maga is abban lenne érdekelt, hogy a gazdálkodás során a természetvédelmi prioritásokat érvényre juttassa. A másik, radikálisabb lehetőség, hogy a leginkább megőrizni kívánt területeket – akár piaci, akár közhatalmi eszközökkel – állami tulajdonba kellene venni. Nézetem szerint a természeti értékek védelme számos esetben csak így biztosítható, de az is tény, hogy ennek lehetősége – a rendelkezésre álló erőforrások szűkössége miatt – erősen korlátozott.

Minderre figyelemmel a jövőben fokozni kell az együttműködést az természetvédelem intézményes szervei és a gazdálkodók között. Ez annál is inkább égető feladat, mert a jogszabályi környezet az európai uniós elvárásokra is figyelemmel olyan változásokat hoz, amelynek szükségszerű velejárója lesz a jogértelmezés területén kibontakozó nézeteltérés. Mindemellett azt is látni kell, hogy a megfelelő szabályrendszer kialakítása a büntetőjog keretein mindkét területen túlmutat, amelyhez először tisztázni kell a büntetőjog ezen területen betöltött szerepét. Ehhez, célszerű a termelés, mint értékteremtő folyamat jogi szabályozását áttekinteni.

A fogyasztásra épülő társadalmakban az állam annak ellenére ösztönzi a termelést, hogy a liberális gazdaságmodell szellemében kivonul a gazdasági szféra jelentős részéből, mert annak felfutása fedezetet biztosít az egyre növekvő állami feladatok ellátására, az emberek életszínvonalának folyamatos javítására. A jogrendszerekben kezdetben tehát a fiskális szempontok érvényre juttatása volt a meghatározó állami érdek, amelynek következményeként kialakult a közigazgatási jog részeként az adójog. A gazdaság jogilag szabályozott rendjének betartása iránti össztársadalmi érdek később megteremtette a gazdasági büntetőjogot, amely a gazdaságot szűk körben, közvetve, a jogilag szabályozott rend védelmén keresztül védi. A termelés felfutásával párhuzamosan megjelenő környezeti ártalmak a termelés materiális szempontból történő szabályozását indokolták, létrehozva ezzel a környezethasználat normáit a közigazgatási jog területén.

21. ábra: A termelés szabályozása különös tekintettel a büntetőjog szerepére. - A szerző saját szerkesztése.

A környezeti büntetőjog funkciója véleményem szerint a környezethasználat jogilag szabályozott rendjének védelme, a környezethasználat jogi normákba öntött korlátainak érvényre juttatása. A környezetvédelemben a büntetőjog tehát közvetett eszköz, mert ökológiai kérdéseket érdemben nem szabályoz, csupán a büntetőjogi kereteken túlmutató normák betartását vizsgálja. Ezt erősíti az a tény is, hogy a környezeti bűncselekmények tényállásainak többsége a gazdasági bűncselekményekhez hasonlóan keretszabály, amely közigazgatási járulékosságot eredményez.²⁹⁶ Az sem véletlen, hogy a termeléssel összefüggésben jelentkező környezetkárosító magatartások kriminológiai vizsgálata a vállalati bűnözés vizsgálatából nőtte ki magát, hiszen a termelés jár a legnagyobb mértékű környezetváltozással. Ezek alapján evidens, hogy a közigazgatás feladata a környezethasználat ökológiai szempontból megengedhető mértékének meghatározása, a büntetőjognak pedig nyomatékot adni az ezek betartásához fűződő össztársadalmi érdekeknek.

Káros hatásukra tekintettel - szűk körben - indokolt lehet termeléstől független cselekmények kriminalizálása is. E terület a gazdaságilag fejlettebb országoknak kevesebb gazdasági következménnyel jár, emellett az emberek többségére jellemző az állatokkal, mint érző és értelemmel rendelkező élőlényekkel kapcsolatos empátia. Evidens tehát, hogy e téma megjelenése a büntetőjogi gondolkodásban megelőzte az előző területeken kibontakozó társadalmi törekvéseket, és mindez az e körben tilalmazott magatartásokat makroszinten szabályozni hivatott washingtoni egyezmény általánosnak tekinthető elfogadását eredményezte. Fel kell azonban ismerni, hogy a globálissá váló piaci viszonyok, és az egyezményhez fűzött fenntartások, valamint szigorúbb nemzeti szabályozások

²⁹⁶ POLT Péter: A környezet és a természet elleni bűncselekmények. – In: POLT P., MISKOLCZI B., TÖRÖK T., GASZ P.: A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja. – Budapest, OPTEN Informatikai Kft., 2016. – p. 771-815.

bevezetése olyan törésvonalakat eredményez, ami korábban jogszerű, vagy legalábbis megtűrt magatartásformákat minősít kriminális cselekménnyé, emellett a szabályok végrehajtási gyakorlata is particionális eltéréseket mutat.

Az egyedvédelem tehát az a terület, amely a természet védelmét a legszűkebb körben és jellemzően a termeléstől függetlenül biztosítja, amely tény semmiképp nem csökkenti a terület fontosságát és jelentőségét. Az élőhelyek eltűnése olyan kockázati tényező a fajok fennmaradásában, amely az *ex situ* természetvédelmi tevékenységek fokozottabb létjogosultságát támasztja alá. A magánszemélyek által végzett tenyésztői tevékenységet véleményem szerint így a jövőben a jelenleginél jobban kellene támogatni, és kihasználni az ebből fakadó kölcsönös előnyöket. Ennek egyik előfeltétele, hogy a közösségen belül a jelenleginél egységesebb jogi szabályozás érvényesüljön. Emellett a kereskedelmi folyamatok jogszerűségének ellenőrzésére, illetve a tenyésztők jogkövető magatartásának előmozdítására egy olyan online értékesítési felületet kellene létrehozni, amelyben a hirdetések feladásához hatósági kontroll párosulna az engedélyek megfelelőségét illetően, amely így a jogügyletek biztonságát garantálná mind az eladóknak, mind a vevőknek. Ennek ellenére - mint láttuk - napjainkban a közigazgatási jogalkalmazás még hazai viszonylatban is ellentmondásos területi jellegű sajátosságokat mutat.

2. A kutatás hipotéziseire adott válaszok

2.1. Válasz az első hipotézisre

Az első hipotézisem az volt, hogy a termeléssel összefüggésben jelentkező környezetkárosításokat az imperatív modell alapján hatékonyabban lehetne visszaszorítani. Kutatásom eredményei arra a következtetésre vezetnek, hogy a termeléssel összefüggésben jelentkező környezetkárosítások hatékonyabb visszaszorítására az imperatív modell alkalmas, mert mint láttuk, jelenleg a termelési folyamatok hatósági kontrollja több esetben nem biztosított megfelelően, ami – a globális kereskedelmi folyamatokra figyelemmel – a környezetvédelmi szabályok kijátszására ösztönzi az érintett gazdasági szereplők egy részét. Láthattuk, hogy a közigazgatási eljárásban kiszabható bírságok mértéke a vállalatok éves adózott eredményéhez képest csekély, így azok termelési gyakorlatokra gyakorolt hatása is elenyésző. Jól példázza ezt, hogy több olyan esetet is azonosítottam, amelyben az illetékes hatóság többszöri felhívása ellenére is kizárólag az anyagi szempontok befolyásolták a cég termelési stratégiájának cégvezetés általi kialakítását. A vörösiszap katasztrófa bekövetkezése is álláspontom szerint azt bizonyítja, hogy a hatósági

ellenőrzések hiánya olyan mértékű kockázatok vállalását teszi lehetővé, amelyek káros következményeit mind a természetes ökoszisztéma, mind a társadalom akaratlanul is, de viselni köteles.

2.2. Válasz a második hipotézisre

A második hipotézisem az volt, hogy a környezetkárosítás fogalmi körébe tartozó bűncselekmények jelentős hányada látens marad, ezek egy részére a közigazgatás jogalkalmazási gyakorlatában jól azonosítható.

Láthatóvá vált, hogy a vizsgált időszakban a környezetkárosítás fogalmi körébe tartozó bűncselekmények egy jelentős hányada látens maradt, ugyanakkor ezek egy része a közigazgatás jogalkalmazási gyakorlatában jól körvonalazódott. Az ehhez hasonló cselekményekre a jövőben büntetőeljárással kell intézményesen reagálnunk, hiszen az európai unió jogalkalmazása is a vállalatok által megvalósított jogsértésekre fókuszál. Bizakodásra ad okot, hogy az ügyészség és a bünyldöző hatóságok mára felismerték azt a körülményt, hogy az ökológiailag leginkább káros magatartások nemcsak interdiszciplináris megközelítést, hanem szervezetek közötti dinamikus együttműködést is igényel a jogalkalmazás során. Kutatásom elején magam is szkeptikusan álltam az üzemeltetők büntetőjogi felelősségének kérdéséhez, ugyanakkor munkám során világossá vált: a hazai vonatkozásban nem jellemzőek az olyan vállalatóriások, amelynek szervezeti keretei megállapíthatatlanná tennék az üzemeltetésért felelős személyek pontos körét. Az egyedvédelmi tényállás vonatkozásában kibontakozott az a bírói gyakorlat, amely az elkövető valamely tulajdonságából – jellemzően foglalkozásából, vagy végzettségéből – von le ténybeli következtetést az elkövető tudattartamára. Álláspontom szerint ennek a logikának az alkalmazása a termelőüzemek üzemeltetői vonatkozásában is megszilárdításra alkalmas lenne, mert ezáltal egyetlen üzemeltetésért felelős személy sem hivatkozhatna arra, hogy nem volt tisztában az alkalmazottai által kifejtett cselekményekkel. Gondoljunk bele, hogy egy esetleges büntetőeljárásban mennyire állna meg a bíróság előtt az a védekezés, miszerint az alkalmazottak a munkaidő lejárta után önként, a munkáltató tudta nélkül végeztek olyan termelési tevékenységet, amelynek nyeresége a vállalatnál realizálódik. Az üzemeltető tudati oldalát az eshetőleges szándék jellemzi azokban az esetekben is, amikor maga a hatóság és az üzemeltető számára is evidens, hogy az egyre szigorúbb, működésre vonatkozó jogszabályi, illetve hatósági előírások biztosítása – objektív körülmények okán – teljes bizonyossággal nem fog megtörténni, ugyanakkor ennek ellenére a tevékenység korlátozására semmilyen érdemi intézkedést nem tesznek.

Mindezen tulajdonságok a hagyományos kriminológiai gondolkodástól való elmozdulást kívánnak meg, amelynek következtében mára az uniós jogalkotó is felismerte a szemléletváltás fontosságát.

2.3. Válasz a harmadik hipotézisre

A kutatásban vizsgált harmadik hipotézisem az volt, hogy az egyéni szinten megvalósuló cselekmények esetében a kooperatív szabályozásnak van létjogosultsága.

Az szervezeti kereteket mellőző, egyéni szinten megvalósított cselekmények területére jellemzően a jogi oltalomban részesített fajok egyedeinek birtoklása tartozott. Az empirikus kutatás alapján egyértelműen megállapítható, hogy az egyedvédelem fogalmi körébe tartozó jogsértések esetén - élő egyedek vonatkozásában - két kriminogén tényező, így az eltérő jogszabályi környezet, és a potenciális elkövetői körnél meglévő magas fokú birtoklási vágy meghatározó. A gyűjtők jelentős része úgy látja, hogy jelenleg a hatósági eljárásoknak inkább elszenvedője, mintsem érdemi jogokkal rendelkező alanya. A hatóságokkal szembeni bizalmatlanság oda vezet, hogy az általa ismerté váló, akár saját maga tévedése okán megvalósított jogsértést inkább eltitkolja, mintsem a probléma érdemi megoldásában bízva a hatóság felé jelezné azt. A közigazgatás rugalmatlan működésének következtében olyan esetek kerülnek a bűnüldöző hatóságok elé, amelyeket a közigazgatás szintjén is hatékonyan lehetne kezelni. Ennek legszembetűnőbb példája azok a tárgyi eljárások, amelyekben egyébként lehetőség nyílna a vonatkozó engedélyek utólagos kiállítására. Az állatkertek, illetve vadasparkok az efféle állatok bemutatásának intézményei, ugyanakkor a ritka és védett fajok esetében azok szaporítására kellene nagyobb figyelmet fordítani. A tenyésztők többsége saját maga gondolzza állatait, szakismerete mélyrehatóbb és speciálisabb az állatkertek alkalmazottaihoz képest, ami a kooperatív szabályozás megteremtésére hívja fel a figyelmet. Ezt támasztja alá az a körülmény is, hogy a gyűjtők többsége nyitott az állatok bemutatására szakosodott intézményekkel való együttműködésre, akár élő állatok tulajdonjogának átruházására is, cserébe nagyobb lehetőséget, legalább az unió más tagállamainak polgáraival azonos bánásmódot szeretne a jogszabályi környezetet, illetve jogalkalmazást illetően.

2.4. Válasz a negyedik hipotézisre

Kutatásom keretében végül azt a hipotézist vizsgáltam, miszerint a természetkárosítás területvédelmi és egyedvédelmi deliktuma az élőhely fogalmának nem megfelelő értelmezése miatt konkurál, ami jogbizonytalanságot eredményez. A jogalkalmazási

gyakorlat alapján egyértelműen azonosítható az a jelenség, amikor a védett élő egyedeket érintő, de azokat fizikai értelemben nem károsító cselekmények esetén a jogalkalmazás az élőhely károsításának büntetőjogi fogalmába kívánja vonni a cselekményt. Ez az értelmezés azért problémás, mert a területvédelmi tényállás elkövetési tárgya nem általában a védett fajok élőhelye, hanem azok a területek, amelyeket azért minősített jogi oltalomban az arra jogosult, mert azon valamilyen védett élő szervezet életközössége él. E körben tehát álláspontom szerint a jogértelmezés ellentmondásos voltát a tényállás pontatlan megszövegezése okozza, hiszen arra már a legfőbb bírói fórum is rámutatott az értelmezés körében, hogy az élőhely jogilag elismert védettség hiányában nem lehet elkövetési tárgya a területvédelmi deliktumnak. A probléma álláspontom szerint az egyedvédelmi tényállásban elkövetési tárgyként meghatározott károsítás fogalmának kiterjesztésével lenne megoldható, amely tényállás így alkalmazható lenne azokra az esetekre is, amikor a konkrét – védettséget nem élvező – élőhely megváltoztatása gyakorol konkrét negatív hatást valamely védett élőlényre.

Emellett a büntetőeljárás ultima ratio jellegéből fakadóan kívánatos lenne, hogy a jövőben a tárgyi eljárások lefolytatására csak olyan esetekben kerüljön sor, amikor a birtoklás jogellenessége abszolút jellegű, tehát a jogszerű birtokállapot helyreállítására egyéb – büntetőjog területén kívül eső – lehetőség nincs.

3. De lege ferenda

Az új uniós irányelvre figyelemmel – más tagállamokhoz hasonlóan – a hazai jogalkotó is lépéskényszerben van, mert köteles a büntetőjogi szabályozást az uniós előírásokhoz igazítani. Kutatásom zárásaként – a teljesség igénye nélkül – néhány megfontolandó javaslatot teszek a jogalkotó felé.

A jelenleg hatályos büntető törvénykönyv megalkotása során a jogalkotás során a jogalkotó álláspontom szerint helyesen döntött, amikor a természetkárosítás témakörét két deliktumban, külön szakaszban szabályozta. A jövőben kívánatos lenne e három bűncselekményt az ökológiai rendszerre gyakorolt hatásra figyelemmel, valamint a társadalomra veszélyesség fokához igazodóan az itt kifejtettek sorrendjében – környezetkárosítás, területvédelmi deliktum, egyedvédelmi tényállás – elhelyezni a büntetőkódexben.

3.1. Környeztkárosítás

A környeztkárosítás tényállása kellően absztrakt ahhoz, hogy az ipari termelés során kifejtett cselekmények jelentős részére alkalmazni tudjuk, ugyanakkor jelenleg a büntetőjog által tilalmazott és megengedett magatartások köre elmosódni látszik. Az sem szerencsés, hogy a nyitott törvényi tényállás esetében a tipikusnak mondható elkövetési magatartás, a jelentős mértékű szennyezés külön kiemelésre került, mert mint láttuk, a gyakorlat több esetben – téves jogértelmezés következtében – csak ezt vizsgálja. A megoldást álláspontom szerint az jelentené, ha a jogalkotó az egyes környezeti elemeket külön szakaszban szabályozná. A differenciált szabályozás megteremtése – tekintettel a környeztkárosítás tényállásának környezeti büntetőjogban betöltött generális jellegére – egy tényálláson belül indokolt.

A földdel, mint környezeti elemmel kapcsolatos elkövetési magatartásokat akként kellene meghatározni, hogy az e körben büntetni rendelt magatartások a hulladékgazdálkodás rendjének megsértésétől egyértelműen elhatárolhatók legyenek, ugyanakkor a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése hiányában is meg lehessen állapítani a környeztkárosítást.

Megfontolandó továbbá a környezeti elemek használatát szabályozó közigazgatási normák tudati oldallal párosuló megszegésének büntetendővé nyilvánítása, amely – elsősorban a víz és a levegő védelmében – immateriális deliktumként megkímélné a jogalkalmazót további eredmények bizonyításától és kidomborítaná a büntetőjog végrehajtási biztosíték jellegét.

Az élővilág védelme körében célszerű lenne a mező és erdőgazdálkodás rendjének szándékos megsértését kriminalizálni a jelenlegi, túlzottan általánosnak mondható – és ekként homályos jelentéssel bíró – normaszöveg helyett.

Álláspontom szerint a jogbiztonság szempontjából is megkérdőjelezhető az a szabályozás, amely alapján a jogalkalmazónak az eset konkrét körülményeit mérlegelve, ügyről-ügyre kell eldöntenie, hogy az adott magatartás már büntetőjogi megítélés alá esik-e, vagy sem. A környezeti bűncselekmények aránya a büntető igazságszolgáltatásban - annak ellenére, hogy növekvő tendenciát mutat – még mindig csekély, ezért a bírói gyakorlattól nem várható el, hogy kimunkálja a magabiztos elhatárolás támpontjait.²⁹⁷

Mivel az ipari termelés szervezeti keretei elhomályosítják az egyes egyének felelősségét, ezért a termeléshez kapcsolódóan megfontolandó, hogy a felügyeleti vagy ellenőrzési

²⁹⁷ MOLNÁR Tamás: A környeztkárosítás büntetnének aktuális kérdései a jogalkalmazási gyakorlat tükrében. – In. Miskolci Jogi Szemle, 2023. 18. évf. 1. sz. – p. 111-122.

kötelezettségek teljesítésének elmulasztása is büntetendő legyen, amennyiben azok teljesítése megakadályozhatta volna a környezetvédelmi szabályok megsértését. A környezetkárosítás bűncselekményén belül tehát egyértelműen szükség lenne egy olyan deliktumra, amely az üzem működését meghatározó személyek büntetőjogi felelősségét deklarálná, világossá téve azt, hogy a közigazgatás által előírt szabályok bűnös megszegése nem közigazgatási bírsággal, hanem büntetőeljárás keretében szankcionálandó. Külön kívánatos, hogy az üzem működése kapcsán az ellenőrzési, felügyeleti kötelezettségek teljesítésének elmulasztása is büntetendő legyen, amennyiben az alkalmas lett volna a jogsértést megakadályozására.

3.2. A természetkárosítás területvédelmi tényállása

Az uniós irányelvre, illetve a múlt tapasztalatára figyelemmel a területvédelmi tényállás körében egyre több védettségi kategória fog jelentőséggel bírni e tényállás szempontjából, amelyre figyelemmel indokolt az elkövetés tárgyát egy olyan technikai jellegű gyűjtőfogalomként meghatározni, amelyet csak a büntetőjogi terminológia használ, és amelynek konkrét összetevőit – tehát az egyéb jogágakban meghatározott védettségi kategóriákba sorolható területeket, mint elkövetési tárgyakat – egy értelmező rendelkezés bontja ki. Itt a barlangot és a védett élő szervezetek életközösségét, illetve azok élőhelyét már nem kellene külön nevesíteni, hiszen ezek a természetvédelmi törvény terminológiájában is védett természeti területnek minősülnek.

Az jelenlegi elkövetési magatartás – a jelentős mértékű megváltoztatást – helyett a tényállás elkövetési magatartásaként az olyan jellegű károsítást kellene megjelölni, amelynek következményeként az érintett terület természetes vagy korábbi állapota csak emberi beavatkozással állítható helyre. A helyes jogértelmezés szerint a jelentős mértékű megváltoztatás ugyanis ezt jelenti. A minősítő körülményként meghatározott eredmény – jelentős károsodás vagy megsemmisülés – megtartása úgy gondolom, hogy támogatható, pozitív érték.

3.3 A természetkárosítás egyedvédelmi tényállása

A különböző védettségi kategóriákba tartozó egyedek birtoklását több, a büntetőjogon kívül eső jogszabály határozza meg, ehelyütt kizárólag a büntető törvénykönyvben szabályozott törvényi tényállásra figyelemmel fogalmazok meg néhány javaslatot.

Az egyedvédelmi tényállás körében is – a területvédelmi tényállás kapcsán elmondottakhoz hasonlóan – kívánatos lenne, ha az elkövetési tárgyak meghatározása egy olyan

gyűjtőfogalommal történne, amely magába olvasztaná mind a különböző védettségi kategóriákat, mind az egyed természetvédelmi törvényben meghatározott fogalmát. A tényállás elkövetési tárgya lehetne például a védett élő szervezet egyede, amelynek jelentését értelmező rendelkezésben kellene meghatározni, sajátosan felsorolva az egyes védettségi kategóriákat, valamint az egyedfogalom kritériumait. Az értelmező rendelkezésben a 338/97/EK tanácsi rendelet releváns mellékleteit – a jelenlegi konjunktív megfogalmazással ellentétben – vagylagosan kellene megjelölni, hiszen nincs olyan egyed, amely egyidejűleg mindkét melléklet hatálya alá tartozna. Emellett álláspontom szerint a védett egyedek vonatkozásában az összeghatárhoz kötött feltételes védelem megszüntetése indokolt, hiszen ezek az egyedek összeghatártól függetlenül méltóak a büntetőjogi oltalomra.

Az elkövetési magatartások körében a károsítás fogalma fel kell, hogy öleljen valamennyi olyan magatartást, ami az adott egyedre, mint élőlényre jelentős negatív hatást gyakorol. E körben lenne értékelhető például a madarak fészkének, vagy az élőhelyeknek az olyan károsítása, ami bizonyíthatóan negatívan hat a konkrét példány vagy példányok életére.

Dolgozatomat végezetül azzal a biológusok által kimunkált alapvető tétellel zárom, miszerint valamennyi faj populációja dinamikusan változik, amely törvényszerűség alól – bármennyire is szeretnénk hinni – az emberiség sem kivétel. A felmerülő kérdések megoldásának fontosságát talán egy híres természettudós alábbi mondatai fejezik ki leginkább:

„Gyakran beszélünk arról, hogy meg kell menteni a bolygónkat, de a helyzet az, hogy mindezt a magunk megmentése érdekében kell véghez vinnünk. A természet – velünk vagy nélkülünk – megújult erővel él majd tovább.”

David Attenborough

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A környezeti bűnözés és a kapcsolódó jogsértések elleni küzdelem. – Luxemburg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2022. – ISBN 978 92 76 43043 8
2. BABBIE Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, fordította: Kende Gábor és Szaitz Mariann. – Budapest, Balassi Kiadó, 1995.
3. BALOGH Annamária, DEDÁK Dalma, KECSE-NAGY Katalin, PATKÓ László: Természet elleni bűncselekmények – Nemzeti Jelentés Magyarországról. – TRAFFIC és WWF Magyarország, 2022.
4. BÁNDI Gyula, FARAGÓ Tibor, LAKATOSNÉ Horváth Alojzia: nemzetközi Környezetvédelmi és természetvédelmi egyezmények. – Budapest: Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, Környezetvédelmi Hivatal, 1994.
5. BECK, Ulrich: A kockázat-társadalom. – Budapest: Századvég Kiadó, 2003.
6. BEZERRA-SANTOS M. A., MENDOZA-ROLDAN J. A., THOMPSON R. C. A., DANTAS-TORRES F., OTRANO D.: Legal versus Illegal Wildlife Trade: Zoonotic Disease Risks. – In. Trends in Parasitology, 2021. 37. évf. 5. sz.
7. BÓDIG Mátyás: A jogtudomány módszertani karaktere és a dogmatikai jogtudomány eszméje. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/04_Bodig_Matyas.pdf (Letöltés ideje: 2020.01.02.)
8. BORBÍRÓ Andrea: Kriminálpolitika, In: BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KERESZI Klára – LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006.
9. BORBÍRÓ Andrea: Problémafelvetés: mivel foglalkozik a kriminológia? In. BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KERESZI Klára, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006.
10. BÖCSKEI Balázs: A késő modernitás globalizációelmélete és a kockázattársadalmi identitás. – In. Metszetek, 2017. 6(1).
11. BRANCH Adam, MINKOVA Liana: Ecocide, the Anthropocene, and the International Criminal Court. – In. Ethics and International Affairs, 2023. 37. évf. 1. sz.
12. COURCHAMP F., WOODROFFE R., ROEMER G.: Removing Protected Populations to Save Endangered Species. – In. Science, 2003. 302. évf. 5650. sz.

13. DEURSEN Joris van, EGGENS Nina: Environmental crimes in International Law: An exploration of the possibilities for the criminalization of ecocide. <https://devianceincubator.wordpress.com/2021/06/01/environmental-crimes-in-international-law/> (Letöltés ideje: 2023. június 22.)
14. DUDÁS Attila: Biztonságiasítás,
15. EHRLICH P. R., DAILY G. C.: Population Extinction and Saving Biodiversity. – In. Biodiversity: Ecology, Economics, Policy, 1993. 22. évf. 2-3. sz.
16. FARMER Andrew, FAURE Michael, VAGLIASINDI Grazia Maria: Environmental Crime in Europe. – Portland: Hart Publishing, 2017.
17. FLECK Zoltán: Jog és társadalom, jogszociológia. – In: Jogszociológiai előadások, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014.
18. FLEISCHER Tamás: Innováció, növekedés, kockázat, In: Bulla Miklós – Tamási Pál (szerk.): Fenntartható fejlődés Magyarországon. – Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2006.
19. FODOR László: Környezetvédelmi jog és igazgatás. – Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012.
20. GARAI Renáta: A hulladékgazdálkodás rendje megsértésének jogalkalmazási kérdései. – In. Kriminológiai Tanulmányok, 2018.
21. GAZDAG Ferenc, REMEK Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai – Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018.
22. GIDDENS, Anthony: Elszabadult világ. – Budapest, Napvilág Kiadó, 2000.
23. GOERTZ Gary, MAHONEY James: Mese két kulturáról: a kvantitatív és a kvalitatív módszerek összevetése.
24. GOES David Rodriguez Goyes, SOUTH Nigel: Green Criminology Before "Green Criminology": Amnesia and Absences. – In. Critical Criminology 2017. 25. évf. 2. sz.
25. GÖNCZÖL Katalin: Deviancia, anómia és feszültség. – In. BORBÍRÓ Andrea, GÖNCZÖL Katalin, KERESZI Klára, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006.
26. GÖRGÉNYI Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog megújulása az új évezredben. – In. Miskolci Jogi Szemle, 2011. különszám
27. GÖRGÉNYI Ilona: Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel. – In. Agrár- és Környezetjog, 2018. 25. sz.

28. GYÖRÝ Csaba, INZELT Éva: Fehérgalléros, gazdasági és korrupciós bűnözés, In. BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia. – Budapest: Wolters Kluwer Kft., 2006.
29. HAJDU Gábor: A kvantitatív és a kvalitatív társadalomtudományi kutatás módszerei – dióhéjban. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/fsc_tanulmany/2018_2_szam_hajdu.pdf (Letöltés ideje: 2020.03.30.)
30. HALL Matthew: Environmental Victims: Challenges for Criminology and Victimology in the 21st Century. – In. Journal of Criminal and Justice and Security 2013. 4.
31. HALSEY Mark: Environmental Crime: Towards an Eco-Human Rights Approach. – Current Issues in Criminal Justice, 1997. 8(3)
32. HAMMER S., WATSON R.: The challenge of managing Spix Macaws (*Cyanopsitta spixii*) at Qatar - an eleven-year retrospection. Erfahrungsbericht über 11 Jahre Haltung und Zucht des Spix-Ara (*Cyanopsitta spixii*) in der Al Wabra Wildlife Preservation, Katar. – In. Der Zoologische Garten, 2012. 81. évf. 2-3. sz.
33. HARRINGTON L. A., AULIYA M., ECKMAN H., HARRINGTON A. P., MACDONALD D. W., D'CRUZE N.: Live wild animal exports to supply the exotic pet trade: A case study from Togo using publicly available social media data. – In. Conservation Science and Practice 2021. 3. évf. 3. sz.
34. HORVÁTH Tibor, KERESZTY Béla, MARÁZ Vilmosné, NAGY Ferenc, VIDA Mihály: A magyar büntetőjog különös része. – Budapest: Korona Kiadó, 1999.
35. HRONOVSKY Imre: Kockázat és innováció. – 2002., ISBN 963 202 476 1
<http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1039&title=biztonsagiasitas-securitisation>
http://www.iccr.hu/sites/default/files/mahoneygoertz_magyar.pdf (Letöltés ideje: 2019.12.28.)
https://www.researchgate.net/profile/Gabor_Kiraly/publication/312972449_Kvalitativ_modszertani_innovaciok_es_a_tudomanyos_gyakorlat/links/588b6e21a6fdcc8e63c7a0c7/Kvalitativ-modszertani-innovaciok-es-a-tudomanyos-gyakorlat.pdf (Letöltés ideje: 2019.12.28.)
36. HUISMAN Wim, van ERP Judith: Opportunities for Environmental Crime: A Test of Situational Crime Prevention Theory. – In. The British Journal of Criminology 53(6)
37. IRK Ferenc: Kétkedő kriminológia. A rizikótársadalom kriminálszociológiája. – Miskolc, Bíbor Kiadó, 2012.

38. IRK Ferenc: Megbüntethetetlen bűnök I. Transznacionális gazdálkodó szervezetek kockázatmenedzselése. – Miskolc: Bíbor Kiadó, 2015.
39. IRK Ferenc: Zöldkriminológia: szemlélet, súlypontok, irányzatok. – In. Kriminológiai Tanulmányok. – Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 2016.
40. JÁMBOR Adrienn: A kedvtelésből tartott állatok jogi védelme. Doktori értekezés, Miskolci Egyetem, 2016.
41. JUNIPER A. T., YAMASHITA C.: The habitat and status of Spix's Macaw *Cyanopsitta spixii*. – In. Bird Conservation International, 1991. 1. sz.
42. KIRÁLY Gábor, DÉN-NAGY Ildikó, GÉRING Zsuzsanna, NAGY Beáta: Kevert módszertani megközelítések. Elméleti és módszertani alapok. – In. Kultúra és közösség, 2014. évi 2. sz.
43. KIRÁLY Gábor, GÉRING Zsuzsanna: Kvalitatív módszertani innovációk és a tudományos gyakorlat.
44. KISS Patrik: A környezetvédelmi büntetőjog aktuális problémái a nemzetközi instrumentumok és sztenderdek tükrében, Miskolci Egyetem, 2012.
45. KMETTY Zoltán, SIMON Dávid: A válaszadó-vezérelt mintavétel megbízhatóságának vizsgálata szimulációs módszerekkel. – In. Szociológiai Szemle 23. évf. 2. sz.
46. KORINEK László: A kriminológiai kutatási módszerek. – In: GÖNCZÖL Katalin, KEREZSI Klára, KORINEK László, LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia – Szakkriminológia. – Budapest, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. 2006.
47. KORINEK László: A XX. század kriminológiai elméletei, In. GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): Kriminológia – Szakkriminológia. – Budapest: CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2006.
48. KOVÁCS István: Az állatkínzás, valamint a tiltott állatviadal szervezése bűncselekmények büntetőjogi szabályozása és kriminológiai sajátosságai napjainkban. – Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2024.
49. KÓHALMI László: A környezet védelme a magyar büntetőjogban. – Doktori értekezés, Pécsi Tudományegyetem, 2010.
50. MARCUK V., PURCHASE C., DE BOER D., BÜRKLE M., SCHOLTYSSSEK K.: Qualitative description of the submission and agonistic behavior of the Spix's

- Macaw (*Cyanopsitta spixii*, Wagler 1832), with special reference to the displacement displays. – In. *Journal of Ethology*, 2020. 38. évf. 271. sz.
51. MEZŐLAKI Erik: Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények. – In. KARSAI Krisztina: *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* – Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019.
52. MIKS Antal, POLT Péter: Az emberi környezet és természet büntetőjogi védelméről. – In. LODNER D.: *A környezetvédelem igazgatási és jogi kérdései.* – Pécs, 1981.
53. MINKOVA Liana Georgieva: The Fifth International Crime: Reflections on the Definition of “Ecocide”. – In. *Journal of Genocide Research*, 2023. 25. évf. 1. sz.
54. MOLNÁR Tamás: A környezetkárosítás büntettének aktuális kérdései a jogalkalmazási gyakorlat tükrében. – In. *Miskolci Jogi Szemle*, 2023. 18. évf. 1. sz.
55. MOLNÁR Tamás: Bizonyítás mező- és erdőgazdálkodási vonatkozású büntetőügyekben. – In. *Jog-Állam-Politika*, 2022. 4. sz.
56. MOLNÁR Tamás: Impressions on the Role of Environmental Criminal Law in Present Day Society. – In. *Belügyi Szemle*, 2023. évi 2. különszám
57. MUELLER Gerhard O. W.: An Essay on Environmental Criminality. – In. EDWARDS Sally M., EDWARDS Terry D., FIELDS Charles B. (szerk.): *Environmental Crime and Criminality.* – Oxon: Routledge, 2010.
58. NAITO R., ZHAO J., NAIDOO R., CHAN K. M. A.: Private and civic actions as distinct types of individual engagement for transforming the exotic pet trade. – In. *People and Nature*, 2023. 5. évf. 5. sz.
59. POLT Péter: A környezet és a természet elleni bűncselekmények. – In. POLT P., MISKOLCZI B., TÖRÖK T., GASZ P.: *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja.* – Budapest, OPTEN Informatikai Kft., 2016.
60. RIBEIRO J., REINO L., SCHINDLER S., STRUBBE D.: Trends in legal and illegal trade of wild birds: a global assessment based on expert knowledge. – In. *Biodiversity and Conservation*, 2019. 228. évf. 4. sz.
61. SALLAY Viola, MAROS TAMÁS: A Grounded Theory (GT) módszertana. – In. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2018, 73. 1/2.
62. SCHMIDT Holger: Ein grüner zweig der Kriminologie? – In. *Kriminologisches Journal*, 2013. 45. évf. 4. sz.
63. SHOVER Niel, ROUTE Aaron S.: Environmental Crime. – In. *Crime and Justice*, 2005. 32. sz.

64. SHUKOVA S., MACMILLAN D. C.: From tigers to axolotls: Why people keep exotic pets in Russia. – In. *Peopoe and Nature*, 2020. 2. évf. 4. sz.
65. SIMON Dávid: Válaszadó-vezérelt mintavétel: ritka és rejtett csoportok kvantitatív vizsgálata. – In. *Statisztikai szemle*, 90. évf. 4. sz.
66. SINCLAIR J. S., STRINGHAM O. C., UDELL B., MANDARK N. E., LEUNG B., ROMAGOSA C. M., LOCKWOOD J. L.: The International Vertebrate Pet Trade Network an Insights from US Imports of Exotic Pets. – In. *BioScience*, 2021. 71. évf. 9. sz.
67. SMITH Oliver, BRISMAN Avi: Plastic Waste and the Environmental Crisis Industry. – In. *Critical Criminology*, 2021. 29.
68. SOUTH Nigel: Green Criminology: Reflections, Connections, Horizins, International Justice and Crime, Justice and Social Democracy, 2014. 3(2)
69. SZABÓ Erika: A Washingtoni Egyezmény magyarországi gyakorlata állatorvosi szemmel. Doktori Értekezés, Szent István Egyetem, 2012.
70. SZABÓ Levente, NÁBRÁDI András: Az Európai Zöld Megállapodás potenciális hatása az EU és Magyarország növénytermesztésére. – In. *Gazdálkodás*, 67. évf. 1. sz.
71. SZIEBIG Orsolya Johanna: A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények nemzetközi jogi keretei. – Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, 2019.
72. UTSA Sarkar: Ecocide – Protection of environment: an international crime. – In. *International Journal of Legal Developments and Allied Issues*, 2021. 8. évf. 1. sz.
73. WHITE Rob: *Climate Change Criminology*. – Bristol: Bristol University Press, 2020.
74. WHITE Rob: *Transnational Environmental Crime*. – New York: Routledge, 2016.
75. WOLF Brian: "Green-Collar Crime": Environmental Crime and Justice in the Sociological Perspective. – In. *Sociology Compass* 5(7), 2011.
76. ZACHAR Zsolt: A környezetkárosítás-bűncselekmény kriminálstatisztikai mutatói és az elkövetők szociáldemográfiai vizsgálata. – In. *Belügyi Szemle*, 2020. 1. sz.
77. ZSIGMOND Csaba: Védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmével foglalkozó nemzetközi bűnszervezetek. Doktori értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2022.

HIVATKOZOTT JOGSZABÁLYOK

1. 1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés
2. 13/2001. (V. 9.) KÖM rendeletet
3. 1961. évi 18. törvényerejű rendelet
4. 1976. évi II. törvény az emberi környezet védelméről
5. 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
6. 1982. évi 4. törvényerejű rendelet
7. 1987. évi III. törvény
8. 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről
9. 1995. évi LIII. a környezet védelmének általános szabályairól
10. 1996. évi LII. törvény
11. 1998. évi LXXXVII. törvény
12. 2005. évi XCI. törvény
13. 2010. évi CLXI. törvény
14. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
15. 2017. évi CXCVII. törvény
16. 2021. évi CXXVIII. törvény
17. 23/2005. (VIII. 31.) KvVM. rendelet
18. 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet
19. 92/43/EGK tanácsi irányelv
20. Az Európai Parlament és a Tanács 1893/2006/EK rendelete
21. Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve
22. Az Európai Parlament és a Tanács 2024/1203 számú irányelve

HIVATKOZOTT EGYÉB FORRÁSOK

1. Fogyasztói társadalom.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Fogyaszt%C3%B3i_t%C3%A1rsadalom (Letöltés ideje: 2019.11.30.)
2. CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről)
3. A környezeti bűnözés és a kapcsolódó jogsértések elleni küzdelem. – Luxemburg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2022. – ISBN 978 92 76 43043 8
4. T/4490. számú törvényjavaslat az Egyesült Nemzetek Diplomáciai Konferenciája által a Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában, 1998. július 17-én elfogadott Statútum kihirdetéséről

5. Az Európai Bizottság COM/2021/851 final számú javaslata a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK irányelv felváltásáról. – Brüsszel, 2021.12.15.
6. Európai zöld megállapodás: a Bizottság javasolja a környezet büntetőjog általi védelmének megerősítését. - Az Európai Bizottság 2021.12.15. napján közzétett sajtóközleménye.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_21_6744 (Letöltés ideje: 2022.10.12.)
7. <https://e-beszamolo.im.gov.hu/oldal/kezdolap>
8. A Legfőbb Ügyészség Terrorizmus, Pénzmosás és Katonai Ügyek Főosztályának TPK.3258/2021/59. számú vizsgálati jelentése.
9. POLT Péter: Környezetvédelem az Európai Unióban (Green Deal) – gyakorlati tapasztalatok Magyarországon az ügyészség szemszögéből. – IV. Humboldt konferencia – Zöld kriminológia és Green Deal: Környezet- és klímavédelem – A büntetőjog sürgető feladata. – Konferencia előadás, Miskolc, 2024.03.04.
10. Az Európai Unió Biodiverzitás Stratégiájának erdészeti vonatkozásai.
<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgalatas/erdogazdalkodas/105821-az-europai-unio-biodiverzitas-strategiajanak-erdeszeti-vonatkozasai> (Letöltés ideje: 2024.11.11.)
11. Az unió természethelyreállítási rendelet tervezete bizottsági elfogadási szakaszba lépett – Hol is tartunk az utolsó órában?
<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgalatas/erdogazdalkodas/104809-az-unio-termeszethelyreallitasi-rendelet-tervezete-bizottsagi-elfogadasi-szakaszba-lepett-hol-is-tartunk-az-utolso-oraban>
12. 56/2002. (XI.28.) AB. határozat
13. 485/E/2003. AB határozat
14. World sensation: The Spix's Macaw is back.
<https://www.pressebox.com/pressrelease/actp-ev/World-sensation-The-Spixs-Macaw-is-back/boxid/995293>
15. Association for the Conservation of Threatened Parrots.
<https://spixsmacaw.org/index.php/2017/03/02/actp/> (Letöltés ideje: 2023.11.10.)
16. Bushido und der IV-Rentner – Pleiten und Papageien.
17. <https://www.handelszeitung.ch/unternehmen/bushido-und-der-iv-rentner-pleiten-und-papageien> (Letöltés ideje: 2023.11.22.)
18. Spix's macaw returns to Brazil, but is overshadowed by controversy.
<https://news.mongabay.com/2020/03/spixs-macaw-returns-to-brazil-but-is-overshadowed-by-controversy/> (Letöltés ideje: 2024.10.30.)
19. UK's Guardian Exposes Problematic History of the Organization Behind Controversial Export of Dominica's Parrots.
<https://www.birdscaribbean.org/2019/01/uks-guardian-exposes-problematic-history-of-the-organization-behind-controversial-export-of-dominicas-parrots/> (Letöltés ideje: 2024.12.24.)
20. 'A legitimate zoo?' How an obscure German group cornered global trade in endangered parrots.

<https://www.theguardian.com/environment/2018/dec/11/legitimate-zoo-obscure-german-group-endangered-parrots-actp> (Letöltés ideje: 2022.05.14.)

21. Association for the Conservation of Threatened Parrots.

<https://www.iwmc.org/association-for-the-conservation-of-threatened-parrots/>
(Letöltés ideje: 2023.11.10.)

22. Európai Parlament, E-000264-19 számú írásbeli választ igénylő kérdés

23. ‘Astronomical Money’: How Smugglers Made Tens of Millions Moving Rare Birds Around the World.

<https://www.occrp.org/en/investigation/astronomical-money-how-smugglers-made-tens-of-millions-moving-rare-birds-around-the-world>
(Letöltés ideje: 2024.12.10.)

Ábrák jegyzéke			
szám	megnevezés	forrás	oldal
1.	A biztonságiasítás folyamata.	A szerző saját szerkesztése Gazdag Ferenc és Remek Éva hivatkozott műve nyomán.	3. oldal
2.	A természeti környezetről való gondolkodás perspektívái.	A szerző saját szerkesztése.	6. oldal
3.	A zöld kriminológia kutatási területei.	A szerző saját szerkesztése.	9. oldal
4.	A környezeti bűncselekmények csoportosítása jelen dolgozat vonatkozásában.	A szerző saját szerkesztése.	18. oldal
5.	Az állattartás és a természetkárosítás egyedvédelmi tényállásának átfedése.	A szerző saját szerkesztése.	20. oldal
6.	A vizsált bűncselekmények elhelyezése az elméleti keretben.	A szerző saját szerkesztése.	20. oldal
7.	A kriminalizáció során versengő érdekcsoportok.	A szerző saját szerkesztése.	27. oldal
8.	A környezetkárosítás törvényi tényállásának szerkezeti felépítése.	A szerző saját szerkesztése az 1996. évi LII. törvény alapján.	35. oldal
9.	Az ötbirodalmas rendszer.	https://podani.web.elte.hu/ElovSokf1.pdf (Letöltés ideje: 2024.06.19.)	43. oldal
10.	A biológia és a jog egyedfogalmának egymáshoz való viszonya.	A szerző saját szerkesztése.	44. oldal
11.	2009-2024 között regisztrált környezetkárosítások és a természetkárosítások.	A szerző saját szerkesztése az ENyÜBS adatai alapján.	53. oldal
12.	A kutatott terület elhelyezése a társadalomtudományok rendszerében.	A szerző saját szerkesztése.	59. oldal

13.	A tapasztalati kriminológia módszerei és a kutatás során alkalmazott módszerek.	A szerző saját szerkesztése Korinek László munkája nyomán (Korinek, 2006).	61. oldal
14.	A környezethasználat típusai a környezetre gyakorolt hatásuk szerint.	A szerző saját szerkesztése.	62. oldal
15.	A vizsgált közigazgatás hatálya alá tartozó jogsértések megoszlása Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	86. oldal
16.	A vizsgált közigazgatás hatálya alá tartozó jogsértések megoszlása Győr-Moson-Sopron vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	106. oldal
17.	A környezetkárosítás és a természetkárosítás értelmezése a minősítés folyamatában.	A szerző saját szerkesztése.	135. oldal
18.	Az állattartók típusai.	A szerző saját szerkesztése Shukova és Macmillan hivatkozott műve alapján.	192. oldal
19.	A termelés szabályozása különös tekintettel a büntetőjog szerepére.	A szerző saját szerkesztése.	227. oldal

Táblázatok jegyzéke

szám	megnevezés	forrás	oldal
1.	A fehérgalléros és a zöldgalléros bünözés összehasonlítása.	A szerző saját szerkesztése.	13. oldal
2.	A környezeti bűncselekmények csoportosítása.	A szerző saját szerkesztése.	16. oldal
3.	A termeléshez köthető cselekmények két csoportjának sajátosságai.	A szerző saját szerkesztése.	19. oldal
4.	Környezeti bűncselekmények az Európai Parlament és a Tanács 2024/1203 számú irányelvében.	A szerző saját szerkesztése.	49. oldal
5.	2009-2024 között regisztrált környezetkárosítások Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Csongrád-Csanád vármegyében.	A szerző saját szerkesztése az ENyÜBS adatai alapján.	54. oldal
6.	2009-2024 között regisztrált természetkárosítások Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Csongrád-Csanád vármegyében.	A szerző saját szerkesztése az ENyÜBS adatai alapján.	55. oldal
7.	A szennyezés mértéke és a vonatkozó határértékek.	A szerző saját szerkesztése.	87. oldal
8.	A hulladékgazdálkodás területére tartozó közigazgatási	A szerző saját szerkesztése.	90. oldal

	jogsértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében.		
9.	A szennyezés mértéke és a vonatkozó határértékek.	A szerző saját szerkesztése.	92. oldal
10.	A feldolgozóipar területére tartozó közigazgatási jogosértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	96. oldal
11.	A bányászat, kőfejtés területére tartozó közigazgatási jogosértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	98. oldal
12.	A mezőgazdaság területére tartozó közigazgatási jogosértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	101. oldal
13.	A energiaipar területére tartozó közigazgatási jogosértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	102. oldal
14.	A közszolgáltatások területére tartozó közigazgatási jogosértések Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	102. oldal
15.	A vizsgált közigazgatási jogosértések Csongrád-Csanád vármegye vonatkozásában.	A szerző saját szerkesztése.	105. oldal
16.	A lakosság által megvalósított közigazgatási jogosértések Győr-Moson-Sopron vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	107. oldal
17.	A közigazgatási jogosértések tevékenységi körök szerint Győr-Moson-Sopron vármegyében.	A szerző saját szerkesztése.	111. oldal
18.	A szerb-magyar határszakaszhoz kapcsolódó cselekmények.	A szerző saját szerkesztése.	165. oldal
19.	A nagylaki határátkelőhöz kapcsolódó cselekmények.	A szerző saját szerkesztése.	186. oldal
20.	A kiszombori határátkelőhöz kapcsolódó cselekmények.	A szerző saját szerkesztése.	188. oldal
21.	Az állattartók jogszabályokhoz való viszonyulása.	A szerző saját szerkesztése Shukova és Macmillan hivatkozott műve alapján.	194. oldal

Képek jegyzéke			
szám	megnevezés	forrás	oldal

1.	Eladásra kínált nagy kócsag preparátum.	https://galeriasavaria.hu/termek/termek/egyeb-regiseg/6455568/1922-es-Taxidermia-Art-Deco-vitrin-Feher-Kocsaggal-Gyonyoru-allapot-A-preparatum-hibatlan-vi/ (Letöltés ideje: 2025.02.06.)	177. oldal
2.	Eladásra kínált származékok a Budai Zsibvásáron.	A szerző saját felvétele, Budapest, 2023.06.18., illetve 2024.05.26.	189. oldal
3.	Beatrix holland királynő látogatása a holland gyűjtőnél.	A felvételt az interjúalany bocsátotta a szerző rendelkezésére.	195. oldal
4.	Részletek a Trinidad-projektről.	Képek a magyar gyűjtő által rendelkezésre bocsátott holland tudósítás alapján. https://www.aviornis.nl/organisatie/projecten/trinidad-project/ (Letöltés ideje: 2024.08.07.)	209. oldal
5.	Az eljárás alá vont osztrák állampolgár, és az általa tenyésztett egyed.	A szerző saját felvétele az érintett hozzájárulásával, Ausztria, Tulln an der Donau, 2024.09.29.	212. oldal
6.	Az ACTP által visszatelepített egyedek.	Az ACTP által a közösségi médiában (Facebook) 2022.07.06. napján megosztott felvétel (Letöltés ideje: 2025.02.08.)	219. oldal